

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİNDE İKİLEMELER

Hazırlayan
Hasan TUNCA

Danışman
Yard. Doç. Dr. Serkan ŞEN

Yüksek Lisans Tezi

Samsun, 2011

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİNDE İKİLEMELER

Hazırlayan
Hasan TUNCA

Danışman
Yard. Doç. Dr. Serkan ŞEN

Yüksek Lisans Tezi

Samsun, 2011

KABUL VE ONAY

Hasan TUNCA tarafından hazırlanan *Eski Anadolu Türkçesinde İkilemeler* başlıklı bu çalışma, 26/07/2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: _____

Üye : _____

Üye : _____

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

___ / ___ / ___

Prof. Dr. Mahmut AYDIN
Müdür

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans/Doktora tezinde ya da Sanatta Yeterlik çalışmasında, proje aşamasından sonuçlanmasına kadarki süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet ettiğimi, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu taahhüt ederim.

26/ 07 / 2011

Hasan TUNCA

Öğrencinin Adı-Soyadı	Hasan TUNCA
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı
Danışmanın Adı	Yard. Doç. Dr. Serkan ŞEN
Tezin Adı	Eski Anadolu Türkçesinde İkilemeler

ÖZET

Eldeki çalışmada ikilemeler, farklı boyutlarıyla ele alınmıştır. Bu çalışmanın amacı, Eski Anadolu Türkçesine ait yirmi sekiz eserden derlediğimiz ikilemeler çerçevesinde, Türkçenin tarihî dönemlerinden beri kullanılmış bir üslup biçimi olan ikilemelerle ilgili sorunları ortaya koymak ve bunlara küçük de olsa bir çözüm yolu bulabilmektir.

Giriş bölümünde, alanın araştırmacıları tarafından ikileme için önerilen tanımlar ve görüşler ele alınmıştır. Bu bölümde, çalışmamız ile sağlayacağımız katkılar, çalışmamızda kullandığımız yöntem, kapsam ve sınırlılıklar üzerinde durulmuş, taradığımız metinler hakkında bilgi verilmiştir. Alfabetik düzende sunduğumuz ikilemeler, inceleme bölümüyle ses benzerliği, hece dizilişi, köken, anlam, kuruluş ve Türk dili tarihi açısından değerlendirilmiştir. Sonuç bölümünde ise, taranan metinlerden elde edilen malzeme, sayısal veriler ışığında yorumlanmıştır.

Anahtar Sözcükler:

İkileme, Eski Anadolu Türkçesi, Türk dili tarihi

Student's Name and Surname	Hasan TUNCA
Department's Name	Turkish Language and Literature
Name of the Supervisor	Assis. Prof. Serkan ŞEN
Name of the Thesis	Reduplications in Old Anatolian Turkish

ABSTRACT

Reduplications of the study in hand are considered in all its bearings. The purpose of this study is to introduce the matters about reduplications as a idiom style , used since the historical period of Turkish language, and to try to find a solution for these matters in accordance with reduplications we garnered from twenty-eight works belong to Old Anatolian Turkish.

In introductory chapter, descriptions and views on doubling words, suggested by the researchers of the field, are taken in hand. In this chapter, we have accentuated on the contribution we will supply with our study, the method we used, scope and restraints. Information is given about the texts we analysed. Reduplications we have presented in alphabetic sequence are examined by vocie analogy, syllable arrengement, origin, meaning, formation and are evaluated in terms of history of Turkish language. In final chapter, the result obtained from the texts analysed is paraphrased in light of numerical data.

Key words:

Reduplications, Old Anatolian Turkish, History of Turkish language

ÖN SÖZ

İkilemeler, bir dili farklı kılan başlıca ifadelerden biridir. İncelenmesi, ortaya konulması ve ele alınması gereklidir. Türk dilinin her döneminde ahenk sağlamak, anlamı pekiştirip, güçlendirmek ve kavramı zenginleştirmek için ikilemelerden yararlanılmıştır.

İkilemeler, kalıplaşmış ifadeler olduğundan metin tamiri ve yanlış okumaları düzeltme gibi işlemlerde kullanılırlar. Bununla birlikte, ikilemeler, o dönemden elde ettiği anlam değerini ve kültür altyapısını kaybetmediğinden dönemi bütüncül bir bakışla kavrayıp, tam manasıyla idrak edebilmemiz ve devrin kültür dairesine eksiksiz nüfuz edebilmemiz açısından eşine az rastlanır verilerdir.

Eldeki çalışmanın amacı, XIII. yüzyıl ile XV. yüzyılın ilk yarısına uzanan, Eski Anadolu Türkçesi devri içerisinde değerlendirebileceğimiz eserlerden hareketle, bu döneme ait ikileme varlığını ortaya çıkarmak ve ikileme konusunu bütün yönleriyle ele almaktır.

Dönemin belli başlı özelliklerini yansıtan, yirmi sekiz eser tek tek taranıp, fişlendi. Bu yolla elde ettiğimiz ikilemeler üzerinde duruldu. İkilemeler; ses, hece, köken, anlam, kuruluş ve tarihsel gelişim gibi çok farklı açılardan incelendi. Çalışmamız, Eski Anadolu Türkçesi gibi ilgi gören bir alanda olması ve dönemin tarihî metinlerinin zenginliği göz önünde bulundurulduğunda, mümkün olabildiğince çok eserin değerlendirilmesi açısından dikkat çekicidir.

Bu çalışma sırasında benden yardımını esirgemeyen başta tez danışmanım Yard. Doç. Dr. Serkan ŞEN'e, kaynaklara ulaşmamda beni teşvik eden Prof. Dr. Mehmet AYDIN'a ve Yard. Doç. Dr. Salih DEMİRBİLEK'e, teknik destekleriyle her türlü sıkıntıyı aşmamda bana yardımcı olan mesai arkadaşlarım Arş. Gör. Mehmet Emre ÇELİK'e, Arş. Gör. Ömer Faruk KARATAŞ'a, rehberliğinden faydalandığım bölüm başkanım Doç. Dr. Şahin KÖKTÜRK'e ve aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Hasan TUNCA

SAMSUN, 2011

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLO ve ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ.....	1
1. Konu.....	1
2. Amaç.....	2
3. Yöntem.....	3
4. Kapsam ve Sınırlılıklar.....	5
5. Taranan Metinler.....	7
1. BÖLÜM.....	14
İKİLEMELER.....	14
2. BÖLÜM.....	52
İNCELEME.....	52
2.1 Ses Benzerliği Bakımından İkilemeler.....	52
2.1.1 Ön Ses Benzerliği Olan İkilemeler.....	52
2.1.2 İç Ses Benzerliği Olan İkilemeler.....	58

2.1.3 Son Ses Benzerliği Olan İkillemeler.....	64
2.2 Hece Dizilişı Bakımından İkillemeler.....	68
2.2.1 İlki Az Heceli İkincisi Çok Heceli Sözcüklerle Oluşturulan İkillemeler.....	69
2.2.2 İlki Çok Heceli İkincisi Az Heceli Sözcüklerle Oluşturulan İkillemeler.....	75
2.2.3 Eş Heceli Sözcüklerle Oluşturulan İkillemeler.....	77
2.3 Köken Bakımından İkillemeler.....	91
2.3.1 Türkçe Kökenli İkillemeler.....	91
2.3.2 İlk Sözcüğü Türkçe İkinci Sözcüğü Yabancı Kökenli İkillemeler.....	105
2.3.2.1 İlk Sözcüğü Türkçe İkinci Sözcüğü Arapça Kökenli İkillemeler...	105
2.3.2.2 İlk Sözcüğü Türkçe İkinci Sözcüğü Farsça Kökenli İkillemeler..	106
2.3.3 İlk Sözcüğü Yabancı İkinci Sözcüğü Türkçe Kökenli İkillemeler.....	108
2.3.3.1 İlk Sözcüğü Arapça İkinci Sözcüğü Türkçe Kökenli İkillemeler..	108
2.3.3.2 İlk Sözcüğü Farsça İkinci Sözcüğü Türkçe Kökenli İkillemeler...	109
2.3.4 İki Sözcüğü de Yabancı Kökenli İkillemeler.....	111
2.3.4.1 Arapça Kökenli İkillemeler.....	111
2.3.4.2 Farsça Kökenli İkillemeler.....	111
2.3.4.3 İlk Sözcüğü Arapça İkinci Sözcüğü Farsça Kökenli İkillemeler...	113
2.3.4.4 İlk Sözcüğü Farsça İkinci Sözcüğü Arapça Kökenli İkillemeler...	113
2.4 Anlam Bakımından İkillemeler.....	114
2.4.1 Eş Anımlı Sözcüklerden Oluşan İkillemeler	114

2.4.2 Yakın Anlamalı Sözcüklerden Oluşan İkilemeler.....	117
2.4.3 Karşıt Anlamalı Sözcüklerden Oluşan İkilemeler	129
2.5 Kuruluşları Bakımından İkilemeler.....	136
2.5.1 Öğeleri Arasında Bağlaç Bulunmayan İkilemeler.....	137
2.5.2 Öğeleri Arasında Bağlaç Bulunan İkilemeler.....	146
2.5.3 Hem Bağlaçlı Hem Bağlaçsız Şekilleri Bulunan İkilemeler.....	158
2.5.4 Öğeleri Yer Değiştirmiş İkilemeler.....	161
2.6 Türk Dili Tarihi Açısından İkilemeler.....	165
3. BÖLÜM.....	170
SONUÇ.....	170
KAYNAKÇA.....	174

TABLO ve GRAFİKLER LİSTESİ

	<u>Sayfa No.</u>
Tablo 1.....	178
Grafik 1.....	182
Grafik 2.....	182
Grafik 3.....	183
Grafik 4.....	184
Grafik 5.....	185

KISALTMALAR

Taranan Eserlerin Kısaltmaları*

ADD Ahmed-i Dâ'î Divanı

BAH Bahrû'l-Hakâyık

BH Behcetü'l-hadayık fî mevîzetü'l-hakâyık

ÇN Çarh-nâme

DK Dede Korkut Oğuznâmeleri

DSF Dastan-ı Vasf-ı Hal

DSM Dastan-ı Sultan Mahmud

FK Feraiz Kitabı

GK Güzîde Kitabı

GN Garib-nâme

GT Gülistan Tercümesi

H Âşık Paşa'nın Hikâyesi

HF Hurşid-nâme (Hurşid ü Ferahşad)

HN Har-nâme

HŞ Hüsrev ü Şîrin

KBD Kadı Burhaneddin Divanı

KEMŞ Kitâbu Evsâf-ı Mesâcidi'sh-Şerife

* Eserlerin kısaltmaları verilirken Gürer GÜLSEVİN'in "Eski Anadolu Türkçesinde Ekler" adlı çalışmasından yararlanılmıştır.

KG Kitâb-ı Gunya

KK Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ

KY Kıssa-i Yusuf

MN Mecmu'atü'n-Nezâ'ir

MT Marzubân-nâme Tercümesi

MŞ Müntahab-ı Şifa

RN Risaletü'n-Nushiyye

SN Süheyl ü Nevbahâr

TTMA Takvim-i Tatar Ma'acem

YED Yunus Emre Divanı

YZ Yusuf u Zeliha

İşaretler ve Diğer Kısaltmalar

ā uzun *a*

ġ *ğayın*, art damakta boğumlanan *g*

ḥ *ḥā*

ḥ *ḥı*, sızmalı gırtlak fonemi

ī uzun *i*

ķ *ķāf*, art damakta boğumlanan *k*

ŋ genizden boğumlanan *n*

ṣ *ṣād*

ṣ *se*

ṭ *ṭı*

ū uzun *u*

z *zel*

ẓ *ḍat*

z *zı*

‘ *‘ayın*

’ *hemze*

Alm. Almanca

bk. Bakınız

DLT Divanü Lûgati’t Türk

Fr. Fransızca

H. Hicri

İng. İngilizce

M. Miladi

Osm. Osmanlı Türkçesi

vb. Ve başkaları, ve benzerleri, ve bunun gibi

~ Benzerlik, yaklaşıklık, denklik işareti

→ İleriye gönderme işareti

← Geriye gönderme işareti

... Başlangıcı ya da devamı olan ibareleri gösterir

GİRİŞ

1. Konu

Eski Anadolu Türkçesi dönemi içinde ele aldığımız, devrin özelliklerini yansıtan eserlerden elde edilen ikilemeler bu tezin konusunu teşkil etmektedir.

İkileme pek çok dilde kullanılan bir üslup biçimidir. İkileme; anlamı kuvvetlendirmek, pekiştirmek ve güzelleştirmek için aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya eş, yakın ya da karşıt anlamlı sözcüklerin yan yana kullanılmasıyla elde edilir. Temel olarak anlamı kuvvetlendirmek için kullanılan ikilemeler Türkçede çok sık başvurulan biçimlerdir.

İkileme kavramı için Osm. *atf-ı tefsiri*, Fr. *redoublement*, İng. *reduplication dual*, *hendiadyoin* Alm. *verdoppelung*, *zwillingsformen*, *hendiadyoin* terimleri kullanılmıştır. Bu kavram için pek çok değişik tanımlamalar yapılmıştır.

Günümüz Türkçesinde “tekrar, yinleme, ikileme, hendiadyoin, kelime koşması, ikizleme, koşma, koşaç, sıralama, katmerleme, eşanlamlı ikizlemeler, çift sözler, reduplikasyon” gibi terimlerin ikileme kavramını karşılamak için ortaya atılması bu konuda araştırmacıların bir görüş birliğine varamamış olmalarının en büyük kanıtıdır.

Hatipoğlu’na göre, ikileme, “anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılması” dır (Hatipoğlu, 1981: 9).

Zülfikar, “sürekliliği anlatmak, anlamı pekiştirip, zenginleştirmek, söyleyişe ahenk katmak, ses ve söz benzerliği sağlayarak, tabîi sese daha çok yaklaşmak, iki kelimeyle bir kavramı adlandırmak, ortaklaşa yeni bir anlam elde etmek amacıyla birincil ya da ikincil biçimlerin tekrarlanması” biçiminde ifade etmiştir (Zülfikar, 1995: 161).

2. Amaç

Çalışmanın amacı, Eski Anadolu Türkçesinin ikileme varlığını derleyerek, toplu halde ortaya koymaktır. Bugüne kadar yapılan çalışmalar, döneme ait metinlerin sayıca çokluğu nedeniyle sınırlı sayıda eserin değerlendirilmesiyle meydana getirilmiştir. Bu çalışma, çağın karakterini yansıtan yirmi sekiz eserin taranıp, incelenmesiyle meydana getirilmiştir.

İkilemeler, kalıplaşmış ya da kalıplaşma eğiliminde olduklarından, bu çalışmayla Eski Anadolu Türkçesi uzmanlarına metin tamirinde ve anlamlandırmada yol gösterebilecek bir veri kaynağı meydana getirme amacı gözetilmiştir. İkilemeyi oluşturan öğelerden birini bilmek, metin tamiri sırasında diğeri hakkında doğru tespit yapmada yardımcı olur. Bu yardım vasıtasıyla eksiksiz bir metin yayını yapmak mümkün olabilir.

Türk dili tarihinin seyri doğrultusunda, sözcük bilimi ve anlam bilimi açısından önemli bir anlatım türü olan ikilemeler, oluşumunun temelini Türk dilinin yapısından almaktadır. Meydana gelmesi asırlarca sürebilen, sözlüklerde madde başı olabilecek kapsamda, tam manasıyla bir dil olgusudur. İkilemeler, Türk dilinin takip ettiği dönemler boyunca, hece dizilişinden kuruluşuna, ses yapısından anlamına birçok açıdan değişimlere uğramıştır. Bu bağlamda, ikilemelerin hangi devirlerde, ne sıklıkla başvurulduğunu gözlemlemek önemlidir.

Amacımız, tarafımızdan derlenen Eski Anadolu Türkçesinin ikileme varlığı ile ikilemelerin bütüncül bir bakış açısıyla tanıtılacağı çalışmalara katkıda bulunmaktır.

3. Yöntem

İlk olarak, Eski Anadolu Türkçesine ait inceleyebileceğimiz metinleri tespit ettik. Bu metinleri tek tek tarayıp, fişledik. Fişleme sırasında, ikileme olarak değerlendirdiğimiz yapının kullanım sıklığına ve kalıplaşma eğilimine dikkat ettik. Yabancı kökenli kelimelerden oluşan yapıları birden fazla eserde tekrarlanması ya da bu yapının Türkiye Türkçesinde karşılığının rastlanması durumunda ikileme olarak kabul ettik. Çalışmanın birinci bölümünde, bu ölçütlere göre düzenlenen her ikilemeyi madde başı olacak şekilde alfabetik tertipte sıraladık. *ad şan* ve *ad u şan* örneklerinde aynı kelimelerden oluşan ikilemelerin bağlaçlı ve bağlaçsız kuruluşları, tanıkladığımız bağlamları ve ifade ettikleri anlam karşılıkları farklı olduğundan, her birini ayrı madde başı olarak değerlendirdik. Bağlamda sadece çekim veya yapım ekiyle tanıklayabildiğimiz ikilemeyi, madde başında yalın halde vermeyi uygun gördük. İkilemenin herhangi bir ögesinin farklı bir ikilemede kullanıldığı durumlarda ok (→ / ←) işaretiyle gönderme yaparak, ögenin hangi ikilemelerde nasıl kullanıldığını açıkça gösterme fırsatı sunduk. Madde başındaki ikilemenin ardından tırnak içinde Türkiye Türkçesindeki karşılığını vererek, yapıyı örnek bağlamlarla tanıtmak istedik. Taranan metinlere yapılan göndermelerde, metnin kısaltmasını verdik. Sonrasında asıl metindeki varak numarasını yoksa metni hazırlayanın belirlediği bölüm numarasının altında ikilemenin geçtiği satırın numarasını yazdık. İkilemenin tanıklandığı metin yayındaki sayfa numarasını köşeli parantez içinde gösterdik. Ayrıca ele aldığımız yapının taradığımız eserlerde her bir bağlamını, aldığı çekim ya da yapım ekini gösterecek biçimde verirken, bu yolla ikilemenin kullanım sıklığını da göstermek istedik. Toplu olarak sıralanan ikilemeler ve bunların tanıklandığı bağlamlar, transkripsiyon ve okunuş açısından farklılık oluşturmaktaydı. Bu bağlamda, farklılığı mümkün olduğunca ortadan kaldırmak için ortak bir transkripsiyon ve anlamlandırma tarzı benimsedik.

İkilemelerin sınıflandırılması konusunda araştırmacılar arasında görüş birliği yoktur. Sınıflandırmada kimi ses benzerliklerini temel alırken, kimi anlamı temel almış, kimi de her ikisini değerlendirmiştir. Çalışmamızda ikilemeleri, her iki özelliğe göre de değerlendirdik. İkilemeleri oluşturan sözcüklerin diziliş ilkeleriyle ilgili Ağakay, Hatiboğlu, Çağatay ve Tuna'nın fikirlerinden yararlandık. Örneğin, Tuna, dizilişte anlamın hiçbir rolü olmadığını, sadece seslerin dizilişi belirlediğini savunmuştur. Buna

karşılık Ağakay, dizilişte hem seslerin hem de anlamın belirleyici olduğunu düşünerek konuya her iki açıdan da yaklaşmıştır. Hatiboğlu, diziliş ilkelerine değinirken, anlamdan bahsetse de seslerin sıralama üzerindeki etkisine daha çok vurgu yapmıştır. Çağatay da anlamla ilgili bir konu olan *hendiadyoinleri* incelediği makalesinde, dizilişi belirleyen etkenleri sayarken ses konusuna yer vermiştir. Çalışmamızın ikinci bölümünü oluşturan incelemenin ilk kısmında ikilemeler; ön ses, iç ses ve son seslerinde gösterdiği benzerlikler bakımından sınıflandırılmıştır. Çalışmamızda bazı örnekler iki bölümde, bazı örnekler ise her üç bölümde birden verilmiştir. Bu da ikilemeleri tek bir kalıba sokmanın imkânsız olduğunu göstermektedir.

İncelememizin ikinci kısmında, ikilemeleri hece dizilişi bakımından değerlendirdik. Bu bölümde ikilemelerin Tuna ve Ağakay'ın makalelerinde belirttikleri ve bizim de çalışmamızda esas aldığımız diziliş ilkelerine uyduğunu tespit ettik. Mesela, Türkçe ikileme dizilişine göre az heceli sözcük çok heceli sözcükten önce gelir. Ancak istisnai bir durum olarak çok heceli sözcüğün öne geldiği örnekler de vardır.

İncelemenin üçüncü kısmında köken bilgisine yer verdik. Çalışmamızda, ikilemeleri köken bakımından Türkçe sözcüklerle ve yabancı sözcüklerle kurulanlar (Arapça, Farsça); yabancı ve Türkçe kökenli olanlar olarak bölümlere ayırdık.

İncelememizin dördüncü kısmını ikilemelerin anlamları bakımından incelenmesi oluşturmaktadır. Bu kısımda, ikilemeleri; eş, yakın ve karşıt anlam açısından sınıflandırdık. Beşinci kısımda, ikilemeleri, kuruluşları bakımından inceledik. Öğeleri arasında bağlaç bulunduran ve bulundurmayan ikilemelerin yanı sıra hem bağlaçlı hem de bağlaçsız kullanımları olan yapıları ele aldığımız gibi öğeleri yer değiştirmiş yapıları da değerlendirdik. İncelemenin son kısmında, Türk dilinin tarihî dönemlerinde yer alan ikilemeleri karşılaştırdık.

4. Kapsam ve Sınırlılıklar

Bu çalışma, ikileme varlığı açısından taranan, Eski Anadolu Türkçesi sahasında yazılmış, XIII. yüzyıl ile XV. yüzyılın ilk yarısına uzanan, çeşitli yayınlarda transkripsiyonu yapılmış metinlerle sınırlıdır.

Eldeki çalışmada ikileme kavramını yineleme ve tekrar terimlerinden farklı olarak değerlendirmeye aldık.

Çağatay, “Uygurcada Hendiadyoinler” adlı makalesinde ikilemeleri şöyle değerlendirmiştir:

“Aynı manada yahut yakın manadaki iki kelimenin bir tek kelime gibi bir ifade etmesine Hendiadyoin (Hend.) denir. Hendiadyoinler ekseriya iki sinonimden ibarettir. Yani her iki kelime de aynı manaya gelen ayrı ayrı kelimeler olup, bunlar ayrı ayrı da aynı manada kullanılabilirler. Mesela yorgun argın, delik deşik, bıkmak usanmak, bitmek tükenmek, yalvarmak yakarmak, köşe bucak, uç bucak, şura bura, şu bu, vb. Bunların yanında birbirini tamamlayan, bazen de birbirinin karşılığı ve hatta zıddı olan kelimelerden mürekkep Hend.ler vardır ki bu gibi teşkillerin kısımlarına antonime deriz. Mesela üst baş, yemek içmek, saz söz, düğün dernek yahut ana baba, karı koca, iyi kötü, yaz kış, konar göçer vb” (1942: 29-30).

Erdem, ikileme ve yineleme terimlerinin birbirine karıştırıldığını ve bunların ayrılması gerektiğini ifade eder. “Harezmi Türkçesinde İkilemeler ve Yinelemeler Üzerine” başlıklı makalesinde Erdem, ikileme tanımı yaparken şu konulara dikkat çekmiştir:

“İki kelime aynı anlamı ifade eder hale gelir. İkilemenin oluşumu çoğu zaman asırlarca sürebilmektedir. Özellikle din ve kültür değişimi ikilemelerin oluşumu için uygun zemini hazırlar. İkilemelerde her iki kelime de aynı eki alır. İkilemelerin içindeki her bir kelime, cümle içinde görev yönünden aynı işlevi yüklenir. İkilemeler tam anlamıyla bir dil olgusudur ve oluşumunun esasını Türk dilinin yapısından almaktadır. Sözlük yazılırken madde başı olabilecek nitelik taşırlar” (2005: 190).

Ağakay, Osmanlı Türkçesinde birbirini yorumlayan iki kelimenin birbirine ve (-u, -ü) edatıyla bağlanarak kelime çifti halinde kullanılmasına “atf- ı tefsiri” adı verildiğini belirtmiş, örnek olarak da *ahz- u girift*, *mürur-u ubur*, *şerh- ü izah* gibi hemen hemen aynı anlamdaki kelimelerin bağlanmaları gösterildiğini ifade etmiş ve şöyle devam etmiştir:

“Batı dillerinde kullanılan Yunanca hendiadyoin terimine gelince, bu da aşağı yukarı aynı olayları anlatır: hen bir, dia yolu ile, aracıyla; dyoin iki (iki yolu ile bir), yani iki kavramı kullanarak tek bir kavram anlatma. Ancak bu, aslında, atf- 1 tefsiri gibi belirli birtakım kelime çiftlerine verilmiş bir ad olmaktan çok, bir söz sanatının adı olarak kullanılmıştı ‘Sesler ve dualar’ çifti ile, tek sayılan ‘dua eden sesler’ kavramı anlatılmış oluyor” (1954: 97-98).

Türk dilindeki ikileme anlayışı hakkında Sertkaya’nın ifade ettikleri de dikkat çekicidir: “Mesela Türkçede ‘ikileme’ şeklinde isimlendirebileceğimiz Eski Türkçe ög kaç (anne baba) ‘ebeveyn’ antonimi ile, Türkçede ‘ikizleme’ şeklinde isimlendirebileceğimiz ög ana (ana ana) ‘ana’ sinonim (kompositum)u, bugüne kadar Türkçede Hendiadyoin olarak kabul edilmiştir” (Sertkaya, 1982-83: 265).

Bu bağlamda, “hendiadyoin”e tam manasıyla kavram dairesini ve kullanım alanını karşılayamasa da terimsel anlamda ikileme karşılığı tercih edilmiştir. Korkmaz’ın, “aralarında belli bir ses düzeni bulunan, biçim ve anlamca birbiriyle ilişkili olan, aynı, yakın ya da zıt anlamlı iki ya da daha çok kelimenin bir tek kelime gibi anlam göstermek üzere yan yana gelmesiyle oluşturulan kelime grubu” (Korkmaz, 2007: 123) tanımı göz önüne alındığında ikileme, iki kavramla tek ve yeni bir kavram oluşturmaktır diyebiliriz. Bu bakımdan, kelime tekrarlarını ve yinelemelerini ikileme başlığı altında değerlendirmek bizce yerinde olmaz.

5. Taranan Metinler

Çalışmamızda, taradığımız yirmi sekiz eser şunlardır:

Ahmed-i Dâ'î Divanı (ADD), XIV. yüzyılın sonu ile XV. yüzyılın başlarında yaşamış olan, Divan Edebiyatı'nın büyük şairi *Ahmed-i Dâ'î* tarafından yazılmıştır. Divanın iki nüshası vardır. Bunlardan biri Ahmet Ateş'in 1948 yılında, Burdur Vakıf ve Halkevi Kitaplığı No: 735'te bulduğu, *Ahmed-i Dâ'î* külliyyatı içindeki eksik divandır. İsmail Hikmet Ertaylan 1952'de eserin tıpkıbasımını yayımlamıştır. Divanın ikinci ve tam bir nüshasını, Tunca Kortantamer, Kahire'de Mısır Milli Kütüphanesi Dâr al-kutub va'l-vesâik al-kavmiyya'da 8658/23 numara ile kayıtlı olarak bulmuştur. Divanın her iki nüshası da mürettep değildir. ADD'de, 27'si kaside olmak üzere toplam 331 şiir vardır (Özmen, 2001).

Çalışmamızda, Mehmet Özmen'in Ahmed-i Dâ'î Divanı metnini esas aldık.

Bahrü'l-Hakâyık (BAH), *Hatiboğlu*'nın ilk eseridir. *Hacı Bektaş-ı Velî*'nin Arapça mensur bir eser olan “Makâlât” adlı eserinin manzum olarak Türkçeye tercümesidir. Müellif eserini henüz otuz beş yaşlarındayken 812 H. (1409 M.) yılı Muharrem'inin sonlarında tamamlamıştır. Eseri tıpkıbasım halinde neşreden İsmail Hikmet Ertaylan'dır. BH mesnevi tarzında ve 1359 beyitten oluşmaktadır. Eserin iki nüshası bilinmektedir. Biri Manisa'da diğeri de Konya İzzet Koyunoğlu Kütüphanesindedir (Türk, 2009).

Çalışmamızda, Vahit Türk'ün Bahrü'l-Hakâyık metnini esas aldık.

Behcetü'l-hadayık fi mevîzetü'l-hakâyık (BH), Eski Anadolu Türkçesinin ilk mahsullerindendir. Dinle, ahlakla ilgili öğütler veren, öğretici bir eserdir. Eser; ayet, hadis, tefsir ve kıssalarla 41 meclise ayrılır. Eserin nerede, kimin tarafından yazıldığı belli değildir. Eserin Bursa'da ve İstanbul'da olmak üzere iki yazma nüshası mevcuttur (Buluç, 1963).

Saadettin Buluç'un hazırlamış olduğu metin yayını esas alınmıştır.

Çarh-nâme (ÇN), *Eğirdirli Hacı Kemal*'in derlemiş olduğu 'Câmiü'n-nezâir' adlı şiirler mecmuasında yer alan kaside şeklinde yazılmış 100 beyitlik bir manzumedir. Din ve tasavvuf konularında kaleme alınmış öğretici mahiyette bir eserdir. Eski Anadolu Türkçesinin en eski örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Dili bakımından önem taşıyan bu eseri, ilk önce Fuat Köprülü bulmuş ve neşretmiştir.

Mecdut Mansuroğlu'nun yayımladığı metin esas alınmıştır.

Dede Korkut Oğuznâmeleri (DK)'nin Dresden ve Vatikan Kütüphanelerinde olmak üzere iki yazma nüshası vardır. XIX. yüzyıldan beri bilinen bu metinleri ilk olarak Kilisli Muallim Rifat eski harflerle yayımlamıştır. Daha sonra Orhan Şaik Gökyay, Muallim Rifat'ın ortaya koyduğu metni yeni harflere çevirerek birtakım düzeltmelerle ve Dede Korkut Kitabı üzerine bilinenleri bir araya getiren geniş bir incelemeyle yeniden yayımlamıştır. 1958'de Muharrem Ergin Dede Korkut Kitabı'nın ilk bilimsel yayını hazırlamıştır. Bu eleştirmeli yayında, Dresden yazması esas alınmış, Vatikan yazmasındaki farklar metne ilişkin dipnotlarda verilmiştir (Tezcan-Boeschoten, 2001).

Çalışmada, Semih Tezcan ve Hendrik Boeschoten'in birlikte yayımladığı metin kullanılmıştır.

Dastan-ı Vâsî Hal (DSF), *Âşık Paşa*'nın 39 beyitlik küçük bir mesnevisidir. Mesnevide dünyadaki üç hal; geçmiş, gelecek ve şimdiki zaman anlatılmaktadır. Metnin istinsah tarihi XV. yüzyılın ortalarını işaret eder (Levend, 1953).

Çalışmada, Agâh Sırrı Levend yayını kullandık.

Dastan-ı Sultan Mahmud (DSM), *Şeyyad Hamza*'nın 79 beyitten ibaret, olgunluk çağının mahsulü bir mesnesidir. *Şeyyad Hamza*, mesnevisinde dünyanın faniliğini belirtmeye çalışırken, *Sultan Mahmud Gaznevî* gibi güçlü bir hükümdarla yoksul bir dervişi karşılaştırır (Buluç, 1968).

Metin, Saadettin Buluç tarafında yayımlanmış ve çalışmada bu yayın esas alınmıştır.

Feraiz Kitabı (FK), 743 H. (1343 M.) tarihli ve *Fakih Yakut Arslan* tarafından Farsçadan çevrilmiş, miras dağıtımıyla ilgili küçük bir risaledir. Eser, Bibliothèque Nationale'in Türkçe yazmaları arasında bulunmuştur (Tekin, 1973-74).

Eldeki çalışmada, Şinasi Tekin'in yayını esas alınmıştır.

Güzîde Kitabı (GK), XII. yüzyılın sonu veya XII. yüzyılın başlarından Harezmi Türkçesiyle yazılmış olan "Güzîde" adlı ilmihâl kitabının XIV. yüzyılda *Mehammed bin Bâlî* tarafından Eski Anadolu Türkçesine aktarılmasıdır. Lehçeler arası ilk metin aktarımı olan eser, bu bakımdan dikkate değerdir (Tekin, 1997).

Çalışmamızda, Şinasi Tekin'in metnini esas aldık.

Garib-nâme (GN), Türk dilinin en önemli eserlerinden biridir. Türk edebiyatının XIV. yüzyıldaki en büyük mesnevisidir. Telif olup, Türk kültürünü, hayat ve yaşayışını en iyi şekilde yansıtmıştır. Ele alınan konular çok açık ve sade bir biçimde anlatılmıştır. *Garib-nâme*, *Âşık Paşa* tarafından 730 H. (1329 M.) yılında yazılmış olup, Süleymaniye Lâleli, Almanya Tübingen Depot der Staatbibliothek (Nr. 1684), Konya Koyunoğlu (Nr. 13634), Kayseri Raşid Efendi (Nr. 9344) nüshaları bir araya getirilerek, 10.613 beyit olarak yayımlanmıştır (Yavuz, 2000).

Çalışmada, Kemal Yavuz'un yapmış olduğu metin yayını esas alınmıştır.

Gülîstan Tercümesi (GT), Anadolu sahasındaki ilk *Gülîstan* çevirisi olup, 833 H. (1430 M.) yılında yazıldığı tahmin edilmektedir. *Mahmud b. Kâdî-i Manyâs* tarafından yapılan tercüme, hayli ilaveli ve genişçe bir çeviridir (Özkan, 1993).

Mustafa Özkan'ın metin yayını esas alınmıştır.

Âşık Paşa'nın Hikâyesi (H), 59 beyitlik küçük bir mesnevidir. Mesnevide Hristiyan, Yahudi ve Müslüman üç kişinin bir şehre uğramasıyla başlarından geçen maceralardan bahsedilmektedir (Levend, 1954).

Çalışmada, Ağâh Sırrı Levend yayını kullandık.

Hurşid ü Feraḥşad (HF), *Şeyhoğlu Mustafa*'nın 789 H. (1387 M.) yılında yazmış olduğu 7903 beyitlik bir mesnevisidir. Konusu, *Firdevsî*'nin “Şeh-nâmesi”nden alınmıştır. Dönemin en önemli mesnevileri arasındadır (Ayan, 1979).

Çalışmamızda, Hüseyin Ayan'ın yapmış olduğu metin yayını esas alınmıştır.

Har-nâme (HN), Türk mizah ve hiciv edebiyatının en önemli eserlerindendir. 126 beyitten ibaret olan mesnevi, XV. yüzyıl şairi *Şeyhî* tarafından kaleme alınmıştır. Mesnevide yük çekmekten şikâyetçi, zayıf ve hasta bir eşeğin başından geçenler anlatılmaktadır (Timurtaş, 1971).

Faruk Kadri Timurtaş'ın metin yayını esas alınmıştır.

Hüsrev ü Şirin (HŞ), *Şeyhî*'nin en önemli eseridir. 6944 beyitten oluşmuştur. 11 bölümden ibarettir. Eserin konusu, *Nizâmî*'nin “Hüsrev ü Şirin”inden alınmıştır (Timurtaş, 1963).

Faruk Kadri Timurtaş'ın metin yayını esas alınmıştır.

Kadı Burhaneddin Divanı (KBD)'nin istinsah tarihi 796 H. (1393-94 M.) olarak kayıtlara geçmiştir. Eserin tek nüshası Londra British Museum'da (Or. 4126) bulunmaktadır (Ergin, 1980).

Çalışmamızda Muharrem Ergin'in yayını esas alınmıştır.

Kitâbu Evsâf-ı Mesâcidi's-Şerife (KEMŞ), *Ahmet Fakihî*'in 389 beyitlik bu eserin yazması British Museum Doğu Kitapları Bölümü'ndedir. Türk dili tarihi bakımından esrin önemi büyüktür. XIII. yüzyıl Anadolu Türkçesinin özelliklerini taşıyan eser, eskiliği ve büyüklüğü yönünden bu yüzyıl metinleri arasında özel bir yer tutacak değerdedir (Mazıoğlu, 1974).

Çalışmamızda, Hasibe Mazıoğlu'nun metin yayını esas alınmıştır.

Kitab-ı Gunya (KG), Eski Anadolu Türkçesinin ilk eserlerinden biridir. Bu eserin Türk kültür ve dili açısından tarihi önemi büyük olduğu gibi fikhî bilgilerin öğretilmesi bakımından da yeri doldurulamayacak bir öneme sahiptir. Mütercimi bilinmeyen bu eser, büyük bir ihtimalle 781 H. (1378 M.) yılında tercüme edilmiştir. Eser, Anadolu Türkçesinin kuruluş devrinde, Eski Türk Yazı Dili özellikleri ile Oğuz-Kıpçak hususiyetlerini birleştiren geçiş devresi özelliklerinden Türkiye Türkçesine ve Anadolu Ağızlarına uzanan yolda, iki devir arasında köprü vazifesi görmüştür. KG, bölümler halinde hazırlanmış bir mensur ilmihâl kitabıdır (Akkuş, 1995).

Çalışmamızda, Muzaffer Akkuş'un metin yayını esas alınacaktır.

Kenzü'l-Kübera ve Mehekkü'l-Ulema (KK), siyaset-nâme niteliğinde bir eserdir. *Şeyhoğlu Mustafa* tarafından tercüme edilen bu eserde; devlet teşkilatının yer alması, başta padişah olmak üzere, toplumun idareci sınıfına hitap edilmesi dikkat çekicidir (Yavuz, 1991).

Kemal Yavuz'un yayını esas alınmıştır.

Kıssa-i Yusuf(KY), XIV. yüzyılın ikinci yarısında *Erzurumlu Darîr* tarafından yazılmış bir mesnevidir. Eser, 2126 beyittir ve 8 meclisten meydana gelmiştir. Bölüm başlıkları Farsça ve Türkçedir (Karahana, 1994).

Leyla Karahana'nın eser yayını esas alınmıştır.

Marzubân-nâme Tercümesi (MN), *Sadru'd-din Şeyhoğlu* tarafından İran edebiyatındaki “Binbir Gece Hikayeleri” gibi kıssadan hisse özelliği taşıyan hikaye ve masallara dayanan eserlerden biri olan *Marzuban-nâme*'nin Eski Anadolu Türkçesine yapılmış olan çevirisidir. Eser, XIV. yüzyıla ait bir metindir. Dokuz babta tamamlanmaktadır (Korkmaz, 1973).

Zeynep Korkmaz'ın metin yayını esas alınacaktır.

Müntahab-ı Şifâ (MŞ), *Celâlüddin Hızır* tarafından yazılmış olup, telifidir. Anadolu’da yazılmış ilk Türkçe tıp kitaplarından biri olması ve yazarının, İslam tebabetinde önemli bir yere sahip olması, onun değerini yükseltmektedir. Metnin sekiz nüshası mevcuttur (Önler, 1990).

Çalışmamızda, *Zafer Önler*’in *Müntahab-ı Şifâ* metnini esas aldık.

Risaletü’n-Nushiyye (RN), Yunus Emre’nin 707 H. (1307 M.) yılında kaleme aldığı bir eserdir. Yunus bu eserinde, tasavvufi ahlakı, seyr ü sülûk denilen manevi yolculuğu, insanın nefsi ile mücadelesini, kendini bilme ve bulma gayretlerini, arayışlarını ve Allah’a kavuşma isteğini anlatmaktadır. Eserde 563 beyit bulunmaktadır ve eserin 5 nüshası mevcuttur (Tatçı, 1991).

Çalışmamızda, Mustafa Tatçı’nın metni esas alınacaktır.

Süheyl ü Nevbahar (SN), *Mes‘ud Bin Ahmed* tarafından 751 H. (1350 M.) yılında 5703 beyit olarak XIII. yüzyıldan beri etkisini sürdüren dinî, tasavvufi mesneviler dışında, aşk konulu mesnevilere öncülük etme ve ilk örnek olma özelliği taşımaktadır (Dilçin, 1991).

Çalışmamızda, *Cem Dilçin*’in *Süheyl ü Nevbahar* metnini esas aldık.

Mecmu‘atü’n-Nezâ‘ir (MN), 840 H. (1437 M.)’de derlenmiş bir nazireler mecmuasıdır. Derleyen çağın şairlerinden *Ömer Bin Mezîd*’dir. Eserde 84 şairden 397 şiir bulunmaktadır (Canpolat, 1995).

Mustafa Canpolat’ın yayını esas alınmıştır.

Takvim-i Tatar Ma'acem (TTMA), “Birgili Mehmed Çelebi Risalesi” içinde 68b-73b yaprakları arasında kalan, Türklerin İslamiyet’ten önce kullandıkları on iki hayvanlı takvim hakkında bilgi veren bir eserdir. Eserin Kıpçakça bir metinden tercüme edildiği bilinmekle beraber tercüme tarihi ve mütercimi hakkında bilgi yoktur. Metnin kelime hazinesi ve ses bilgisi bakımından Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini taşıdığı görülmektedir (Balcı, 2010).

Eserin, Mustafa Balcı tarafından yayımlanan metni değerlendirilecektir.

Yunus Emre Divanı (YED), Mustafa Tatçı’nın tespit etmiş olduğu 415 şiir ve 3432 beyitten oluşmaktadır. Dinî-tasavvufî Türk Edebiyatı’nın ilk ve önemli temsilcilerinden olan Yunus Emre’nin XIII. yüzyılın ortaları ile XIV. yüzyılın başlarında yaşamış olduğu tahmin edilmektedir. Divan üzerinde Burhan Toprak ve Faruk Kadri Timurtaş gibi isimler çalışmıştır (Tatçı, 1990).

Eserin, Mustafa Tatçı tarafından yayımlanan tenkitli metni esas alınacaktır.

Yusuf u Zeliha (YZ), *Şeyyad Hamza*’nın, Eski Anadolu Türkçesinin kuruluş döneminin özelliklerini yansıtan eserlerinin başında gelir. Eser, toplam 1529 beyitten oluşmaktadır. Bilinen tek nüshası Türk Dil Kurumu Kütüphanesi’nde Yz. A-301-02 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Eser üzerindeki ilk çalışmayı Dehri Dilçin 1946 yılında yapmıştır. Daha sonra eserin üzerinde Talat Tekin, Stephanie Bowie Thomas ve Osman Yıldız çalışmışlardır (Demirci, Korkmaz, 2008).

Ümit Özgür Demirci ve Şenol Korkmaz’ın hazırlamış olduğu metin esas alınacaktır.

1. BÖLÜM

İKİLEMELER

āb u hevā → hevā su: ‘hava, su’ *Luṭfuṣ cihān sarāyını cennet bāḡı şıfāt / Hürrem tutar şafāyıla āb u hevāsını* (ADD: 6b₇ [9], ā.h+dan ADD: 14a₇ [26], ā.h+sında ADD: 14a₁₀ [26], ā.h+sı MN: 168a₆ [170]).

ac u muḥtāc → aç u arnuḡ → aç u şusuz → aç u yalın: ‘aç, fakir, muhtaç’ *Kerem deryāsı bī-pāyān ü mevvāc / Nite mahrum ola her ac u muḥtāc* (HŞ:336 [13]).

acı tatlu → tat vü tuz: ‘acı, tatlı’ *Bir çeşmeden akan su acı tatlu olmaya / Edebdür bana yirmek bir lüleden sızaram* (YED: 171/6 [179]).

aç u arnuḡ → aç u şusuz → aç u yalın: ‘aç, yorgun, yorulmuş’ *Oturur iken anda ḥālī yavuz / Aç u arnuḡ u şusuz u yaluṇuz* (SN: 136b₄₂₀₅ [480]) ← **ac u muḥtāc**.

aç u şusuz → aç u yalın → şusuz u yaluṇuz: ‘aç ve şusuz’ *Yatur idi [ol] anda aç u şusuz / Geçer idi günü anuṇ yiyesüz* (SN: 123a₃₇₆₈ [451]) ← **ac u muḥtāc** ← **aç u arnuḡ**.

aç u yalın → şusuz u yaluṇuz: ‘aç ve çıplak’ *Ne var ger degül isem aç u yalın / Gelüp giderem her yıl işbu yolın* (SN: 103a₃₁₅₀ [409]) ← **ac u muḥtāc** ← **aç u arnuḡ** ← **aç u şusuz**.

ad dad → ad şan → ad u şan → tat vü tuz: ‘ad ve tat’ *Çünkü bitdi ḥōş ḥubūbāt u nebāt / Adı dadı dünyada dutdı sebāt* (GN: 57a₆₈₁₈ [229]).

ad şan → ad u şan: ‘isim, şan, şöret’ *Bilürem anı kim tā‘atı yokdur / Hem ilde-şarda adı şanı yokdur* (RN: 213 [67]; a. ş. YED: 71/7 [89]; a.+um ş.+um HF: 5395[332], a.+1 ş.+1 HF: 5502 [337]).

ad u şan: ‘isim, şan’ *Adl eyler-iseṇ cihān dutasın / Kisrī bigi ad u şan dutasın* (KK: 30a₁ [64], a. ş.+1n KK: 83a₁₀ [119]; a. ş.+um KBD: 1456/2 [543]) ← **ad dad** ← **ad şan**.

‘adl ü dād: ‘doğruluk, adelet’ *‘Ömer-i Hattâb’la çok ‘adl ü dād işledüm / Oğlıla fisk içinde hadde basılan benem* (YED: 185/8 [196], KK: 13a₆ [47]); HF: 1239 [175], HF: 4342 [292]; ADD: 22b₆ [45]; MN: 43b₁₄ [49]).

ağ u kara → kara yağız: ‘siyah ve beyaz’ *Gözüm yüzüne bakduğı-çün ağ u kara yok / Ağı karasına hased ildür maşâf ider* (ADD: 43a_{50/4} [93], ADD: 52a_{81/2} [113]; a. k+dan YED: 284/4 [290]; a. k+sı MN: 140a₂ [143]).

ağdur- u indür-: ‘kaldır- ve indir-’ *Oldur âhîr günes odın yanduran / Oldur âhîr ağduran u indüren* (GN: 122b₇₉₈₉ [453]).

ağız burun → ağız dil: ‘ağız, burun, yüz’ *Ağzından burnından kan boşandı.* (DK: 100b₆₋₇ [275]).

ağız dil → dil dudak: ‘ağız, dil’ *Her kimün dost tâ‘atinde eli yok / Buşu almış anun ağzı dili yok* (RN: 220 [68]) → **ağız burun.**

âh ü vāy: ‘ah, vah’ *Tevāzu‘ kıl gider kibr ü hevāy / Ki yarın klmayasın âh ü vāy* (BAH: 30b₂ [110]).

âh u zār: ‘ah, inleme, feryat’ *Dün gün kılayın âh u zār ‘âşık olayın il ü şār / Dökeyin kanlu yaşımı zârilıklar eyleyeyin* (YED: 283/5 [289]; SN: 17a₇₁₁ [241]; a. z.+1 YED: 286/4 [291]; a. z.+1 HF: 6572 [377]).

‘ahd ü peymân: ‘kuvvetle verilen söz, yemin, ant’ *‘Ömerle ki itmişidüğ ‘ahd ü peymân / Nereye vardı n’oldı kanı Aḥmed* (MN: 151a₉ [156]; MT: 12a₁₄ [215]; ÇN: 23 [5]).

ağca altun → ağca vü altun → altun ağçe → altun gümüş → altun u gümüş → cevher altun: ‘altın, para’ *Getürdi kul karavaş ağca altun / Virüp şāhına göndürdi hem ol dün* (HF: 7190 [400]).

ağca vü altun → altun ağçe → altun gümüş → altun u gümüş → cevher altun: ‘para, gümüş lira, ağca ve altın’ *Bilgil kim ortaklık itmek çert âleti üzere revā olmaz. Kaçan her birinüğ sermāyesi ağca vü altun bellü olmayınca.* (KG: 116b₅₋₆ [363]) ← **ağca altun.**

‘aql bilü → āķil ü aṇķı → ‘aql u fikr → ‘aql u gönül → ‘aql u ög → ‘aql u us → ‘aql ü bilü ~ bili → uş u ‘aql: ‘akıl, bilgi, idrak’ *Gönlüm canum ‘aklüm bilüm senün ile karār ider / Pervāz ururlar dem-be-dem uçuban dosta gitmege* (YED: 1/2 [17]).

āķil ü aṇķı → ‘aql u fikr → ‘aql u gönül → ‘aql u ög → ‘aql u us → ‘aql ü bilü ~ bili → uş u ‘aql: ‘akıllı, anlayışlı, zeki’ *Ki rahmānī ḳanķıdur şeytānī ḳanķı / Seçildi bildiler ‘aķil ü aṇķı* (BAH: 42a₉ [133]) ← ‘aql bilü.

‘aql u fikr → ‘aql u gönül → ‘aql u ög → ‘aql u us → ‘aql ü bilü ~ bili → uş u ‘aql: ‘akıl, fikir’ *Çeşmüñe nem varsa virdüm yoķ dimez ki cerdedür / ‘Aql u fikr ü göñlüm aldı ḳaşdı şimdi serdedür* (MN: 231b₁ [215]; ‘a.+1 f.+i HF: 7720 [412]) ← ‘aql bilü ← āķil ü aṇķı.

‘aql u gönül → ‘aql u ög → ‘aql u us → ‘aql ü bilü ~ bili → uş u ‘aql: ‘akıl ve kalp’ *Şüride olanlarun bī-nihāyet dünyāda / Aql u gönül fehmi ü cān fikir anun nesidür* (YED: 29/7 [46]) ← ‘aql bilü ← āķil ü aṇķı ← ‘aql u fikr.

‘aql u ög → ‘aql u us → ‘aql ü bilü ~ bili → uş u ‘aql → uş ~ uşş u ög ~ ök: ‘akıl’ *Ṭurımaz anuñ ile ‘aql u ög / Eger öger olur iseñ ‘ışķı ög* (SN: 62b₁₉₈₀ [328]) ← ‘aql bilü ← āķil ü aṇķı ← ‘aql u fikr ← ‘aql u gönül.

‘aql u us → ‘aql ü bilü ~ bili → uş u ‘aql → us u ög → uslu delü: ‘akıl’ *Mişelüm ulu-yıdı eñ ulusı / Artuğ-ıdı ḳamudan ‘aql u uşşı* (YZ: 62₉₁₉ [205]; ‘a. u. YED: 25/5 [42]; ‘a.+um u.+um HF: 2720 [230]; ‘a.+um u.+um DK: 23b₆ [53]) ← ‘aql bilü ← āķil ü aṇķı ← ‘aql u fikr. ← ‘aql u gönül ← ‘aql u ög ← uş u ‘aql ← uş ~ uşş u ög ~ ök ← uşlusız u bilgilü.

‘aql ü bilü ~ bili → uş u ‘aql → uş ~ uşş u ög ~ ök: ‘akıl, fikir, bilgi’ *Bar-ise sinde, iy dōst, ‘aql ü bilü / Muşṭafā ayı şa‘bānı dutğıl ulu* (BH: 25b [168]; ‘a. b. (YED:209/1 [225]) ← ‘aql bilü ← āķil ü aṇķı ← ‘aql u fikr ← ‘aql u gönül ← ‘aql u ög ← ‘aql u us.

al- git- → al- u şat- → gel- git- → vir- al-: ‘al-, git-’ *Beni yalvarup girü ala gide / Anam ḳatlanımaya bensüz nide* (SN: 120b₃₆₉₇ [446]).

al- u şat-: ‘almak, satmak’ *Elünden gelür almak u şatmak / Bağışlamağ u yābāna atmak* (SN: 101a₃₁₄₅ [408]) ← **al- git-**.

alah bulağ: ‘karmakarışık, alt üst’ *Ne kuzı ki aç kırt nice kim kulağ / Turudup ide koyın alah bulağ* (SN: 83b₂₅₈₂ [370]).

alın baş → baş beyin → baş göt → baş göz → baş u cān → baş u göz → baş u pā → cān u baş: ‘baş, alın’ *Vāy alnum başum umudı, Hān Beyrek! diyü ağladı.* (DK: 49a₆₋₇ [79], DK: 74b₁ [224], a.+1 a.+1 DK: 101b₉ [275]).

alnuğ u ‘āciz: ‘gafil, aciz, sersem’ *Dimezven ki çāpükven [ü] ger yozam / Ža‘if ü kavī alnuğ u ‘ācizem* (SN: 72b₂₂₆₇ [348]).

altun akçe → altun gümüş → altun u gümüş → cevher altun: ‘altın, para’ *Şataruz bunı neye kim ola / Altun akçe kıymetsiz yarmağ pula* (YZ: 15₂₁₅ [111], YZ: 15₂₁₆ [111]; a. a.+mı DK: 57b₂ [89]) ← **akça altun.**

altun gümüş → altun u gümüş → cevher altun: ‘altın-gümüş’ *Eger kılıc ya uyan yahūd uçkur gümüşşe şatun alsa ve bahāsın virmedin ‘ağd meclisinden gitse, altun gümüş degince bey‘ı fāsıd olur.* (KG: 128a₁₂₋₁₃₋₁₄ [372]; SN: 14b₄₄₅ [224], SN: 166b₅₀₇₉ [539]; KY: 14a₅₀₉ [177]; a.+1 g.+i KG: 57b₃₋₄ [319], a.+1 g.+i KG: 57b₁₀ [319]; a. g.+in YED: 114/4 [124]; a. g.+dür KY: 42a₁₆₇₂ [279]; a.+1 g.+i DK: 142a₄₋₅ [181]) ← **altun akçe ← akça altun.**

altun u gümüş → cevher altun: ‘altın, gümüş’ *Altun u gümüşün ola ejdehā, / Halka bağsañ, hāsıl olan ud ola.* (DSM: 3a₅₅ [253]) ← **altun akçe ← akça altun ← altun gümüş.**

aluğlı ağırılı: ‘cılız, hastalıklı’ *...bu yılda kız oğlan çok toğsa aluğlı ağırılı ola dimişler...* (TTMA: 73a₁₀₋₁₁ [93]).

‘ām u hāş → hāş u ‘ām: ‘herkes ve ileri gelenler’ *Toksan bin kelimesi otuz bin ‘ām u hāş / Otuz bin hāşlarına otuz bin sırr içinde* (YED: 305/7 [313], ‘ā. h.+1 (YED: 382/4 [385]).

arpa buğday: ‘arpa, buğday’ *...arpa buğday üküş ola ve sovuğ katı ola...* (TTMA: 71a₉ [92]).

arnuğ u miskîn: ‘yorgun, miskin, yorulmuş’ *Ki o hâlde arnuğ [u] miskîn gider / Gözi uyhu göñli ta‘âmı gider* (SN: 93a₂₈₆₇ [389]).

artuğ u eksük → artuğ eksük : ‘fazla, eksik’ *Arıdur artuğ u eksük tozından / Berîdür azlığ u çoklık sözünden* (HF: 21 [129]).

artuğ eksük : ‘fazla, eksik’ *...tâ giceden bir çârek artuğ eksük geçe andan bir sâ‘at yönin kıbleye döne otura...* (KK: 98b₉ [135]) ← **artuğ u eksük.**

assı ziyân: ‘fayda, kazanç, menfaat, zarar’ *Aceb mahlûk irişdi göz yumuban dürişdi / Helâl harâm karışdı assı ziyân olısar* (YED: 60/5 [78], YED:259/3 [268], YED:264/4 [273], a. z.+dan YED:371/6 [376]).

aşağ u yüce → kaba vü yüce: ‘adi ve ulu’ *Cihânı geze cümle ucdan uca / Tamâmet ne kim var aşâğ u yüce* (SN: 21a₈₂₂ [248]).

aş u şu: ‘yemek ve su’ *Huşûşâ uş bu yol kim ‘ışk içündür / Taşı toprağı aş u suyu hündür* (HF: 2081 [206]).

‘avrat u er → er ‘avret → er ü ‘avret → erkek ü dişi: ‘kadın, erkek’ *Çopuzuñ kulağın burmış meger muṭrib ğazel söyler / İşiden âferin ider dükeli ‘avrat u erden* (MN: 93b₂₁ [85]).

ay gün → ay u gün → ay u güneş → ay u yıl → ay yıl → yıl u ay → dün gün ~ kün → dün ü gün → dün ü gündüz → kün dün → şems ü ay: ‘ay, güneş’ *Ol ilde ay gün olmaz ay gedilüp tolunmaz / Tertibler terk idüben şumâr unıda mısın* (YED: 252/4 [261], YED: 355/ [356]; BAH: 49a₈ [147]).

ayın bayın: ‘şaşırmak’ *Nite olmaya kimse ayın bayın / Ki bula karanuda bengü şuyın* (SN: 59b₁₈₉₉ [323], SN: 97a₂₉₆₈ [396]).

‘ayş u toy: ‘bayram, düğün’ *Yarağın eylediler hem ‘ayş u toy / Ol düğünde toydı halk-ı şehri ü kûy* (KY: 10a₃₆₄ [164]).

ay u gün → ay u güneş → ay u yıl → ay yıl → dün gün ~ kün → dün ü gün → hafta vü
ay → il gün → kün dün → şems ü ay → yıl u ay: ‘ay ve gün, her zaman’ *Bakup gördi ki
ol yüzi ay [u] gün / Görürse yüregine ura döğün* (SN: 44b₁₄₉₈ [295]; KY: 3b₉₉ [142], KY:
48a₁₉₀₆ [299]; MN: 154a₁₁ [160];

a.+1 g.+i DFN: 122 [233]) ← ay gün.

ay u güneş → ay u yıl → şems ü ay → ay yıl → yıl u ay: ‘ay ve güneş’ *Gözi yok yir içer
dünyâyı görmez / Togar ay u güneş ol ayı görmez* (RN: 513 [121]; YED: 12/2 [29],
YED: 374/2 [377], YED: 406/2 [404]; YZ: 2₂₄ [85]; ADD: 44a_{52/4} [95]) ← ay gün ← ay
u gün.

ay u yıl → ay yıl → şems ü ay → yıl u ay: ‘ay ve yıl, her zaman’ *Bize ay ile kavı itmiş
idi ol / Buğur üstüne geçdi ay u yıl bol* (HF: 7190 [400]; BAH: 49a₂ [147]; YED: 32/7
[49]) ← ay gün ← ay u gün ← ay u güneş.

ay yıl → şems ü ay → yıl u ay: ‘ay ve yıl, her zaman’ *Aylar yıllar geçer, oğlan böyür,
on biş yaşına girdi.* (DK: 61b₉ [203]; RN: 148 [55]) ← ay gün ← ay u gün ← ay u güneş
← ay u yıl.

az çok → az u çoğ ~ çok: ‘az çok’ ...çıkarsa aşlık arpa, taru yaşdan-kurudan, azdan
çokdan görmüş gerek... (KG: 63b₅₋₆ [323]).

az u çok ~ çoğ: ‘az ve çok’ *Cihān mālī olur ise az u çoğ / Anuñ ‘ışkı öñinde bir çöpce
yoh* (SN: 62b₁₉₈₅ [329], SN: 155b₄₇₆₇ [518]; H: 19 [271], H: 48 [273]; a. ç.+ın BAH:
38b₁₀ [126]; a.+lğ+a.+lık HF: 21 [129]) ← az çok.

bāc u ḥarāc: ‘bir çeşit vergi’ *Gāh şusuz, gāhi yalıñ, gāh aç / Korkısından istemez bāc u
ḥarāc* (DSM: 3b₆₃ [254]).

bāğ bostān → bāğ u bāğçe ~ bahçe → bāğ u bostān → bostān u bāğ: ‘bahçe’ *Girmek
diler imrenür ne dēyem ben saña / Bāğ bostān görünür ol gözine* (YZ: 98₁₄₆₀ [277]; b.+a
b.+a MT: 9b₅ [212]).

bāğ u bāğçe ~ bahçe → bāğ u bostān → bostān u bāğ: ‘bağ ve bahçe’ *Kalın mışeler bāğ u
bahçe gibi / Yemişler döşenmiş ağaçlar dibi* (SN: 96a₂₉₅₄ [395], SN: 182b₅₅₈₉ [573]; HF:
4859 [312]) ← bāğ bostān.

bāğ u bostān → bostān u bāğ: ‘bahçe’ *Nemrūd odın İbrāhīm'e ben bāğ u bostān eyledüm / Kūfür yüzinden toğuban gine odı yakan benem* (YED: 187/8 [198], YED: 3/6 [20], YED: 201/38 [217], YED: 335/3 [339]; HF: 1881 [199], HF: 4090 [282]; KY: 21a₇₉₆ [202]; ADD: 24b₅₀ [50]; BH: 148a [192]; b. b.+da KY: 23a₈₇₅ [209]; b. b.+uñ DK: 24b₄ [54]; b. b.+1 MN: 13b₁₈ [28]) ← **bāğ bostān** ← **bāğ u bāğçe ~ bahçe.**

bağla- şeş-: ‘bağla-, çöz-’ *Bağlamak şeşmek işidür pes anuñ / Bağlu yolın açan oldur oğlanuñ* (GN: 149b₄₅₂₀ [915]).

baħr u ber → berr ü baħr: ‘deniz, kara, yeryüzü’ *Žiyā-ı devlet ü dünyā Hızır Beg kim aña eflāk / Münir-i maşrıķ u mağrib emir-i baħr u ber dirler* (MN: 45a₃₉ [50], b. b.+e HŞ:42 [2]).

bakır u tunc: ‘bakır, tunç’ *Yūnus eydür hey sultānum özge şānum vardur benüm / Ko dünyā altūn gümüşin ne bakır u tuncındayuz* (YED: 114/4 [124]).

bal u şeker → bal yağ → yağ u bāl : ‘bal ve şeker’ *Yūnus ne hoş dimişsin bal u şeker yimişsin / Ballar balını buldum kovanum yağmā olsun* (YED:271/6 [280]).

bal yağ → yağ u bāl: ‘bal, yağ’ *Hezārān rahmet ol ata anaya / Ki beslemiş seni bal yağ içinde* (ADD: 117a_{305/3} [257]) ← **bal u şeker.**

baş beyin → baş göt → baş göz → baş u cān → baş u göz → baş u pā → cān u baş : ‘akıl, fikir, şuur’ *Bir eski kaftan virдіңüz, başum beynüm aldınuz didi.* (DK: 79a₂₋₃ [233]) ← **alın baş.**

baş göt → baş göz → baş u cān → baş u göz → baş u pā → cān u baş → göz ü kaş → göz ü kulaķ kaş u göz → yüz göz: ‘baş, son’ *Bu bıñarun üzerine geldiler, gördiler, kim bir ‘ibret nesne yutar, başı göti belürsüz.* (DK: 110a₅₋₆ [147]) ← **alın baş ← baş beyin.**

baş göz → baş u cān → baş u göz → baş u pā → cān u baş → göz ü kaş → göz ü kulaķ kaş u göz → yüz göz: ‘baş, göz’ *Baryek ağağuzun başı gözi şadağası, eski kaftanı varısa virün geyeyin, düğüne varayın.* (DK: 78b₃₋₄ [232]; b.+suz g.+süz TTMA: 72b₁₀₋₁₁ [93]) ← **alın baş ← baş beyin ← baş göt.**

baş u cān → baş u göz → baş u pā → cān u baş : ‘baş, can, ruh’ *Çün dükenür ‘ömr ü māl*
‘ışkuña şarf olsa hoş / Çünki gider baş u cān yoluna yigrek senün (ADD: 58b_{103/2} [127];
MN: 136b₇ [138]) ← **alın baş ← baş beyin ← baş göt ← baş göz.**

baş u göz → baş u pā → cān u baş → göz ü kaş → göz ü kulağ → kaş u göz → yüz göz:
‘baş ve göz’ *Niçe deprene baş degir dile söz / Çü dil deprene bozılır baş u göz* (SN:
120a₃₆₇₅ [445]) ← **alın baş ← baş beyin ← baş göt ← baş göz ← baş u cān.**

baş u pā → cān u baş: ‘baş ve ayak’ *Bugün meydān-ı ‘ışkuñda elümde baş u pā başdum*
/ Çü gördüm zülf-i çevgānuñ idinmiş topını serden (MN: 91a₄ [83], MN: 94b₂₉ [86]) ←
alın baş ← baş beyin ← baş göt ← baş göz ← baş u cān ← baş u göz.

bay yoksul → bay u yoğsul → yoksul ~ yoğsul bay → yoğsul ~ yoksul u bay: ‘zengin,
fakir’ *Ve gūristānda dağı yarar kim bay yoksul koyalar ve mütevażzaya dağı bay u*
yoksul kim gerek-ise hācetlerin göreler. (KG: 118a₅₋₆ [364]).

bay u yoğsul → yoksul ~ yoğsul bay → yoğsul ~ yoksul u bay : ‘zengin ve fakir’ *Ne şāra*
ki uğradısa yolları / Konuğladılar bay u yoğsulları (SN: 12a₈₅₆ [251]; KG: 118a₅₋₆ [364];
YZ: 25₃₇₂ [131], YZ: 56₈₂₈ [193], YZ: 95₁₄₁₀ [271]; HF: 385 [143], HF: 1711 [192], HF:
6229 [364]) ← **bay yoksul.**

beg ü pādīşāh → beg ü ulu → ulu vü beg: ‘bey, hükümdar’ *Bola kim bulıbilevüz*
añsuzın / Begümüzi vü pādīşāhun (SN: 92b₂₈₄₇ [388]).

beg ü ulu → heybet ulu → kiçi vü ulu → ulu vü beg → ulu kiçi: ‘bey, ileri gelen,
hükümdar’ *Dirildi cümle begler ü ulular / ‘Azā kıлмаğ için sultāna bunlar* (HF: 613
[151], b.ler u+lar HF: 7302 [405]) ← **beg ü pādīşāh.**

bellü ‘ayān → bellü bayıķ → bellü beyān → bellü zāhır : ‘apaçık, aşikâr’ *Hakīkat kıldı*
bu sırruñ beyānın / Okı Kur’ānı bil bellü ‘ayānın (BAH: 45b₁ [140]).

bellü bayıķ: ‘açık, aşikâr’ *Kaçan bunlar arınsa bellü bayıķ / Nemāza ol kişi olur ilāyık*
(BAH: 22b₁₀ [94], BAH: 27b₅ [104], BAH: 44a₃ [137], BAH: 52a₅ [153]) ← **bellü ‘ayān.**

bellü beyân → **bellü zâhir**: ‘apaçık, âşikâr’ *Dahı yakın haber diyem anlayasın bellü beyân / Nefs dileğin terk eyleyen ol ezeli mağfûr nedür* (YED: 56/9 [74], YED: 134/19 [143], YED: 187/5 [198], YED: 349/4 [349]);

b. b.+ın BAH: 28a₁ [105]) ← **bellü ‘ayân** ← **bellü bayık**.

bellü zâhir: ‘açık, aşikâr’ *Vilâyet isleridür bellü zâhir / Nazar ehli bulardur dünyâ ahîr* (BAH: 24a₈ [97], BAH: 44a₁₀ [137]) ← **bellü ‘ayân** ← **bellü bayık** ← **bellü ‘ayân** ← **bellü bayık**.

ben ü sen → **benven ü ben** → **sen ben** → **sen ü ben**: ‘ben ve sen’ *Ben ü sen turalım yola düşelim / Öñümüzze gelmez ise tuş ölüm* (SN: 88b₂₇₁₈[379], SN: 172a₅₂₃₉ [550], SN: 138b₄₂₅₆ [484]).

benven ü ben → **sen ben** → **sen ü ben**: ‘benim ve ben’ *Yûnus eydür hiç şek degül ol benven ü ben olvanun / Ben ne dirisem dost tutar dost didüğün ben tutaram* (YED: 180/8 [188]) ← **ben ü sen**.

berr ü baħr: ‘kara ve deniz’ *Çü yüz bin çâpûki alçaklık utdı / Muhâlsüz berr ü baħr ‘âlemi tutdı* (RN: 166 [59]; YED: 306/1 [313]) ← **baħr u ber**.

biliş ü yâd → **yâd u biliş**: ‘tanıdık ve yabancı’ *Hâkuñ dostlarını hoş eyledük yâd / İşiden bildi anı biliş ü yâd* (BAH: 39a₆ [127]).

bir ü bar: ‘birlik ve varlık’ *Emr kıldı cebrâ’ile bir ü bar / Tiz iriş tut yûsufî dir kirdigâr* (KY: 5a₁₅₆ [147], KY: 12b₄₆₃ [173], KY: 20a₇₅₈ [199], KY: 47b₁₈₈₀ [297]).

biş on: ‘beş on’ *Şol bir biş-on arşın bizi kefen ideler egnüme / Dikem şol dünye tonların geyem hey dost diyü diyü* (YED: 291/4 [296]).

bit- uzan-: ‘çık-, uza-’ *Ol ki rüyende-durur hemçün nebât / Bitmek uzanmağ-durur anda şıfât* (GN: 65b₁₈₇₈ [393]).

bostân u bâğ: ‘bahçe’ *Dördinci yıl şatdılar bostân u bâğ / Buğday alup yédiler şayru <vü> sağ* (YZ: 56₈₃₄ [193]; HF: 1687 [191]) **bâğ bostân** ← **bâğ u bâğçe** ~ **bağçe** ← **bâğ u bostân**.

boy kadd: ‘boy, pos’ ...*Senüñ boyuñ kaddüñ yok, Yâ cismile ceddüñ yok.* (DK: 107a₅₋₆ [143], b.+uñ, k+uñ DK: 102b₁₀ [279]).

bölük bölük ü şaf şaf u cavk cavk: ‘kısım, sıra, topluluk’ *Bölük bölük ü şaf şaf u cavk cavk / Ferişteler andan bulurlardı zevk* (SN: 6a₁₃₄ [203]).

bugün yarın → bugün ü yarın: ‘bugün yarın’ *Bilimedüm beni aldadı tutdı / Bugün yarın diyü ‘ömrümi utdı* (RN: 53 [38], RN: 454 [110]; YED: 174/7 [182]; DK: 64b₈ [208]).

bugün ü yarın: ‘bugün ve yarın’ *Meger şabr ile bunun anıhtarın / Elikdürevenin bugün ü yarın* (SN: 14b₄₆₉ [225]; HF: 6284 [366]) ← **bugün yarın.**

cân gönül → cân u bağır → cân u baş → cân u ciger → cân u dil → cân u göñül → cân u ten → dil ü cân → gönül cân → göñül ü cân: ‘ruh, kalp, can’ *Tâ‘at oldur kim Çeleb ‘ışkiyle / Cân gönül yoldâş ola dün gün bile* (DVH: 26 [238]; YED: 389/2 [390]).

cân u bağır → cân u baş → cân u ciger → cân u dil → cân u göñül → cân u ten → dil ü cân → gönül cân → göñül ü cân: ‘ruh, kalp, can’ *Eyâ cânım u bağrumuñ pâresi / Çi yoh durur ol nesnenüñ çâresi* (SN: 14b₅₅₅ [231]) ← **cân gönül.**

cân u baş → cân u ciger → cân u dil → cân u göñül → cân u ten → dil ü cân → gönül cân → göñül ü cân: ‘can ve baş, beden’ *Miskîn olur ‘âşık kişi durmaz akar gözi yaşı / Mâlı mülki cân u başı ‘ışka tarâşdur ‘âşıkun* (YED: 146/4 [156]; c. b.+a MN: 173a₇ [174]) ← **baş beyin ← baş göt ← baş göz ← baş u cân ← baş u göz ← cân u bağır ← cân gönül.**

cân u ciger → cân u dil → cân u göñül → cân u ten → dil ü cân → göñül ü cân: ‘can ve bağır, iç’ *‘Âşık bilür bu ‘ışk odınuñ derdi sūzını / Kim ‘ışk odına cân u cigerler kebâb ider* (ADD: 114b_{296/6} [251]) ← **cân gönül ← cân u bağır ← cân u baş ← cân gönül.**

cân u dil → cân u göñül → dil ü cân → cân u ten → göñül ü cân: ‘ruh, kalp’ *Düşdi Fağruñ Aḥmede maḥabbetî / Cân u dille arzû kıldı vaşlatı* (DFN: 128 [234]; KK: 50a₁₋₂ [85]; KY: 16b₆₂₂ [187]; ADD: 98a_{240/3} [216]) ← **cân gönül ← cân u bağır ← cân u baş ← cân gönül ← cân u ciger.**

cân u gönül → **dil ü cân** → **cân u ten** → **gönül cân** → **gönül ü cân**: ‘can, gönül ve kalp’
Cân u gönül ‘*akl u fehîm nisâr olsun ma‘şukâya / Pes ‘âşıkun andan ayru dahı ne mülk ü mâlî var*’ (YED: 32/2 [48], YED:208/9 [225], YED:256/5 [266], YED:259/3 [268], YED:414/5 [412]; SN: 117b₃₆₀₆ [440]; HF: 709 [155]; ADD: 49a_{69/4} [106]; MT: 34a₈ [240]; c. g.+i YED:165/9 [173]; c. g.+den KY: 15b₅₆₈ [182]) ← **cân gönül** ← **cân u bağır** ← **cân u baş** ← **cân u ciger** ← **cân u dil**.

cân u ten: ‘ruh ve beden’ *Çün di dirler n’ideyin dimezse yanar cân u ten / Ben dahı dürler dökem dosta hezâr destân olam* (YED:201/28 [216], YED:200/1 [212]; HF: 2015 [204]; KY: 13b₅₀₂ [177]) ← **cân gönül** ← **cân u bağır** ← **cân u baş** ← **cân u ciger** ← **cân u dil** ← **cân u gönül**.

ceng ü savaş: ‘mücadele, çarpışma’ *Oğlan kırk yigidin boyına aldı, at depdi, ceng ü savaş itdi.* (DK: 19a₅₋₆ [48]).

cevher altun: ‘mücevher, değerli eşya’ *Birez cevher altun alayım diyü / Çoğ eğlenmişem hoş olaydı eyü* (SN: 78b₂₄₃₆ [359]) ← **altun akçe** ← **akça altun** ← **altun gümüş** ← **altun u gümüş**.

cevr ü cefâ: ‘eziyet, sıkıntı’ *Tur katumda eyleyem saña vefâ / Görmeyasın bunda hiç cevr ü cefâ* (DFN: 68 [230]; YED: 266/1 [275]; HF: 2554 [223]; KY: 15a₅₅₆ [181], KY: 17a₆₂₈ [187], KY: 36a₁₄₀₆ [255]; GT: 58b₁₅ [206]; c. c.+dur ADD: 52b_{83/1} [114]; c. c.+η MN: 142a₉ [145]).

cümle ‘âlem: ‘tamamı, herkes, her şey’ *Cümle ‘âlem gelürise ansuz dermân olmayısar / Derdüme kim dermân olur çün gönlümde ol seville* (YED: 317/3 [323]).

Çalap Tanğrı → **Hak Çalap**: ‘Allah’ *Çalap Tanğrı’dan ol ki tevfiği var / Dürişmez ki divşüre māl u tavar* (SN: 10a₂₉₃ [214], SN: 184b₅₆₄₉ [577]; HF: 2837 [234]; KY: 5b₂₀₃ [151]).

çirkin ü göğçek → **gökçek ü hoş** → **gökcek ü tatlu**: ‘çirkin ve güzel’ *Niceme yazmışam çirkin ü göğçek / Ne bilem ben yalan mıdur yâr* (HF: 7770 [422]).

deng ~ denk u hayrân → **hayrân u deng**: ‘şaşkın’ *Temāmı kaldı şöyle denk ü hayrân / Kimi tesbîh okırdı kimi kur’ân* (HF: 1162 [172], HF: 1390 [180], HF: 1635 [189], HF: 3033 [242], HF: 3426 [258], HF: 3694 [268], HF: 3973 [278], HF: 4250 [289], HF: 4716 [307], HF: 4918 [315], HF: 6150 [361]).

dere depe: ‘dere, tepe’ *Çok dere, depe, tağlar geçdi* (DK: 100a₁₃ [275]).

di- işit-: ‘söyle-, duy-’ *Ol ki gūyende-durur âdem gibi / Dimek işitmekdür anuñ tedbiri* (GN: 62a₁₈₈₃ [395]).

dil dudak: ‘dil dudak’ *Dervîşün kulagı sak Hak'dan işidür sebak / Deprenmedin dil dudak sözi işiden gelsün* (YED: 239/6 [250]) ← **ağz dil**.

dil ü cān → **gönül cān** → **gönül ü cān**: ‘ruh, kalp’ *Nite kim Hax buyurdi iy dil ü cān / Haber virür haqıkat uşda Kur’ân* (BAH: 16a₇ [81], BAH: 31b₄ [112], BAH: 30b₂ [110], BAH: 34b₄ [118], BAH: 41b₁₂ [132], BAH: 49ab₁₃ [148], BAH: 53b₁₂ [156]; KBD: 3/4 [2]) ← **cān gönül** ← **cān u bağır** ← **cān u baş** ← **cān gönül** ← **cān u ciger** ← **cān u dil** ← **cān u gönül**.

dīn diyānet → **dīn ü diyānet**: ‘din, dindarlık’ *Dīn ü millet sorarısın āşıklara dīn ne hācet / Āşık kişi harāb olur āşık bilmez dīn diyānet* (YED: 17/1 [33], YED: 366/4 [369]).

dīn ü diyānet: ‘din ve dindarlık’ *Gayrıdur bu milletden bu bizüm milletümüz / Hiç dінде bulunmadı dīn ü diyānetümüz* (YED: 116/1 [125], d. d.+de YED: 116/2 [125]) ← **dīn diyānet**.

dinç ü fāriğ: ‘canlı, zinde’ *Ki üşenmenüz dinç ü fāriğ oluñ / Velī işlü işüñüzi key bilün* (SN: 181b₅₅₆₁ [571]).

dök- saç-: ‘dök-, saç-’ *Hazīnelerin açmağa başladı / Mālī dökmege saçmağa başladı* (SN: 13b₃₉₆ [221]).

dün gün ~ kün → **dün ü gün** → **dün ü gündüz** → **kün dün**: ‘gece, gündüz, her zaman’ *Tā‘at oldur kim Çeleb ‘ışkıyile / Cān gönül yoldaş ola dün gün bile* (DVH: 26 [238]; YED: 9/3 [26], YED: 14/4 [31], YED: 51/1 [69], YED: 87/1 [101], YED: 124/8 [133], YED: 146/2 [156], YED: 146/5 [156], YED: 154/5 [164], YED: 182/6 [190], YED: 222/6 [236], YED: 244/2 [255], YED: 283/5 [289], YED: 295/7 [300], YED: 295/13

[300], YED: 313/5 [320], YED: 313/7 [320], YED: 413/6 [411], YED: 415/2 [413]; SN: 7b₁₈₃ [207], SN: 23b₂₃₁₁ [352], SN: 93b₂₈₇₀ [390], SN: 100a₃₀₄₉ [390]; RN: 74 [41], RN: 258 [75]; YZ: 8₁₀₉ [97], YZ: 24₃₅₀ [129], YZ: 34₄₉₅ [149], YZ: 45₆₆₃ [171], YZ: 46₆₇₄ [173], YZ: 52₇₆₉ [185], YZ: 60₈₈₆ [201], YZ: 61₈₉₇ [203], YZ: 67₉₉₄ [215], YZ: 69₁₀₁₉ [219], YZ: 75₁₁₁₆ [231], YZ: 84₁₂₄₄ [249], YZ: 84₁₂₅₇ [249], YZ: 85₁₂₅₈ [251], YZ: 90₁₃₄₂ [261], YZ: 90₁₃₄₇ [261]; BAH: 47b₁₁ [144]; HF: 1510 [185], HF: 6418 [371]; KY: 51b₂₀₄₀ [311]; MN: 26a₆ [37]; d.+i d.+i YED: 381/1 [383], d.+in d.+in YED: 402/5 [401]; d.+i d.+i SN: 9a₂₅₀ [211], d.+i d.+i SN: 14b₅₆₅ [231], d.+i d.+i SN: 17a₇₁₂ [241], d.+i d.+i SN: 18b₇₆₀ [244], d.+i d.+i SN: 23b₈₉₅ [253], d.+i d.+i SN: 29b₁₀₆₇ [265], d.+i d.e SN: 116a₃₅₃₆ [435], d.+in d.+in SN: 136a₄₁₈₈ [479], d.+i d.+i SN: 138a₄₂₃₃ [482]; d.+i d.+i KEMŞ: 20b₃₇₈ [45]; d.+in d.+in BH: 32b [169]) ← **ay gün** ← **ay u gün**.

dün ü gün → **dün ü gündüz** → **kün dün**: ‘gece, gündüz, her zaman’ *Nefsüñ iti saña binmiş dün ü gün, / Sen ne sultānsın, ite olduñ zebün!* (DSM: 3a₆₀ [254]; KG: 55a₁₅ [317], KG: 21b₁ [292]; RN: 274 [78]; YED: 24/5 [41], YED: 54/1 [72]), YED: 137/1 [148], YED: 148/5 [158], YED: 295/8 [300], YED: 308/2 [315], YED: 310/7 [317], YED: 313/5 [320], YED: 333/4 [337], YED: 343/8 [345], YED: 381/4 [384], YED: 393/1 [392]; SN: 1b₇ [195], SN: 2a₁₈ [196], SN: 10a₂₈₉ [214], SN: 14b₄₃₇ [223], SN: 14b₅₅₆ [231], SN: 15b₆₇₅ [238], SN: 19a₇₇₈ [245], SN: 25a₉₄₀ [256], SN: 26b₉₈₁ [259], SN: 31b₁₀₃₁ [269], SN: 38b₁₃₄₀ [284], SN: 46a₁₅₄₉ [299], SN: 46a₁₈₁₃ [317], SN: 60a₁₉₀₉ [323], SN: 61a₁₉₅₀ [326], SN: 64b₂₀₃₉ [332], SN: 78b₂₄₃₀ [359], SN: 92a₂₈₃₃ [387], SN: 94b₂₈₈₉ [392], SN: 99a₃₀₂₀ [400], SN: 99a₃₂₄₀ [415], SN: 111b₃₄₁₇ [427], SN: 115b₃₅₂₀ [434]), SN: 115b₃₅₂₇ [435], SN: 116a₃₅₃₇ [435], SN: 123b₃₈₁₄ [454], SN: 124a₃₈₂₇ [455], SN: 124b₃₈₄₈ [456], SN: 125a₃₈₅₉ [456], SN: 155a₄₇₄₅ [516], SN: 167a₅₀₉₁ [540], SN: 174b₅₃₂₆ [556]; YZ: 1₁₄ [83], YZ: 19₂₇₀ [119], YZ: 23₃₃₁ [127]; BAH: 14a₂ [77], BAH: 20a₁ [89], BAH: 22a₁₁ [93], BAH: 33b₇ [116], BAH: 37a₈ [123], BAH: 49a₈ [147]; HN: 40 [26], HN: 84 [34], HF: 727 [155], HF: 731 [155], HF: 1508 [184], HF: 1765 [194], HF: 4572 [301]; KY: 16b₆₂₄ [187], KY: 50b₂₀₀₄ [308]; MN: 120b₅ [117]; HŞ: 226 [9]; d. g.+i YED: 70/3 [87], d. g.+i YED: 159/3 [168], d. g.+i YED: 269/2 [278], d. g.+in YED: 304/6 [312], d. g.+i YED: 377/3 [380]; d.+in g.+in SN: 14b₅₁₃ [228], d. g.+in SN: 40b₁₃₉₉ [288], d. g.+i SN: 123a₃₇₈₂ [451]; d.+ler g.+ler HF: 39 [130], d.+ler g.+ler HF: 3853 [274]) ← **ay gün** ← **ay u gün** ← **dün gün** ~ **dün kün**.

dün ü gündüz → **kün dün**: ‘gece, gündüz, her zaman’ *Yir ü gök ü dün ü gündüz yaz u kış / Uşbu tertibçe her dürlü iş* (GN: 32a₉₁₄ [203]; YED: 359/8 [363]; YZ: 59₈₇₂ [199]; HF: 1291 [177], HF: 1480 [183], HF: 4314 [291], HF: 5747 [346], HF: 6860 [388]) ← **ay gün** ← **ay u gün** ← **dün gün ~ kün** ← **dün ü gün**.

dünyā āḥret → **dünyā vü āḥret**: ‘dünya ve ahiret’ *Dünyā āḥret ahvāli zen ü ferzend vebāli / Dilersen dost visāli varlıktan hazer gerek* (YED: 135/17 [146], YED: 328/5 [334], YED: 331/3 [336], YED: 348/3 [348]).

dünyā vü āḥret: ‘dünya ve ahiret’ *Bu dīn ü diyānetde dünyā vü āḥiretde / Yitmiş iki milletde ayrudur āyātumuz* (YED: 116/2 [125], d. ā.+den YED: 135/16 [146], d. ā.+de YED: 254/5 [263]) ← **dünyā āḥret**.

ekin tarı: ‘buğday’ *...eminlik birle geçe ve güzden yağmur köp yağar ve ekin tarı üküş bolğay ucuzlık bolur...* (TTMA: 69b₁₅ 70a₁₋₂ [91], TTMA: 70b₉ [92]).

el ayak: ‘el, ayak’ *El ayak virdi saña göz ü kulaḥ / Dile söz virdi hem işidür kulaḥ* (KY: 16b₆₃₈ [188]; MŞ: 118b₁₃ [133], MŞ: 154b₇ [169]).

er ‘avret → **er ü ‘avret** → **erkek ü dişi**: ‘erkek, kadın’ *Er ‘avret ne kim şaruḡ içinde var / Gireyüm diyü tama gelmez idi* (SN: 40b₁₃₈₉ [287]) ← **‘avrat u er**.

er ü ‘avret → **erkek ü dişi**: ‘erkek, kadın’ *Bir sarāya koydı yūsufi ḥoca / Er ü ‘avret taldı ḡamu tam u baca* (YZ: 21₃₀₄ [123], YZ: 25₃₇₃ [31]; HF: 3975 [278], HF: 4664 [305]; MT: 8b₇ [211]) ← **‘avrat u er** ← **er ‘avret**.

erkek ü dişi: ‘erkek ve kadın’ *Uzatdı bu halk işi ger erkek ü ger dişi / Müsülmān olan kişi ‘isyān yolına girmez* (YED: 115/5 [124]) ← **‘avrat u er** ← **er ‘avret** ← **er ü ‘avret**.

esrük ü hūmār: ‘sarhoş’ *Kim ki ‘ışk kadehinden bir zerre içdiyise / Ana ne ‘aḡl u ne us ne esrük ü ne humār* (YED: 25/5 [42]).

et ü deri → **et ü sūnūk** → **et ten**: ‘et ve deri’ *Et ü deri büründüm geldüm size göründüm / Adumı ādem kodum andan zuhūra geldüm* (YED: 177/7 [186], YED: 195/7 [208]; HN: 42 [28]; e. d.+yüz MN: 144b₆ [148]).

et ü sünük → **et ten**: ‘et ve kemik’ *Anda beni cān eyledi et ü sünük kan eyledi / Dört on günü diyicegez degirtmege düşdi gönül* (YED: 152/2 [161]) ← **et ü deri**.

et ten: ‘et-ten, beden’ *Ölüp sine girürisem etüm tenüm çürimeye / Anun için kim dünyeden ben giderem sevmegile* (YED: 317/4 [323], e.+i t.+i YED: 415/5 413) ← **et ü deri** ← **et ü sünük**.

etmek ü aş: ‘yiyecek’ *Yūsuf eydür getürünj etmek ü aş / Öğlerinde qodurur aḥsen şābāş* (YZ: 72₁₀₇₁ [225]).

ev ü barḥ: ‘ocak, yuva’ *Unıdılar ev ü barḥ u mülk ü māl / Bilmeye hiç niçe geçer māl u sāl* (GN: 214b₆₂₅₅ [123]).

eyü ~ eygü yavuz → **eylük iḥsān** → **yavuz ḥayrsuz** → **yavuz u keydüg** → **yavuz u yaḥşı**: ‘iyi, kötü’ ...*Ne kim kılsaṅ bu gün içre eygü yavuz / Cümle [leri] yazılır, yazıcılar anuḳdur...* (BH: 30b [168]; YED: 180/3 [188]; BAH: 25b₃ [100], BAH: 25b₄ [100]; e.+lük y.+lıḡuṅ SN: 101a₃₀₈₀ [404]).

eylük iḥsān: ‘iyilik, iyilik etme, bağışlama’ ...*Bu ol ay durur kim mü‘minlere kıılır eylük iḥsān / Bu ol ay durur kim fāsıqlara bolur zindān / Bu ol ay durur kim düşmanlar işi bolur ḥusrān...* (BH: 45b [170]) ← **eyü ~ eygü yavuz**.

fağfūr u hakān: ‘hükümdar’ *Bir dem görür olmış gedā yalın tene geymiş ‘abā / Bir dem gani himmet ile Fağfūr u hem Hakān olur* (YED: 49/7 [67]).

fāriḡ u dıṅsuz: ‘rahat’ *Oturmuş idi fāriḡ u dıṅsuzın / Diyeydün güneş görmemişdür yüzün* (SN: 69b₂₁₈₃ [339]).

feth ü zafer: ‘zafer’ *Feth ü zafer baḥt u sa‘ādet bile iḳbāl dīvān ile defter / Mevrūs aṅadur memleketünj kevn ü mekānı yidinci atadan* (ADD: 4b₁₇ [6]; MN: 46a₄₁ [50], MN: 47a₈ [51]; MT: 19b₃ [224]; f. z.+dür ADD: 7b₁₃ [11]).

fıkr ü şaḡınc: ‘düşünce’ *Benüm fıkr ü şaḡıncum ayruḳ durur / Veli ‘ışḳ başuma buyruḳ durur* (SN: 154b₄₇₃₀ [515]).

gel- git-: ‘gel-, git-’ *Yaratdı seni ḳullıḡın itmege / Degül ḡāfilin gelmeye gitmege* (SN: 4b₈₉ [200]; g.+en g.+enden (DK: 132b₁₀₋₁₁₋₁₂ [171]) ← **al- git-**.

görlü vü münakkaş: ‘gösterişli, sanatlı, güzel, göz alıcı’ *Böyle görlü vü münakkaş hem zarîf / Hiç bilür misin sañā kimdür harîf* (DFN: 120 [233]).

gece ~ gice gündüz → gündüz gice → gice vü gündüz → ırte gece ~ gice: ‘gece, gündüz, her zaman’ *Gicigü[ñü]ñ koğısından yanuğa, / Kimse gelmez gece gündüz cânuğā.* (DSM: 3a₅₆ [253]; YED: 82/6 [97], YED: 146/6 [156], YED: 301/8 [308]; SN: 106b₃₂₅₆ [416]; ÇN: 56 [5]; KEMŞ: 5b₁₁₁ [28], KEMŞ: 10a₁₉₁ [33]; YZ: 11₁₆₁ [103], YZ: 11₁₆₄ [103], YZ: 59₈₇₁ [199]; BAH: 23b₁₁ [96], BAH: 51a₁₃ [151]; HF: 378 [142], HF: 761 [157], HF: 1028 [166], HF: 1845 [197], HF: 2262 [213], HF: 2366 [216], HF: 2378 [217], HF: 5796 [348], HF: 6401 [370]; KY: 6b₂₀₈ [151], KY: 35a₁₃₆₅ [252], KY: 51b₂₀₄₄ [312]; DK: 36b₁₁ [69], DK: 49a₁₃ 49b₁ [79], DK: 98a₂ [133], DK: 152b₁₀ [193], DK: 68b₃ [216]; MN: 41a₃ [47], MN: 45a₃₂ [50]; MT: 7a₉ [209]; KBD: 429/3 [170]; g.+lerümi g.+ümi HF: 4292 [290]).

geyim keçim: ‘savaş elbisesi, zırh’ *Geyimini keçimini toğradı, altı parmak derinliği zağm irişdürdi.* (DK: 107a₁₂₋₁₃ [144], g.+ini k.+ini DK: 103a₁ [279]).

gice vü gündüz → ırte gece ~ gice: ‘gece ve gündüz’ *‘Āşıkları sorarsan bî-mezheb ü bî-millet / Yolda kalupdur sakın gice vü gündüz sayan* (YED: 236/5 [249]) ← **gece ~ gice gündüz ← gündüz gice.**

girev dutu: ‘rehin’ *Bilgil kim bir gişinüğ bir gişiye on aqca borcu olsa dağı bir biz aña girev qosa ve girev dutu olur.* (KG: 145a₆₋₇ [384]).

gök ü yir → yir gök ~ kök → yir yurt → yir ü gök: ‘yeryüzü’ *Bu gök ü yir ortası oldu siyāh / Kimüğ işi ‘işret kimüğ işi āh* (SN: 28a₁₀₃₅ [263], SN: 28a₁₀₃₅ [263], SN: 89b₂₇₅₀ [381]; KK: 2a₄ [38]).

gökcek ü tatlu: ‘güzel’ *Yüzi gökcek ü tatlu dili faşîh / Yūsuf’dan dağı görk içinde melîh* (SN: 5a₁₀₅ [201]) ← **çirkin ü göğçek ← gökçek ü hoş.**

gökçek ü hoş → gökcek ü tatlu: ‘güzel’ *Dil-ber oldur ki melāhatda laţîf ola dağı / Şûreti gökçek ü hoş sîreti vü ahlâkı* (ADD: 64a_{121/5} [139]) ← **çirkin ü göğçek.**

göñül cān → göñül ü cān: ‘ruh, kalp, can’ *Göñlüm canum ‘aklüm bilüm senün ile karār ider / Pervāz ururlar dem-be-dem uçuban dosta gıtmege* (YED: 1/2 [17]; g.+i c.+ı KEMŞ: 5b₉₂ [27]) ← **cān göñül** ← **cān u bağır** ← **cān u baş** ← **cān u ciger**.

göñül ü cān: can, gönül ve kalp’ *Buğur kim bu kadar bulduñ bahāne / Göñül ü cān ile olduñ revāne* (HF: 6074 [358]; g.+üm c.+um SN: 46a₁₅₄₉ [299]; g.+i c.+ı KEMŞ: 3a₃₀ [23]) ← **cān göñül** ← **cān u bağır** ← **cān u baş** ← **cān u ciger** ← **göñül cān**.

gör- işit-: ‘gör-, işit-’ *Ger birikmezse gözünñ göñlünñ bile / Kim ne añlar görmek işitmeg-ile* (GN: 244b₄₈₃₉ [977]; g.+mek i.+mek SN: 3a₄₇ [198]).

göz ü kaş → göz ü kulağ → kaş u göz: ‘göz-kaş’ *Bulıvirdi bir koca ustā naķāş / Ki güneş yüzine düze göz ü kaş* (SN: 119b₃₆₅₈ [443], SN: 30a₁₀₇₇ [266]); YED: 92/5 [106], YED: 354/5 [355]; HF: 6582 [377]; g. k+lar MN: 172a₇ [173], g. k+lar MN: 180a₁ [179], g. k+ını MN: 185b₇ [182]; g.+i k+ın KBD: 391/5 [157]) ← **baş göz** ← **baş u göz**.

göz ü kulağ → kuyruksuz kulaqsız: ‘göz kulak’ *El ayağ virdi saña göz ü kulağ / Dile söz virdi hem işidür kulağ* (KY: 16b₆₃₈ [188]) ← **baş göz** ← **baş u göz** ← **göz ü kaş**.

guşşa vü gam: ‘üzüntü, keder’ *Bu didüklerünñ sen duta gör hem / Ki yarın çekmeyesin guşşa vü gam* (KEMŞ: 16b₃₂₈ [41]; YED: 403/1 [401]; MN: 110b₃ [104], MN: 114a₆ [108]; KBD: 999/9 [388]).

güç ü başınç → iş güç: ‘zulüm’ *Ra‘ıyyet eyle dutmışdı dinç / Ki ağılmaz olmuşdı güç ü başınç* (SN: 167b₅₁₁₀ [541], SN: 176a₅₃₆₆ [558]).

gül- oyna-: ‘gül-, oyna-’ *Sevinü sevinü güle oynayu / Kılınclı biri birisinden eyü* (SN: 49b₁₆₃₃ [304], g.-e o.-yu SN: 173b₅₂₈₂ [553]; g.-mek o.-mağa KY: 45a₁₇₈₄ [289]).

gündüz gice → ırte gece ~ gice: ‘gece gündüz, her zaman’ *Eger tıradı bir qarāra nice / Gice gündüz oladı gündüz gice* (SN: 87b₂₆₇₉ [376]) ← **gice vü gündüz** → **ırte gece ~ gice**.

hafta vü ay → yıl u ay: ‘hafta ve ay’ *Bu yaña çün ki gönildi Turumtay / Giderdi dün ü gündüz hafta vü ay* (HF: 4314 [291]) ← **ay gün** ← **ay u gün** ← **ay u güneş** ← **ay u yıl** ← **ay yıl**.

Ḥaḵ Çalap: ‘Allah’ *El bağlamışdur kamusı Ḥaḵ Çalap’dandur umusı / Nökerlü kızdur kimisi alınmaduk çoklar yatur* (YED: 82/8 [97], YED: 177/5 [184], YED: 369/3 [372]; YZ: 36₅₃₅ [153], YZ: 44₆₅₇ [169], YZ: 76₁₁₂₃ [233], YZ: 83₁₂₃₁ [247], YZ: 96₁₄₂₂ [273]; ḥ. ç.+un YED: 186/1 [196], ḥ. ç.+um YED: 345/1 [346], ḥ. ç.+um YED: 345/2 [346]; ḥ. ç.+dan SN: 183a₅₆₁₀ [575]; ḥ. ç.+um KEMŞ: 18b₃₅₃ [43]) ← **Çalap Tanğrı.**

ḥalk ḵamu → **ḵamu** ‘âlem: ‘herkes’ *Arı tonlar giydürür ol dem aña / Anı gören ḥalk ḵamu batar taña* (YZ: 17₂₅₄ [115], YZ: 57₈₄₂ [195]; BAH: 17b₃ [84]).

ḥarîf ü ḵonuḵ: ‘dost, arkadaş, misafir’ *Ki gevher şataram u ḥarc eylerem / Dururvan ḥarîf ü ḵonuḵ toylaram* (SN: 130a₄₀₀₆ [467]).

ḥaş u ‘âm: ‘herkes, ileri gelenler’ *Niçesi kullığıla sevibilem ben ana / Ḥāş u ‘âm anı sever cümle sevenden fārig* (YED: 126/8 [134], YED: 130/8 [139], YED: 131/7 [140], YED: 239/2 [250], YED: 338/1 [341], YED: 338/2 [341]; KK: 58a₈ [93]; HF: 1604 [188]; KY: 12b₄₅₉ [459], KY: 14a₅₁₇ [178], KY: 29b₁₁₅₂ [233], KY: 44a₁₇₂₉ [284], KY: 45b₁₈₀₄ [290], KY: 46a₁₈₂₇ [292], KY: 47a₁₈₇₀ [296], KY: 48a₁₈₉₅ [298], KY: 48b₁₉₁₄ [300], KY: 51b₂₀₃₉ [311]; ADD: 20a₄₃ [40]; MN: 45a₃₂ [50]; ḥ. ‘â+ı YED: 358/4 [361]; ḥ. ‘â+a. ÇN: 83 [5]) ← **‘âm u ḥaş.**

ḥayāl ü düş: ‘rüya, hülya’ *Âriflere bu dünyā ḥayāl ü düş gibidür / Kendüyi sana viren ḥayāl ü düşden geçer* (YED: 70/4 [87]).

ḥayrân u deng: ‘şaşkın’ *Başum ḥayrân u deng idi hevādan / Ḳulağuma doḵındı ol nevādan* (HF: 3905 [276]; ADD: 69b_{142/1} [152]) ← **deng ~ denk u ḥayrân.**

ḥayr u şer: ‘iyi, kötü’ *Niçe oynar üstine fāl ḥayr u şer / Çü aḥter-güzzer ola toḡru düşer* (SN: 68a₂₁₃₉ [339]; YED: 26/3 [42], YED: 28/9 [45], YED: 124/4 [132], YED: 236/3 [248], YED: 264/7 [274], YED: 292/6 [297], YED: 413/5 [411]; YZ: 49₇₂₂ [179]; BAH: 3b₁₃ [56]; KK: 16a₄ [49], KK: 38a₃ [72]; HF: 4554 [301]; MN: 45a₃₂ [50], MN: 242a₂ [223], ḥ. ş.+ı YED: 323/5 [330]; ḥ.+a ş. SN: 172a₅₂₄₅ [550]).

hevā su: ‘hava, su’ *Pes toprak üstindedür, su ki hevādan aḡırdı hevā altında ḵodılar hevā suya şāmildür.* (MT: 25a₁₄ 25b₁ [230]) ← **âb u hevā.**

heybet ulu → **kiçi vü ulu** → **ulu vü beg**: ‘büyüklük, azamet’ *Gördi bir gevde yatur heybet ulu / Anlayu bakdı içi hizmet tolu* (GN: 169b₅₁₇₆ [1041]) ← **beg ü ulu**.

hıdmet tapu: ‘hizmet’ *Hem düze sulţān-ıçun hıdmet tapu / Kim bula ol varduğı yirde kapu* (GN: 164a₃₁₇₂ [655]).

hor u hakîr: ‘aşağı, bayağı, değersiz’ *Gāyet hor u hakîr ol başda Halîl olasin / İsmā’îl gibi sen de kurbāna irişince* (YED: 309/3 [316]; KK: 7a₅₋₆ [42], KK: 84b₆₋₇ [120], KY: 8a₂₇₇ [157], KY: 49a₁₉₅₀ [303], KY: 50a₁₉₈₉ [307]).

ılan ~ yılan çıyan: ‘yılan, böcek’ *Beş karış bez durur tonum ılan çıyan yiye tenüm / Yıl geçe obrıla sinüm unıdılup kalam birgün* (YED: 241/4 [252], YED: 340/4 [343]).

ınağ u hâş: ‘güvenilir’ *Inağ u hâş idiler şeh katında / Süreyyā bigi her dem meh katında* (HF: 858 [160]).

ıssı şovuğ: ‘sıcak, soğuk’ *Issı, şovuğ kamu üstinden geçer, / Şöyle kim miskîn olup bizden kaçır*. (DSM: 3b₆₅ [254]).

iç- yi- → yi- iç- → yi- yidür-: ‘iç-, ye-’ *Ki bir iki gün içeler yiyeler / Şehün hil’atini kamu giyeler* (SN: 21a₈₂₉ [249], i.-evüz y.-yevüz SN: 29a₁₀₅₇ [264]).

iç taş → iç ü taş: ‘içerisi ve dışarısı’ *Kin ü gaybet seni irak bırakdı / İçün taşun hased odıyla yakdı* (RN: 511 [121]; i.+i ṭ+1 KEMŞ: 20a₃₇₀ [44]; i.+üm ṭ.+um YZ: 73₁₀₈₆ [227]).

iç ü taş: ‘içerisi ve dışarısı’ *Her birisi semîz ü kuvvetli / İçi vü taşı yağlu vü etlü* (HN: 75 [34]; HŞ:73 [3]; i. ṭ.+larına HN: 86 [36]; i.+inden ṭ.+ından HF: 449 [145], i.+i ṭ.+1 HF: 1693 [191], i.+i ṭ.+1 HF: 2313 [215]) ← **iç taş**.

il gün → il şār → il ü boy → il ü şār → şār u il → şehir ü il: ‘halk, topluluk’ *Aruzun ivini çapdurdı, ilini günini yağmalatdı*. (DK: 153b₄₋₅ [193], i.+ini g.+ini DK: 106a₁ [285]) ← **ay gün** ← **ay u gün**.

il şār → il ü boy → il ü şār → şār u il → şehir ü il: ‘kent’ *Bilürem anı kim tâ’atı yokdur / Hem ilde-şarda adı sanı yokdur* (RN: 213 [67]) ← **il gün**.

il ü boy → il ü şār → şār u il → şehir ü il: ‘kabile’ *Ki ol varduğınca bula il ü boy / Tavar u kişi göre vü şehir ü kūy* (SN: 115a₃₅₁₅ [434]) ← **il gün ← il şār.**

il ü şār → şār u il → şehir ü il: ‘şehir’ *Yūnus imdi yavı var bulmayasun il ü şār / Kim Hak disün kim bātıl dervīş burc u bār gerek* (YED: 135/19 [146], YED: 283/5 [289], YED: 324/2 [330]; SN: 15a₆₅₄ [236], SN: 19b₇₉₅ [246], SN: 24b₉₂₇ [256], SN: 26b₉₉₀ [260], SN: 172a₅₂₄₇ [550]; i. ş.+1 YED: 160/4 [169]; i+i ş.+1 SN: 27a₁₀₀₄ [261], i.+ümi ş.+umı SN: 56a₁₈₀₅ [316], i.+ün ş.+uñ SN: 64a₂₀₁₉ [331]; i.+ler ş.+lar HF: 5870 [351]; i. ş.+1 KBD: 889/6 [346]) ← **il gün ← il şār ← il ü boy.**

il ü şehir → şār u il → şehir ü il: ‘kent’ *Ki bir bellü kişi bize ola şāh / Muṭī^c olalar il ü şehir ü sipāh* (SN: 118a₃₆₂₂ [441], SN: 168a₅₁₃₂ [543]; i. ş.+i RN: 66 [40]) ← **il gün ← il şār ← il ü boy ← il ü şār.**

irte gece ~ gice: ‘gece gündüz, her zaman’ *Ağlamağdan görmez oldu gözleri / İrte gice yūsuf oldu sözleri* (YZ: 45₆₆₄ [171]; YED: 157/5 [166]; KEMŞ: 8b₁₅₂ [30]; MT: 40b₁₄ [248]) ← **gece ~ gice gündüz ← gündüz gice ← gice vü gündüz.**

ir ü giç: ‘erken ve geç’ *Müdām işi budur ger ir ü ger giç / İrişmedük anuñ sırrına biz hiç* (HF: 2735 [230]).

iri vü uşağ → uşağ ü iri: ‘büyük ve küçük’ *İri vü uşağ u ‘azīz ü zelīl / Anuñ şun‘ına her biridür delīl* (SN: 2b₃₁ [197]).

iş güç → iş kur → iş ü pişe: ‘iş, hizmet’ *Eger bir gişinün katında emānet kul olsa, gendü işine gücine ve yumışına viribise dağı gelmese ya helāk olsa ödemek vācīb olur- v’Allāhü a‘lem-.* (KG: 109b₁₄₋₁₅, 110a₁ [358]) ← **güç ü başınç.**

iş kur: ‘eş, dost’ *Çevre oturmuş olur / Orta yirden anı Hak hükmi alur* (GN: 133a₃₈₇₃ [789]) ← **iş güç.**

iş ü pişe: ‘iş, amel’ *‘Avādanlık olup işi vü pişesi / Düni günü ol olsa endişesi* (SN: 9a₂₅₀ [211]) ← **iş güç ← iş kur.**

iz toz → iz u yol → yol u iz: ‘iz, toz’ *Ki yüz bin da‘vī kılan ana irmez / Anun izi tozını kimse görmez* (RN: 439 [108]).

iz u yol → **yol u iz**: ‘yol, iz’ *Çok ağladı gözleri yaş dökdi bol / Hiç anlanmaz oldu ne iz ü ne yol* (SN: 132a₄₀₆₃ [471]) ← **iz toz**.

jeng ü pās: ‘küf, kir’ *Kaṅkı göñül kim āyinesi tundi zulm ile / ‘Adl ile ol giderdi bugün jeng ü pāsını* (ADD: 6b₉ [9]).

ķaba vü yüce: ‘büyük’ *Gözetdi bir ağaç ķaba vü yüce / Çetük bigi tırmandı ol ağaca* (SN: 132a₄₀₇₂ [471]) ← **aşağ u yüce**.

ķāl ü ķıl: ‘dedikodu’ *Degülem ķāl ü ķilde yā yitmiş iki dilde / Yad yok bana bu ilde anda bilişüp geldüm* (YED: 181/2 [189]; BAH: 44a₉ [137]; BAH: 44b₄ [138]; ADD: 81a_{181/3} [178]); ķ. ķ.+de YED: 196/6 [209], ķ. ķ.+den YED: 224/9 [238], ķ. ķ.+den YED: 247/4 [257], ķ. ķ.+ı YED: 288/2 [293]).

ķamu ‘ālem: ‘herkes’ *Ki oddan zincir ider(ler) malını / Ƙamu ‘ālem göre anun halını* (RN: 391 [100]) ← **ħalk ķamu**.

ķar buz: ‘kar, buz’ *Ƙışda yazda ķarı buzı erimeyen Ƙazılık Tağına geldi çıktı*. (DK: 15a₄₋₅ [43]).

ķār u bār: ‘iş-güç’ *Bu sırrı ger tutayıdun ya bu gamı yiyeyidün / Yiründe eriyeyidün gideydi senden ķār u bār* (YED: 28/6 [45]; HF: 3781 [272]; ADD: 10a₅₃ [17], ADD: 12b₅ [22]; KBD: 1038/3 [403]).

ķara yağız → **yılķı ķara**: ‘esmer’ *Ƙudretile şaruşın oldu ķara / Ƙara yağız şaru oldu yarā* (KY: 22b₈₅₉ [208]) ← **ağ u ķara**.

ķaravaş u ķul → **ķul ħalāyık** → **ķul ķaravaş** → **ķul u ķaravaş** → **ķul u sulṭān** → **sulṭān u ķul**: ‘kul, abd’ *Bir oda idindi laṭif ü uşul / Şatun aldı birķaç ķaravaş u ķul* (SN: 127b₃₉₃₅ [462]).

ķarı ķoca: ‘karı, koca’ *...Ƙarı ķoca ħalmaya ķov edine*. (DK: 95a₃₋₄ [131]).

ķaş u göz → **yüz göz**: ‘göz-kaş’ *Her gün yeñile ‘ışķı yeñi ķaş u göz gözet / Zıra şafā vü lezzet olur ‘ayn-ı her-cedīd* (ADD: 45b_{58/5} [99]; ķ+uñ g.+uñ KBD: 339/9 [135]) ← **göz ü ķaş** ← **göz ü ķulaķ**.

ķaygu ķayı → **ķayġu vü guşsa** → **ķayġu vu ķorķu** → **ķorķu vü ķayġu** → **ķorķu ķayu**: ‘endişe, sıkıntı, tasa’ *Keldi maņa Ćalap ayı / Şavuldı dop ķayġum ķayı* (BH: 13a [166]).

ķayġu vü guşsa → **ķayġu vu ķorķu** → **ķorķu vü ķayġu** → **ķorķu ķayu**: ‘üzüntü, kader’ *Uru tırdı seķer şeh-zād u Āzād / Ferāġat ķayġudan u guşsadan şād* (HF: 2302 [214]) ← **ķaygu ķayı**.

ķayġu vu ķorķu → **ķorķu vü ķayġu** → **ķorķu ķayu**: ‘endişe, korku’ *Şu dūn dulpı ķayġudan u ķorķudan / Ne ģazķ aladı gözleri uyķudan* (SN: 93a₂₈₆₅ [389]) ← **ķaygu ķayı** ← **ķayġu vü guşsa**.

ķaz tavuķ: ‘kaz, tavuk’ *Ķorınuķ ķapusın uvatdılar, sıġın geyik, ķaz tavuķ kırdılar, yidiler, içdiler*. (DK: 129b₆₋₇ [167]).

ķış yaz → **yay ķış** → **yaz u ġüz** → **yaz u ķış**: ‘kız yaz, sürekli’ *Ķışda yazda ķarı buzı erimeyen Ķazılık Taġına geldi çıktı*. (DK: 15a₄₋₅ [43]).

ķibr ü meni: ‘büyüklenme ve benlik’ *Ķibr ü menidūr subaşı delim ķışidūr yoldaşı / Sen olmaġıl anun eşı buna uyan yoldan azar* (YED: 83/6 [98]; KK: 51a₄₋₅ [85]).

ķiķi vü ulu → **ulu vü beg**: ‘küçük ve büyük’ *Didi biliķüz iy ķiķi vü ulu / Ćü kamuķuz uşlusız u bilgilü* (SN: 14b₄₃₄ [223]).

ķol ķanat: ‘kol ve kanat’ *Sıġradı, Ćengālin ķarġanuķ ķolına ķanadına vurub berk yapışdı* (MT: 64a₅₋₆ [273]).

ķorķu vü ķayġu → **ķorķu ķayu**: ‘endişe, korku’ *Naķāşa ķaķıdı didi nolduķ / Ki ķorķu vü ķayġuyile tılduķ* (SN: 82b₂₅₅₄ [368]) ← **ķaygu ķayı** ← **ķayġu vü guşsa** ← **ķayġu vu ķorķu**.

ķorķu ķayu: ‘üzüntü, endişe, tasa’ *Harāmiden benüm ķorkum ķayum yok / Bu zor u bu kuvet Hak’dan benümdūr* (YED: 31/2 [47]) ← **ķaygu ķayı** ← **ķayġu vü guşsa** ← **ķayġu vu ķorķu** ← **ķorķu vü ķayġu**.

ķov u sav: ‘laf, söz, dedikodu’ *Didi ol ķamu olan ķov u savı / Ki ne yeng ile düzdüler mesāvī* (HF: 6078 [358]).

ķoyun u ķurt → ķurd ķuķ → ķurd u ķoyın → ķurd u ķuķ: ‘koyun ve kurt’ *Yaz u ķıķ yabānlarda ķoyun u ķurt / Tutarlar idi bir aracuhda yurt* (SN: 148a₄₅₃₄ [502]).

ķōķ ķımaķ: ‘temel, esas’ ...*Gendū aķlum, gendū ķōķūm ķımaķum yok...* (DK: 140b₁₁ [180], DK: 142a₇ [181]).

ķōķķ ū sarāy: ‘ķōķķ, saray’ *Yapar erseķ ķōķķ ū sarāy ķaķdan ķaķa / Vefā ķılmas ıķbu dūnyā ķimerseye / Doyurmaya bir ķūn sini tatlu aķa* (BH: 84a [177]; YED: 302/10 [310], YED: 368/3 [371]; HF: 3200 [249], HF: 3339 [254]; KY: 10a₃₆₅ [165], KY: 11a₃₉₇ [167], KY: 46a₁₈₂₃ [292], KY: 51b₂₀₄₁ [311], KY: 51b₂₀₅₂ [312]; k. s.+dur YED: 177/7 [185], k. s.+lardasın YED: 186/4 [196], k. s.+dur YED: 195/8 [208]).

ķul ķalāyık → ķul ķaravaķ → ķul u ķaravaķ → ķul u sultān → sultān u ķul: ‘kul, cariye’ *Hān ķızınuķ ivinde ķul ķalāyık dūkenmiķ...* (DK: 59b₁ [91]) ← **ķaravaķ u ķul.**

ķul ķaravaķ → ķul u ķaravaķ → ķul u sultān → sultān u ķul: ‘ķōle, hizmetçi’ ...*ol ķul ķaravaķ olur kim ya‘ni ben ōldūğūmden sonra sen āzād olasın...* (KG: 37b₁₃₋₁₄ [304], KG: 37b₁₃₋₁₄ [304]; SN: 144a₄₄₁₃ [494]; YZ: 13₁₈₅ [107]; KK: 17a₃ [50]; HF: 7190 [400]; KY: 49b₁₉₆₄ [305]; DK: 89a₁₁₋₁₂ [125], DK: 81b₃ [237], DK: 92a₃ [257]; ķ. ķ.+ları KG: 56b₂₋₃ [318], ķ.+ına ķ.+ına KG: 110b₁₅, 111a₁₋₂₋₃ [359]; ķ.+lar ķ.+lar HF: 7725 [417]; ķ. ķ.+mı DK: 57b₁ [89], ķ. ķ.+lar DK: 99b₁₀ [273]) ← **ķaravaķ u ķul ← ķul ķalāyık.**

ķul u ķaravaķ → ķul u sultān → sultān u ķul: ‘kul, abd’ *Didi virūn altun ķul u ķaravaķ / Samūr u naķ u kimķa dūrlū ķumāķ* (SN: 19b₇₈₇ [246], SN: 31a₁₁₁₆ [268], SN: 103a₃₁₄₆ [408], SN: 166b₅₀₇₈ [539]; KBD: 1037/5 [402]) ← **ķaravaķ u ķul ← ķul ķalāyık ← ķul ķaravaķ.**

ķul u sultān → sultān u ķul: ‘kul ve hūķūmdar’ *Dervīķler didūķleri bir dūkenmez kān olur / Hās u ‘ām ķul u sultān bu kāndan alan gelsūn* (YED: 239/2 [250]) ← **ķaravaķ u ķul ← ķul ķalāyık ← ķul ķaravaķ ← ķul u ķaravaķ.**

ķūr u ker: ‘mevki, derece, kudret’ *Pes andan bildūķ anı ķaravuldular / Gicelikleri ķūr u ker Moğoldur* (HF: 4931 [315]; GN: 210a₇₀₂₅ [267]).

ķurd ķuŗ → **ķurd u ķoyın** → **ķurd u ķuŗ**: ‘kurt ve ķuŗ’ *Yimiŗ ķurd ķuŗ bunı keler niķelerũn bagrın deler / Ŗol ufacık nā-resteler gũl gibice solmıŗ yatur* (YED: 74/3 [91], ķ.+a ķ.+a YED: 384/7 [386]) ← **ķoyun u ķurt**.

ķurd u ķoyın: ‘kurt ve koyun’ *Biribirine ķarıŗdı ķurd u ķoyın / Bir arada şan bile oynar oyın* (KK: 39b₅ [74]; HF: 1010 [166]) ← **ķoyun u ķurt** ← **ķurd ķuŗ** ← **ķurd u ķoyın**.

ķurd u ķuŗ: ‘kurt ve ķuŗ’ *Anuŗ ķorķusından ķamu ķurd u ķuŗ / Ki dirler 'Arabca tıyũr u vũķũŗ* (SN: 118b₃₆₂₈ [441]) ← **ķoyun u ķurt** ← **ķurd ķuŗ** ← **ķurd u ķoyın**.

ķuru vũ yaŗ → **yaŗ ķuru** → **yaŗ u ķuru**: ‘nemli ve ıslak’ *Getũrdiler temāmet ol ķumāŗı / Ne aldılarsa hep ķuru vũ yaŗı* (HF: 4955 [316]).

ķuyruķsız ķulaķsız: ‘kuyruk ve kulak’ *Dede Ķorķud daķı biŗ ķuyruķsız ķulaķsız kũpegile biŗ daķı bũre buldı*. (DK: 45b₇₋₈ [76], DK: 73a₃ [222], DK: 73a₇ [222]) ← **gũz ũ ķulaķ**.

ķũn dũn: ‘gece, gũndũz, her zaman’ ...*Orũķ dutġıl, ķũnin dũnin [ķıl] namāz / Yazuķuŗġa bolġa ol yarın yulu* (BH: 25b [166]) ← **dũn gũn ~ ķũn** ← **dũn ũ gũn** ← **dũn ũ gũndũz**.

māl tavar → **māl u tavar**: ‘mal, mũlk, eŗya’ ...*Ķazanduġıŗ māl tavar ayruķlara ķaldaķı / Niŗe revā kũrũrseŗ ħalāla ħarām ķatmaġı* (BH: 83a [177]).

māl u tavar: ‘mal, mũlk, eŗya’ *Sultān eydũr: Ħaķ bizi yegrek sever, / Anuŗ-iķũn verdi ķoķ māl [u] tavar* (DSM: 1b₁₈ [251]; SN: 10a₂₉₃ [214], SN: 107b₃₂₉₈ [419], SN: 68a₂₁₄₇ [339], SN: 88a₂₇₀₀[378], SN: 88a₂₇₀₆[378]; HF: 6200 [363]) ← **māl tavar**.

mekr ũ āl: ‘hile, tuzak’ *ŗunuŗ bigi eyleyeven mekr ũ āl / Ki aldayam u sen ķamu mālı al* (SN: 88a₂₇₀₃[378]; ADD: 63a₁ [137]; m. ā.+a MN: 173b₁ [174]).

menzil turak: ‘varılacak yer’ *Bĩ-mekānam bu cihānda menzilũm turagum anda / Sultānam tācıla tahtum Hulle vũ Burāġ’um anda* (YED: 310/1 [316]).

mũŗķ ‘anber → **mũŗġ ~ mũŗķ ũ ‘anber**: ‘gũzel koku, esans’ *Ħũr, ġilmān degre durup, mũŗķ ‘anber, [saķu] saķa / Mũlki edeb, yoķdur zevāl, yiri muķĩm, yoķ inķĩķāl* (BH: 177a [197]).

müşg ~ müşk ü ‘anber: ‘güzel koku, esans’ *Yeşil zeberced kılalar yaprağın / Müşg ü ‘anber ideler toprağın* (YZ:32₄₆₅ [145]; m. ‘a.+ler HF: 2287 [214]) ← **müşk** ‘anber.

nām u nişān: ‘şan, şöret’ *Yār elinden bağa çün gelmedi bir nāme nişān / Giderem dünyede ben nām u nişānı n’iderem* (HF: 6700 [381]; n. n.+1 ADD: 5a₂₄ [6], n. n.+dan ADD: 69a_{139/3} [151]; n. n.+um MN: 256b₆ [233]).

od u kor: ‘ateş ve kor’ *Niçe göyneven yaşdan u kurudan / Nite kim kebāb oddan u kordan* (SN: 185a₅₆₅₉ [578]).

oḡ u yay: ‘ok ve yay’ *Oḡı sığrağında elinde yayı / Oḡ u yay tutar kim görüpdür ayı* (SN: 117a₃₅₆₄ [437]).

oḡlan u kız → oḡul kız → uşak oḡlan: ‘erkek ve dişi çocuk’ *Neçün oynar bu oḡlanlar u kızlar / Nedendür bizi ḡadim böyler gizler* (HF: 640 [152]).

oḡul kız → uşak oḡlan: ‘erkek ve dişi çocuk’ *Oḡlı kızı olmayanı Allāhu te’ālā kargayubdur, biz daḡı kargaruz, bellü bilsin simiş idi.* (DK: 7a₁₁₋₁₂₋₁₃ [35], DK: 7b₈ [35], DK: 8a₃ [36], DK: 8b₁ [36], DK: 8b₄ [36]) ← **oḡlan u kız.**

oḡı- yaz- → yaz- u düz-: ‘okumak ve yazmak’ *Yimek içmek ü oḡımaḡ yazmak / Yigirek ki dünyā koyup azmaḡ* (SN: 10b₃₀₇ [215]).

olmış oldaḡı: ‘olmuş, olacak’ *Ol ḡākīmdür ne neye lāyık bilür / Olmışı oldaḡıyı bayık bilür* (GN:121a₂₃₁₅ [483]).

oran u kıyās: ‘benzetme, mukayese’ *Ne oran u kıyās ne nakş u nişān / Ne miyān u kenār nihāyetün var* (YED: 48/4 [65]).

ot u yapraḡ: ‘ot ve yaprak’ *Görinmezdi demürden taş u topraḡ / Belürmezdi ayakdan ot u yapraḡ* (HF: 4490 [298]).

öl- yit-: ‘can vermek, ortadan kaybolmak’ *...Ḳutlu Melik, ölmege yitmege gitmemişidüm.* (DK: 6a₁₃ [33]).

ölü diri: ‘ölmüş ve canlı’ ...*Mere bâzîrgānlar, varuñ, iklīm [iklīm] arañ, Beyregün ölüsü [dirisi] haberin getüreydünüz olamı? dir.* (DK: 49a₁₂₋₁₃ [79], DK: 52b₁₀ [83], DK: 77a₁₀ [229]).

ön ~ öñ ard → ön ~ öñ son → öñ ü kıç: ‘ön ve arka’ *Her kancaru bakarısam oldur gözüme görinen / Önüm ardum sagum solum küncile göz ü kaş oldu* (YED: 354/5 [355]; ö.+i a.+ı HF: 1706 [192]).

ön ~ öñ son: ‘başlangıç-bitiş, ön-son’ *Kaçan ülfet tuta Rahmāna gönli / Her işi olmaya anuñ öñli şonlı* (BAH: 42b₁ [134]; ö.+e ş.+a YED: 160/7 [169]) ← **ön ~ öñ ard.**

öñ ü kıç: ‘ön ve arka’ *Ne vaktın yürür imiş şehr içinde / Ulu kıçı öñinde vü kıçında* (HF: 1764 [194]) ← **ön ~ öñ ard ← ön ~ öñ son.**

şaç şaçal → şaçal u saç → zülf ü saç: ‘saç ve sakal’ *Dönüp girü gitmek gerekdi yola / Şaçumuzu şaçalumuzu yola* (SN: 34a₁₂₀₂ [274]; MŞ: 152a₂ [168], MŞ: 153b₁₅ [169], MŞ: 154a₁₅ [169], MŞ: 176a₁₅ 176b₁ [194]; ş.+ııı ş.+ııı DK: 134b₁₃ 135a₁ [172]); ş.+a ş.+a MŞ: 153b₃₋₄ [168], ş.+a ş.+a MŞ: 153b₄ [168], ş.+a ş.+a MŞ: 153b₁₀ [169], ş.+a ş.+a MŞ: 154b₂ [169], ş.+ı ş.+ı MŞ: 178b₂ [195]).

saḡa dirlik: ‘rahat, huzur, gönül şenliği’ *Pes bilün Haḡ sevdügi birlik-durur / Birlik içinde saḡa dirlik durur* (GN: 16a₅₉₆ [137]).

şag esen → şag selāmet → şag şol → şag u çürük → şag u esen → şag u selāmet → şag u şol → şol şag: ‘saḡ sālīm, saḡlıkla esenlikle’ *Kızı viribigil atasına sen / Varuñ gidünüz fāriḡ u şag esen* (SN: 87a₂₆₆₉ [376], SN: 136a₄₂₂₂ [482], SN: 148b₄₅₅₄ [504], SN: 169a₅₁₅₀ [544]); DK: 23b₁₃ [54], DK: 60b₁₃ [93], DK: 90b₄ [127], DK: 133b₁ [171], DK: 137a₁₃ [175]; MT: 16b₇ [220]; KBD: 953/6 [370]; ş.+dur e.+dur DK: 14b₁₀ [43], ş.+dur e.+dur DK: 23b₁₂ [54], ş.+mısın e.+mısın DK: 50a₁₋₂ [80], ş.+mısın e.+mısın DK: 64b₈ [208], ş.+mısın e.+mısın DK: 75b₆ [226]), ş. e.+dür DK: 86a₇ [246]).

şag selāmet → şag şol → şag ü çürük → şag u esen → şag u selāmet → şag u şol → şol şag: ‘saḡ sālīm, saḡlıkla esenlikle’ *Yürüridüm şag selāmet takdīr eyledi melāmet / Ecel kıldı hoş melāmet esenledüm dünyām seni* (YED: 413/3 [411]) ← **şag esen.**

şag şol → şag u çürük → şag u esen → şag u selâmet → şag u şol → şol şag: ‘sağ, sol’ *Her kancaru bakarısam oldur gözüme görinen / Önüm ardum şagum şolum küncile göz ü kaş oldu* (YED: 354/5 [355]; ş.+da ş.+da HF: 173 [184]; ş.+a ş.+a KY: 48a₁₉₀₈ [300]; ş.+ılan ş.+ıla DK: 13b₁₀ [41], ş.+ında ş.+ında DK: 37b₃₋₄ [69], ş.+ına ş.+ına DK: 120a₄ [156], ş.+a ş.+a DK: 141b₁₋₂ [180]) ← **şag esen ← şag selâmet.**

şag u çürük → şag şol → şag u şol → şol şag: ‘sağlam ve çürümüş olan’ *Şag u çürük olur her enbârda / Bey‘i virdük şağa ki sen şagısın* (KBD: 134/3 [53]) ← **şag esen ← şag selâmet ← şag şol.**

şag u esen → şag u selâmet → şag ü çürük → şag şol → şol şag → şag u şol → şol şag: ‘sağ sâlim, sağlıkla esenlikle’ *Eyit kim işde gönildüm firāk ile giderem / Bu ilde şag u esen kal şağa maḳām olsun* (ADD: 58b_{102/2} [127]) ← **şag esen ← şag selâmet ← şag şol. ← şag u çürük.**

şag u selâmet → şag ü çürük → şag şol → şol şag → şag u şol → şol şag: ‘sağ sâlim, sağlıkla esenlikle’ *Hemîşe siz olun şag u selâmet / Ğulū kıldı bağa yavlaḳ seḳâmet* (HF: 6803 [386]) ← **şag esen ← şag selâmet ← şag şol. ← şag u çürük ← şag u esen.**

sağlıḡ u şayrulıḳ → sağlıḳ şağınç: ‘sağlık ve hastalık’ *İşid ol sağlıḡ u şayrulıḳ nedür / Kim bilesin bu hikâyet nitedür* (GN: 153a₂₉₄₉ [611]).

sağlıḳ şağınç: ‘sağlık, esenlik’ *Şağlıḡın şağıncın devletün Haḳ artursın!* (DK: 67b₁ [214]) ← **sağlıḡ u şayrulıḳ.**

şaḡu şağa: ‘ağıt’ *Bir şi‘ri eydür idi şaḡu şağa / Şeker dilden tudaḳdan aḡu yağa* (HF: 6697 [381]).

şag u şol → şol şag: ‘sağ ve sol’ *Çavuşlar yanşurur şagda vü şolda / Giriv ü zemzemedür degme yolda* (RN: 60 [39]; ş. ş.+a YZ: 94₁₄₀₆ [269], ş.+ına ş.+ına HF: 4877 [313]; ş. ş.+dan ADD: 30a₅ [63]) ← **şag esen ← şag selâmet ← şag şol. ← şag u çürük ← şag u esen ← şag u selâmet.**

saḡır u kör: ‘sağır ve kör’ *Ḳazā çünki ḳaldura gökden başı / Olur saḡır u kör zîrek kişi* (SN: 168a₅₁₂₀ [542]).

şakal u saç → zülf ü saç: ‘saç ve sakal’ *Gice gündüz işleridür ağlamağ / [Ki] şakal [u] saç yolma yumağ yumağ* (SN: 159b₄₈₈₇ [526]; YED: 35/2 [51]) ← **saç şakal.**

şânû endişe: ‘düşünce, fikir’ *Sende tūrāna gerekdür pişeler / Ūzūn ūzūn şānūlar endişeler* (DFN: 77 [230]).

şarp katı: ‘sert’ *İşkı var gönül yanar yumşanur muma döner / Taş gönüller kararmış şarp katı kışa benzer* (YED: 66/6 [84]).

satı bāzār: ‘çarşı, pazar’ *Sana n’idivire yarıngı haber / Burada kıldı cümle satı bāzār* (RN: 456 [110]; YED: 83/2 [98], YED: 87/5 [102]).

sāz u söz → söz ü savaş → söz ü sâz: ‘kelam, müzik ve hoş sohbet’ *Aķar şı ola vü ħazrā mey ü şāhid ‘Ömer bile / Muğannī sâz u söz itmek eyü ħānūn durur hoş ħū* (MN: 62b₉ [52], s. s.+e (MN: 188b₇ [184]).

sen ben → sen ü ben: ‘sen, ben, I. ve II. şahıs zamiri’ *Yūnus imdi sen ben iken ‘āşıklara ne sen ü ben / Yokluk durur anı sevmek koyun ayruksı bakışı* (YED: 360/9 [364], YED: 54/3 [72], YED: 143/5 [153], YED: 165/12 [173], YED: 323/9 [330]) ← **ben ü sen ← benven ü ben.**

sen ü ben: ‘sen ve ben, I. ve II. şahıs zamiri’ *Dīn ü millet bāzārın yagmāladı sen ü ben / Çıkduk iki aradan sen-beni yagmāya virdük* (YED: 143/5 [153], YED: 358/2 [361], YED: 358/8 [361], YED: 358/9 [362], YED: 360/9 [364]; KBD: 551/6 [218]) ← **ben ü sen ← benven ü ben ← sen ben.**

senlik benlik → senlik ü benlik: ‘senlik benlik, nefis’ *Senlik benlik terk idüp yoklık evine girüp / İşkdan içüp esriyüp varlık terk ide misin* (YED: 252/5 [262], YED: 338/5 [341]).

senlik ü benlik: ‘senlik ve benlik, nefis’ *Cānile ‘ārif olup senlik ü benlik terk idem / Geh varup dilsüz olam ögsüz olam hayvān olam* (YED:201/27 [216]) ← **senlik benlik.**

siz ü biz: ‘siz ve biz’ *Ķocanır yacanur cānıdur ‘azīz / Ķamusına her nite kim siz ü biz* (SN: 2b₂₇ [196]).

şoğan şarmusağ: ‘soğan ve sarımsak’ *Bilürsin yiyidür bilür cümle halk / Neye uğrar ise şoğan şarmusağ* (SN: 150a₄₅₉₉ [507]).

şol şağ: ‘sağ, sol’ *Dürişdi künbedi vü bağtı düzdi / Öñi ardı vü şolı şağı düzdi* (HF: 1706 [192]) ← şağ esen ← şağ selâmet ← şağ şol ← şağ u çürük ← şağ u esen ← şağ u selâmet ← şağ u şol.

şon vü ilk: ‘son ve başlangıç’ *Çünki seyrüm vardı vahdet mülkine / Bağdum anuñ şonına vü ilkine* (GN: 251a₈₀₂₇ [461]).

söz ü savaş → söz ü sâz → vuruş tokuş savaş: ‘dövüş ve çekişme’ *Bilmeyen katındadır söz ü savaş / Her ki bildi bu işi oldu yavaş* (GN: 24b₂₄₃ [147]) ← sâz u söz.

söz ü sâz: ‘kelam, müzik ve hoş sohbet’ *Gören sini bu söz ü bu sâz ile / Bu mevzûn göynüklü âvâz ile* (SN: 34a₁₁₉₁ [274]) ← sâz u söz ← söz ü savaş.

şubh u akşam → şubh u şâm: ‘sabah ve akşam’ *Yeni şubh u yeni akşam yeni hâl / Yeni devrân yeni dem yeni visâl* (RN: 366 [96]; HF: 433 [144]).

şubh u şâm: ‘sabah ve akşam’ *Şâh-ı devrânıñ du‘â-yı devletinden ğayrı hiç / Şemsiyâ dilünge şubh u şâm evrâd olmasun* (MN: 209a₇ [199]; DFN: 70 [230]; KEMŞ: 14a₂₇₅ [38]; KK: 98a₅ [135]; KBD: 387/2 [155]; ş. ş.+lar KEMŞ: 7a₁₁₇ [28], ş. ş.+ı KEMŞ: 7a₁₂₃ [29]) ← şubh u akşam.

sultân u kul: ‘hükümdar ve halk’ *Sultân u kullar bir ola anda heybet katı ola / Dahı ayruksı hâl ola kurtulmaklık anda muhâl* (YED: 153/7 [163]) ← karavaş u kul ← kul halâyık ← kul karavaş ← kul u karavaş ← kul u sultân ← sultân u kul.

şusuz u yaluñuz: ‘susuz, yalnız’ *Oturur iken anda hâli yavuz / Aç u arnuğ u şusuz u yaluñuz* (SN: 136b₄₂₀₅ [480]) ← aç u şusuz ← aç u yalın.

şâr u il → şehr ü il: ‘şehir’ *Delim aşdı tağları vü bilerli / Öküş gezdi şarları vü illeri* (SN: 122b₃₇₅₂ [450]) ← il gün ← il şâr ← il ü boy ← il ü şâr ← il ü şehr.

şehr ü il: ‘kent’ *Kamu şehr ü il rahat oldu / Nereye varsan pür-ni‘met oldu* (RN: 70 [41]) ← il gün ← il şâr ← il ü boy ← il ü şâr ← il ü şehr ← şâr u il.

şems ü ay → yıl u ay: ‘güneş ve ay’ *Yapdılar uçmağa benzer bir sarây / Kim gele yūsuf züleyhâ şems ü ay* (KY: 15b₅₈₀ [183]) ← **ay u gün** ← **ay u güneş** ← **ay u yıl** ← **ay yıl** ← **hafta vü ay**.

şer u şūr: ‘kötülük, şamata, gürültü’ *Anda k’işlāh ide tapuñ şer u şūr / Har-i Deccāle diyeler ker ü kūr* (HN: 70 [32]; ş.,ş.+1 MN: 78b₃ [74], ş.,ş.+1 KBD: 431/4 [171]).

tāc u taht → taht u tāc: ‘taht ve taç, istikbal, hükümdarlık’ *Bezendi anuñ ile ol tāc u taht / Yine aña yār oldı iqbāl u taht* (SN: 117b₃₅₉₉[439], SN: 13a₃₉₀ [220], SN: 14b₄₈₉ [226], SN: 16b₇₀₅ [239], SN: 171b₄₁₉₉ [5227], SN: 172b₅₂₂₅ [552], SN: 174b₅₃₁₆ [555], SN: 182a₅₅₇₅ [572], SN: 177b₅₄₁₉ [562]; HF: 3781 [272], HF: 4326 [292], HF: 5913 [352]; KY: 28a₁₀₇₉ [227], KY: 28a₁₀₈₄ [228]; ADD: 32a₅₈ [67]; t. t.+1 YED: 185/6 [195], t. t.+1 YED: 245/2 [256], t. t.+1 YED: 245/5 [256]; t. t.+1 SN: 14b₅₄₀[230], t.+1 t.+1 SN: 16a₆₈₉ [239], t. t.+a SN: 25b₉₅₁ [257], t.+1 t.+1 SN: 117b₃₈₁₇ [454], t. t.+um SN: 136b₄₁₉₉ [480]; t. t.+1 HF: 6936 [390]).

tağ ova → tağ ova → tağ u kaya → tağ u taş → tağ u taş dere → tağ u taş u yaban → tağ u yabān → taş toprak → taş u tağ → taş u toprak: ‘dağ, ova’ *Kimine göre meydān-durur tağ ova / Kimine seyrāngeh olmışdur hevā* (GN: 30b₇₇₂ [173]).

tağ taş → tağ u kaya → tağ u taş → tağ u taş dere → tağ u taş u yaban → tağ u yabān → taş toprak → taş u tağ → taş u toprak: ‘dağ taş, her yer’ *Dükel maḥlūk aḡlar erdī zārī birle / Tağda taşda, yazı yirde, yir kumında* (BH: 152a [193]; t.+da t.+da YED:222/2 [235]; t.+a t.+a SN: 80a₂₄₈₂ [362]; t.+da t.+da HF: 2144 [208]) ← **tağ ova**.

tağ u kaya → tağ u taş → tağ u taş dere → tağ u taş u yaban → tağ u yabān → taş toprak → taş u tağ → taş u toprak: ‘dağ, taş, kaya’ *Ne yazı diri dük ne tağ u kaya / Getürmiş idük çevre ili kaya* (SN: 140a₄₃₀₁ [487]) ← **tağ taş** ← **tağ ova**.

tağ u taş → tağ u taş dere → tağ u taş u yaban → tağ u yabān → taş toprak → taş u tağ → taş u toprak: ‘dağ taş, her yer’ *Didi ger dökmeyeydi gözlerim yaş / Oda yanaydı āhumdan tağ u taş* (HF: 1914 (200); (DSM: 3a₆₁ [254]; t. t.+lar HF: 4805 [310]) ← **tağ taş** ← **tağ ova** ← **tağ u kaya**.

tağ u taş u yaban → **tağ u yabān** → **taş toprak** → **taş u tağ** → **taş u toprak** → **yazı yaban**: ‘dağ tepe, ıssız alan’ *Didi bir ğaribem şaruğuzda ben / Öküş gezmişem tağ u taş u yaban* (SN: 129b₄₀₀₂ [467]) ← **tağ taş** ← **tağ ova** ← **tağ u kaya** ← **tağ u taş** ← **tağ u taş dere**.

tağ u yabān → **taş toprak** → **taş u tağ** → **taş u toprak**: ‘dağ, ıssız yer’ *Kaçan kim duta dir tağ u yabānı / Tolarmış cānavarlar çevre yanı* (HF: 1763 [194]) ← **tağ taş** ← **tağ ova** ← **tağ u kaya** ← **tağ u taş** ← **tağ u taş dere** ← **tağ u taş u yaban**.

taht u tāt: ‘taç ve taht, istikbal, hükümdarlık’ *Cübbe vü hırka taht u tāt bular virürler ‘ışka bāc / Dört yüz mürīd ü elli hac terk eyledi ‘Abdül-rezzāk* (YED: 130/5 [139]; HF: 265[138], HF: 7630 [417], KY: 15b₅₈₃ [184], KY: 40a₁₅₇₂ [270]; t. t.+1 YED: 44/7 [60]) ← **tāt u taht**.

taş toprak → **taş u tağ** → **taş u toprak**: ‘taş, toprak’ *Huşūşā uş bu yol kim ‘ışk içündür / Taşı toprağı aş u suyu hūndur* (HF: 2081 [206]) ← **tağ taş** ← **tağ ova** ← **tağ u kaya** ← **tağ u taş** ← **tağ u taş dere** ← **tağ u taş u yaban** ← **tağ u yabān**.

taş u tağ → **taş u toprak**: ‘dağ ve taş’ *Şabāh olıcağ çünkü kaldırdı baş / Güneş nūr ile toldı hep taş u tağ* (SN: 48b₁₆₀₈ [302], SN: 13a₃₈₀ [220], SN: 28a₁₀₃₈ [263], SN: 90b₂₇₈₁ [383]; t.+lar t.+lar HF: 4055 [281]) ← **tağ taş** ← **tağ ova** ← **tağ u kaya** ← **tağ u taş** ← **tağ u taş dere** ← **tağ u taş u yaban** ← **tağ u yabān** ← **taş toprak**.

taş u toprak: ‘taş ve toprak’ *Yukaru bakar ol cāh agzı ırak / Aşagada makāmı taş u toprak* (RN: 291 [81]) ← **tağ taş** ← **tağ ova** ← **tağ u kaya** ← **tağ u taş** ← **tağ u taş dere** ← **tağ u taş u yaban** ← **tağ u yabān** ← **taş toprak** ← **taş u tağ**.

tat vü tuz: ‘tat, tuz, lezzet’ *Hūb ü zībā vü gözeldür anı ki ben severem / Dile getirimezem andagı tatı vü tuzı* (KBD: 336/2 [134]) ← **acı tatlı** ← **ad dad**.

teñ tuş: ‘eş, dost, yakın’ *Yalancı oğlu Yaltacığa varmasun, teñine tuşına varsun didiler.* (DK: 77a₁₂ [229]).

toğru dürüst: ‘doğru, dürüst kimse’ *İg eger toğru dürüst durmaz-ısa / Başı üzre taş götürmez-ise* (GN: 233a₇₇₇ [411]).

torıl- todıl-: ‘kızıp homurdanarak bir şeyler mırıldayıp söylen-’ *Ayağı bıraḥdı hem itdi eyü / Gönüldi torıldayu todıldayu* (SN: 73b₂₂₉₇ [350]).

toy düğün: ‘düğün yap-’ *Yidi gün, yidi gice toy düğün idüb yime içme oldı.* (DK: 147a₁₂₋₁₃ [187]).

uçmak u tamu: ‘cennet ve cehennem’ *Bulardan sonra uçmağ u tamular / Bu mülk içinde hep bunlar kamu var* (BAH: 46b₈ [142]).

ulu kiçi → ulu vü beg → ulu vü kiçi: ‘büyük ve küçük’ *Ulu kiçi begler kamu geldiler / Yiyüp içüp oynayuban güldiler* (SN: 14b₄₃₂ [223], SN: 39b₁₃₈₅ [287], SN: 40b₁₃₉₁ [288], SN: 61b₁₉₆₃ [327], SN: 118b₃₆₂₇ [441], SN: 164a₅₀₄₃ [537], SN: 167a₅₁₀₅ [541]; HF: 1764 [194], HF: 3975 [278]; DK: 95b₃ [131], DK: 130b₁₃ [169]; MN: 45a₃₂ [50]) ← **beg ü ulu** ← **heybet ulu** ← **kiçi vü ulu**.

ulu vü beg → ulu vü kiçi: ‘bey, ileri gelen, hükümdar’ *Digil kim ulular u begler gele / Bu işüñ arasında bile ola* (SN: 14b₄₂₇ [223], u.+lar b.+ler SN: 117b₃₅₉₁ [439], u.+lar b.+leri SN: 32a₁₁₄₅ [270]) ← **beg ü ulu** ← **heybet ulu** ← **kiçi vü ulu**.

ulu vü kiçi: ‘büyük ve küçük’ *Anuñ qorḥusından ulu vü kiçi / Aradan götürmişler idi güci* (SN: 148a₄₅₃₁ [502], SN: 151b₄₆₃₇ [509], u.+y1 k.+yi SN: 13b₃₉₇ [221]) ← **beg ü ulu** ← **heybet ulu** ← **kiçi vü ulu** ← **ulu vü beg**.

uruş tokuş → vuruş tokuş savaş: ‘savaş, mücadele’ ...ve *daḥı kış qatı olup uruş tokuş çok olur...* (TTMA: 70b₅₋₆ [92]).

uş u ‘aql → uş u ög → uslu delü → uşlusız u bilgilü: ‘akıl’ *Ne şanursın ol bilmeye mi seni / Ki neylersin uşşuñ u ‘aqluñ kanı* (SN: 2b₅₂ [198], u.+s1 ‘a.+1 SN: 172a₅₂₄₂ [550]) ← ‘aql bilü ← āḳıl ü aḳı ← ‘aql u gönül ← ‘aql u ög ← ‘aql u us ← ‘aql ü bilü ~ bili ← uş u ‘aql.

uş ~ uşş u ög ~ ök → uslu delü → uşlusız u bilgilü: ‘akıl’ *Pes andan aşığa var yidi gökler / Qalur ḥayrān aḡa uslar u ögler* (BAH: 47b₁₁ [144]; SN: 38b₁₅₁₄ [265]) ← ‘aql u us ← uş u ‘aql.

uşak oğlan: ‘çocuk’ *Bu ol ay durur kim yigrek durur bir yılda dükeli aydan / Bu ol ay durur kimvbayram kılr uşak oğlan* (BH: 45b [170], BH: 47b [172]) ← **oğlan u kız** ← **oğul kız**.

uşlu delü → uşlusız u bilgilü: ‘akıllı ve mecnun’ *Yol üzere bu şurat bir şehir ulu / Kim gelür andan geçer uşlu delü* (GN: 72a₂₁₉₀ [457], GN: 136b₄₃₈₅ [889], GN: 255a₅₀₅₆ [1019], GN: 13b₅₅₈₃ [51]) ← ‘**aql u us** ← **uş u** ‘**aql** ← **uş ~ uşş u** **ög ~ ök**.

uşlusız u bilgilü: ‘akılsız ve bilgi sahibi’ *Didi biliğüz iy kiçi vü ulu / Çü kamuğuz uşlusız u bilgilü* (SN: 14b₄₃₄ [223]) ← ‘**aql u us** ← **uş u** ‘**aql** ← **uş ~ uşş u** **ög ~ ök** ← **uşlu delü**.

uşağ ü iri: ‘ufak ve büyük’ *Şamu kavm kullıkcı her birisi / Gelürlerdi uşağı vü irisi* (SN: 14b₅₃₁ [229], u.+ın i.+sin SN: 22a₈₆₂ [251], u.+ı i.+si SN: 112b₃₄₄₁ [429]) ← **iri vü uşağ**.

uz uz u az az: ‘yavaşça ve biraz’ *Nişā eyle uz uz u az az kaz / Kulavuz kolay olıcağ uça kaz* (SN: 61b₁₉₆₀ [327]).

vir- al-: ‘ver-, al-’ *Virmek almak şamusı sende ola / Şanda varsan dirlik ol tende ola* (GN: 177b₅₁₇₁ [1039]) ← **al- git-** ← **al- u şat-**.

vuruş tokuş savaş: ‘cenk, savaş, mücadele’ *Hakikate bakarisan nefşün sana düşmān yiter / Var imdi ol nefşünile vuruş tokuş savaş yürü* (YED: 403/2 [401]) ← **söz ü savaş** ← **uruş tokuş**.

yād u biliş: ‘tanıdık ve yabancı’ *Benüm durur bu cümle iş hikmetile bu yaz u kış / Ben bilürem yād u biliş ırılmasuz duran benem* (YED: 187/6 [198]; SN: 85b₂₆₃₃ [373]) ← **biliş ü yād**.

yağ u bāl: ‘yağ ve bal’ *Şudağı nebāt ü rengin kelecisi cerb ü şirīn / ‘Acebā ki bislenüpdür dili yağ u bāl içinde* (HF: 3146 [247]; HF: 6064 [358]) ← **bal u şeker** ← **bal yağ**.

yakın u ırağ: ‘yakın ve uzak’ *Çü ağışam oldı vü yandı çırağlar / Ki bağıduca yakınlar u ırağlar* (HF: 4576 [302]).

yamrı yumrı: ‘eğilmiş, çarpık’ ...*Ḳaza eydür: Mere kâfirler, bu ‘arabayı bişigüm şandum, sizi yamrı yumrı tadum dāyem şandum didi.* (DK: 139a₂₋₃₋₄ [178]).

yan- yakıl-: ‘dert dök-, mahzun ol-’ *Niçe bir derdler ile odlara yanam yakılam / Niçe bir şākir olam zākir olam mihmān olam* (YED: 156 /6 [165]).

yār u yoldaş → yoldaş ü yār → yoldaş u rāz-dār: ‘sevgili, yoldaş’ *Beyregün yār u yoldaşları ağı çıkarub qaralar geydiler* (DK: 47a₁₀₋₁₁ [78]).

yaraḳ yat → yat yaraḳ: ‘hazırlık, teçhizat’ *Düzetdi kamu yaraḳın u yatın / Tonatmış idi hey diyince atın* (SN: 144b₄₄₃₄ [496]).

yaş ḳurı → yaş ḳuru → yaş u ḳuru : ‘genç ve yaşlı, taze ve bayat’ *Kandayısa yaş ḳurı hiç sensüz olmaz biri / Ne ölüsin ne diri hiç tenün yokdur senün* (YED: 147/5 [157]) ← **ḳuru vü yaş.**

yaş ḳuru → yaş u ḳuru: ‘ıslak kuru’ ...*çıkar olsa aşlık arpa, taru yaşdan kurudan, azdan-çokdan görmüş gerek...* (KG: 63b₅₋₆ [323]) ← **ḳuru vü yaş ← yaş ḳurı.**

yaş u ḳuru: ‘ıslak ve kuru’ *Niçe göyneven yaşdan u ḳurudan / Nite kim kebāb oddan u ḳordan* (SN: 185a₅₆₅₉ [578]) ← **ḳuru vü yaş ← yaş ḳurı ← yaş ḳuru.**

yat- tur-: ‘yatıp, kalkma, bir arada bulunma, cima etme’ ...*Eger erün iki ‘avrat olsa gerek kim nafaḳa ve yatmaḳ turmaḳ bularuñ ortasında rast ola, bir gün ve bir dün birisi ḳatında ola ve bir gün ve bir dün birisi ḳatında ola.* (KG: 77a₁₅, 77b₁₋₂₋₃ [334], y.+maḳ t.+mak KG: 93a₆₋₇ [345], y.+maḳ t.+mak KG: 127a₇₋₈₋₉ [371]).

yat yaraḳ: ‘hazırlık, teçhizat’ *Yaya atlu kamu yatlu yaraḳlu / Arada olmasun yatlu yaraḳlu* (HF: 4788 [310], y.+ın y.+ın HF: 5055 [320]) ← **yaraḳ yat.**

yavuz ḥayrsuz → yavuz u keydüg → yavuz u yaḥşı → yazuklu yavuz: ‘kötü, yaramaz’ ...*ortasında toḡan oḡlan fi‘li yavuz ḥāyrsuz ola...* (TTMA: 73b₂₋₃ [92]) ← **eyü ~ eygü yavuz.**

yavuz u keydüg → yavuz u yaḥşı: ‘iyi-kötü’ *Ḥalkı ḥulḳından bilürler ne‘ydügin / Ḥulḳı eydür yavuzın u keydügin* (GN: 291a₉₁₅₃ [2677]) ← **eyü ~ eygü yavuz ← yavuz ḥayrsuz.**

yavuz u yahşı: ‘iyi ve kötü’ ‘iyi-kötü’ *İlk ol alur cümle ni‘met çāşnisin / ‘Aqla iltür yavuzın u yahşısın* (GN: 66b₇₀₁₈ [267]) ← **eyü ~ eygü yavuz** ← **yavuz hayrsuz** ← **yavuz u keydüg.**

yay kış: ‘yaz, kış’ *Bu dem yüzüm süre turam her dem ayum yini togar / Her dem bayram durur bana yayum kışum yini bahār* (YED: 77/1 [93]) ← **kış yaz.**

yaz- u düz-: ‘yazmak, telif etmek, nazmetmek’ *Bu olan hikāyetler yaz u düz / Kitāb eyle kim oğına yaz u güz* (SN: 175a₅₃₄₃ [557], y.-anı d.-eni SN: 185b₅₇₀₃ [581]) ← **oğı- yaz-.**

yaz u güz: ‘yaz ve sonbahar’ *Bu olan hikāyetler yaz u düz / Kitāb eyle kim oğına yaz u güz* (SN: 175a₅₃₄₃ [557]).

yaz u kış: ‘yaz ve kış’ *Yaz u kış yabānlarda koyun u kurt / Tutarlar idi bir aracuğda yurt* (SN: 148a₄₅₃₄ [502]; RN: 258 [75]; YED: 187/6 [198]; GN: 32a₉₁₄ [203]; y. k.+dan YED: 271/6 [280], y. k.+da YED: 301/9 [308]; y.+ın k.+ın SN: 37b₁₂₉₉ [281], y.+ın k.+ın SN: 177b₅₄₁₆ [562]; y. k.+ı KEMŞ: 12b₂₃₇ [237]) ← **kış yaz** ← **yay kış.**

yazı yaban: ‘ova, kır’ *İvünğ tayağı oldur ki yazıdan yabandan ive bir konuğ gelse, er ādem olmasa ol anı yidürür içürür...* (DK: 5b₈₋₉ [33], y. y. DK: 6b₄₋₅ [33]) ← **tağ u taş u yaban.**

yazuğ u müzd → **yazuklu yavuz:** ‘günah ve sevap’ *Cān u gönül fehmi ü ‘aqlı ‘ışk mevcine gark olıcak / Pes niçe ansun ol kişi yazuğ u müzd assı-ziyān* (YED:259/3 [268]).

yazuklu yavuz: ‘kötü, günahkâr’ ...*Yağıldum men, yazuklu yavuz hālum / Feryāz ire, sen meger dutasın elüm* (BH: 117b [185]) ← **eyü ~ eygü yavuz** ← **yavuz hayrsuz** ← **yavuz u keydüg** ← **yavuz u yahşı.**

yıl u ay: ‘ay ve yıl, her zaman’ *Girü sürdi dün dulpı ol ay bigi / Öküş menzil aldı yıl u ay bigi* (SN: 117a₃₅₆₃ [437]) ← **ay gün** ← **ay u gün** ← **ay u güneş** ← **ay u yıl** ← **ay yıl.**

yılkı kara: ‘hayvan, at sürüsü’ ...*güz günlerinde yağmur çok ve yılkı kara çok ola dimişler...* (TTMA: 70a₁₂₋₁₃ [92]).

yi- iç- → yi- ü iç- → yi- yidür-: ‘iç-, ye-’ *Yiyelim içelüm tapuñda senüñ / Ölince kalalum kapuñda senüñ* (SN: 174a₅₃₀₁ [554], SN: 14b₄₃₂ [223]; DK: 109a₃₋₄ [146], DK: 130a₈ [168], DK: 137b₆ [176], DK: 147a₁₂₋₁₃ [187], DK: 104b₇ [283]; BH: 96a [180], BH: 148b [193]; KG: 108b₁₂₋₁₃ [357]; KY: 51b₂₀₄₄ [312]; GN: 205b₅₉₈₇ [69]; y.-diler i.-diler SN: 14b₄₃₇ [223], y.-yüp i.-üp SN: 21a₈₂₆ [249], y.-yelüm i.-elüm SN: 51a₁₆₇₃ [307], y.-diler i.-diler SN: 158a₄₈₄₂ [523]) ← **iç- yi-**.

yi- ü iç- → yi- yidür-: ‘ye- ve iç-’ Yimegi vü içmegi unudalar {dalar}/ Çün senüñ yüzüñi bakup göreler (YZ: 57₈₄₁ [195], HF: 515 [147]) ← **iç- yi- ← yi- iç-**.

yi- yidür-: ‘ye-, yedir-’ *Yigil yidürgil biçäre eksilürse Tanrı vire / Birgün tenün yire gire girü kalan nendür senün* (YED: 107 / 8 [118]) ← **iç- yi- ← yi- iç- ← yi- ü iç-**.

yön yoş: ‘cihet, taraf’ *Belürmez aşlı faşlı yöni yoşı / Bilinmez kanıkıdur nâ-hōşı hōşı* (HF: 7804 [424]).

yüz göz → yüz yanak: ‘yüz, göz, çehre’ *Kim ola ki cādū gözleri kemine ‘işvesiyle / Dilemez ki kıla özin ser ü pāça yüz göz ile* (KBD: 958/4 [371]; y.+i g.+i DK: 46a₁₂₋₁₃ [76], y.+i g.+i KBD: 865/2 [337]) ← **baş göz ← baş u göz ← göz ü kaş ← göz ü kulağ ← kaş u göz.**

yir gök ~ kök → yir yurt → yir ü gök: ‘yer, gök, yeryüzü’ *Tamām olsa işün yir gök senündür / Ne kim dilersen dilek senündür* (RN: 256 [75]; YED: 61/10 [80], YED: 169/2 [176], YED: 177/2 [184], YED: 206/4 [222], YED: 211/10 [228], YED: 223/4 [237], YED: 254/4 [263], YED: 320/7 [327], YED: 320/8 [328], YED: 328/2 [334], YED: 355/1 [356], YED: 371/3 [374], YED: 374/7 [378]; SN: 6a₁₄₄ [198]; KK: 75b₄ [111]; HF: 336 [141]; y.+i g.+i DFN: 35 [227]; y.+i g.+i RN: 248 [74]; y.+i g.+i YED: 267/6 [276], y.+i g.+i YED: 173/1 [181], y.+i g.+i YED: 194/7 [207], y.+e g.+e YED: 370/10 [374], y.+i g.+i SN: 2b₅₃ [198]; y.+i g.+i SN: 65a₂₀₄₉ [303]; y.+ni g.+ni BH: 127b [188]; y.+i g.+i KY: 48b₁₉₂₄ [301]) ← **gök ü yir.**

yir ü gök → yir yurt: ‘yer ve gök’ *‘İşkdur Hakk’un varlığı yir ü gök ma‘mūrlığı / ‘İşk bizi pertev itdi her biri birimüzden* (YED: 233/5 [246], YED: 32/3 [48], YED: 48/10 [66], YED: 191/4 [202], YED: 210/5 [226], YED: 233/5 [246], YED: 262/7 [272], YED: 339/3 [342]; RN: 257 [75]; GN: 32a₉₁₄ [203]; HN: 4 [20], HN: 6 [20]; MN: 54b₈

[57]; y. g.+i RN: 169 [59]; y.+de g.+de YED: 130/9 [139], y. g.+i YED: 386/7 [388]; y.+ler g.+ler HF: 62 [131]) ← **gök ü yir** ← **yir gök** ~ **kök** ← **yir yurt**.

yir yurt: ‘vatan, memleket’ *Karaca Çoban zarb eyledi, kaba ağacı yiriyile yurdiyıla kopardı arkasına aldı, Kazanun ardına düşdi*. (DK: 27a₇₋₈ [57]) ← **gök ü yir** ← **yir gök** ~ **kök** ← **yir ü gök**.

yoğsul aç → **yoğsul** ~ **yoğsul bay** → **yoğsul** ~ **yoğsul u bay**: ‘fakir, zengin karşıtı’ *Eytdi dün gün tapar-ğıdum ben seni / Tulaz yoğsul aç koyduñ âhır beni* (YZ: 60₈₈₆ [201]) ← **ac u muhtâc** ← **aç u arnuğ** ← **aç u şusuz** ← **aç u yalın** ← **bay yoğsul** ← **bay u yoğsul**.

yoğsul ~ **yoğsul bay** → **yoğsul** ~ **yoğsul u bay**: ‘zengin, fakir’ *Sağa hod gösterüp durur hidāye / Şefkat idesin yoğsula baya* (BAH: 27a₁₃₅ [103]) ← **bay yoğsul** ← **bay u yoğsul**.

yoğsul ~ **yoğsul u bay**: ‘zengin ve fakir’ *İşitdi bilür kamu yoğsul u bay / İki pâre bir demde olduñ ay* (SN: 5a₁₀₉ [202], SN: 13a₃₈₁ [220], SN: 39b₁₃₈₅ [287], SN: 119a₃₆₄₈ [443], SN: 163b₄₉₉₉ [534]; KY: 46a₁₈₂₃ [292], KY: 51b₂₀₄₁ [311], KY: 51b₂₀₅₂ [312]; y.+b.+dasın YED: 186/4 [196]; y. b.+lar BAH: 46b₆ [142]; y. b.+a HN: 32 [26]) ← **bay yoğsul** ← **bay u yoğsul** ← **yoğsul** ~ **yoğsul bay**.

yoldaş ü yâr → **yoldaş u rāz-dār**: ‘sevgili, yoldaş’ *Bu dünyāolmaz pāyidār aç gözünü cānun uyar / Olgıl bana yoldaş u yâr gel dosta gidelüm gönül* (YED: 160/8 [169]; y. y.+ idi DVH: 33[239]) ← **yâr u yoldaş**.

yol u iz: ‘yol, iz’ *Deñizdür ne yol bilinür ü ne iz / Kaçarlardı vü māl u cāndur ‘aziz* (SN: 123b₃₈₀₆ [454]) ← **iz toz** ← **iz u yol**.

yoldaş u rāz-dār: ‘yoldaş, sırdaş’ *Sen uyursın ol uyanık eksügünü bilgil bayık / Dahı niçe bulam tanık yoldaş u hem rāz-dār durur* (YED: 61/7 [79]) ← **yâr u yoldaş** ← **yoldaş ü yâr**.

yokuş u iniş: ‘yokuş ve iniş’ *Üçünci günü yola düşdi yine / Yokuşlar ağa vü inişler ine* (SN: 93a₂₈₇₇ [390]).

yüz ü yanak: ‘yüz ve yanak, surat’ *Kerem ile bir berü bak nikābı yüzünden bırak / Ayun on dördi misün balk urur yüz ü yanak* (YED: 132/1 [140]) ← **yüz göz**.

z̤evk ü şafā: ‘eğlence, eğlenme’ *Vaḳt vaḳt ser-āḡāz idüp muḥaḳḳikāne beytler oḳıyup z̤evk ü şafāyıla, dervīşler şoḥbetiyile gündüzümüz ‘ıyd ve gicemiz Ḳadr idi.* (GT: 7a₁₅ 8b₁-2 [160]) (MN: 125b₉ [123]; z. ş.+sını ADD: 6b₁₇ [10]), z. ş.+dan ADD: 10a₁ [17]).

z̤ir ü zeber: ‘altüst’ *Mūsā eydür göreyin bu su ne yirden gelür / Ger böyle akarısa z̤ir ü zeber eyledi* (YED: 356/10 [358]; HN: 120 [42], HF: 4997 [318]; DK: 116b₁₂ [152]; ADD: 62a₆ [135]; KBD: 116/3 [46]).

z̤ülf ü saç: ‘saç’ *Şabā yilin ögerlerdi seḫer-ç̤in / Ki ese deprede z̤ülf̤in ü saçın* (HF: 1464 [183]) ← **saç şaḳal** ← **şaḳal u saç.**

2. BÖLÜM

İNCELEME

2.1 Ses Benzerliği Bakımından İkilemeler

İkilemelerin birtakım üslup özellikleri vardır. Bu özellikler ses benzerlikleriyle sağlanır. Ses benzerliğinin ya da tekrarının yarattığı ahenkli yapı üslup açısından bir zenginlik oluşturur. Mesela ikilemeyi oluşturan sözcüklerin aynı sesle başlaması bir ahenk oluşturur. Bunun yanı sıra aynı sesle bitmesi ya da iç seslerde benzerlik olması da ahenk için gereklidir. Bu bölümü, ikilemelerin nasıl bir ses düzeni içinde bulunduklarını ve nasıl bir ses benzerliğine sahip olduklarını göstermesi bakımından incelemeye değer gördük. Aşağıdaki ikilemeler ses bakımından ön ses, iç ses ve son seste gösterdikleri benzerliklere göre üç bölüme ayrılmıştır.

2.1.1 Ön Ses Benzerliği Olan İkilemeler

Ön seste benzerlik, ikilemeyi kuran sözcüklerin başındaki ünsüzlerin benzeşmesiyle sağlanır (Hatiboğlu, 1981: 13). Ön seslerin tekrarlanması ikilemelerde söyleyişte güzellik sağlamak için uygulanan bir usuldür. Bu bölümde *dere depe* ‘dere, tepe’, *kaygu kayı* ‘endişe, sıkıntı, tasa’, *olmuş oldaçı* ‘olmuş, olacak’, *tag taş* ‘dağ, taş, tepe’ gibi bazı yapılarda hem ön ses hem de iç ses benzerliği olduğu gözlenmiştir. Her iki gruba da giren bu yapılar her iki başlık altında da verilmiştir.

Bu bölümde 92 yapı gözlemlenmiştir.

‘âķīl ü aņķı: ‘akıllı, anlayışlı, zeki’ (BAH: 42a₉ [133]).

aç u arnuğ: ‘aç, yorgun, yorulmuş’ (SN: 136b₄₂₀₅ [480]).

alnuğ u ‘âciz: ‘gafil, aciz, sersem’ (SN: 72b₂₂₆₇ [348]).

altun aķçe: ‘altın, para’ (YZ: 15₂₁₅ [111], YZ: 15₂₁₆ [111]; DK: 57b₂ [89]).

aluġlı aġrıġlı: ‘cılız, hastalıklı’ (TTMA: 73a₁₀₋₁₁ [93]).

aķca altun: ‘altın, para’ (HF: 7190 [400]).

aķca vü altun: ‘para, gümüş lira, aķca ve altın’ (KG: 116b₅₋₆ [363]).

bāġ bostān: ‘bahçe’ (YZ: 98₁₄₆₀ [277]; MT: 9b₅ [212]).

bāġ u bāġçe ~bāhçe: ‘baġ ve bahçe’ (HF: 4859 [312]; SN: 96a₂₉₅₄ [395], SN: 182b₅₅₈₉ [573]).

bāġ u bostān: ‘bahçe’ (BH: 148a [192]; YED: 3/6 [20], YED: 187/8 [198], YED: 201/38 [217], YED: 335/3 [339]; HF: 1881 [199]; HF: 4090 [282]; KY: 21a₇₉₆ [202]; KY: 23a₈₇₅ [209]; DK: 24b₄ [54]; ADD: 24b₅₀ [50]; MN: 13b₁₈ [28]).

baġr u ber: ‘deniz, kara, yeryüzü’ (MN: 45a₃₉ [50]; HŞ:42 [2]).

baş beyin: ‘akıl, fikir, şuur’ (DK: 79a₂₋₃ [233]).

bellü bayık: ‘açık, aşikâr’ (BAH: 22b₁₀ [94], BAH: 27b₅ [104], BAH: 44a₃ [137], BAH: 52a₅ [153]).

bellü beyān: ‘apaçık, âşikâr’ (YED: 56/9 [74], YED: 134/19 [143], YED: 187/5 [198], YED: 349/4 [349]; BAH: 28a₁ [105]).

ben ü sen: ‘ben ve sen’ (SN: 88b₂₇₁₈ [379], SN: 172a₅₂₃₉ [550], SN: 138b₄₂₅₆ [484]).

benven ü ben: ‘benim ve ben’ (YED: 180/8 [188])

berr ü baġr: ‘deniz, kara, yeryüzü’ (RN: 166 [59]; YED: 306/1 [313]).

bir ü bar: ‘birlik ve varlık’ (KY: 5a₁₅₆ [147], KY: 12b₄₆₃ [173], KY: 20a₇₅₈ [199], KY: 47b₁₈₈₀ [297]).

bostān u bāġ: ‘bahçe’ (YZ: 56₈₃₄ [193]; HF: 1687 [191]).

cān u ciger: ‘can ve baġır, iç’ (ADD: 114b_{296/6} [251]).

cevr ü cefā: ‘eziyet, sıkıntı’ (YED: 266/1 [275]; HF: 2554 [223]; KY: 15a₅₅₆ [181], KY: 17a₆₂₈ [187], KY: 36a₁₄₀₆ [255]; GT: 58b₁₅ [206]; ADD: 52b_{83/1} [114]; MN: 142a₉ [145]).

dere depe: ‘dere, tepe’ (DK: 100a₁₃ [275]).

dil dudak: ‘dil dudak’ (YED: 239/6 [250]).

dīn diyānet: ‘din, dindarlık’ (YED: 17/1 [33]) (YED: 366/4 [369]).

dīn ü diyānet: ‘din ve dindarlık’ (YED: 116/1 [125], YED: 116/2 [125]).

dūn ü gündüz: ‘gece, gündüz, her zaman’ (GN: 32a₉₁₄ [203]; YED: 359/8 [363], YZ: 59₈₇₂ [199]; HF: 1291 [177], HF: 1480 [183], HF: 4314 [291], HF: 5747 [346], HF: 6860 [388]).

gel- git-: ‘gel-, git-’ (SN: 4b₈₉ [200]; DK: 132b₁₀₋₁₁₋₁₂ [171]).

gece ~ gice gündüz: ‘gece, gündüz, her zaman’ (DSM: 3a₅₆ [253]; YED: 82/6 [97], YED: 146/6 [156], YED: 301/8 [308]; SN: 106b₃₂₅₆ [416]; ÇN: 56 [5]; KEMŞ: 5b₁₁₁ [28], KEMŞ: 10a₁₉₁ [33]; YZ: 11₁₆₁ [103]; YZ: 11₁₆₄ [103], YZ: 59₈₇₁ [199]; BAH: 23b₁₁ [96], BAH: 51a₁₃ [151]; HF: 378 [142], HF: 761 [157], HF: 1028 [166], HF: 1845 [197], HF: 2262 [213], HF: 2366 [216], HF: 2378 [217], HF: 4292 [290], HF: 5796 [348], HF: 6401 [370]; KY: 6b₂₀₈ [151], KY: 35a₁₃₆₅ [252], KY: 51b₂₀₄₄ [312]; DK: 36b₁₁ [69], DK: 49a₁₃ 49b₁ [79], DK: 98a₂ [133], DK: 152b₁₀ [193], DK: 68b₃ [216]; MN: 41a₃ [47], MN: 45a₃₂ [50]; MT: 7a₉ [209]; KBD: 429/3 [170]).

gice vü gündüz: ‘gece ve gündüz’ (YED: 236/5 [249]).

ğuşsa vü ğam: ‘üzüntü, keder’ (YED: 403/1 [401]; KEMŞ: 16b₃₂₈ [41]; MN: 110b₃ [104], MN: 114a₆ [108]; KBD: 999/9 [388]).

gündüz gice: ‘gece, gündüz, her zaman’ (SN: 87b₂₆₇₉ [376]).

hor u hakir: ‘aşagı, bayağı, değersiz’ (YED: 309/3 [316]; KK: 7a₅₋₆ [42], KK: 84b₆₋₇ [120]; KY: 8a₂₇₇ [157], KY: 49a₁₉₅₀ [303], KY: 50a₁₉₈₉ [307]).

kāl ü kıl: ‘dedikodu’ (YED: 181/2 [189], YED: 196/6 [209], YED: 224/9 [238], YED: 247/4 [257], YED: 288/2 [293]; BAH: 44a₉ [137], BAH: 44b₄ [138]; ADD: 81a_{181/3} [178]).

karı koca: ‘karı, koca’ (DK: 95a₃₋₄ [131]).

ķaravař u ķul: ‘ķul, abd’ (SN: 127b₃₉₃₅ [462]).

ķaygu ķayı: ‘endişe, sıkıntı, tasa’ (BH: 13a [166]).

ķayġu vu ķorķu: ‘endişe, korku’ (SN: 93a₂₈₆₅ [389]).

ķol ķanat: ‘kol ve kanat’ (MT: 64a₅₋₆ [273]).

ķorķu vü ķayġu (SN: 82b₂₅₅₄ [368]).

ķorķu ķayu: ‘üzüntü, endişe, tasa’ (YED: 31/2 [47]).

ķoyun u ķurt: ‘koyun ve kurt’ (SN: 148a₄₅₃₄ [502]).

ķuh u ķuhsār: ‘daġ, daġ tepesi’ (GN: 32b₉₂₉ [205]).

ķul ķaravař: ‘ķöle, hizmetçi’ (KG: 37b₁₃₋₁₄ [304], KG: 56b₂₋₃ [318], KG: 110b₁₅, 111a₁₋₂₋₃ [359]; SN: 144a₄₄₁₃ [494]; YZ: 13₁₈₅ [107]; KK: 17a₃ [50]; HF: 7190 [400], HF: 7725 [417]; (KY: 49b₁₉₆₄ [305]; DK: 57b₁ [89], DK: 89a₁₁₋₁₂ [125], DK: 81b₃ [237], DK: 92a₃ [257], DK: 99b₁₀ [273]).

ķul u ķaravař: ‘ķöle, hizmetçi’ (SN: 19b₇₈₇ [246], SN: 31a₁₁₁₆ [268], SN: 103a₃₁₄₆ [408], SN: 166b₅₀₇₈ [539]; KBD: 1037/5 [402]).

ķūr u ķer: ‘mevki, derece, kudret’ (HF: 4931 [315]; GN: 210a₇₀₂₅ [267]).

ķurd ķuř: ‘kurt ve kuş’ (YED: 74/3 [91], YED: 384/7 [386]).

ķurd u ķoyın: ‘kurt ve koyun’ (KK: 39b₅ [74]; HF: 1010 [166]).

ķurd u ķuř: ‘koyun ve kurt’ (SN: 118b₃₆₂₈ [441]).

ķuyruķsız ķulaķsız: ‘kuyruk ve kulak’ (DK: 45b₇₋₈ [76], DK: 73a₃ [222], DK: 73a₇ [222]).

nām u niřān: ‘şan, şöhret’ (HF: 6700 [381]; ADD: 5a₂₄ [6], ADD: 69a_{139/3} [151]; MN: 256b₆ [233]).

olmış oldaķı: ‘olmuş, olacak’ (GN: 121a₂₃₁₅ [483]).

şaç şakal: ‘saç ve sakal’ (SN: 34a₁₂₀₂ [274]; DK: 134b₁₃ 135a₁ [172]; MŞ: 152a₂ [168], MŞ: 153b₃₋₄ [168], MŞ: 153b₄ [168], MŞ: 153b₁₀ [169], MŞ: 153b₁₅ [169], MŞ: 154a₁₅ [169], (MŞ: 154b₂ [169], MŞ: 176a₁₅ 176b₁ [194], MŞ: 178b₂ [195]).

şaç u şakal: ‘saç ve sakal’ (DFN: 140 [234]; SN: 131b₄₀₅₈ [471]).

şag selâmet: ‘sağ sâlim, sağlıkla esenlikle’ (YED: 413/3 [411]).

şag u selâmet: ‘sağ sâlim, sağlıkla esenlikle’ (HF: 6803 [386]).

şag şol: ‘sağ, sol’ (YED: 354/5 [355]; HF: 173 [184]; KY: 48a₁₉₀₈ [300]; DK: 13b₁₀ [41], DK: 37b₃₋₄ [69], DK: 120a₄ [156], DK: 141b₁₋₂ [180]).

sağlık u şayruluk: ‘sağlık ve hastalık’ (GN: 153a₂₉₄₉ [611]).

şaglık şaginç: ‘sağlık, esenlik’ (DK: 67b₁ [214]).

şagu şaga: ‘ağıt’ (HF: 6697 [381]).

şag u şol: ‘sağ ve sol’ (RN: 60 [39]; YZ: 94₁₄₀₆ [269]; HF: 4877 [313]; ADD: 30a₅ [63]).

şakal u şaç (YED: 35/2 [51]; SN: 159b₄₈₈₇ [526]).

sâz u söz: ‘kelam, müzik ve hoş sohbet’ (MN: 62b₉ [52], MN: 188b₇ [184]).

şoğan şarmusak: ‘soğan ve sarımsak’ (SN: 150a₄₅₉₉ [507]).

şol şag: ‘sol, sağ’ (HF: 1706 [192]).

söz ü sâz: ‘kelam, müzik ve hoş sohbet’ (SN: 34a₁₁₉₁ [274]; HF: 3974 [278]).

şer u şūr: ‘kötülük, şamata, gürültü’ (HN: 70 [32]; MN: 78b₃ [74]; KBD: 431/4 [171]).

taş u taş: ‘dağ taş, her yer’ (HF: 1914 [200], HF: 4805 [310]).

tâc u taht: ‘taht ve taç, istikbal, hükümdarlık’ (YED: 185/6 [195], YED: 245/2 [256], YED: 245/5 [256]; SN: 13a₃₉₀ [220], SN: 14b₄₈₉ [226], SN: 14b₅₄₀ [230], SN: 16a₆₈₉ [239], SN: 16b₇₀₅ [239], SN: 25b₉₅₁ [257], SN: 117b₃₅₉₉ [439], SN: 117b₃₈₁₇ [454], SN: 136b₄₁₉₉ [480], SN: 171b₄₁₉₉ [522], SN: 172b₅₂₂₅ [552], SN: 174b₅₃₁₆ [555], SN: 182a₅₅₇₅

[572], SN: 177b₅₄₁₉ [562]; HF: 3781 [272], HF: 4326 [292], HF: 5913 [352], HF: 6936 [390]; KY: 28a₁₀₇₉ [227], KY: 28a₁₀₈₄ [228]; ADD: 32a₅₈ [67]).

tağ taş: ‘dağ, taş, tepe’ (BH: 152a [193]; YED:222/2 [235]; SN: 80a₂₄₈₂ [362]; MT: 38a₆ [245]).

tağ u taş: ‘dağ taş, her yer’ (HF: 1914 (200), HF: 4805 [310]).

taht u tâc: ‘taht ve taç, istikbal, hükümdarlık’ (YED: 44/7 [60], YED: 130/5 [139]; HF: 265[138], HF: 7630 [417]; KY: 15b₅₈₃ [184], KY: 40a₁₅₇₂ [270]).

taş toprak: ‘taş, toprak’ (HF: 2081 [206]).

taş u tağ: ‘dağ taş, her yer’ (SN: 13a₃₈₀ [220], SN: 28a₁₀₃₈ [263], SN: 48b₁₆₀₈ [302], SN: 90b₂₇₈₁ [383]; HF: 4055 [281]).

taş u toprak: ‘taş ve toprak’ (RN: 291 [81]; HF: 4490 [298]).

tat vü tuz: ‘tat, tuz, lezzet’ (KBD: 336/2 [134]).

teñ tuş: ‘eş, dost, yakın’ (DK: 77a₁₂ [229]).

torıl- todıl-: ‘kızıp homurdanarak bir şeyler mırıldayıp söylen-’ (SN: 73b₂₂₉₇ [350]).

yamrı yumrı: ‘eğilmiş, çarpık’ (DK: 139a₂₋₃₋₄ [178]).

yan- yakıl-: ‘dert dök-, mahzun ol-’ (YED: 156 /6 [165]).

yār u yoldaş: ‘sevgili, yoldaş’ (DK: 47a₁₀₋₁₁[78]).

yarağ yat: ‘‘hazırlık, teçhizat’ (SN: 144b₄₄₃₄ [496]).

yat yarağ: ‘hazırlık, teçhizat’ (HF: 4788 [310], HF: 5055 [320]).

yavuz u yaḥşı: ‘iyi ve kötü’ ‘iyi-kötü’ (GN: 66b₇₀₁₈ [267]).

yazı yaban: ‘ova, kır’ (DK: 5b₈₋₉ [33], DK: 6b₄₋₅[33]).

yazuklu yavuz: ‘kötü, günahkâr’ (BH: 117b [185]).

yemīn ü yesār: ‘sağ ve sol’ (ADD: 30b₁₈ [64]).

yi- yidür-: ‘ye-, yedir-’ (YED: 107 / 8 [118]).

yir yurt: ‘vatan, memleket’ (DK: 27a₇₋₈ [57]).

yoldaş ü yār: ‘sevgili, yoldaş’ (DVH: 33[239]; YED: 160/8 [169]).

yön yoş: ‘cihet, taraf’ (HF: 7804 [424]).

yüz ü yanak: ‘yüz ve yanak, surat’ (YED: 132/1 [140]).

zīr ü zeber: ‘altüst’ (YED: 356/10 [358]; HN: 120 [42]; HF: 4997 [318]; DK: 116b₁₂ [152]; ADD: 62a₆ [135]; (KBD: 116/3 [46]).

2.1.2 İç Ses Benzerliği Olan İkilemeler

İkilemelerin bazılarında iç ses benzerliği vardır. İç ses benzerliği de söyleyişi daha etkili kılmak için başvurulan bir yöntemdir. Bu bölümde *dün ü gün* ‘gece, gündüz, her zaman’, *kār u bār* ‘iş-güç’, uruş tokuş ‘savaş, mücadele’ gibi birkaç örnekte hem iç ses benzerliği hem de son ses benzerliği görülmektedir. Bunlar her iki bölümde de verilmiştir.

84 yapıda iç ses benzerliği görülmüştür.

ağdur- u indür-: ‘kaldır- ve indir-’ (GN: 122b₇₉₈₉ [453]).

alaḥ bulaḥ: ‘karmakarışık, alt üst’ (SN: 83b₂₅₈₂ [370]).

aluḡlı aḡrıḡlı: ‘cılız, hastalıklı’ (TTMA: 73a₁₀₋₁₁ [93]).

ayın bayın: ‘şaşırmak’ (SN: 59b₁₈₉₉ [323], SN: 97a₂₉₆₈ [396]).

bāc u ḡarāc: ‘bir çeşit vergi’ (DSM: 3b₆₃ [254]).

bāḡ u bāḡçe ~ bāḡçe: ‘bağ ve bahçe’ (HF: 4859 [312]; SN: 96a₂₉₅₄ [395], SN: 182b₅₅₈₉ [573]).

bāḡ u bostān: ‘bahçe’ (BH: 148a [192]; YED: 3/6 [20], YED: 187/8 [198], YED: 201/38 [217], YED: 335/3 [339]; HF: 1881 [199]; HF: 4090 [282]; KY: 21a₇₉₆ [202]; KY: 23a₈₇₅ [209]; DK: 24b₄ [54]; ADD: 24b₅₀ [50]; MN: 13b₁₈ [28]).

bal yaḡ: ‘bal, yağ’ (ADD: 117a_{305/3} [257]).

baş u cān: ‘baş, can, ruh’ (ADD: 58b_{103/2} [127]; MN: 136b₇ [138]).

ben ü sen: ‘ben ve sen’ (SN: 88b₂₇₁₈ [379], SN: 172a₅₂₃₉ [550], SN: 138b₄₂₅₆ [484]).

benven ü ben: ‘benim ve ben’ (YED: 180/8 [188]).

cān u baḡır: ‘ruh, kalp, can’ (SN: 14b₅₅₅ [231]).

cān u baş: ‘can ve baş, beden’ (YED: 146/4 [156]; MN: 173a₇ [174]).

Çalap Tanrı: ‘Allah’ (SN: 10a₂₉₃ [214], SN: 184b₅₆₄₉ [577]; HF: 2837 [234]; KY: 5b₂₀₃ [151]).

dere depe: ‘dere, tepe’ (DK: 100a₁₃ [275]).

dinç ü fāriḡ: ‘canlı, zinde’ (SN: 181b₅₅₆₁ [571]).

dīn diyānet: ‘din, dindarlık’ (YED: 17/1 [33], YED: 366/4 [369]).

dūn gūn ~ dūn kūn: ‘gece, gündüz, her zaman’ (DVH: 26 [238]; YED: 9/3 [26], YED: 14/4 [31], YED: 51/1 [69], YED: 87/1 [101], YED: 124/8 [133], YED: 146/2 [156], YED: 146/5 [156], YED: 154/5 [164], YED: 182/6 [190], YED: 222/6 [236], YED: 244/2 [255], YED: 283/5 [289], YED: 295/7 [300], YED: 295/13 [300], YED: 313/5 [320], YED: 313/7 [320], YED: 381/1 [383], YED: 402/5 [401], YED: 413/6 [411], YED: 415/2 [413]; SN: 7b₁₈₃ [207], SN: 9a₂₅₀ [211], SN: 14b₅₆₅ [231], SN: 17a₇₁₂ [241], SN: 18b₇₆₀ [244], SN: 23b₈₉₅ [253], SN: 23b₂₃₁₁ [352], SN: 29b₁₀₆₇ [265], SN: 93b₂₈₇₀ [390], SN: 100a₃₀₄₉ [390], SN: 116a₃₅₃₆ [435], SN: 136a₄₁₈₈ [479], SN: 138a₄₂₃₃ [482]; RN: 74 [41], RN: 258 [75], KEMŞ: 20b₃₇₈ [45], BH: 32b [169]; YZ: 8₁₀₉ [97], YZ: 24₃₅₀ [129], YZ: 34₄₉₅ [149], YZ: 45₆₆₃ [171], YZ: 46₆₇₄ [173], YZ: 52₇₆₉ [185], YZ: 60₈₈₆ [201], YZ: 61₈₉₇ [203], YZ: 67₉₉₄ [215], YZ: 69₁₀₁₉ [219], YZ: 75₁₁₁₆ [231], YZ: 84₁₂₄₄

[249], YZ: 84₁₂₅₇ [249], YZ: 85₁₂₅₈ [251], YZ: 90₁₃₄₂ [261], YZ: 90₁₃₄₇ [261]; BAH: 47b₁₁ [144]; HF: 1510 [185], HF: 6418 [371]; KY: 51b₂₀₄₀ [311]; MN: 26a₆ [37]).

dün ü gün: ‘gece, gündüz, her zaman’ (DSM: 3a₆₀ [254]; KG: 55a₁₅ [317], KG: 21b₁ [292]; RN: 274 [78]; YED: 24/5 [41], YED: 54/1 [72], YED: 70/3 [87], YED: 137/1 [148], YED: 148/5 [158], YED: 159/3 [168], YED: 269/2 [278], YED: 295/8 [300], YED: 304/6 [312], YED: 308/2 [315], YED: 310/7 [317], YED: 313/5 [320], YED: 333/4 [337], YED: 343/8 [345], YED: 377/3 [380], YED: 381/4 [384], YED: 393/1 [392]; SN: 1b₇ [195], SN: 2a₁₈ [196], SN: 10a₂₈₉ [214], SN: 14b₄₃₇ [223], SN: 14b₅₁₃ [228], SN: 14b₅₅₆ [231], SN: 15b₆₇₅ [238], SN: 19a₇₇₈ [245], SN: 25a₉₄₀ [256], SN: 26b₉₈₁ [259], SN: 31b₁₀₃₁ [269], SN: 38b₁₃₄₀ [284], SN: 40b₁₃₉₉ [288], SN: 46a₁₅₄₉ [299], SN: 46a₁₈₁₃ [317], SN: 60a₁₉₀₉ [323], SN: 61a₁₉₅₀ [326], SN: 64b₂₀₃₉ [332], SN: 78b₂₄₃₀ [359], SN: 92a₂₈₃₃ [387], SN: 94b₂₈₈₉ [392], SN: 99a₃₀₂₀ [400], SN: 99a₃₂₄₀ [415], SN: 111b₃₄₁₇ [427], SN: 115b₃₅₂₀ [434], SN: 115b₃₅₂₇ [435], SN: 116a₃₅₃₇ [435], SN: 123a₃₇₈₂ [451], SN: 123b₃₈₁₄ [454], SN: 124a₃₈₂₇ [455], SN: 124b₃₈₄₈ [456], SN: 125a₃₈₅₉ [456], SN: 155a₄₇₄₅ [516], SN: 167a₅₀₉₁ [540], SN: 174b₅₃₂₆ [556]; YZ: 1₁₄ [83], YZ: 19₂₇₀ [119], YZ: 23₃₃₁ [127]; BAH: 14a₂ [77], BAH: 20a₁ [89], BAH: 22a₁₁ [93], BAH: 33b₇ [116], BAH: 37a₈ [123], BAH: 49a₈ [147]; HN: 40 [26], HN: 84 [34]; HF: 39 [130], HF: 727 [155], HF: 731 [155], HF: 1508 [184], HF: 1765 [194], HF: 3853 [274], HF: 4572 [301], KY: 16b₆₂₄ [187], KY: 50b₂₀₀₄ [308]; MN: 120b₅ [117]; HŞ: 226 [9]).

fağfür u hakân: ‘hükümdar’ (YED: 49/7 [67]).

geyim keçim: ‘savaş elbisesi, zırh’ (DK: 107a₁₂₋₁₃ [144]; DK: 103a₁ [279]).

Hak Çalap: ‘Allah’ (YED: 82/8 [97]), YED: 177/5 [184], YED: 186/1 [196], YED: 186/1 [196], YED: 345/1 [346], YED: 345/2 [346], YED: 369/3 [372]; SN: 183a₅₆₁₀ [575]; KEMŞ: 18b₃₅₃ [43]; YZ: 36₅₃₅ [153], YZ: 44₆₅₇ [169], YZ: 76₁₁₂₃ [233], YZ: 83₁₂₃₁ [247], YZ: 96₁₄₂₂ [273]).

halk kamu: ‘herkes’ (YZ: 17₂₅₄ [115], YZ: 57₈₄₂ [195]; BAH: 17b₃ [84]).

ılan ~ yılan çıyan: ‘yılan, böcek’ (YED: 241/4 [252], YED: 340/4 [343]).

ımağ u hâş: ‘güvenilir’ (HF: 858 [160]).

ķara yağız: ‘esmer’ (KY: 22b₈₅₉ [208]).

ķār u bār: ‘iş-güç’ (YED: 28/6 [45]; HF: 3781 [272]; ADD: 10a₅₃ [17], ADD: 12b₅ [22]; KBD: 1038/3 [403]).

ķaygu ķayı: ‘endişe, sıkıntı, tasa’ (BH: 13a [166]).

ķaz tavuķ: ‘kaz, tavuk’ (DK: 129b₆₋₇ [167]).

ķul u sultān: ‘kul ve hükümdar’ (YED: 239/2 [250]).

ķurd ķuş: ‘kurt ve kuş’ (YED: 74/3 [91], YED: 384/7 [386]).

ķurd u ķuş: ‘koyun ve kurt’ (SN: 118b₃₆₂₈ [441]).

ķuyruķsız ķulaķsız: ‘kuyruk ve kulak’ (DK: 45b₇₋₈ [76], DK: 73a₃ [222], DK: 73a₇ [222]).

ķün dūn: ‘gece, gündüz, her zaman’ (BH: 25b [166]).

māl tavar: ‘mal, mülk, eşya’ (BH: 83a [177]).

māl u tavar: ‘mal, mülk, eşya’ (DSM: 1b₁₈ [251]; SN: 10a₂₉₃ [214], SN: 107b₃₂₉₈ [419], SN: 68a₂₁₄₇ [339], SN: 88a₂₇₀₀ [378], SN: 88a₂₇₀₆ [378]; HF: 6200 [363]).

nām u nişān: ‘şan, şöhret’ (HF: 6700 [381]; ADD: 5a₂₄ [6], ADD: 69a_{139/3} [151]; MN: 256b₆ [233]).

olmuş oldaķı: ‘olmuş, olacak’ (GN:121a₂₃₁₅ [483]).

oran u kıyās: ‘benzetme, mukayese’ (YED: 48/4 [65]).

şaç şaķal: ‘saç ve sakal’ (SN: 34a₁₂₀₂ [274]; DK: 134b₁₃ 135a₁ [172]; MŞ: 152a₂ [168], MŞ: 153b₃₋₄ [168], MŞ: 153b₄ [168], MŞ: 153b₁₀ [169], MŞ: 153b₁₅ [169], MŞ: 154a₁₅ [169], (MŞ: 154b₂ [169], MŞ: 176a₁₅ 176b₁ [194], MŞ: 178b₂ [195]).

şaç u şaķal: ‘saç ve sakal’ (DFN: 140 [234]; SN: 131b₄₀₅₈ [471]).

sağ selāmet: ‘sağ sâlim, sağlıkla esenlikle’ (YED: 413/3 [411]).

şâğ u selâmet: ‘sağ sâlim, sağlıkla esenlikle’ (HF: 6803 [386]).

sağlîğ u şayrulîk: ‘sağlık ve hastalık’ (GN: 153a₂₉₄₉ [611]).

şâğlîk şâğınç: ‘sağlık, esenlik’ (DK: 67b₁ [214]).

şâğ u şâğa: ‘ağıt’ (HF: 6697 [381]).

şakâl u şaç: ‘saç ve sakal’ (YED: 35/2 [51]; SN: 159b₄₈₈₇ [526]).

şarp kıatı: ‘sert’ (YED: 66/6 [84]).

satı bâzâr: ‘çarşı, pazar’ (RN: 456 [110]; YED: 83/2 [98], YED: 87/5 [102]).

sen ben: ‘sen, ben, I. ve II. şahıs zamiri’ (YED: 360/9 [364], YED: 54/3 [72], YED: 143/5 [153], YED: 165/12 [173], YED: 323/9 [330]).

sen ü ben: ‘sen ve ben, I. ve II. şahıs zamiri’ (YED: 143/5 [153], YED: 358/2 [361], YED: 358/8 [361], YED: 358/9 [362], YED: 360/9 [364]; KBD: 551/6 [218]).

senlik benlik: ‘senlik ve benlik, nefis’ (YED: 252/5 [262], YED: 338/5 [341]).

senlik ü benlik: ‘senlik ve benlik, nefis’ (YED:201/27 [216]).

siz ü biz: ‘siz ve biz’ (SN: 2b₂₇ [196]).

şoğan şarmusak: ‘soğan ve sarımsak’ (SN: 150a₄₅₉₉ [507]).

sultân u kûl: ‘kul ve hükümdar’ (YED: 153/7 [163]).

şusuz u yalûğuz: ‘susuz, yalnız’ (SN: 136b₄₂₀₅ [480]).

tâc u taht: ‘taht ve taç, istikbal, hükümdarlık’ (YED: 185/6 [195], YED: 245/2 [256], YED: 245/5 [256]; SN: 13a₃₉₀ [220], SN: 14b₄₈₉ [226], SN: 14b₅₄₀[230], SN: 16a₆₈₉ [239], SN: 16b₇₀₅ [239], SN: 25b₉₅₁ [257], SN: 117b₃₅₉₉[439], SN: 117b₃₈₁₇ [454], SN: 136b₄₁₉₉ [480], SN: 171b₄₁₉₉ [522], SN: 172b₅₂₂₅ [552], SN: 174b₅₃₁₆ [555], SN: 182a₅₅₇₅ [572], SN: 177b₅₄₁₉ [562]; HF: 3781 [272], HF: 4326 [292], HF: 5913 [352], HF: 6936 [390]; KY: 28a₁₀₇₉ [227], KY: 28a₁₀₈₄ [228]; ADD: 32a₅₈ [67]).

tağ taş: ‘dağ taş, her yer’ (BH: 152a [193]); YED:222/2 [235]; SN: 80a₂₄₈₂ [362]; HF: 2144 [208]).

tağ u kaya: ‘dağ, taş, kaya’ (SN: 140a₄₃₀₁ [487]).

tağ u taş: ‘dağ taş, her yer’ (HF: 1914 (200), HF: 4805 [310]).

tağ u taş u yaban: ‘dağ tepe, ıssız alan’ (SN: 129b₄₀₀₂ [467]).

tağ u yabân: ‘dağ, ıssız yer’ (HF: 1763 [194]).

taht u tâc: ‘taht ve taç, istikbal, hükümdarlık’ (YED: 44/7 [60], YED: 130/5 [139]; HF: 265[138], HF: 7630 [417]; KY: 15b₅₈₃ [184], KY: 40a₁₅₇₂ [270]).

taş u tağ: ‘dağ taş, her yer’ (SN: 13a₃₈₀ [220], SN: 28a₁₀₃₈ [263], SN: 48b₁₆₀₈ [302], SN: 90b₂₇₈₁ [383]; HF: 4055 [281]).

taş u toprak: ‘taş ve toprak’ (RN: 291 [81], HF: 4490 [298]).

torıl- todıl-: ‘kızıp homurdanarak bir şeyler mırıldayıp söylen-’ (SN: 73b₂₂₉₇ [350]).

uçmak u tamu: ‘cennet ve cehennem’ (BAH: 46b₈ [142]).

uslu delü: ‘akıllı ve mecnun’ (GN: 72a₂₁₉₀ [457], GN: 136b₄₃₈₅ [889], GN: 255a₅₀₅₆ [1019], GN: 13b₅₅₈₃ [51])

uruş tokuş: ‘savaş, mücadele’ (TTMA: 70b₅₋₆ [92]).

uşak oğlan: ‘çocuk’ (BH: 45b [170], BH: 47b [172]).

uşlusuz u bilgilü: ‘akılsız ve bilgi sahibi’ (SN: 14b₄₃₄ [223]).

yağ u bâl: ‘yağ ve bal’ (HF: 3146 [247], HF: 6064 [358]).

yakın u ırak: ‘yakın ve uzak’ (HF: 4576 [302]).

yamrı yumrı: ‘eğilmiş, çarpık’ (DK: 139a₂₋₃₋₄ [178]).

yan- yakıl-: ‘dert dök-, mahzun ol-’ (YED: 156 /6 [165]).

yarak yat: ‘hazırlık, teçhizat’ (SN: 144b₄₄₃₄ [496])

yat yarak: ‘hazırlık, teçhizat’ (HF: 4788[310], HF: 5055 [320]).

yavuz hayrsuz: ‘kötü, yaramaz’ (TTMA: 73b₂₋₃ [92]).

yavuz u yahşı: ‘iyi ve kötü’ ‘iyi-kötü’ (GN: 66b₇₀₁₈ [267]).

yazı yaban: ‘ova, kır’ (DK: 5b₈₋₉ [33]) (DK: 6b₄₋₅[33]).

yazuğ u müzd: ‘günah ve sevap’ (YED:259/3 [268]).

yazuklu yavuz: ‘kötü, günahkâr’ (BH: 117b [185]).

yi- yidür-: ‘ye-, yedir-’ (YED: 107 / 8 [118]).

2.1.3 Son Ses Benzerliği Olan İkilemeler

İkilemelerde son ses benzerliği, genellikle son ek benzerliği ile sağlanır (Hatiboğlu, 1981; 14). Ağakay da Türkiye Türkçesinde koşmalarda koşuklar arasındaki ses uygunluğunun göze çarpacak kadar çok olduğunu belirtmiş ve bu ses uygunluğunun başta ve sonda olabileceğini ifade etmiştir (Ağakay, 1954; 99). *sâz u söz* ‘kelam, müzik ve hoş sohbet’, *zîr ü zeber* ‘altüst’ şeklinde hem ön seste hem de son seste benzerlik gösteren yapılar olduğu gibi *dün gün ~ dün kün* ‘gece, gündüz, her zaman’ şeklindeki hem iç seste hem de son seste benzerlik gösterenler de her iki bölümde birden verilmiştir. Çalışmamızda son ses benzerliği bulunan 52 yapı saptadık.

ac u muhtâc: ‘aç, fakir, muhtaç’ (HŞ:336 [13]).

ad dad: ‘ad ve tat’ (GN: 57a₆₈₁₈ [229]).

‘akıl u gönül: ‘akıl ve kalp’ (YED: 29/7 [46]).

ağdur- u indür-: ‘kaldır- ve indir-’ (GN: 122b₇₉₈₉ [453]).

alağ bulağ: ‘karmakarışık, alt üst’ (SN: 83b₂₅₈₂ [370]).

ayın bayın: ‘şaşırmak’ (SN: 59b₁₈₉₉ [323], SN: 97a₂₉₆₈ [396]).

aluğlı ağırılı: ‘cılız, hastalıklı’ (TTMA: 73a₁₀₋₁₁ [93]).

artuḵ eksük: ‘fazla, eksik’ (KK: 98b₉ [135]).

bāc u ḥarāc: ‘bir çeşit vergi’ (DSM: 3b₆₃ [254]).

baḥr u ber: ‘deniz, kara, yeryüzü’ (MN: 45a₃₉ [50]; HŞ:42 [2]).

benven ü ben: ‘benim ve ben’ (YED: 180/8 [188]).

berr ü baḥr: ‘deniz, kara, yeryüzü’ (RN: 166 [59]; YED: 306/1 [313]).

bir ü bar: ‘birlik ve varlık’ (KY: 5a₁₅₆ [147], KY: 12b₄₆₃ [173], KY: 20a₇₅₈ [199], KY: 47b₁₈₈₀ [297]).

bugün yarın: ‘bugün yarın’ (RN: 53 [38], RN: 454 [110]; YED: 174/7 [182]; DK: 64b₈ [208]).

bugün ü yarın: ‘bugün ve yarın’ (SN: 14b₄₆₉ [225]; HF: 6284 [366]).

cān u ten: ‘ruh ve beden’ (YED:200/1 [212], YED:201/28 [216]; HF: 2015 [204]; KY: 13b₅₀₂ [177]).

dün gün ~ dūn kūn: ‘gece, gündüz, her zaman’ (DVH: 26 [238]; YED: 9/3 [26], YED: 14/4 [31], YED: 51/1 [69], YED: 87/1 [101], YED: 124/8 [133], YED: 146/2 [156], YED: 146/5 [156], YED: 154/5 [164], YED: 182/6 [190], YED: 222/6 [236], YED: 244/2 [255], YED: 283/5 [289], YED: 295/7 [300], YED: 295/13 [300], YED: 313/5 [320], YED: 313/7 [320], YED: 381/1 [383], YED: 402/5 [401], YED: 413/6 [411], YED: 415/2 [413]; SN: 7b₁₈₃ [207], SN: 9a₂₅₀ [211], SN: 14b₅₆₅ [231], SN: 17a₇₁₂ [241], SN: 18b₇₆₀ [244], SN: 23b₈₉₅ [253], SN: 23b₂₃₁₁ [352], SN: 29b₁₀₆₇ [265], SN: 93b₂₈₇₀ [390], SN: 100a₃₀₄₉ [390], SN: 116a₃₅₃₆ [435], SN: 136a₄₁₈₈ [479], SN: 138a₄₂₃₃ [482]; RN: 74 [41], RN: 258 [75], KEMŞ: 20b₃₇₈ [45], BH: 32b [169]; YZ: 8₁₀₉ [97], YZ: 24₃₅₀ [129], YZ: 34₄₉₅ [149], YZ: 45₆₆₃ [171], YZ: 46₆₇₄ [173], YZ: 52₇₆₉ [185], YZ: 60₈₈₆ [201], YZ: 61₈₉₇ [203], YZ: 67₉₉₄ [215], YZ: 69₁₀₁₉ [219], YZ: 75₁₁₁₆ [231], YZ: 84₁₂₄₄ [249], YZ: 84₁₂₅₇ [249], YZ: 85₁₂₅₈ [251], YZ: 90₁₃₄₂ [261], YZ: 90₁₃₄₇ [261]; BAH: 47b₁₁ [144]; HF: 1510 [185], HF: 6418 [371]; KY: 51b₂₀₄₀ [311]; MN: 26a₆ [37]).

dūn ü gün: ‘gece, gündüz, her zaman’ (DSM: 3a₆₀ [254]; KG: 55a₁₅ [317], KG: 21b₁ [292]; RN: 274 [78]; YED: 24/5 [41], YED: 54/1 [72], YED: 70/3 [87], YED: 137/1

[148], YED: 148/5 [158], YED: 159/3 [168], YED: 269/2 [278], YED: 295/8 [300], YED: 304/6 [312], YED: 308/2 [315], YED: 310/7 [317], YED: 313/5 [320], YED: 333/4 [337], YED: 343/8 [345], YED: 377/3 [380], YED: 381/4 [384], YED: 393/1 [392]; SN: 1b₇ [195], SN: 2a₁₈ [196], SN: 10a₂₈₉ [214], SN: 14b₄₃₇ [223], SN: 14b₅₁₃ [228], SN: 14b₅₅₆ [231], SN: 15b₆₇₅ [238], SN: 19a₇₇₈ [245], SN: 25a₉₄₀ [256], SN: 26b₉₈₁ [259], SN: 31b₁₀₃₁ [269], SN: 38b₁₃₄₀ [284], SN: 40b₁₃₉₉ [288], SN: 46a₁₅₄₉ [299], SN: 46a₁₈₁₃ [317], SN: 60a₁₉₀₉ [323], SN: 61a₁₉₅₀ [326], SN: 64b₂₀₃₉ [332], SN: 78b₂₄₃₀ [359], SN: 92a₂₈₃₃ [387], SN: 94b₂₈₈₉ [392], SN: 99a₃₀₂₀ [400], SN: 99a₃₂₄₀ [415], SN: 111b₃₄₁₇ [427], SN: 115b₃₅₂₀ [434], SN: 115b₃₅₂₇ [435], SN: 116a₃₅₃₇ [435], SN: 123a₃₇₈₂ [451], SN: 123b₃₈₁₄ [454], SN: 124a₃₈₂₇ [455], SN: 124b₃₈₄₈ [456], SN: 125a₃₈₅₉ [456], SN: 155a₄₇₄₅ [516], SN: 167a₅₀₉₁ [540], SN: 174b₅₃₂₆ [556]; YZ: 1₁₄ [83], YZ: 19₂₇₀ [119], YZ: 23₃₃₁ [127]; BAH: 14a₂ [77], BAH: 20a₁ [89], BAH: 22a₁₁ [93], BAH: 33b₇ [116], BAH: 37a₈ [123], BAH: 49a₈ [147]; HN: 40 [26], HN: 84 [34]; HF: 39 [130], HF: 727 [155], HF: 731 [155], HF: 1508 [184], HF: 1765 [194], HF: 3853 [274], HF: 4572 [301], KY: 16b₆₂₄ [187], KY: 50b₂₀₀₄ [308]; MN: 120b₅ [117]; HŞ: 226 [9]).

geyim keçim: ‘savaş elbisesi, zırh’ (DK: 107a₁₂₋₁₃ [144]) (DK: 103a₁ [279]).

güç ü başınç: ‘zulüm’ (SN: 167b₅₁₁₀ [541], SN: 176a₅₃₆₆ [558]).

hor u hakır: ‘aşağı, bayağı, değersiz’ (YED: 309/3 [316]; KK: 7a₅₋₆ [42], KK: 84b₆₋₇ [120]; KY: 8a₂₇₇ [157], KY: 49a₁₉₅₀ [303], KY: 50a₁₉₈₉ [307]).

ılan ~ yılan çıyan: ‘yılan, böcek’ (YED: 241/4 [252], YED: 340/4 [343]).

irte gice ~ gece: ‘gece gündüz, her zaman’ (YZ: 45₆₆₄ [171]; YED: 157/5 [166]; KEMŞ: 8b₁₅₂ [30]; MT: 40b₁₄ [248]).

iz toz: ‘iz, toz’ (RN: 439 [108]).

kāl ü kıl: ‘dedikodu’ (YED: 181/2 [189], YED: 196/6 [209], YED: 224/9 [238], YED: 247/4 [257], YED: 288/2 [293]; BAH: 44a₉ [137], BAH: 44b₄ [138]; ADD: 81a_{181/3} [178]).

kār u bār: ‘iş-güç’ (YED: 28/6 [45]; HF: 3781 [272]; ADD: 10a₅₃ [17], ADD: 12b₅ [22]; KBD: 1038/3 [403]).

ķayķu vu ķorķu: ‘endiķe, korku’ (SN: 93a₂₈₆₅ [389]).

ķorķu ķayu: ‘üzüntü, endiķe, tasa’ (YED: 31/2 [47]).

ķorķu vü ķayķu: ‘endiķe, korku’ (SN: 82b₂₅₅₄ [368]).

ķov u sav: ‘laf, söz, dedikodu’ (HF: 6078 [358]).

ķök şımaķ: ‘temel, esas’ (DK: 140b₁₁ [180], DK: 142a₇ [181]).

ķūr u ker: ‘mevki, derece, kudret’ (HF: 4931 [315]; GN: 210a₇₀₂₅ [267]).

ķuyrukşuz ķulaķsız: ‘kuyruk ve kulak’ (DK: 45b₇₋₈ [76], DK: 73a₃ [222], DK: 73a₇ [222]).

sāz u söz: ‘kelam, müzik ve hoş sohbet’ (MN: 62b₉ [52], MN: 188b₇ [184]).

sen ben: ‘sen, ben, I. ve II. şahıs zamiri’ (YED: 360/9 [364], YED: 54/3 [72], YED: 143/5 [153], YED: 165/12 [173], YED: 323/9 [330]).

sen ü ben: ‘sen ve ben, I. ve II. şahıs zamiri’ (YED: 143/5 [153], YED: 358/2 [361], YED: 358/8 [361], YED: 358/9 [362], YED: 360/9 [364]; KBD: 551/6 [218]).

senlik benlik: ‘senlik ve benlik, nefis’ (YED: 252/5 [262], YED: 338/5 [341]).

senlik ü benlik: ‘senlik ve benlik, nefis’ (YED:201/27 [216]).

siz ü biz: ‘siz ve biz’ (SN: 2b₂₇ [196]).

söz ü sâz: ‘kelam, müzik ve hoş sohbet’ (SN: 34a₁₁₉₁ [274]; HF: 3974 [278]).

şer u şūr: ‘kötülük, şamata, gürültü’ (HN: 70 [32]; MN: 78b₃ [74]; KBD: 431/4 [171]).

torıl- todıl-: ‘kızıp homurdanarak bir şeyler mırıldayıp söylen-’ (SN: 73b₂₂₉₇ [350]).

uruş toķuş: ‘savaş, mücadele’ (TTMA: 70b₅₋₆ [92]).

uz uz u az az: ‘yavaşça ve biraz’ (SN: 61b₁₉₆₀ [327]).

vuruş toķuş savaş: ‘cenk, savaş, mücadele’ (YED: 403/2 [401]).

yamrı yumrı: ‘eğilmiş, çarpık’ (DK: 139a₂₋₃₋₄ [178]).

yavuz hayrsuz: ‘kötü, yaramaz’ (TTMA: 73b₂₋₃ [92]).

yaz- u düz-: ‘yazmak, telif etmek, nazmetmek’ (SN: 175a₅₃₄₃ [557], SN: 185b₅₇₀₃ [581]).

yaz u güz: ‘yaz ve sonbahar’ (SN: 175a₅₃₄₃ [557]).

yokuş u iniş: ‘yokuş ve iniş’ (SN: 93a₂₈₇₇ [390]).

yüz göz: ‘yüz, göz, çehre’ (KBD: 865/2 [337]), KBD: 958/4 [371]; DK: 46a₁₂₋₁₃ [76]).

zîr ü zeber: ‘altüst’ (YED: 356/10 [358]; HN: 120 [42]; HF: 4997 [318]; DK: 116b₁₂ [152]; ADD: 62a₆ [135; (KBD: 116/3 [46]).

2.2 Hece Dizilişi Bakımında İkilemeler

İkilemeyi oluşturan sözcüklerin seçiminde bazı kurallar vardır. Bu kurallar, sözcükler arasındaki anlam ve ses özelliklerine bağlıdır. Ünlüyle başlayan ve az heceli olan sözcük ikilemenin ilk ögesini oluşturur (Çağatay, 1942: 33; Ağakay, 1954: 101; Hatiboğlu, 1981: 16). Çağatay’ın da ifade ettiği gibi çalışmamızda bu kurala uymayan, çok heceli sözcüğün önde olduğu durumların da olduğu görülmüştür.

2.2.1 İlki Az Heceli İkincisi Çok Heceli Sözcüklerle Oluşan İkilemeler

İkileme kuruluşunda genellikle az heceli sözcüğün başa gelmesi özelliği bütün araştırmacıların ortak saptamasıdır: “Hendiadyoin kısımları ister vokalle, ister konsonantla başlasın, az heceli ekseriyetle çok hecelinin önüne gelir” (Çağatay, 1978: 33). “İkilemeyi kalıplaştıran, perçinleyen etkenlerin başında, tek heceli ya da az heceli sözcüğün, çok heceli sözcükten önce gelmesidir” (Hatiboğlu, 1981: 16). “Hece sayısı eşit olmayan koşuklardan hecesi az olanı başa geçirilir” (Ağakay, 1954: 101). Bu bölümde az heceli sözcüğün önce geldiği 103 yapı vardır.

āb u hevā: ‘hava, su’ (ADD: 6b₇ [9], ADD: 14a₇ [26], ADD: 14a₁₀ [26]; MN: 168a₆ [170]).

ac u muhtāc: ‘aç, fakir, muhtaç’ (HŞ:336 [13]).

aç u arnuğ: ‘aç, yorgun, yorulmuş’ (SN: 136b₄₂₀₅ [480]).

aç u şusuz: ‘aç ve susuz’ (SN: 123a₃₇₆₈ [451]).

aç u yalın: ‘aç ve çıplak’ (SN: 103a₃₁₅₀ [409]).

ağ u kara: ‘siyah ve beyaz’ (ADD: 43a_{50/4} [93]; YED: 284/4 [290]; ADD: 52a_{81/2} [113]; MN: 140a₂ [143]).

‘ahd ü peymān: ‘kuvvetle verilen söz, yemin, ant’ (MN: 151a₉ [156]; MT: 12a₁₄ [215]; ÇN: 23 [5]).

‘akl bilü: ‘akıl, bilgi, idrak’ (YED: 1/2 [17]).

‘akl u gönül: ‘akıl ve kalp’ (YED: 29/7 [46]).

‘akl ü bilü ~ bili: ‘akıl, fikir, bilgi’ (BH: 25b [168]; YED:209/1 [225]).

ay u güneş: ‘ay ve güneş’ (RN: 513 [121]; YED: 12/2 [29], YED: 374/2 [377], YED: 406/2 [404]; YZ: 2₂₄ [85]; ADD: 44a_{52/4} [95]).

bāc u ħarāc: ‘bir çeşit vergi’ (DSM: 3b₆₃ [254]).

bāğ bostān: ‘bahçe’ (YZ: 98₁₄₆₀ [277]; MT: 9b₅ [212]).

bāğ u bāğçe ~bāḡçe: ‘bağ ve bahçe’ (HF: 4859 [312]; SN: 96a₂₉₅₄ [395], SN: 182b₅₅₈₉ [573]).

bāğ u bostān: ‘bahçe’ (BH: 148a [192]; YED: 3/6 [20], YED: 187/8 [198], YED: 201/38 [217], YED: 335/3 [339]; HF: 1881 [199]; HF: 4090 [282]; KY: 21a₇₉₆ [202]; KY: 23a₈₇₅ [209]; DK: 24b₄ [54]; ADD: 24b₅₀ [50]; MN: 13b₁₈ [28]).

bal u şeker: ‘bal ve şeker’ (YED:271/6 [280]).

baş beyin: ‘akıl, fikir, şuur’ (DK: 79a₂₋₃ [233]).

bay yoksul: ‘zengin, fakir’ (KG: 118a₅₋₆ [364]).

bay u yoḥsul: ‘zengin, fakir’ (KG: 118a₅₋₆ [364]; SN: 12a₈₅₆ [251]; KG: 118a₅₋₆ [364]; YZ: 25₃₇₂ [131], YZ: 56₈₂₈ [193], YZ: 95₁₄₁₀ [271]; HF: 385 [143], HF: 1711 [192], HF: 6229 [364]).

beg ü pādīṣāh: ‘bey, hükümdar’ (SN: 92b₂₈₄₇ [388]).

beg ü ulu: ‘bey, ileri gelen, hükümdar’ (HF: 613 [151], HF: 7302 [405]).

bīt- uzan-: ‘çık-, uza-’ (GN: 65b₁₈₇₈ [393]).

cān gönül: ‘ruh, kalp, can’ (DVH: 26 [238]; YED: 389/2 [390]).

cān u baḡır: ‘ruh, kalp, can’ (SN: 14b₅₅₅ [231]).

cān u ciger: ‘can ve baḡır, iç’ (ADD: 114b_{296/6} [251]).

cān u gönül: ‘can, gönül ve kalp’ (YED: 32/2 [48], YED:165/9 [173], YED:208/9 [225], YED:256/5 [266], YED:259/3 [268], YED:414/5 [412]; SN: 117b₃₆₀₆ [440]; HF: 709 [155]; KY: 15b₅₆₈ [182]; ADD: 49a_{69/4} [106]; MT: 34a₈ [240]).

cevr ü cefā: ‘eziyet, sıkıntı’ (YED: 266/1 [275]; HF: 2554 [223]; KY: 15a₅₅₆ [181], KY: 17a₆₂₈ [187], KY: 36a₁₄₀₆ [255]; GT: 58b₁₅ [206]; ADD: 52b_{83/1} [114]; MN: 142a₉ [145]).

ceng ü şavaṣ: ‘mücadele, çarpışma’ (DK: 19a₅₋₆ [48]).

deng ~ denk u ḡayrān: ‘şaşkın’ (HF: 1162 [172]) (HF: 1390 [180]) (HF: 1635 [189]) (HF: 3033 [242]) (HF: 3426 [258]) (HF: 3694 [268]) (HF: 3973 [278]) (HF: 4250 [289]) (HF: 4716 [307]) (HF: 4918 [315]) (HF: 6150 [361]).

di- iṣīt-: ‘söyle-, duy-’ (GN: 62a₁₈₈₃ [395]).

dil dudak: ‘dil dudak’ (YED: 239/6 [250]).

dīn diyānet: ‘din, dindarlık’ (YED: 17/1 [33], YED: 366/4 [369]).

dīn ü diyānet: ‘din ve dindarlık’ (YED: 116/1 [125]; YED: 116/2 [125]).

dinç ü fāriḡ: ‘canlı, zinde’ (SN: 181b₅₅₆₁ [571]).

dün ü gündüz: ‘gece, gündüz, her zaman’ (GN: 32a₉₁₄ [203]; YED: 359/8 [363], YZ: 59₈₇₂ [199]; HF: 1291 [177], HF: 1480 [183], HF: 4314 [291], HF: 5747 [346], HF: 6860 [388]).

el ayak: ‘el, ayak’ (KY: 16b₆₃₈ [188]; MŞ: 118b₁₃ [133], MŞ: 154b₇ [169]).

er ‘avret: ‘erkek, kadın’ (SN: 40b₁₃₈₉ [287]).

er ü ‘avret: ‘erkek, kadın’ (YZ: 21₃₀₄ [123], YZ: 25₃₇₃ [31]; HF: 3975 [278], HF: 4664 [305]; MT: 8b₇ [211]).

et ü deri: ‘et ve deri’ (YED: 177/7 [186], YED: 195/7 [208]; HN: 42 [28], MN: 144b₆ [148]).

et ü sünük: ‘et ve kemik’ (YED: 152/2 [161]).

eylük ü yavuzlık: ‘iyilik ve kötülük’ (SN: 101a₃₀₈₀ [404]).

feth ü zafer: ‘zafer’ (ADD: 4b₁₇ [6], ADD: 7b₁₃ [11]; MN: 46a₄₁ [50]; MN: 47a₈ [51]; MT: 19b₃ [224]).

fıkr ü şağinc: ‘düşünce’ (SN: 154b₄₇₃₀ [515]).

görklü vü münakkaş: ‘gösterişli, sanatlı, güzel, göz alıcı’ (DFN: 120 [233]).

gör- işit-: ‘gör-, işit-’ (GN: 244b₄₈₃₉ [977]; SN: 3a₄₇ [198]).

göz ü kulağ: ‘göz kulak’ (KY: 16b₆₃₈ [188]).

güç ü başınç: ‘zulüm’ (SN: 167b₅₁₁₀ [541], SN: 176a₅₃₆₆ [558]).

gül- oyna-: ‘gül-, oyna-’ (SN: 49b₁₆₃₃ [304], SN: 173b₅₂₈₂ [553]; KY: 45a₁₇₈₄ [289]).

Hak Çalap: ‘Allah’ (YED: 82/8 [97]), YED: 177/5 [184], YED: 186/1 [196], YED: 186/1 [196], YED: 345/1 [346], YED: 345/2 [346], YED: 369/3 [372]; SN: 183a₅₆₁₀ [575]; KEMŞ: 18b₃₅₃ [43]; YZ: 36₅₃₅ [153], YZ: 44₆₅₇ [169], YZ: 76₁₁₂₃ [233], YZ: 83₁₂₃₁ [247], YZ: 96₁₄₂₂ [273]).

halk kamu: ‘herkes’ (YZ: 17₂₅₄ [115], YZ: 57₈₄₂ [195]; BAH: 17b₃ [84]).

ḥor u ḥakīr: ‘aşağı, bayağı, değersiz’ (YED: 309/3 [316]; KK: 7a₅₋₆ [42], KK: 84b₆₋₇ [120]; KY: 8a₂₇₇ [157], KY: 49a₁₉₅₀ [303], KY: 50a₁₉₈₉ [307]).

il ü şehir: ‘kent’ (RN: 66 [40]; SN: 118a₃₆₂₂ [441], SN: 168a₅₁₃₂ [543]).

iş ü pişe: ‘iş, amel’ (SN: 9a₂₅₀ [211]).

kul u qaravaş: ‘köle, hizmetçi’ (SN: 19b₇₈₇ [246], SN: 31a₁₁₁₆ [268], SN: 103a₃₁₄₆ [408], SN: 166b₅₀₇₈ [539]; KBD: 1037/5 [402]).

kaz tavuk: ‘kaz, tavuk’ (DK: 129b₆₋₇ [167]).

kibr ü meni: ‘büyüklenme ve benlik’ (YED: 83/6 [98]; KK: 51a₄₋₅ [85]).

kol kanat: ‘kol ve kanat’ (MT: 64a₅₋₆ [273]).

kurd u koyın: ‘kurt ve koyun’ (KK: 39b₅ [74]; HF: 1010 [166]).

kök şımağ: ‘temel, esas’ (DK: 140b₁₁ [180], DK: 142a₇ [181]).

köşk ü sarây: ‘köşk, saray’ (BH: 84a [177]; YED: 177/7 [185], YED: 186/4 [196], YED: 195/8 [208], YED: 302/10 [310], YED: 368/3 [371]; HF: 3200 [249], HF: 3339 [254]; KY: 10a₃₆₅ [165], KY: 11a₃₉₇ [167], KY: 46a₁₈₂₃ [292], KY: 51b₂₀₄₁ [311], KY: 51b₂₀₅₂ [312]).

kul ḥalāyık: ‘kul, cariye’ (DK: 59b₁ [91]).

kul qaravaş: ‘köle, hizmetçi’ (KG: 37b₁₃₋₁₄ [304], KG: 56b₂₋₃ [318], KG: 110b₁₅, 111a₁₋₂₋₃ [359]; SN: 144a₄₄₁₃ [494]; YZ: 13₁₈₅ [107]; KK: 17a₃ [50]; HF: 7190 [400], HF: 7725 [417]; (KY: 49b₁₉₆₄ [305]; DK: 57b₁ [89], DK: 89a₁₁₋₁₂ [125], DK: 81b₃ [237], DK: 92a₃ [257], DK: 99b₁₀ [273]).

kul u sultān: ‘kul ve hükümdar’ (YED: 239/2 [250]).

māl tavar: ‘mal, mülk, eşya’ (BH: 83a [177]).

māl u tavar: ‘mal, mülk, eşya’ (DSM: 1b₁₈ [251]; SN: 10a₂₉₃ [214], SN: 107b₃₂₉₈ [419], SN: 68a₂₁₄₇ [339], SN: 88a₂₇₀₀ [378], SN: 88a₂₇₀₆ [378]; HF: 6200 [363]).

müşk ‘anber: ‘güzel koku, esans’ (BH: 177a [197]).

müşg ~ müşk ü ‘anber: ‘güzel koku, esans’ (YZ:32₄₆₅ [145]; HF: 2287 [214]).

nām u nişān: ‘şan, şöret’ (HF: 6700 [381]; ADD: 5a₂₄ [6], ADD: 69a_{139/3} [151]; MN: 256b₆ [233]).

olmuş oldaçı: ‘olmuş, olacak’ (GN:121a₂₃₁₅ [483]).

ot u yaprak: ‘ot ve yaprak’ (HF: 4490 [298]).

şaç şakal: ‘saç ve sakal’ (SN: 34a₁₂₀₂ [274]; DK: 134b₁₃ 135a₁ [172]; MŞ: 152a₂ [168], MŞ: 153b₃₋₄ [168], MŞ: 153b₄ [168], MŞ: 153b₁₀ [169], MŞ: 153b₁₅ [169], MŞ: 154a₁₅ [169], (MŞ: 154b₂ [169], MŞ: 176a₁₅ 176b₁ [194], MŞ: 178b₂ [195]).

şaç u şakal: ‘saç ve sakal’ (DFN: 140 [234]; SN: 131b₄₀₅₈ [471]).

sağ esen: ‘sağ sâlim, sağlıkla esenlikle’ (SN: 87a₂₆₆₉ [376], SN: 136a₄₂₂₂ [482], SN: 148b₄₅₅₄ [504], SN: 169a₅₁₅₀ [544]; DK: 14b₁₀ [43], DK: 23b₁₂ [54], DK: 23b₁₃ [54], DK: 50a₁₋₂ [80], DK: 60b₁₃ [93], DK: 90b₄ [127], DK: 133b₁ [171], DK: 137a₁₃ [175], DK: 64b₈ [208], DK: 75b₆ [226], DK: 86a₇ [246]; MT: 16b₇ [220]; KBD: 953/6 [370]).

sağ selâmet: ‘sağ sâlim, sağlıkla esenlikle’ (YED: 413/3 [411]).

sağ u çürük: ‘sağlam ve çürümüş olan’ (KBD: 134/3 [53]).

sağ u esen: ‘sağ sâlim, sağlıkla esenlikle’ (ADD: 58b_{102/2} [127]).

sağ u selâmet: ‘sağ sâlim, sağlıkla esenlikle’ (HF: 6803 [386]).

sağlık u sayruluk: ‘sağlık ve hastalık’ (GN: 153a₂₉₄₉ [611]).

şânū endîşe: ‘düşünce, fikir’ (DFN: 77 [230]).

soğan şarmusak: ‘soğan ve sarımsak’ (SN: 150a₄₅₉₉ [507]).

söz ü savaş: ‘dövüş ve çekişme’ (GN: 24b₂₄₃ [147]).

şubh u akşam: ‘sabah ve akşam’ (RN: 366 [96]; HF: 433 [144]).

şusuz u yalınız: ‘susuz, yalnız’ (SN: 136b₄₂₀₅ [480]).

tağ ova: ‘dağ, ova’ (GN: 30b₇₇₂ [173]).

tağ u kaya: ‘dağ, taş, kaya’ (SN: 140a₄₃₀₁ [487]).

tağ u taş u yaban: ‘dağ tepe, ıssız alan’ (SN: 129b₄₀₀₂ [467]).

tağ u yabān: ‘dağ, ıssız yer’ (HF: 1763 [194]).

taş toprak: ‘taş, toprak’ (HF: 2081 [206]).

taş u toprak: ‘taş ve toprak’ (RN: 291 [81]) (HF: 4490 [298]).

toy düğün: ‘düğün, bayram’ (DK: 147a₁₂₋₁₃ [187]).

yād u biliş: ‘tanıdık ve yabancı’ (YED: 187/6 [198]; SN: 85b₂₆₃₃ [373]).

yan- yakıl-: ‘dert dök-, mahzun ol-’ (YED: 156 /6 [165]).

yār u yoldaş: ‘sevgili, yoldaş’ (DK: 47a₁₀₋₁₁ [78]).

yaş kır: ‘genç ve yaşlı, taze ve bayat’ (YED: 147/5 [157]).

yaş kuru: ‘ıslak kuru’ (KG: 63b₅₋₆ [323]).

yaş u kuru: ‘ıslak ve kuru’ (SN: 185a₅₆₅₉ [578]).

yat yarak: ‘hazırlık, teçhizat’ (HF: 4788[310], HF: 5055 [320]).

yi- yidür-: ‘ye-, yedir-’ (YED: 107 / 8 [118]).

yüz ü yanak: ‘yüz ve yanak, surat’ (YED: 132/1 [140]).

zevk ü şafā: ‘eğlence, eğlenme’ (GT: 7a₁₅ 8b₁₋₂ [160]; ADD: 6b₁₇ [10], ADD: 10a₁ [17]; MN: 125b₉ [123]).

zīr ü zeber: ‘altüst’ (YED: 356/10 [358]; HN: 120 [42]; HF: 4997 [318]; DK: 116b₁₂ [152]; ADD: 62a₆ [135]; KBD: 116/3 [46]).

2.2.2 İlki Çok Heceli İkincisi Az Heceli Sözcüklerle Oluşturulan İkilemeler

Türkçe ikileme kuruluşunda az hecelinin başta bulunması çok sık rastlanan bir diziliş ilkesidir. Bu saptama Hatiboğlu (1981: 16), Çağatay (1978: 33) ve Ağakay'ın (1954: 101) ortak görüşüdür. Ancak bunun tersi durumlar da olabilir. Bu tür kuruluşlara Uyğurca döneminde de rastlanabildiğini görebilmekteyiz (Çağatay, 1978; Şen, 2002). Bu çalışmada ilk hecesi çok heceli olan 34 yapıya rastlamaktayız.

ağız dil: ‘ağız, dil’ (RN: 220 [68]).

alın baş: ‘baş, alın’ (DK: 49a₆₋₇ [79], DK: 74b₁ [224], DK: 101b₉ [275]).

‘avrat u er: ‘kadın, erkek’ (MN: 93b₂₁ [85]).

bağla- şeş-: ‘bağla-, çöz-’ (GN: 149b₄₅₂₀ [915]).

bakır u tunc: ‘bakır, tunç’ (YED: 114/4 [124]).

benven ü ben: ‘benim ve ben’ (YED: 180/8 [188]).

biliş ü yād: ‘tanıdık ve yabancı’ (BAH: 39a₆ [127]).

bostān u bāğ: ‘bahçe’ (YZ: 56₈₃₄ [193]; HF: 1687 [191]).

bölük bölük ü şaf şaf u cavk cavk: ‘kısım, sıra, topluluk’ (SN: 6a₁₃₄ [203]).

etmek ü aş: ‘yiyecek’ (YZ: 72₁₀₇₁ [225]).

gökçek ü hoş: ‘güzel’ (ADD: 64a_{121/5} [139]).

gönül cān: ‘ruh, kalp, can’ (YED: 1/2 [17]; KEMŞ: 5b₉₂ [27]).

gönül ü cān: ‘can, gönül ve kalp’ (SN: 46a₁₅₄₉ [299]; KEMŞ: 3a₃₀ [23], HF: 6074 [358]).

ğuşsa vü ğam: ‘üzüntü, keder’ (YED: 403/1 [401]; KEMŞ: 16b₃₂₈ [41]; MN: 110b₃ [104], MN: 114a₆ [108]; KBD: 999/9 [388]).

hafta vü ay: ‘hafta ve ay’ (HF: 4314 [291]).

hayāl ü düş: ‘rüya, hülya’ (YED: 70/4 [87]) (YED: 70/4 [87]).

hayrān u deng: ‘şaşkın’ (HF: 3905 [276]; ADD: 69b_{142/1} [152]).

hevā su: ‘hava, su’ (MT: 25a₁₄ 25b₁ [230]).

inağ u hāş: ‘güvenilir’ (HF: 858 [160]).

karavaş u kul: ‘kul, abd’ (SN: 127b₃₉₃₅ [462]).

koyun u kurt: ‘koyun ve kurt’ (SN: 148a₄₅₃₄ [502]).

oğlan u kız: ‘erkek ve dişi çocuk’ (HF: 640 [152]).

oğul kız: ‘erkek ve dişi çocuk’ (DK: 7a₁₁₋₁₂₋₁₃ [35], DK: 7b₈ [35], DK: 8a₃ [36], DK: 8b₁ [36], DK: 8b₄ [36]).

oқы- yaz-: ‘okumak ve yazmak’ (SN: 10b₃₀₇ [215]).

şakal u saç: ‘saç ve sakal’ (YED: 35/2 [51]; SN: 159b₄₈₈₇ [526]).

sultān u kıl: ‘hükümdar ve halk’ (YED: 153/7 [163]).

yarağ yat: ‘hazırlık, teçhizat’ (SN: 144b₄₄₃₄ [496]).

yazuğ u müzd: ‘günah ve sevap’ (YED:259/3 [268]).

yazuklu yavuz: ‘kötü, günahkâr’ (BH: 117b [185]).

yohsul aç: ‘fakir, zengin karşıtı’ (YZ: 60₈₈₆ [201]).

yohsul ~ yoksul bay: ‘zengin, fakir’ (BAH: 27a₁₃₅ [103], BAH: 8a₅ [65]; BH: 13a [166]).

yohsul ~ yoksul u bay: : ‘zengin, fakir’ (YED: 186/4 [196]; SN: 5a₁₀₉ [202], SN: 13a₃₈₁ [220], SN: 39b₁₃₈₅ [287], SN: 119a₃₆₄₈ [443]; BAH: 46b₆ [142]; HN: 32 [26]; SN: 163b₄₉₉₉ [534]; KY: 46a₁₈₂₃ [292], KY: 51b₂₀₄₁ [311], KY: 51b₂₀₅₂ [312]).

yoldaş ü yār: ‘sevgili, yoldaş’ (DVH: 33[239]; YED: 160/8 [169]).

2.2.3 Eş Heceli Sözcüklerle Oluşturulan İkilemeler

Eş heceli sözcüklerle oluşan ikilemelerin kuruluşunda bazı istisnalar dışında ünlüyle başlayan sözcük öne ünsüzle başlayan sözcük sona gelir. Ancak çalışmamızda, ünsüzle başlayan ögenin başta görüldüğü durumlar da vardır. Bu bölümde 208 eş heceli ikilemeyi gözlemledik.

acı tatlu: ‘acı, tatlı’ (YED: 171/6 [179]).

ad dad: ‘ad ve tat’ (GN: 57a₆₈₁₈ [229]).

ad şan: ‘isim, şan, şöhret’ (RN: 213 [67]; YED: 71/7 [89]; HF: 5395[332], HF: 5502 [337]).

ad u şan: ‘isim, şan’ (KK: 30a₁ [64]; KK: 83a₁₀ [119]; KBD: 1456/2 [543]).

‘adl ü dād: ‘doğruluk, adelet’ (YED: 185/8 [196], KK: 13a₆ [47]); HF: 1239 [175], HF: 4342 [292]; ADD: 22b₆ [45]; MN: 43b₁₄ [49]).

ağdur- u indür-: ‘kaldır- ve indir-’ (GN: 122b₇₉₈₉ [453]).

ağız burun: ‘ağız, burun, yüz’ (DK: 100b₆₋₇ [275]).

āh ü vāy: ‘ah, vah’ (BAH: 30b₂ [110]).

āh u zār: ‘ah, inleme, feryat’ (YED: 283/5 [289], YED: 286/4 [291]; SN: 17a₇₁₁ [241]; HF: 6572 [377]).

aķca altun: ‘altın, para’ (HF: 7190 [400]).

aķca vū altun: ‘para, gümüş lira, aķca ve altın’ (KG: 116b₅₋₆ [363]).

‘āķil ü anķı: ‘akıllı, anlayışlı, zeki’ (BAH: 42a₉ [133]).

‘aķl u fikr: ‘akıl, fikir’ (MN: 231b₁ [215]; HF: 7720 [412]).

‘aķl u ög: ‘akıl’ (SN: 62b₁₉₈₀ [328]).

‘aķl u us: ‘akıl’ (YED: 25/5 [42]; YZ: 62₉₁₉ [205]; HF: 2720 [230]; DK: 23b₆ [53]).

al- git-: ‘al-, git-’ (SN: 120b₃₆₉₇ [446]).

alaḥ bulaḥ: ‘karmakarışık, alt üst’ (SN: 83b₂₅₈₂ [370]).

al- u şat-: ‘al-, sat-’ (SN: 101a₃₁₄₅ [408]).

alnuḡ u ‘āciz: ‘gafil, aciz, sersem’ (SN: 72b₂₂₆₇ [348]).

altun akçe: ‘altın, para’ (YZ: 15₂₁₅ [111], YZ: 15₂₁₆ [111]; DK: 57b₂ [89]).

altun gümüş: ‘altın-gümüş’ (KG: 57b₃₋₄ [319], KG: 57b₁₀ [319], KG: 128a₁₂₋₁₃₋₁₄ [372]; YED: 114/4 [124]; SN: 14b₄₄₅ [224], SN: 166b₅₀₇₉ [539]; KY: 14a₅₀₉ [177], KY: 42a₁₆₇₂ [279]; DK: 142a₄₋₅ [181]).

altun u gümüş: ‘altın, gümüş’ (DSM: 3a₅₅ [253]).

aluḡlı aḡrıḡlı: ‘cılız, hastalıklı’ (TTMA: 73a₁₀₋₁₁ [93]).

‘ām u ḥās: ‘herkes ve ileri gelenler’ (YED: 305/7 [313], YED: 382/4 [385]).

arpa buḡday: ‘arpa, buḡday’ (TTMA: 71a₉ [92]).

arnuḡ u miskīn: ‘yorgun, miskin, yorulmuş’ (SN: 93a₂₈₆₇ [389]).

artuḡ u eksük: ‘fazla, eksik’ (HF: 21 [129]).

artuḡ eksük: ‘fazla, eksik’ (KK: 98b₉ [135]).

assı ziyān: ‘fayda, kazanç, menfaat, zarar’ (YED: 60/5 [78], YED:259/3 [268], YED:264/4 [273], YED:371/6 [376]).

aşaḡ u yüce: ‘adi ve ulu’ (SN: 21a₈₂₂ [248]).

aş u şu: ‘yemek ve su’ (HF: 2081 [206]).

ay gün: ‘ay, güneş’ (YED: 252/4 [261], YED: 355/ [356], BAH: 49a₈ [147]).

ayın bayın: ‘şaşırmak’ (SN: 59b₁₈₉₉ [323], SN: 97a₂₉₆₈ [396]).

‘ayş u toy: ‘bayram, düḡün’ (KY: 10a₃₆₄ [164]).

ay u gün: ‘ay ve gün, her zaman’ (SN: 44b₁₄₉₈ [295]; KY: 3b₉₉ [142], KY: 48a₁₉₀₆ [299]; MN: 154a₁₁ [160]; DFN: 122 [233]).

ay u yıl: ‘ay ve yıl, her zaman’ (HF: 7190 [400]; BAH: 49a₂ [147]; YED: 32/7 [49]).

ay yıl: ‘ay ve yıl, her zaman’ (DK: 61b₉ [203]; RN: 148 [55]).

az çok: ‘az çok’ (KG: 63b₅₋₆ [323]).

az u çoḥ ~ çok: ‘az ve çok’ (H: 19 [271], H: 48 [273]; SN: 62b₁₉₈₅ [329]; BAH: 38b₁₀ [126]; SN: 155b₄₇₆₇ [518]; HF: 21 [129]).

baḥr u ber: ‘deniz, kara, yeryüzü’ (MN: 45a₃₉ [50]; HŞ:42 [2]).

bal yaḡ: ‘bal, yağ’ (ADD: 117a_{305/3} [257]).

baş göt: ‘baş, son’ (DK: 110a₅₋₆ [147]).

baş göz: ‘baş, göz’ (DK: 78b₃₋₄ [232]; (TTMA: 72b₁₀₋₁₁ [93]).

baş u cān: ‘baş, can, ruh’ (ADD: 58b_{103/2} [127]; MN: 136b₇ [138]).

baş u göz: ‘baş ve göz’ (SN: 120a₃₆₇₅ [445]).

baş u pā: ‘baş ve ayak’ (MN: 91a₄ [83], MN: 94b₂₉ [86]).

bellü ‘ayān: ‘apaçık, aşikâr’ (BAH: 45b₁ [140]).

bellü bayıḳ: ‘açık, aşikâr’ (BAH: 22b₁₀ [94], BAH: 27b₅ [104], BAH: 44a₃ [137], BAH: 52a₅ [153]).

bellü beyān: ‘apaçık, âşikâr’ (YED: 56/9 [74], YED: 134/19 [143], YED: 187/5 [198], YED: 349/4 [349]; BAH: 28a₁ [105]).

bellü zāḥir: ‘açık, aşikâr’ (BAH: 24a₈ [97], BAH: 44a₁₀ [137]).

ben ü sen: ‘ben ve sen’ (SN: 88b₂₇₁₈ [379], SN: 172a₅₂₃₉ [550], SN: 138b₄₂₅₆ [484]).

berr ü baḥr: ‘deniz, kara, yeryüzü’ (RN: 166 [59]; YED: 306/1 [313]).

bir ü bar: ‘birlik ve varlık’ (KY: 5a₁₅₆ [147], KY: 12b₄₆₃ [173], KY: 20a₇₅₈ [199], KY: 47b₁₈₈₀ [297]).

biş on: ‘beş on’ (YED: 291/4 [296]).

boy kıadd: ‘boy, pos’ (DK: 107a₅₋₆ [143], DK: 102b₁₀ [279]).

bugün yarın: ‘bugün yarın’ (RN: 53 [38], RN: 454 [110]; YED: 174/7 [182]; DK: 64b₈ [208]).

bugün ü yarın: ‘bugün ve yarın’ (SN: 14b₄₆₉ [225]; HF: 6284 [366]).

cân u baş: ‘can ve baş, beden’ (YED: 146/4 [156]; MN: 173a₇ [174]).

cân u dil: ‘ruh, kalp’ (DFN: 128 [234]; KK: 50a₁₋₂ [85]; KY: 16b₆₂₂ [187]; ADD: 98a_{240/3} [216]).

cân u ten: ‘ruh ve beden’ (YED:200/1 [212], YED:201/28 [216]; HF: 2015 [204]; KY: 13b₅₀₂ [177]).

cevher altun: ‘mücevher, değerli eşya’ (SN: 78b₂₄₃₆ [359]).

cümle ‘âlem: ‘tamamı, herkes, her şey’ (YED: 317/3 [323]).

Çalap Tanrı: ‘Allah’ (SN: 10a₂₉₃ [214], SN: 184b₅₆₄₉ [577]; HF: 2837 [234], KY: 5b₂₀₃ [151]).

çirkin ü göğçek: ‘çirkin ve güzel’ (HF: 7770 [422]).

dere depe: ‘dere, tepe’ (DK: 100a₁₃ [275]).

dil ü cân: ‘ruh, kalp’ (BAH: 16a₇ [81], BAH: 31b₄ [112], BAH: 30b₂ [110], BAH: 34b₄ [118], BAH: 41b₁₂ [132], BAH: 49ab₁₃ [148], BAH: 53b₁₂ [156]; KBD: 3/4 [2]).

dök- saç-: ‘dök-, saç-’ (SN: 13b₃₉₆ [221]).

dün gün ~ kün: ‘gece, gündüz, her zaman’ (DVH: 26 [238]; YED: 9/3 [26], YED: 14/4 [31], YED: 51/1 [69], YED: 87/1 [101], YED: 124/8 [133], YED: 146/2 [156], YED: 146/5 [156], YED: 154/5 [164], YED: 182/6 [190], YED: 222/6 [236], YED: 244/2 [255], YED: 283/5 [289], YED: 295/7 [300], YED: 295/13 [300], YED: 313/5 [320],

YED: 313/7 [320], YED: 381/1 [383], YED: 402/5 [401], YED: 413/6 [411], YED: 415/2 [413]; SN: 7b₁₈₃ [207], SN: 9a₂₅₀ [211], SN: 14b₅₆₅[231], SN: 17a₇₁₂ [241], SN: 18b₇₆₀ [244], SN: 23b₈₉₅ [253], SN: 23b₂₃₁₁ [352], SN: 29b₁₀₆₇ [265], SN: 93b₂₈₇₀ [390], SN: 100a₃₀₄₉ [390], SN: 116a₃₅₃₆ [435], SN: 136a₄₁₈₈ [479], SN: 138a₄₂₃₃[482]; RN: 74 [41], RN: 258 [75], KEMŞ: 20b₃₇₈ [45], BH: 32b [169]; YZ: 8₁₀₉ [97], YZ: 24₃₅₀ [129], YZ: 34₄₉₅ [149], YZ: 45₆₆₃ [171], YZ: 46₆₇₄ [173], YZ: 52₇₆₉ [185], YZ: 60₈₈₆ [201], YZ: 61₈₉₇ [203], YZ: 67₉₉₄ [215], YZ: 69₁₀₁₉ [219], YZ: 75₁₁₁₆ [231], YZ: 84₁₂₄₄ [249], YZ: 84₁₂₅₇ [249], YZ: 85₁₂₅₈ [251], YZ: 90₁₃₄₂ [261], YZ: 90₁₃₄₇ [261]; BAH: 47b₁₁ [144]; HF: 1510 [185], HF: 6418 [371]; KY: 51b₂₀₄₀ [311]; MN: 26a₆ [37]).

dün ü gün: ‘gece, gündüz, her zaman’ (DSM: 3a₆₀ [254]; KG: 55a₁₅ [317], KG: 21b₁ [292]; RN: 274 [78]; YED: 24/5 [41], YED: 54/1 [72], YED: 70/3 [87], YED: 137/1 [148], YED: 148/5 [158], YED: 159/3 [168], YED: 269/2 [278], YED: 295/8 [300], YED: 304/6 [312], YED: 308/2 [315], YED: 310/7 [317], YED: 313/5 [320], YED: 333/4 [337], YED: 343/8 [345], YED: 377/3 [380], YED: 381/4 [384], YED: 393/1 [392]; SN: 1b₇ [195], SN: 2a₁₈ [196], SN: 10a₂₈₉ [214], SN: 14b₄₃₇ [223], SN: 14b₅₁₃[228], SN: 14b₅₅₆ [231], SN: 15b₆₇₅ [238], SN: 19a₇₇₈ [245], SN: 25a₉₄₀ [256], SN: 26b₉₈₁ [259], SN: 31b₁₀₃₁ [269], SN: 38b₁₃₄₀ [284], SN: 40b₁₃₉₉ [288], SN: 46a₁₅₄₉ [299], SN: 46a₁₈₁₃ [317], SN: 60a₁₉₀₉ [323], SN: 61a₁₉₅₀ [326], SN: 64b₂₀₃₉ [332], SN: 78b₂₄₃₀ [359], SN: 92a₂₈₃₃ [387], SN: 94b₂₈₈₉ [392], SN: 99a₃₀₂₀ [400], SN: 99a₃₂₄₀ [415], SN: 111b₃₄₁₇ [427], SN: 115b₃₅₂₀ [434], SN: 115b₃₅₂₇ [435], SN: 116a₃₅₃₇ [435], SN: 123a₃₇₈₂ [451], SN: 123b₃₈₁₄ [454], SN: 124a₃₈₂₇ [455], SN: 124b₃₈₄₈ [456], SN: 125a₃₈₅₉ [456], SN: 155a₄₇₄₅ [516], SN: 167a₅₀₉₁ [540], SN: 174b₅₃₂₆ [556]; YZ: 1₁₄ [83], YZ: 19₂₇₀ [119], YZ: 23₃₃₁ [127]; BAH: 14a₂ [77], BAH: 20a₁ [89], BAH: 22a₁₁ [93], BAH: 33b₇ [116], BAH: 37a₈ [123], BAH: 49a₈ [147]; HN: 40 [26], HN: 84 [34]; HF:39 [130], HF: 727 [155], HF: 731 [155], HF: 1508 [184], HF: 1765 [194], HF:3853 [274], HF: 4572 [301], KY: 16b₆₂₄ [187], KY: 50b₂₀₀₄ [308]; MN: 120b₅ [117]; HŞ:226 [9]).

dünyâ âhret: ‘dünya ve ahiret’ (YED: 135/17 [146], YED: 328/5 [334], YED: 331/3 [336], YED: 348/3 [348]).

dünyâ vü âhret: ‘dünya ve ahiret’ (YED: 116/2 [125], YED: 135/16 [146], YED: 254/5 [263]).

ekin tarı: ‘buğday’ (TTMA: 69b₁₅ 70a₁₋₂ [91], TTMA: 70b₉ [92]).

erkek ü dişi: ‘erkek-kadın’ (YED: 115/5 [124]).

esrük ü hümār: ‘sarhoş’ (YED: 25/5 [42]).

et ten: ‘et-ten, beden’ (YED: 317/4 [323], YED: 415/5 413]).

ev ü barḥ: ‘ocak, yuva’ (GN: 214b₆₂₅₅ [123]).

eyü ~ eygü yavuz: ‘iyi, kötü’ (BH: 30b [168]).

eylük iḥsān: ‘iyilik, iyilik etme, bağışlama’ (BH: 45b [170]).

fağfūr u hakān: ‘hükümdar’ (YED: 49/7 [67]).

fāriḡ u dıḡsuz: ‘rahat’ (SN: 69b₂₁₈₃ [339]).

gece ~ gice gündüz: ‘gece, gündüz, her zaman’ (DSM: 3a₅₆ [253]; YED: 82/6 [97], YED: 146/6 [156], YED: 301/8 [308]; SN: 106b₃₂₅₆ [416]; ÇN: 56 [5]; KEMŞ: 5b₁₁₁ [28], KEMŞ: 10a₁₉₁ [33]; YZ: 11₁₆₁ [103]; YZ: 11₁₆₄ [103], YZ: 59₈₇₁ [199]; BAH: 23b₁₁ [96], BAH: 51a₁₃ [151]; HF: 378 [142], HF: 761 [157], HF: 1028 [166], HF: 1845 [197], HF: 2262 [213], HF: 2366 [216], HF: 2378 [217], HF: 4292 [290], HF: 5796 [348], HF: 6401 [370]; KY: 6b₂₀₈ [151], KY: 35a₁₃₆₅ [252], KY: 51b₂₀₄₄ [312]; DK: 36b₁₁ [69], DK: 49a₁₃ 49b₁ [79], DK: 98a₂ [133], DK: 152b₁₀ [193], DK: 68b₃ [216]; MN: 41a₃ [47], MN: 45a₃₂ [50]; MT: 7a₉ [209]; KBD: 429/3 [170]).

gel- git-: ‘gel-, git-’ (SN: 4b₈₉ [200]; DK: 132b₁₀₋₁₁₋₁₂ [171]).

geyim keçim: ‘savaş elbisesi, zırh’ (DK: 107a₁₂₋₁₃ [144], DK: 103a₁ [279]).

gice vü gündüz: ‘gece ve gündüz’ (YED: 236/5 [249]).

girev dutu: ‘rehin’ (KG: 145a₆₋₇ [384]).

gök ü yir: ‘yeryüzü’ (SN: 28a₁₀₃₅ [263], SN: 89b₂₇₅₀ [381]; KK: 2a₄ [38]).

gökcek ü tatlu: ‘güzel’ (SN: 5a₁₀₅ [201]).

gündüz gice: ‘gece, gündüz, her zaman’ (SN: 87b₂₆₇₉ [376]).

göz ü kaş: ‘göz-kaş’ (YED: 92/5 [106], YED: 354/5 [355]; SN: 30a₁₀₇₇ [266], SN: 119b₃₆₅₈ [443]; HF: 6582 [377]; MN: 172a₇ [173], MN: 180a₁ [179], MN: 185b₇ [182]; KBD: 391/5 [157]).

ḥarīf ü konuḡ: ‘dost, arkadaş, misafir’ (SN: 130a₄₀₀₆ [467]).

ḥaş u ‘ām: ‘herkes ve ileri gelenler’ (YED: 126/8 [134], YED: 130/8 [139], YED: 131/7 [140], YED: 239/2 [250], YED: 338/1 [341], YED: 338/2 [341], YED: 358/4 [361]; ÇN: 83 [5]; KK: 58a₈ [93]; HF: 1604 [188]; KY: 12b₄₅₉ [459], KY: 14a₅₁₇ [178], KY: 29b₁₁₅₂ [233], KY: 44a₁₇₂₉ [284], KY: 45b₁₈₀₄ [290], KY: 46a₁₈₂₇ [292], KY: 47a₁₈₇₀ [296], KY: 48a₁₈₉₅ [298], KY: 48b₁₉₁₄ [300], KY: 51b₂₀₃₉ [311]; ADD: 20a₄₃ [40]; MN: 45a₃₂ [50]).

ḥayr u şer: ‘iyi, kötü’ (SN: 68a₂₁₃₉ [339], SN: 172a₅₂₄₅ [550]); YED: 26/3 [42], YED: 28/9 [45], YED: 124/4 [132], YED: 236/3 [248], YED: 264/7 [274], YED: 292/6 [297], YED: 323/5 [330], YED: 413/5 [411]; YZ: 49₇₂₂ [179]; BAH: 3b₁₃ [56]; KK: 16a₄ [49], KK: 38a₃ [72]; HF: 4554 [301]; MN: 45a₃₂ [50], MN: 242a₂ [223]).

heybet ulu: ‘büyüklük, azamet’ (GN: 169b₅₁₇₆ [1041]).

ḥıdmet tapu: ‘hizmet’ (GN: 164a₃₁₇₂ [655]).

ılan ~ yılan çıyan: ‘yılan, böcek’ (YED: 241/4 [252], YED: 340/4 [343]).

ıssı şovuḡ: ‘sıcak, soğuk’ (DSM: 3b₆₅ [254]).

iç- yi-: ‘iç-, ye-’ (SN: 21a₈₂₉ [249], SN: 29a₁₀₅₇ [264]).

iç taş: ‘içerisi ve dışarısı’ (RN: 511 [121]; KEMŞ: 20a₃₇₀ [44], YZ: 73₁₀₈₆ [227]).

iç ü taş: ‘içerisi ve dışarısı’ (HN: 75 [34], HN: 86 [36]; HF: 449 [145], HF: 1693 [191], HF: 2313 [215]) (HŞ: 73 [3]).

il gün: ‘halk, topluluk’ (DK: 153b₄₋₅ [193], DK: 106a₁ [285]).

il şār: ‘kent’ (RN: 213 [67]).

il ü boy: ‘kabile’ (SN: 115a₃₅₁₅ [434]).

il ü şār: ‘şehir’ (YED: 135/19 [146], YED: 160/4 [169], YED: 283/5 [289], YED: 324/2 [330]; SN: 15a₆₅₄ [236], SN: 19b₇₉₅ [246], SN: 24b₉₂₇ [256], SN: 26b₉₉₀ [260], SN: 27a₁₀₀₄ [261], SN: 56a₁₈₀₅ [316], SN: 64a₂₀₁₉ [331], SN: 172a₅₂₄₇ [550]; HF: 5870 [351]; KBD: 889/6 [346]).

irte gece ~ gice: ‘gece gündüz, her zaman’ (YZ: 45₆₆₄ [171]; YED: 157/5 [166]; KEMŞ: 8b₁₅₂ [30]; MT: 40b₁₄ [248]).

ir ü giç: ‘erken ve geç’ (HF: 2735 [230]).

iri vü uşağ: ‘büyük ve küçük’ (SN: 2b₃₁ [197]).

iş güç: ‘iş, hizmet’ (KG: 109b₁₄₋₁₅, 110a₁ [358]).

iş kur: ‘eş, dost’ (GN: 133a₃₈₇₃ [789]).

iz toz: ‘iz, toz’ (RN: 439 [108]).

iz u yol: ‘yol, iz’ (SN: 132a₄₀₆₃ [471]).

jeng ü pās: ‘küf, kir’ ADD: 6b₉ [9]).

ķaba vü yūce: ‘büyük’ (SN: 132a₄₀₇₂ [471]).

ķāl ü ķīl: ‘dedikodu’ (YED: 181/2 [189], YED: 196/6 [209], YED: 224/9 [238], YED: 247/4 [257], YED: 288/2 [293]; BAH: 44a₉ [137], BAH: 44b₄ [138]; ADD: 81a_{181/3} [178]).

ķamu ‘ālem: ‘herkes’ (RN: 391 [100]).

ķar buz: ‘kar, buz’ (DK: 15a₄₋₅ [43]).

ķār u bār: ‘iş-güç’ (YED: 28/6 [45]; HF: 3781 [272]; ADD: 10a₅₃ [17], ADD: 12b₅ [22]; KBD: 1038/3 [403]).

ķara yağız: ‘esmer’ (KY: 22b₈₅₉ [208]).

ķarı ķoca: ‘karı, koca’ (DK: 95a₃₋₄ [131]).

ķaş u göz: ‘göz-kaş’ (ADD: 45b_{58/5} [99]; KBD: 339/9 [135]).

ķaygu ķayı: ‘endiŖe, sıkıntı, tasa’ (BH: 13a [166]).

ķayġu vü ġuŖŖa: ‘üzüntü, kader’ (HF: 2302 [214]).

ķayġu vu ķorķu: ‘endiŖe, korku’ (SN: 93a₂₈₆₅ [389]).

ķış yaz: ‘kız yaz, sürekli’ (DK: 15a₄₋₅ [43]).

ķiķi vü ulu: ‘küçük ve büyük’ (SN: 14b₄₃₄ [223]).

ķorķu vü ķayġu: ‘endiŖe, korku’ (SN: 82b₂₅₅₄ [368]).

ķorku ķayu: ‘üzüntü, endiŖe, tasa’ (YED: 31/2 [47]).

ķov u sav: ‘laf, söz, dedikodu’ (HF: 6078 [358]).

ķūr u ker: ‘mevki, derece, kudret’ (HF: 4931 [315]; GN: 210a₇₀₂₅ [267]).

ķurd ķuŖ: ‘kurt ve kuŖ’ (YED: 74/3 [91]; YED: 384/7 [386]).

ķurd u ķuŖ: ‘koyun ve kurt’ (SN: 118b₃₆₂₈ [441]).

ķuru vü yaŖ: ‘nemli ve ıslak’ (HF: 4955 [316]).

ķuyruksuz ķulaķsız: ‘kuyruk ve kulak’ (DK: 45b₇₋₈ [76], DK: 73a₃ [222], DK: 73a₇ [222]).

ķün dün: ‘gece, gündüz, her zaman’ (BH: 25b [166]).

ķekr ü āl: ‘hile, tuzak’ (SN: 88a₂₇₀₃ [378]; ADD: 63a₁ [137], MN: 173b₁ [174]).

ķenzil turak: ‘varılacak yer’ (YED: 310/1 [316]).

ķod u ķor: ‘ateŖ ve kor’ (SN: 185a₅₆₅₉ [578]).

ķoķ u yay: ‘ok ve yay’ (SN: 117a₃₅₆₄ [437]).

ķoran u ķiyās: ‘benzetme, mukayese’ (YED: 48/4 [65]).

ķöl- yit-: ‘can vermek, ortadan kaybolmak’ (DK: 6a₁₃ [33]).

ķölü diri: ‘ölmüş ve canlı’ (DK: 49a₁₂₋₁₃ [79], DK: 52b₁₀ [83], DK: 77a₁₀ [229]).

ön ~ öñ ard: ‘ön ve arka’ (YED: 354/5 [355]; HF: 1706 [192]).

ön ~ öñ son: ‘başlangıç-bitiş, ön-son’ (BAH: 42b₁ [134]; YED: 160/7 [169]).

öñ ü kıç: ‘ön ve arka’ (HF: 1764 [194]).

safâ dirlik: ‘rahat, huzur, gönül şenliği’ (GN: 16a₅₉₆ [137]).

şag şol: ‘sağ, sol’ (YED: 354/5 [355]; HF: 173 [184]; KY: 48a₁₉₀₈ [300]; DK: 13b₁₀ [41], DK: 37b₃₋₄ [69], DK: 120a₄ [156], DK: 141b₁₋₂ [180]).

şaglık şaginç: ‘sağlık, esenlik’ (DK: 67b₁ [214]).

şağı şağa: ‘ağıt’ (HF: 6697 [381]).

şag u şol: ‘sağ ve sol’ (RN: 60 [39]; YZ: 94₁₄₀₆ [269]; HF: 4877 [313]; ADD: 30a₅ [63]).

sağır u kör: ‘sağır ve kör’ (SN: 168a₅₁₂₀ [542]).

şarp katı: ‘sert’ (YED: 66/6 [84]).

satı bâzâr: ‘çarşı, pazar’ (RN: 456 [110]; YED: 83/2 [98], YED: 87/5 [102]).

sâz u söz: ‘kelam, müzik ve hoş sohbet’ (MN: 62b₉ [52], MN: 188b₇ [184]).

sen ben: ‘sen, ben, I. ve II. şahıs zamiri’ (YED: 360/9 [364], YED: 54/3 [72], YED: 143/5 [153], YED: 165/12 [173], YED: 323/9 [330]).

sen ü ben: ‘sen ve ben, I. ve II. şahıs zamiri’ (YED: 143/5 [153], YED: 358/2 [361], YED: 358/8 [361], YED: 358/9 [362], YED: 360/9 [364]; KBD: 551/6 [218]).

senlik benlik: ‘senlik ve benlik, nefis’ (YED: 252/5 [262], YED: 338/5 [341]).

senlik ü benlik: ‘senlik ve benlik, nefis’ (YED:201/27 [216]).

siz ü biz: ‘siz ve biz’ (SN: 2b₂₇ [196]).

şol şag: ‘sol, sağ’ (HF: 1706 [192]).

şon vü ilk: ‘son ve başlangıç’ (GN: 251a₈₀₂₇ [461]).

söz ü sâz: ‘kelam, müzik ve hoş sohbet’ (SN: 34a₁₁₉₁ [274]; HF: 3974 [278]).

şubh u şām: ‘sabah ve akşam’ (MN: 209a₇ [199]; DFN: 70 [230]; KEMŞ: 7a₁₁₇ [28], KEMŞ: 14a₂₇₅ [38]; KK: 98a₅ [135]; KBD: 387/2 [155]).

şār u il: ‘şehir’ (SN: 122b₃₇₅₂ [450]).

şehr ü il: ‘kent’ (RN: 70 [41]) (KEMŞ: 6b₁₁₀ [28]).

şems ü ay: ‘güneş ve ay’ (KY: 15b₅₈₀ [183]).

şer u şūr: ‘kötülük, şamata, gürültü’ (HN: 70 [32]; MN: 78b₃ [74]; KBD: 431/4 [171]).

tāc u taht: ‘taht ve taç, istikbal, hükümdarlık’ (YED: 185/6 [195], YED: 245/2 [256], YED: 245/5 [256]; SN: 13a₃₉₀ [220], SN: 14b₄₈₉ [226], SN: 14b₅₄₀ [230], SN: 16a₆₈₉ [239], SN: 16b₇₀₅ [239], SN: 25b₉₅₁ [257], SN: 117b₃₅₉₉ [439], SN: 117b₃₈₁₇ [454], SN: 136b₄₁₉₉ [480], SN: 171b₄₁₉₉ [522], SN: 172b₅₂₂₅ [552], SN: 174b₅₃₁₆ [555], SN: 182a₅₅₇₅ [572], SN: 177b₅₄₁₉ [562]; HF: 3781 [272], HF: 4326 [292], HF: 5913 [352], HF: 6936 [390]; KY: 28a₁₀₇₉ [227], KY: 28a₁₀₈₄ [228]; ADD: 32a₅₈ [67]).

tağ taş: ‘dağ taş, her yer’ (BH: 152a [193]; YED: 222/2 [235]; SN: 80a₂₄₈₂ [362]; HF: 2144 [208]).

tağ u taş: ‘dağ taş, her yer’ (HF: 1914 [200], HF: 4805 [310]).

taht u tāc: ‘taht ve taç, istikbal, hükümdarlık’ (YED: 44/7 [60], YED: 130/5 [139]; HF: 265 [138], HF: 7630 [417]; KY: 15b₅₈₃ [184], KY: 40a₁₅₇₂ [270]).

taş u tağ: ‘dağ taş, her yer’ (SN: 13a₃₈₀ [220], SN: 28a₁₀₃₈ [263], SN: 48b₁₆₀₈ [302], SN: 90b₂₇₈₁ [383]; HF: 4055 [281]).

tat vü tuz: ‘tat, tuz, lezzet’ (KBD: 336/2 [134]).

teñ tuş: ‘eş, dost, yakın’ (DK: 77a₁₂ [229]).

toğru dürüst: ‘doğru, dürüst kimse’ (GN: 233a₇₇₇₇ [411]).

torıl- todıl-: ‘kızıp homurdanarak bir şeyler mırıldayıp söylen-’ (SN: 73b₂₂₉₇ [350]).

uçmak u tamu: ‘cennet ve cehennem’ (BAH: 46b₈ [142]).

ulu kiçi: ‘büyük ve küçük’ (SN: 14b₄₃₂ [223], SN: 39b₁₃₈₅ [287], SN: 40b₁₃₉₁ [288], SN: 61b₁₉₆₃ [327], SN: 118b₃₆₂₇ [441], SN: 164a₅₀₄₃ [537], SN: 167a₅₁₀₅ [541]; HF: 1764 [194], HF: 3975 [278]; DK: 95b₃ [131], DK: 130b₁₃ [169]; MN: 45a₃₂ [50]).

ulu vü beg: ‘bey, ileri gelen, hükümdar’ (SN: 14b₄₂₇ [223], SN: 117b₃₅₉₁ [439], SN: 32a₁₁₄₅ [270]).

ulu vü kiçi: ‘büyük ve küçük’ (SN: 13b₃₉₇ [221], SN: 148a₄₅₃₁ [502], SN: 151b₄₆₃₇ [509]).

uruş tokuş: ‘savaş, mücadele’ (TTMA: 70b₅₋₆ [92]).

uş u ‘aql: ‘akıl’ (SN: 2b₅₂ [198], SN: 172a₅₂₄₂ [550]).

uş ~ uşş u ög ~ ök: ‘akıl’ (BAH: 47b₁₁ [144]; SN: 38b₁₅₁₄ [265]).

uşak oğlan: ‘çocuk’ (BH: 45b [170], BH: 47b [172]).

uslu delü: ‘akıllı ve mecnun’ (GN: 72a₂₁₉₀ [457], GN: 136b₄₃₈₅ [889], (GN: 255a₅₀₅₆ [1019], GN: 13b₅₅₈₃ [51]).

uşağ ü iri: ‘ufak ve büyük’ (SN: 14b₅₃₁ [229], SN: 22a₈₆₂ [251], SN: 112b₃₄₄₁ [429]).

uşlusız u bilgilü: ‘akılsız ve bilgi sahibi’ (SN: 14b₄₃₄ [223]).

uz uz u az az: ‘yavaşça ve biraz’ (SN: 61b₁₉₆₀ [327]).

vir- al-: ‘ver-, al-’ (GN: 177b₅₁₇₁ [1039]).

vuruş tokuş savaş: ‘cenk, savaş, mücadele’ (YED: 403/2 [401]).

yağ u bāl: ‘yağ ve bal’ (HF: 3146 [247], HF: 6064 [358]).

yakın u ırak: ‘yakın ve uzak’ (HF: 4576 [302]).

yamrı yumrı: ‘eğilmiş, çarpık’ (DK: 139a₂₋₃₋₄ [178]).

yat- tur-: ‘yatıp, kalkma, bir arada bulunma, cima etme’ (KG: 77a₁₅, 77b₁₋₂₋₃ [334]; KG: 93a₆₋₇ [345], KG: 127a₇₋₈₋₉ [371]).

yavuz hayrsuz: ‘kötü, yaramaz’ (TTMA: 73b₂₋₃ [92]).

yavuz u keydüg: ‘iyi-kötü’ (GN: 291a₉₁₅₃ [2677]).

yavuz u yahşı: ‘iyi ve kötü’ ‘iyi-kötü’ (GN: 66b₇₀₁₈ [267]).

yay kış: ‘yaz, kış’ (YED: 77/1 [93]).

yaz- u düz-: ‘yazmak, telif etmek, nazmetmek’ (SN: 175a₅₃₄₃ [557], SN: 185b₅₇₀₃ [581]).

yaz u güz: ‘yaz ve sonbahar’ (SN: 175a₅₃₄₃ [557]).

yazı yaban: ‘ova, kır’ (DK: 5b₈₋₉ [33], DK: 6b₄₋₅ [33]).

yaz u kış: ‘yaz ve kış’ (RN: 258 [75]; YED: 187/6 [198], YED: 271/6 [280], YED: 301/9 [308]; SN: 37b₁₂₉₉ [281], SN: 148a₄₅₃₄ [502], SN: 177b₅₄₁₆ [562]; KEMŞ: 12b₂₃₇ [237]; GN: 32a₉₁₄ [203]).

yıl u ay: ‘ay ve yıl, her zaman’ (SN: 117a₃₅₆₃ [437]).

yılkı kara: ‘hayvan, at sürüsü’ (TTMA: 70a₁₂₋₁₃ [92]).

yi- iç-: ‘yemek ve içmek’ (GN: 205b₅₉₈₇ [69]; SN: 14b₄₃₂ [223], SN: 14b₄₃₇ [223], SN: 21a₈₂₆ [249], SN: 51a₁₆₇₃ [307], SN: 158a₄₈₄₂ [523], SN: 174a₅₃₀₁ [554]; DK: 109a₃₋₄ [146], DK: 130a₈ [168], DK: 137b₆ [176], DK: 147a₁₂₋₁₃ [187], DK: 104b₇ [283]; BH: 96a [180], BH: 148b [193]; KG: 108b₁₂₋₁₃ [357], KY: 51b₂₀₄₄ [312]; GN: 205b₅₉₈₇ [69]).

yi- ü iç-: ‘yemek ve içmek’ (SN: 153b₄₇₀₇ [514]; YZ: 57₈₄₁ [195], HF: 515 [147]).

yir gök ~ kök: ‘yer, gök, yeryüzü’ (RN: 248 [74], RN: 256 [75]; YED: 61/10 [80], YED: 169/2 [176], YED: 173/1 [181], YED: 177/2 [184], YED: 194/7 [207], YED: 206/4 [222], YED: 211/10 [228], YED: 223/4 [237], YED: 254/4 [263], YED: 267/6 [276], YED: 320/7 [327], YED: 320/8 [328], YED: 328/2 [334], YED: 355/1 [356], YED: 371/3 [374], YED: 374/7 [378]; SN: 6a₁₄₄ [198]; KK: 75b₄ [111]; HF: 336 [141]; DFN: 35 [227]; SN: 2b₅₃ [198], SN: 65a₂₀₄₉ [303]; BH: 127b [188]; KY: 48b₁₉₂₄ [301]).

yir ü gök: ‘yeryüzü’ (RN: 169 [59], RN: 257 [75]; YED: 32/3 [48], YED: 48/10 [66], YED: 130/9 [139], YED: 191/4 [202], YED: 210/5 [226], YED: 233/5 [246], YED: 262/7 [272], YED: 386/7 [388], YED: 339/3 [342]; GN: 32a₉₁₄ [203]; HN: 4 [20], HN: 6 [20]; HF: 62 [131]; MN: 54b₈ [57]).

yir yurt: ‘vatan, memleket’ (DK: 27a₇₋₈ [57]).

yokuş u iniş: ‘yokuş ve iniş’ (SN: 93a₂₈₇₇ [390]).

yol u iz: ‘yol, iz’ (SN: 123b₃₈₀₆ [454]).

yoldaş u r z-d r: ‘yoldaş, sırdaş’ (YED: 61/7 [79]).

y n yoş: ‘cihet, taraf’ (HF: 7804 [424]).

yüz göz: ‘yüz, göz,  ehre’ (KBD: 865/2 [337]), KBD: 958/4 [371]; DK: 46a₁₂₋₁₃ [76]).

zülf   sa : ‘sa ’ (HF: 1464 [183]).

2.3 Köken Bakımından  kilemeler

Alıntı sözcüklerin birçoğu dilimize ikileme yoluyla girmiştir. Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi devrinde de bu yolla dilimize birçok yabancı sözcük girmiştir.  kilemeler yoluyla dilimize sözcük girmesi yeni bir dini benimsediğimiz dönemlerle paralellik göstermektedir. Din faktörünün yanı sıra kültürel ve sosyal etkileşim de dile yeni sözcüklerin ikileme yoluyla girmesi için uygun zemini hazırlamıştır. Bu durumda yeni dini benimsemek ya da yeni bir kültüre uyum sağlayabilmek için önce o dinin ve o kültürün kavramlarını bilmek gerekmektedir. İnsanlara bu kavramları   retmek için yanına Türkçesi de eklenmiş ve böylece aynı anlama gelen sözcükler bir arada tek bir kavramı anlatır hale gelmiştir (Tekin, 2001: 106-107).

Türkçe sözcük ikilemenin bazen ilk unsuru bazen de ikinci unsurunu oluşturur. Bazen de her iki unsur yabancı olabilmektedir. Bu durum daha çok Arapça ve Farsçadan alıntı sözcüklerde görülmektedir.

Çalışmada, ikilemeler köken bakımından Türkçe sözcüklerle ve yabancı sözcüklerle kurulanlar; yabancı ve Türkçe kökenli sözcükleri bir arada yapılarında bulunduran ikilemeler olarak bölümlere ayrılmıştır.

2.3.1 Türkçe Kökenli İkilemeler

Bu bölümde 216 yapıya rastlanmıştır.

acı tatlı: ‘acı, tatlı’ (YED: 171/6 [179]).

aç u arnuğ: ‘aç, yorgun, yorulmuş’ (SN: 136b₄₂₀₅ [480]).

aç u şusuz: ‘aç ve susuz’ (SN: 123a₃₇₆₈ [451]).

aç u yalın: ‘aç ve çıplak’ (SN: 103a₃₁₅₀ [409]).

ad dad: ‘ad ve tat’ (GN: 57a₆₈₁₈ [229]).

ad şan: ‘isim, şan, şöhret’ (RN: 213 [67]; YED: 71/7 [89]; HF: 5395[332], HF: 5502 [337]).

ad u şan: ‘isim, şan’ (KK: 30a₁ [64], KK: 83a₁₀ [119]; KBD: 1456/2 [543]).

ağ u kara: ‘siyah ve beyaz’ (ADD: 43a_{50/4} [93]; YED: 284/4 [290]; ADD: 52a_{81/2} [113]; MN: 140a₂ [143]).

ağdur- u indür-: ‘kaldır- ve indir-’ (GN: 122b₇₉₈₉ [453]).

ağız burun: ‘ağız, burun, yüz’ (DK: 100b₆₋₇ [275]).

ağız dil: ‘ağız, dil’ (RN: 220 [68]).

ağca altun: ‘altın, para’ (HF: 7190 [400]).

ağca vü altun: ‘altın, para’ (KG: 116b₅₋₆ [363]).

al- git-: ‘al-, git-’ (SN: 120b₃₆₉₇ [446]).

al- u şat-: ‘al-, sat-’ (SN: 101a₃₁₄₅ [408]).

alaḥ bulah: ‘karmakarışık, alt üst’ (SN: 83b₂₅₈₂ [370]).

alın baş: ‘baş, alın’ (DK: 49a₆₋₇ [79], DK: 74b₁ [224], DK: 101b₉ [275]).

altun akçe: ‘altın, para’ (YZ: 15₂₁₅ [111], YZ: 15₂₁₆ [111]; DK: 57b₂ [89]).

altun gümüş: ‘altın-gümüş’ (KG: 57b₃₋₄ [319], KG: 57b₁₀ [319], KG: 128a₁₂₋₁₃₋₁₄ [372]; YED: 114/4 [124]; SN: 14b₄₄₅ [224], SN: 166b₅₀₇₉ [539]; KY: 14a₅₀₉ [177], KY: 42a₁₆₇₂ [279]; DK: 142a₄₋₅ [181]).

altun u gümüş: ‘altın, gümüş’ (DSM: 3a₅₅ [253]).

aluḡlı aḡrıḡlı: ‘cılız, hastalıklı’ (TTMA: 73a₁₀₋₁₁ [93]).

arpa buḡday: ‘arpa, buḡday’ (TTMA: 71a₉ [92]).

artuḡ u eksük: ‘fazla, eksik’ (HF: 21 [129]).

artuḡ eksük: ‘fazla, eksik’ (KK: 98b₉ [135]).

aş u şu: ‘yemek ve su’ (HF: 2081 [206]).

aşaḡ u yüce: ‘adi ve ulu’ (SN: 21a₈₂₂ [248]).

ay gün: ‘ay, güneş’ (YED: 252/4 [261], YED: 355/ [356], BAH: 49a₈ [147]).

ayın bayın: ‘şaşırmak’ (SN: 59b₁₈₉₉ [323], SN: 97a₂₉₆₈ [396]).

ay u gün: ‘ay ve gün, her zaman’ (SN: 44b₁₄₉₈ [295]; KY: 3b₉₉ [142], KY: 48a₁₉₀₆ [299]; MN: 154a₁₁ [160]; DFN: 122 [233]).

ay u güneş: ‘ay ve güneş’ (RN: 513 [121]; YED: 12/2 [29], YED: 374/2 [377], YED: 406/2 [404]; YZ: 2₂₄ [85]; ADD: 44a_{52/4} [95]).

ay yıl: ‘ay ve yıl, her zaman’ (DK: 61b₉ [203]; RN: 148 [55]).

ay u yıl: ‘ay ve yıl, her zaman’ (HF: 7190 [400]; BAH: 49a₂ [147]; YED: 32/7 [49]).

az çok: ‘az çok’ (KG: 63b₅₋₆ [323]).

az u çoĥ ~ çok: ‘az ve çok’ (H: 19 [271], H: 48 [273]; SN: 62b₁₉₈₅ [329]; BAH: 38b₁₀ [126]; SN: 155b₄₇₆₇ [518; HF: 21 [129]).

baĥla- şeş-: ‘baĥla-, çöz-’ (GN: 149b₄₅₂₀ [915]).

bakır u tunc: ‘bakır, tunç’ (YED: 114/4 [124]).

bal yaĥ: ‘bal, yaĥ’ (ADD: 117a_{305/3} [257]).

baş beyin: ‘akıl, fikir, şuur’ (DK: 79a₂₋₃ [233]).

baş göt: ‘baş, son’ (DK: 110a₅₋₆ [147]).

baş göz: ‘baş, göz’ (DK: 78b₃₋₄ [232]; TTMA: 72b₁₀₋₁₁ [93]).

baş u göz: ‘baş ve göz’ (SN: 120a₃₆₇₅ [445]).

bay yoĥsul: ‘zengin, fakir’ (KG: 118a₅₋₆ [364]).

bay u yoĥsul: ‘zengin, fakir’ (KG: 118a₅₋₆ [364]; SN: 12a₈₅₆ [251]; KG: 118a₅₋₆ [364]; YZ: 25₃₇₂ [131], YZ: 56₈₂₈ [193], YZ: 95₁₄₁₀ [271]; HF: 385 [143], HF: 1711 [192], HF: 6229 [364]).

beg ü ulu: ‘bey, ileri gelen, hükümdar’ (HF: 613 [151], HF: 7302 [405]).

bellü bayıĥ: ‘açık, aşikâr’ (BAH: 22b₁₀ [94], BAH: 27b₅ [104], BAH: 44a₃ [137], BAH: 52a₅ [153]).

ben ü sen: ‘ben ve sen’ (SN: 88b₂₇₁₈ [379], SN: 172a₅₂₃₉ [550], SN: 138b₄₂₅₆ [484]).

benven ü ben: ‘benim ve ben’ (YED: 180/8 [188]).

biliş ü yād: ‘tanıdık ve yabancı’ (BAH: 39a₆ [127]).

biş on: ‘beş on’ (YED: 291/4 [296]).

bir ü bar: ‘birlik ve varlık’ (KY: 5a₁₅₆ [147], KY: 12b₄₆₃ [173], KY: 20a₇₅₈ [199], KY: 47b₁₈₈₀ [297]).

bit- uzan-: ‘çık-, uza-’ (GN: 65b₁₈₇₈ [393]).

bugün yarın: ‘bugün yarın’ (RN: 53 [38], RN: 454 [110]; YED: 174/7 [182]; DK: 64b₈ [208]).

bugün ü yarın: ‘bugün ve yarın’ (SN: 14b₄₆₉ [225]; HF: 6284 [366]).

Çalap Tanrı: ‘Allah’ (SN: 10a₂₉₃ [214], SN: 184b₅₆₄₉ [577]; HF: 2837 [234], KY: 5b₂₀₃ [151]).

dere depe: ‘dere, tepe’ (DK: 100a₁₃ [275]).

di- işit-: ‘söyle-, duy-’ (GN: 62a₁₈₈₃ [395]).

dil dudak: ‘dil dudak’ (YED: 239/6 [250]).

dök- saç-: ‘dök-, saç-’ (SN: 13b₃₉₆ [221]).

dün gün ~ kün: ‘gece, gündüz, her zaman’ (DVH: 26 [238]; YED: 9/3 [26], YED: 14/4 [31], YED: 51/1 [69], YED: 87/1 [101], YED: 124/8 [133], YED: 146/2 [156], YED: 146/5 [156], YED: 154/5 [164], YED: 182/6 [190], YED: 222/6 [236], YED: 244/2 [255], YED: 283/5 [289], YED: 295/7 [300], YED: 295/13 [300], YED: 313/5 [320], YED: 313/7 [320], YED: 381/1 [383], YED: 402/5 [401], YED: 413/6 [411], YED: 415/2 [413]; SN: 7b₁₈₃ [207], SN: 9a₂₅₀ [211], SN: 14b₅₆₅ [231], SN: 17a₇₁₂ [241], SN: 18b₇₆₀ [244], SN: 23b₈₉₅ [253], SN: 23b₂₃₁₁ [352], SN: 29b₁₀₆₇ [265], SN: 93b₂₈₇₀ [390], SN: 100a₃₀₄₉ [390], SN: 116a₃₅₃₆ [435], SN: 136a₄₁₈₈ [479], SN: 138a₄₂₃₃ [482]; RN: 74 [41], RN: 258 [75], KEMŞ: 20b₃₇₈ [45], BH: 32b [169]; YZ: 8₁₀₉ [97], YZ: 24₃₅₀ [129], YZ: 34₄₉₅ [149], YZ: 45₆₆₃ [171], YZ: 46₆₇₄ [173], YZ: 52₇₆₉ [185], YZ: 60₈₈₆ [201], YZ: 61₈₉₇ [203], YZ: 67₉₉₄ [215], YZ: 69₁₀₁₉ [219], YZ: 75₁₁₁₆ [231], YZ: 84₁₂₄₄ [249], YZ: 84₁₂₅₇ [249], YZ: 85₁₂₅₈ [251], YZ: 90₁₃₄₂ [261], YZ: 90₁₃₄₇ [261]; BAH: 47b₁₁ [144]; HF: 1510 [185], HF: 6418 [371]; KY: 51b₂₀₄₀ [311]; MN: 26a₆ [37]).

dün ü gün: ‘gece, gündüz, her zaman’ (DSM: 3a₆₀ [254]; KG: 55a₁₅ [317], KG: 21b₁ [292]; RN: 274 [78]; YED: 24/5 [41], YED: 54/1 [72], YED: 70/3 [87], YED: 137/1 [148], YED: 148/5 [158], YED: 159/3 [168], YED: 269/2 [278], YED: 295/8 [300], YED: 304/6 [312], YED: 308/2 [315], YED: 310/7 [317], YED: 313/5 [320], YED: 333/4 [337], YED: 343/8 [345], YED: 377/3 [380], YED: 381/4 [384], YED: 393/1 [392]; SN: 1b₇ [195], SN: 2a₁₈ [196], SN: 10a₂₈₉ [214], SN: 14b₄₃₇ [223], SN:

14b₅₁₃ [228], SN: 14b₅₅₆ [231], SN: 15b₆₇₅ [238], SN: 19a₇₇₈ [245], SN: 25a₉₄₀ [256], SN: 26b₉₈₁ [259], SN: 31b₁₀₃₁ [269], SN: 38b₁₃₄₀ [284], SN: 40b₁₃₉₉ [288], SN: 46a₁₅₄₉ [299], SN: 46a₁₈₁₃ [317], SN: 60a₁₉₀₉ [323], SN: 61a₁₉₅₀ [326], SN: 64b₂₀₃₉ [332], SN: 78b₂₄₃₀ [359], SN: 92a₂₈₃₃ [387], SN: 94b₂₈₈₉ [392], SN: 99a₃₀₂₀ [400], SN: 99a₃₂₄₀ [415], SN: 111b₃₄₁₇ [427], SN: 115b₃₅₂₀ [434], SN: 115b₃₅₂₇ [435], SN: 116a₃₅₃₇ [435], SN: 123a₃₇₈₂ [451], SN: 123b₃₈₁₄ [454], SN: 124a₃₈₂₇ [455], SN: 124b₃₈₄₈ [456], SN: 125a₃₈₅₉ [456], SN: 155a₄₇₄₅ [516], SN: 167a₅₀₉₁ [540], SN: 174b₅₃₂₆ [556]; YZ: 1₁₄ [83], YZ: 19₂₇₀ [119], YZ: 23₃₃₁ [127]; BAH: 14a₂ [77], BAH: 20a₁ [89], BAH: 22a₁₁ [93], BAH: 33b₇ [116], BAH: 37a₈ [123], BAH: 49a₈ [147]; HN: 40 [26], HN: 84 [34]; HF: 39 [130], HF: 727 [155], HF: 731 [155], HF: 1508 [184], HF: 1765 [194], HF: 3853 [274], HF: 4572 [301], KY: 16b₆₂₄ [187], KY: 50b₂₀₀₄ [308]; MN: 120b₅ [117]; HŞ: 226 [9]).

dün ü gündüz: ‘gece, gündüz, her zaman’ (GN: 32a₉₁₄ [203]; YED: 359/8 [363], YZ: 59₈₇₂ [199]; HF: 1291 [177], HF: 1480 [183], HF: 4314 [291], HF: 5747 [346], HF: 6860 [388]).

ekin tarı: ‘buğday’ (TTMA: 69b₁₅ 70a₁₋₂ [91], TTMA: 70b₉ [92]).

el ayak: ‘el, ayak’ (KY: 16b₆₃₈ [188]; MŞ: 118b₁₃ [133], MŞ: 154b₇ [169]).

erkek ü dişi: ‘erkek-kadın’ (YED: 115/5 [124]).

et ü deri: ‘et ve deri’ (YED: 177/7 [186], YED: 195/7 [208]; HN: 42 [28]; MN: 144b₆ [148]).

et ü sünük: ‘et ve kemik’ (YED: 152/2 [161]).

etmek ü aş: ‘yiyecek’ (YZ: 72₁₀₇₁ [225]).

ev ü barı: ‘ocak, yuva’ (GN: 214b₆₂₅₅ [123]).

eyü ~ eygü yavuz: ‘iyi, kötü’ (BH: 30b [168]).

gece ~ gice gündüz: ‘gece, gündüz, her zaman’ (DSM: 3a₅₆ [253]; YED: 82/6 [97], YED: 146/6 [156], YED: 301/8 [308]; SN: 106b₃₂₅₆ [416]; ÇN: 56 [5]; KEMŞ: 5b₁₁₁ [28], KEMŞ: 10a₁₉₁ [33]; YZ: 11₁₆₁ [103]; YZ: 11₁₆₄ [103], YZ: 59₈₇₁ [199]; BAH: 23b₁₁ [96], BAH: 51a₁₃ [151]; HF: 378 [142], HF: 761 [157], HF: 1028 [166], HF: 1845 [197],

HF: 2262 [213], HF: 2366 [216], HF: 2378 [217], HF: 4292 [290], HF: 5796 [348], HF: 6401 [370]; KY: 6b₂₀₈ [151], KY: 35a₁₃₆₅ [252], KY: 51b₂₀₄₄ [312]; DK: 36b₁₁ [69], DK: 49a₁₃ 49b₁ [79], DK: 98a₂ [133], DK: 152b₁₀ [193], DK: 68b₃ [216]; MN: 41a₃ [47], MN: 45a₃₂ [50]; MT: 7a₉ [209]; KBD: 429/3 [170]).

gel- git-: ‘gel-, git-’ (SN: 4b₈₉ [200]; DK: 132b₁₀₋₁₁₋₁₂ [171]).

geyim keçim: ‘savaş elbisesi, zırh’ (DK: 107a₁₂₋₁₃ [144], DK: 103a₁ [279]).

gice vü gündüz: ‘gece ve gündüz’ (YED: 236/5 [249]).

girev dutu: ‘rehin’ (KG: 145a₆₋₇ [384]).

gök ü yir: ‘yeryüzü’ (SN: 28a₁₀₃₅ [263], SN: 89b₂₇₅₀ [381]; KK: 2a₄ [38]).

gökcek ü tatlu: ‘güzel’ (SN: 5a₁₀₅ [201]).

gör- işit-: ‘gör-, işit-’ (GN: 244b₄₈₃₉ [977]; SN: 3a₄₇ [198]).

göz ü kaş: ‘göz-kaş’ (YED: 92/5 [106], YED: 354/5 [355]; SN: 30a₁₀₇₇ [266], SN: 119b₃₆₅₈ [443]; HF: 6582 [377]; MN: 172a₇ [173], MN: 180a₁ [179], MN: 185b₇ [182]; KBD: 391/5 [157]).

göz ü kulak: ‘göz kulak’ (KY: 16b₆₃₈ [188]).

güç ü başınç: ‘zulüm’ (SN: 167b₅₁₁₀ [541], SN: 176a₅₃₆₆ [558]).

gül- oyna-: ‘gül-,oyna-’ (SN: 49b₁₆₃₃ [304], SN: 173b₅₂₈₂ [553]; KY: 45a₁₇₈₄ [289]).

gündüz gice: ‘gece, gündüz, her zaman’ (SN: 87b₂₆₇₉ [376]).

ılan ~ yılan çıyan: ‘yılan, böcek’ (YED: 241/4 [252], YED: 340/4 [343]).

ıssı şovuk: ‘sıcak, soğuk’ (DSM: 3b₆₅ [254]).

iç- yi-: ‘iç-, ye-’ (SN: 21a₈₂₉ [249], SN: 29a₁₀₅₇ [264]).

iç taş: ‘içerisi ve dışarısı’ (RN: 511 [121]; KEMŞ: 20a₃₇₀ [44], YZ: 73₁₀₈₆ [227]).

iç ü taş: ‘içerisi ve dışarısı’ (HN: 75 [34], HN: 86 [36]; HF: 449 [145], HF: 1693 [191], HF: 2313 [215]) (HŞ:73 [3]).

il gün: ‘halk, topluluk’ (DK: 153b₄₋₅ [193], DK: 106a₁ [285]).

il ü boy: ‘kabile’ (SN: 115a₃₅₁₅ [434]).

ir ü giç: ‘erken ve geç’ (HF: 2735 [230]).

iri vü uşağ: ‘büyük ve küçük’ (SN: 2b₃₁ [197]).

irte gece ~ gice: ‘gece gündüz, her zaman’ (YZ: 45₆₆₄ [171]; YED: 157/5 [166]; KEMŞ: 8b₁₅₂[30]; MT: 40b₁₄ [248]).

iş güç: ‘iş, hizmet’ (KG: 109b₁₄₋₁₅, 110a₁ [358]).

iş kur: ‘eş, dost’ (GN: 133a₃₈₇₃ [789]).

iz toz: ‘iz, toz’ (RN: 439 [108]).

iz u yol: ‘yol, iz’ (SN: 132a₄₀₆₃ [471]).

ķaba vü yüce: ‘büyük’ (SN: 132a₄₀₇₂ [471]).

ķar buz: ‘kar, buz’ (DK: 15a₄₋₅ [43]).

ķara yağız: ‘esmer’ (KY: 22b₈₅₉ [208]).

ķaravaş u ķul: ‘kul, abd’ (SN: 127b₃₉₃₅ [462]).

ķarı ķoca: ‘karı, koca’ (DK: 95a₃₋₄ [131]).

ķaş u göz: ‘göz-kaş’ (ADD: 45b_{58/5} [99]; KBD: 339/9 [135]).

ķaygu ķayı: ‘endişe, sıkıntı, tasa’ (BH: 13a [166]).

ķaygu vu ķorķu: ‘endişe, korku’ (SN: 93a₂₈₆₅ [389]).

ķaz tavuķ: ‘kaz, tavuk’ (DK: 129b₆₋₇ [167]).

ķış yaz: ‘kız yaz, sürekli’ (DK: 15a₄₋₅ [43]).

kiçi vü ulu: ‘küçük ve büyük’ (SN: 14b₄₃₄ [223]).

kol kanat: ‘kol ve kanat’ (MT: 64a₅₋₆ [273]).

korğu vü kayğu: ‘endişe, korku’ (SN: 82b₂₅₅₄ [368]).

korğu kayu: ‘üzüntü, endişe, tasa’ YED: 31/2 [47]).

kov u sav: ‘laf, söz, dedikodu’ (HF: 6078 [358]).

koyun u kurt: ‘koyun ve kurt’ (SN: 148a₄₅₃₄ [502]).

kök şımağ: ‘temel, esas’ (DK: 140b₁₁ [180], DK: 142a₇ [181]).

kul karavaş: ‘köle, hizmetçi’ (KG: 37b₁₃₋₁₄ [304], KG: 56b₂₋₃ [318], KG: 110b₁₅, 111a₁₋₂₋₃ [359]; SN: 144a₄₄₁₃ [494]; YZ: 13₁₈₅ [107]; KK: 17a₃ [50]; HF: 7190 [400], HF: 7725 [417]; (KY: 49b₁₉₆₄ [305]; DK: 57b₁ [89], DK: 89a₁₁₋₁₂ [125], DK: 81b₃ [237], DK: 92a₃ [257], DK: 99b₁₀ [273]).

kul u karavaş: ‘köle, hizmetçi’ (SN: 19b₇₈₇ [246], SN: 31a₁₁₁₆ [268], SN: 103a₃₁₄₆ [408], SN: 166b₅₀₇₈ [539]; KBD: 1037/5 [402]).

kurd kuş: ‘kurt ve kuş’ (YED: 74/3 [91], YED: 384/7 [386]).

kurd u koyın: ‘koyun ve kurt’ (KK: 39b₅ [74]; HF: 1010 [166]).

kurd u kuş: ‘koyun ve kurt’ (SN: 118b₃₆₂₈ [441]).

kuru vü yaş: ‘nemli ve ıslak’ (HF: 4955 [316]).

kuyruksuz kulaksız: ‘kuyruk ve kulak’ (DK: 45b₇₋₈ [76], DK: 73a₃ [222], DK: 73a₇ [222]).

kün dün: ‘gece, gündüz, her zaman’ (BH: 25b [166]).

od u kor: ‘ateş ve kor’ (SN: 185a₅₆₅₉ [578]).

oğ u yay: ‘ok ve yay’ (SN: 117a₃₅₆₄ [437]).

oğlan u kız: ‘erkek ve dişi çocuk’ (HF: 640 [152]).

oğul kız: ‘erkek ve dişi çocuk’ (DK: 7a₁₁₋₁₂₋₁₃ [35], DK: 7b₈ [35], DK: 8a₃ [36], DK: 8b₁ [36], DK: 8b₄ [36]).

okı- yaz-: ‘okumak ve yazmak’ (SN: 10b₃₀₇ [215]).

olmuş oldaçı: ‘olmuş, olacak’ (GN:121a₂₃₁₅ [483]).

ot u yaprak: ‘ot ve yaprak’ (HF: 4490 [298]).

öl- yit-: ‘can vermek, ortadan kaybolmak’ (DK: 6a₁₃ [33]).

ölü diri: ‘ölmüş ve canlı’ (DK: 49a₁₂₋₁₃ [79], DK: 52b₁₀ [83], DK: 77a₁₀ [229]).

ön ~ öñ ard: ‘ön ve arka’ (YED: 354/5 [355]; HF: 1706 [192]).

ön ~ öñ son: ‘başlangıç-bitiş, ön-son’ (BAH: 42b₁ [134]; YED: 160/7 [169]).

öñ ü kıç: ‘ön ve arka’ (HF: 1764 [194]).

şaç şaķal: ‘saç ve sakal’ (SN: 34a₁₂₀₂ [274]; DK: 134b₁₃ 135a₁ [172]; MŞ: 152a₂ [168], MŞ: 153b₃₋₄ [168], MŞ: 153b₄ [168], MŞ: 153b₁₀ [169], MŞ: 153b₁₅ [169], MŞ: 154a₁₅ [169], (MŞ: 154b₂ [169], MŞ: 176a₁₅ 176b₁ [194], MŞ: 178b₂ [195]).

şaç u şaķal: ‘saç ve sakal’ (DFN: 140 [234]; SN: 131b₄₀₅₈ [471]).

şag esen: ‘sağ sâlim, sağlıkla esenlikle’ (SN: 87a₂₆₆₉ [376], SN: 136a₄₂₂₂ [482], SN: 148b₄₅₅₄ [504], SN: 169a₅₁₅₀ [544]; DK: 14b₁₀ [43], DK: 23b₁₂ [54], DK: 23b₁₃ [54], DK: 50a₁₋₂ [80], DK: 60b₁₃ [93], DK: 90b₄ [127], DK: 133b₁ [171], DK: 137a₁₃ [175], DK: 64b₈ [208], DK: 75b₆ [226], DK: 86a₇ [246]; MT: 16b₇ [220]; KBD: 953/6 [370]).

şag şol: ‘sağ, sol’ (YED: 354/5 [355]; HF: 173 [184]; KY: 48a₁₉₀₈ [300]; DK: 13b₁₀ [41], DK: 37b₃₋₄ [69], DK: 120a₄ [156], DK: 141b₁₋₂ [180]).

şag u çürük: ‘sağlam ve çürümüş olan’ (KBD: 134/3 [53]).

şag u esen: ‘sağ sâlim, sağlıkla esenlikle’ (ADD: 58b_{102/2} [127]).

şag u şol: ‘sağ ve sol’ (RN: 60 [39]; YZ: 94₁₄₀₆ [269]; HF: 4877 [313]; ADD: 30a₅ [63]).

sağır u kör: ‘sağır ve kör’ (SN: 168a₅₁₂₀ [542]).

sağlık u şayruluk: ‘sağlık ve hastalık’ (GN: 153a₂₉₄₉ [611]).

şaglık şaginç: ‘sağlık, esenlik’ (DK: 67b₁ [214]).

şağı şağa: ‘ağıt’ (HF: 6697 [381]).

şakal u saç: ‘saç ve sakal’ (YED: 35/2 [51]; SN: 159b₄₈₈₇ [526]).

şarp katı: ‘sert’ (YED: 66/6 [84]).

sen ben: ‘sen, ben, I. ve II. şahıs zamiri’ (YED: 360/9 [364], YED: 54/3 [72], YED: 143/5 [153], YED: 165/12 [173], YED: 323/9 [330]).

sen ü ben: ‘sen ve ben, I. ve II. şahıs zamiri’ (YED: 143/5 [153], YED: 358/2 [361], YED: 358/8 [361], YED: 358/9 [362], YED: 360/9 [364]; KBD: 551/6 [218]).

senlik benlik: ‘senlik ve benlik, nefis’ (YED: 252/5 [262], YED: 338/5 [341]).

senlik ü benlik: ‘senlik ve benlik, nefis’ (YED:201/27 [216]).

siz ü biz: ‘siz ve biz’ (SN: 2b₂₇ [196]).

şoğan şarmusak: ‘soğan ve sarımsak’ (SN: 150a₄₅₉₉ [507]).

şol şağ: ‘sol, sağ’ (HF: 1706 [192]).

şon vü ilk: ‘son ve başlangıç’ (GN: 251a₈₀₂₇ [461]).

söz ü savaş: ‘dövüş ve çekişme’ (GN: 24b₂₄₃ [147]).

şusuz u yalunuz: ‘susuz, yalnız’ (SN: 136b₄₂₀₅ [480]).

taş ova: ‘dağ, ova’ (GN: 30b₇₇₂ [173]).

taş taş: ‘dağ taş, her yer’ (BH: 152a [193]); YED:222/2 [235]; SN: 80a₂₄₈₂ [362]; HF: 2144 [208]).

taş u kaya: ‘dağ, taş, kaya’ (SN: 140a₄₃₀₁ [487]).

taş u taş: ‘dağ taş, her yer’ (HF: 1914 (200], HF: 4805 [310]).

taş toprak: ‘taş, toprak’ (HF: 2081 [206]).

taş u taş: ‘dağ taş, her yer’ (SN: 13a₃₈₀ [220], SN: 28a₁₀₃₈ [263], SN: 48b₁₆₀₈ [302], SN: 90b₂₇₈₁ [383]; HF: 4055 [281]).

taş u toprak: ‘taş ve toprak’ (RN: 291 [81]; HF: 4490 [298]).

tat vü tuz: ‘tat, tuz, lezzet’ (KBD: 336/2 [134]).

teñ tuş: ‘eş, dost, yakın’ (DK: 77a₁₂ [229]).

torıl- todıl-: ‘kızıp homurdanarak bir şeyler mırıldayıp söylen-’ (SN: 73b₂₂₉₇ [350]).

toy düğün: ‘düğün, bayram’ (DK: 147a₁₂₋₁₃ [187]).

uçmak u tamu: ‘cennet ve cehennem’ (BAH: 46b₈ [142]).

ulu kiçi: ‘büyük ve küçük’ (SN: 14b₄₃₂ [223], SN: 39b₁₃₈₅ [287], SN: 40b₁₃₉₁ [288], SN: 61b₁₉₆₃ [327], SN: 118b₃₆₂₇ [441], SN: 164a₅₀₄₃ [537], SN: 167a₅₁₀₅ [541]; HF: 1764 [194], HF: 3975 [278]; DK: 95b₃ [131], DK: 130b₁₃ [169]; MN: 45a₃₂ [50]).

ulu vü beg: ‘bey, ileri gelen, hükümdar’ (SN: 14b₄₂₇ [223], SN: 117b₃₅₉₁ [439], SN: 32a₁₁₄₅ [270]).

ulu vü kiçi: ‘büyük ve küçük’ (SN: 13b₃₉₇ [221], SN: 148a₄₅₃₁ [502], SN: 151b₄₆₃₇ [509]).

uruş tokuş: ‘savaş, mücadele’ (TTMA: 70b₅₋₆ [92]).

uş ~ uşş u ög ~ ök: ‘akıl’ (BAH: 47b₁₁ [144]; SN: 38b₁₅₁₄ [265]).

uslu delü: ‘akıllı ve mecnun’ (GN: 72a₂₁₉₀ [457], GN: 136b₄₃₈₅ [889], GN: 255a₅₀₅₆ [1019], GN: 13b₅₅₈₃ [51]).

uşağ ü iri: ‘ufak ve büyük’ (SN: 14b₅₃₁ [229], SN: 22a₈₆₂ [251], SN: 112b₃₄₄₁ [429]).

uşak oğlan: ‘çocuk’ (BH: 45b [170], BH: 47b [172]).

uşlusız u bilgilü: ‘akılsız ve bilgi sahibi’ (SN: 14b₄₃₄ [223]).

uz uz u az az: ‘yavaşça ve biraz’ (SN: 61b₁₉₆₀ [327]).

vir- al-: ‘ver-, al-’ (GN: 177b₅₁₇₁ [1039]).

vuruş tokuş savaş: ‘cenk, savaş, mücadele’ (YED: 403/2 [401]).

yād u biliş: ‘tanıdık ve yabancı’ (YED: 187/6 [198]; SN: 85b₂₆₃₃ [373]).

yağ u bāl: ‘yağ ve bal’ (HF: 3146 [247], HF: 6064 [358]).

yakın u ırak: ‘yakın ve uzak’ (HF: 4576 [302]).

yamrı yumrı: ‘eğilmiş, çarpık’ (DK: 139a₂₋₃₋₄ [178]).

yan- yakıl-: ‘dert dök-, mahzun ol-’ (YED: 156 /6 [165]).

yarak yat: ‘hazırlık, teçhizat’ (SN: 144b₄₄₃₄ [496]).

yat yarak: ‘hazırlık, teçhizat’ (HF: 4788[310], HF: 5055 [320]).

yaş kıru: ‘genç ve yaşlı, taze ve bayat’ (YED: 147/5 [157]).

yaş kıru: ‘ıslak kuru’ (KG: 63b₅₋₆ [323]).

yaş u kıru: ‘ıslak ve kuru’ (SN: 185a₅₆₅₉ [578]).

yat- tur-: ‘yatıp, kalkma, bir arada bulunma, cima etme’ (KG: 77a₁₅, 77b₁₋₂₋₃ [334]; KG: 93a₆₋₇ [345], KG: 127a₇₋₈₋₉ [371]).

yavuz u keydüg: ‘iyi-kötü’ (GN: 291a₉₁₅₃ [2677]).

yavuz u yahşı: ‘iyi ve kötü’ ‘iyi-kötü’ (GN: 66b₇₀₁₈ [267]).

yay kış: ‘yaz, kış’ (YED: 77/1 [93]).

yaz- u düz-: ‘yazmak, telif etmek, nazmetmek’ (SN: 175a₅₃₄₃ [557], SN: 185b₅₇₀₃ [581]).

yaz u güz: ‘yaz ve sonbahar’ (SN: 175a₅₃₄₃ [557]).

yaz u kış: ‘yaz ve kış’ (RN: 258 [75]; YED: 187/6 [198], YED: 271/6 [280], YED: 301/9 [308]; SN: 37b₁₂₉₉ [281], SN: 148a₄₅₃₄ [502], SN: 177b₅₄₁₆ [562]; KEMŞ: 12b₂₃₇ [237]; GN: 32a₉₁₄ [203]).

yazı yaban: ‘ova, kır’ (DK: 5b₈₋₉ [33], DK: 6b₄₋₅ [33]).

yazuklu yavuz: ‘kötü, günahkâr’ (BH: 117b [185]).

yıl u ay: ‘ay ve yıl, her zaman’ (SN: 117a₃₅₆₃ [437]).

yılkı kara: ‘hayvan, at sürüsü’ (TTMA: 70a₁₂₋₁₃ [92]).

yi- iç-: ‘yemek ve içmek’ (GN: 205b₅₉₈₇ [69]; SN: 14b₄₃₂ [223], SN: 14b₄₃₇ [223], SN: 21a₈₂₆ [249], SN: 51a₁₆₇₃ [307], SN: 158a₄₈₄₂ [523], SN: 174a₅₃₀₁ [554]; DK: 109a₃₋₄ [146], DK: 130a₈ [168], DK: 137b₆ [176], DK: 147a₁₂₋₁₃ [187], DK: 104b₇ [283]; BH: 96a [180], BH: 148b [193]; KG: 108b₁₂₋₁₃ [357], KY: 51b₂₀₄₄ [312]; GN: 205b₅₉₈₇ [69]).

yi- ü iç-: ‘yemek ve içmek’ (SN: 153b₄₇₀₇ [514]; YZ: 57₈₄₁ [195], HF: 515 [147]).

yi- yidür-: ‘ye-, yedir-’ (YED: 107 / 8 [118]).

yir gök ~ kök: ‘yer, gök, yeryüzü’ (RN: 248 [74], RN: 256 [75]; YED: 61/10 [80], YED: 169/2 [176], YED: 173/1 [181], YED: 177/2 [184], YED: 194/7 [207], YED: 206/4 [222], YED: 211/10 [228], YED: 223/4 [237], YED: 254/4 [263], YED: 267/6 [276], YED: 320/7 [327], YED: 320/8 [328], YED: 328/2 [334], YED: 355/1 [356], YED: 371/3 [374], YED: 374/7 [378]; SN: 6a₁₄₄ [198]; KK: 75b₄ [111]; HF: 336 [141]; DFN: 35 [227]; SN: 2b₅₃ [198], SN: 65a₂₀₄₉ [303]; BH: 127b [188]; KY: 48b₁₉₂₄ [301]).

yir ü gök: ‘yeryüzü’ (RN: 169 [59], RN: 257 [75]; YED: 32/3 [48], YED: 48/10 [66], YED: 130/9 [139], YED: 191/4 [202], YED: 210/5 [226], YED: 233/5 [246], YED: 262/7 [272], YED: 386/7 [388], YED: 339/3 [342]; GN: 32a₉₁₄ [203]; HN: 4 [20], HN: 6 [20]; HF: 62 [131]; MN: 54b₈ [57]).

yir yurt: ‘vatan, memleket’ (DK: 27a₇₋₈ [57]).

yohsul aç: ‘fakir, zengin karşıtı’ (YZ: 60₈₈₆ [201]).

yohsul ~ yoksul bay: ‘zengin, fakir’ (BAH: 27a₁₃₅ [103], BAH: 8a₅ [65]; BH: 13a [166]).

yohsul ~ yoksul u bay: : ‘zengin, fakir’ (YED: 186/4 [196]; SN: 5a₁₀₉ [202], SN: 13a₃₈₁ [220], SN: 39b₁₃₈₅ [287], SN: 119a₃₆₄₈ [443]; BAH: 46b₆ [142]; HN: 32 [26]; SN: 163b₄₉₉₉ [534]; KY: 46a₁₈₂₃ [292], KY: 51b₂₀₄₁ [311], KY: 51b₂₀₅₂ [312]).

yokuş u iniş: ‘yokuş ve iniş’ (SN: 93a₂₈₇₇ [390]).

yol u iz: ‘yol, iz’ (SN: 123b₃₈₀₆ [454]).

yön yoş: ‘cihet, taraf’ (HF: 7804 [424]).

yüz göz: ‘yüz, göz, çehre’ (KBD: 865/2 [337]), KBD: 958/4 [371]; DK: 46a₁₂₋₁₃ [76]).

yüz ü yanak: ‘yüz ve yanak, surat’ (YED: 132/1 [140]).

2.3.2 İlk Sözcüğü Türkçe İkinci Sözcüğü Yabancı Kökenli İkilemeler

Bu bölümde ikilemelerin ilk sözcüğü Türkçe, ikinci sözcüğü Arapça ya da Farsça kökenli kelimelerden oluşan ikilemeler sıralanmıştır. Bölümün ilk kısmını ikinci sözcüğü Arapça kökenli olanlar, ikinci kısmını ise ikinci sözcüğü Farsça kökenli ikilemeler oluşturmaktadır.

2.3.2.1 İlk Sözcüğü Türkçe İkinci Sözcüğü Arapça Kökenli İkilemeler

Bu bölümde 18 yapıyı ele aldık.

ac u muhtâc: ‘aç, fakir, muhtaç’ (HŞ:336 [13]).

arnuğ u miskîn: ‘yorgun, miskin, yorulmuş’ (SN: 93a₂₈₆₇ [389]).

er ‘avret: ‘erkek, kadın’ (SN: 40b₁₃₈₉ [287]).

bâc u harâc: ‘bir çeşit vergi’ (DSM: 3b₆₃ [254]).

bellü beyân: ‘apaçık, âşikâr’ (YED: 56/9 [74], YED: 134/19 [143], YED: 187/5 [198], YED: 349/4 [349]; BAH: 28a₁ [105]).

bellü zâhîr: ‘açık, âşikâr’ (BAH: 24a₈ [97], BAH: 44a₁₀ [137]).

boy ƙadd: ‘boy, pos’ (DK: 107a₅₋₆ [143], (DK: 102b₁₀ [279]).

er ü ‘avret: ‘erkek, kadın’ (YZ: 21₃₀₄ [123], YZ: 25₃₇₃ [31]; HF: 3975 [278], HF: 4664 [305]; MT: 8b₇ [211]).

ƙamu ‘ālem: ‘herkes’ (RN: 391 [100]).

ƙayġu vü guşşā: ‘üzüntü, kader’ (HF: 2302 [214]).

ƙul ƣalāyık: ‘kul, cariye’ (DK: 59b₁ [91]).

ƙul u sulṭān: ‘kul ve hükümdar’ (YED: 239/2 [250]).

oran u kıyās: ‘benzetme, mukayese’ (YED: 48/4 [65]).

şāġ selāmet: ‘sağ sâlim, sağlıkla esenlikle’ (YED: 413/3 [411]).

şāġ u selāmet: ‘sağ sâlim, sağlıkla esenlikle’ (HF: 6803 [386]).

sulṭān u ƣul: ‘hükümdar ve halk’ (YED: 153/7 [163]).

uş u ‘aql: ‘akıl’ (SN: 2b₅₂ [198], SN: 172a₅₂₄₂ [550]).

yavuz ƣayrsuz: ‘kötü, yaramaz’ (TTMA: 73b₂₋₃ [92]).

2.3.2.2 İlk Sözcüğü Türkçe İkinci Sözcüğü Farsça Kökenli İkilemeler

Bölümümüzde 28 ikileme mevcuttur.

assı ziyān: ‘fayda, kazanç, menfaat, zarar’ (YED: 60/5 [78], YED:259/3 [268], YED:264/4 [273], YED:371/6 [376]).

bal u şeker: ‘bal ve şeker’ (YED:271/6 [280]).

baş u cān: ‘baş, can, ruh’ (ADD: 58b_{103/2} [127]) (MN: 136b₇ [138]).

baş u pā: ‘baş ve ayak’ (MN: 91a₄ [83], MN: 94b₂₉ [86]).

beg ü pādīshāh: ‘bey, hükümdar’ (SN: 92b₂₈₄₇ [388]).

deng ~ denk u hayrān: ‘şaşkın’ (HF: 1162 [172]) (HF: 1390 [180]) (HF: 1635 [189]) (HF: 3033 [242]) (HF: 3426 [258]) (HF: 3694 [268]) (HF: 3973 [278]) (HF: 4250 [289]) (HF: 4716 [307]) (HF: 4918 [315]) (HF: 6150 [361]).

esrük ü hümār: ‘sarhoş’ (YED: 25/5 [42]).

et ten: ‘et-ten, beden’ (YED: 317/4 [323], YED: 415/5 413).

eylūk ihsān: ‘iyilik, iyilik etme, bağışlama’ (BH: 45b [170]).

eylūk ü yavuzlık: ‘iyilik ve kötülük’ (SN: 101a₃₀₈₀ [404]).

görlük vü münakkaş: ‘gösterişli, sanatlı, güzel, göz alıcı’ (DFN: 120 [233]).

gökçek ü hoş: ‘güzel’ (ADD: 64a_{121/5} [139]).

gönül cân : ‘ruh, kalp, can’ (YED: 1/2 [17]; KEMŞ: 5b₉₂ [27]).

gönül ü cân: ‘can, gönül ve kalp’ (SN: 46a₁₅₄₉ [299]; KEMŞ: 3a₃₀ [23], HF: 6074 [358]).

inağ u hāş: ‘güvenilir’ (HF: 858 [160]).

il şār: ‘kent’ (RN: 213 [67]).

il ü şār: ‘şehir’ (YED: 135/19 [146], YED: 160/4 [169], YED: 283/5 [289], YED: 324/2 [330]; SN: 15a₆₅₄ [236], SN: 19b₇₉₅ [246], SN: 24b₉₂₇ [256], SN: 26b₉₉₀ [260], SN: 27a₁₀₀₄ [261], SN: 56a₁₈₀₅ [316], SN: 64a₂₀₁₉ [331], SN: 172a₅₂₄₇ [550]; HF: 5870 [351]; KBD: 889/6 [346]).

il ü şehir: ‘kent’ (RN: 66 [40]; SN: 118a₃₆₂₂ [441], SN: 168a₅₁₃₂ [543]).

iş ü pişe: ‘iş, amel’ (SN: 9a₂₅₀ [211]).

kūr u ker: ‘mevki, derece, kudret’ (HF: 4931 [315]; GN: 210a₇₀₂₅ [267]).

şānū endiše: ‘düşünce, fikir’ (DFN: 77 [230]).

satu bāzār: ‘çarşı, pazar’ (RN: 456 [110]; YED: 83/2 [98], YED: 87/5 [102]).

söz ü sâz: ‘kelam, müzik ve hoş sohbet’ (SN: 34a₁₁₉₁ [274]; HF: 3974 [278]).

tağ u yabān: ‘dağ, ıssız yer’ (HF: 1763 [194]).

toğru dürüst: ‘doğru, dürüst kimse’ (GN: 233a₇₇₇₇ [411]).

yazuğ u müzd: ‘günah ve sevap’ (YED:259/3 [268]).

yoldaş u rāz-dār: ‘yoldaş, sırdaş’ (YED: 61/7 [79]).

yoldaş ü yār: ‘sevgili, yoldaş’ (DVH: 33[239]; YED: 160/8 [169]).

2.3.3 İlk Sözcüğü Yabancı İkinci Sözcüğü Türkçe Kökenli İkilemeler

Bu bölümde ikilemelerin ilk sözcüğü Arapça ya da Farsça kökenli, ikinci sözcüğü Türkçe kökenli ikilemeler yer almıştır. Bölümün ilk kısmını ilk sözcüğü Arapça kökenli olanlar, ikinci kısmını ise ilk sözcüğü Farsça kökenli ikilemeler oluşturmaktadır.

2.3.3.1 İlk Sözcüğü Arapça İkinci Sözcüğü Türkçe Kökenli İkilemeler

Bölümümüzde 26 ikileme saptanmıştır.

āh ü vāy: ‘ah, vah’ (BAH: 30b₂ [110]).

‘aql bilü: ‘akıl, bilgi, idrak’ (YED: 1/2 [17]).

‘āqıl ü anḳı: ‘akıllı, anlayışlı, zeki’ (BAH: 42a₉ [133]).

‘aql u gönül: ‘akıl ve kalp’ (YED: 29/7 [46]).

‘aql u ög: ‘akıl’ (SN: 62b₁₉₈₀ [328]).

‘aql u us: ‘akıl’ (YED: 25/5 [42]; YZ: 62₉₁₉ [205]; HF: 2720 [230]; DK: 23b₆ [53]).

‘aql ü bilü ~ bili: ‘akıl, fikir, bilgi’ (BH: 25b [168]; YED:209/1 [225]).

alnuğ u ‘āciz: ‘gafil, aciz, sersem’ (SN: 72b₂₂₆₇ [348]).

‘avrat u er: ‘kadın, erkek’ (MN: 93b₂₁ [85]).

‘ayş u ʔoy: ‘bayram, düğün’ (KY: 10a₃₆₄ [164]).

bellü ‘ayān: ‘apaçık, aşikâr’ (BAH: 45b₁ [140]).

cevher altun: ‘mücevher, değerli eşya’ (SN: 78b₂₄₃₆ [359]).

dinç ü fāriğ: ‘canlı, zinde’ (SN: 181b₅₅₆₁ [571]).

fıkr ü şağinc: ‘düşünce’ SN: 154b₄₇₃₀ [515]).

Hak Çalap: ‘Allah’ (YED: 82/8 [97]), YED: 177/5 [184], YED: 186/1 [196], YED: 186/1 [196], YED: 345/1 [346], YED: 345/2 [346], YED: 369/3 [372]; SN: 183a₅₆₁₀ [575]; KEMŞ: 18b₃₅₃ [43]; YZ: 36₅₃₅ [153], YZ: 44₆₅₇ [169], YZ: 76₁₁₂₃ [233], YZ: 83₁₂₃₁ [247], YZ: 96₁₄₂₂ [273]).

halk kamu: ‘herkes’ (YZ: 17₂₅₄ [115], YZ: 57₈₄₂ [195]; BAH: 17b₃ [84]).

harif ü konuğ: ‘dost, arkadaş, misafir’ (SN: 130a₄₀₀₆ [467]).

hayāl ü düş: ‘rüya, hülya’ (YED: 70/4 [87]).

hevā su: ‘hava, su’ (MT: 25a₁₄ 25b₁ [230]).

heybet ulu: ‘büyüklük, azamet’ (GN: 169b₅₁₇₆ [1041]).

hıdmet tapu: ‘hizmet’ (GN: 164a₃₁₇₂ [655]).

mekr ü āl: ‘hile, tuzak’ (SN: 88a₂₇₀₃ [378]; ADD: 63a₁ [137]; MN: 173b₁ [174]).

menzil turak: ‘varılacak yer’ (YED: 310/1 [316]).

safā dirlik: ‘rahat, huzur, gönül şenliği’ (GN: 16a₅₉₆ [137]).

şubh u akşam: ‘sabah ve akşam’ (RN: 366 [96]) (HF: 433 [144]).

şems ü ay: ‘güneş ve ay’ (KY: 15b₅₈₀ [183]).

2.3.3.2 İlk Sözcüğü Farsça İkinci Sözcüğü Türkçe Kökenli İkilemeler

Bu bölümde 19 yapı yer almıştır.

cân gönül: ‘ruh, kalp, can’ (DVH: 26 [238]; YED: 389/2 [390]).

cân u gönül: ‘can, gönül ve kalp’ (YED: 32/2 [48], YED:165/9 [173], YED:208/9 [225], YED:256/5 [266], YED:259/3 [268], YED:414/5 [412]; SN: 117b₃₆₀₆ [440]; HF: 709 [155]; KY: 15b₅₆₈ [182]; ADD: 49a_{69/4} [106]; MT: 34a₈ [240]).

cân u bağır: ‘ruh, kalp, can’ (SN: 14b₅₅₅ [231]).

cân u baş: ‘can ve baş, beden’ (YED: 146/4 [156]; MN: 173a₇ [174]).

ceng ü savaş: ‘mücadele, çarpışma’ (DK: 19a₅₋₆ [48]).

çirkin ü göğçek: ‘çirkin ve güzel’ (HF: 7770 [422]).

hafta vü ay: ‘hafta ve ay’ (HF: 4314 [291]).

hayrân u deng: ‘şaşkın’ (HF: 3905 [276]; ADD: 69b_{142/1} [152]).

fağfūr u hakân: ‘hükümdar’ (YED: 49/7 [67]).

fāriğ u dırsuz: ‘rahat’ (SN: 69b₂₁₈₃ [339]).

şehr ü il: ‘kent’ (RN: 70 [41]; KEMŞ: 6b₁₁₀[28]).

jeng ü pās: ‘küf, kir’ (ADD: 6b₉ [9]).

kibr ü meni: ‘büyüklenme ve benlik’ (YED: 83/6 [98]; KK: 51a₄₋₅ [85]).

māl tavar: ‘mal, mülk, eşya’ (BH: 83a [177]).

māl u tavar: ‘mal, mülk, eşya’ (DSM: 1b₁₈ [251]; SN: 10a₂₉₃ [214], SN: 107b₃₂₉₈ [419], SN: 68a₂₁₄₇ [339], SN: 88a₂₇₀₀[378], SN: 88a₂₇₀₆[378]; HF: 6200 [363]).

sāz u söz: ‘kelam, müzik ve hoş sohbet’ (MN: 62b₉ [52], MN: 188b₇ [184]).

şār u il: ‘şehir’ (SN: 122b₃₇₅₂ [450]).

yār u yoldaş: ‘sevgili, yoldaş’ (DK: 47a₁₀₋₁₁[78]).

zūlf ü saç: ‘saç’ (HF: 1464 [183]).

2.3.4 İki Sözcüğü de Yabancı Kökenli İkilemeler

İkilemenin her iki ögesinin de yabancı kökenli unsurlardan oluştuğu yapılardır. İlk olarak Arapça kökenliler, ikinci olarak Farsça kökenli ikilemeler yer almaktadır.

2.3.4.1 Arapça Kökenli İkilemeler

Bu bölümde 17 yapıya yer verilmiştir.

‘adl ü dād: ‘doğruluk, adelet’ (YED: 185/8 [196], KK: 13a₆ [47]); HF: 1239 [175], HF: 4342 [292]; ADD: 22b₆ [45]; MN: 43b₁₄ [49]).

‘aql u fikr: ‘akıl, fikir’ (MN: 231b₁ [215]; HF: 7720 [412]).

‘ām u ḥās: ‘herkes ve ileri gelenler’ (YED: 305/7 [313], YED: 382/4 [385]).

baḥr u ber: ‘deniz, kara, yeryüzü’ (MN: 45a₃₉ [50]; HŞ:42 [2]).

berr ü baḥr: ‘deniz, kara, yeryüzü’ (RN: 166 [59]; YED: 306/1 [313]).

cevr ü cefā: ‘eziyet, sıkıntı’ (YED: 266/1 [275]; HF: 2554 [223]; KY: 15a₅₅₆ [181], KY: 17a₆₂₈ [187], KY: 36a₁₄₀₆ [255]; GT: 58b₁₅ [206]; ADD: 52b_{83/1} [114]; MN: 142a₉ [145]).

cümle ‘ālem: ‘tamamı, herkes, her şey’ (YED: 317/3 [323]).

dīn diyānet: ‘din, dindarlık’ (YED: 17/1 [33], YED: 366/4 [369]).

dīn ü diyānet: ‘din ve dindarlık’ (YED: 116/1 [125]; YED: 116/2 [125]).

dünyā āḥret: ‘dünya ve ahiret’ (YED: 135/17 [146], YED: 328/5 [334], YED: 331/3 [336], YED: 348/3 [348]).

dünyā vü āḥret: ‘dünya ve ahiret’ (YED: 116/2 [125], YED: 135/16 [146], YED: 254/5 [263]).

feth ü zafer: ‘zafer’ (ADD: 4b₁₇ [6], ADD: 7b₁₃ [11]; MN: 46a₄₁ [50]; MN: 47a₈ [51]; MT: 19b₃ [224]).

ğuşşa vü ğam: ‘üzüntü, keder’ (YED: 403/1 [401]; KEMŞ: 16b₃₂₈ [41]; MN: 110b₃ [104], MN: 114a₆ [108]; KBD: 999/9 [388]).

haş u ‘ām: ‘herkes ve ileri gelenler’ (YED: 126/8 [134], YED: 130/8 [139], YED: 131/7 [140], YED: 239/2 [250], YED: 338/1 [341], YED: 338/2 [341], YED: 358/4 [361]; ÇN: 83 [5]; KK: 58a₈ [93]; HF: 1604 [188]; KY: 12b₄₅₉ [459], KY: 14a₅₁₇ [178], KY: 29b₁₁₅₂ [233], KY: 44a₁₇₂₉ [284], KY: 45b₁₈₀₄ [290], KY: 46a₁₈₂₇ [292], KY: 47a₁₈₇₀ [296], KY: 48a₁₈₉₅ [298], KY: 48b₁₉₁₄ [300], KY: 51b₂₀₃₉ [311]; ADD: 20a₄₃ [40]; MN: 45a₃₂ [50]).

hayr u şer: ‘iyi, kötü’ (SN: 68a₂₁₃₉ [339], SN: 172a₅₂₄₅ [550]); YED: 26/3 [42], YED: 28/9 [45], YED: 124/4 [132], YED: 236/3 [248], YED: 264/7 [274], YED: 292/6 [297], YED: 323/5 [330], YED: 413/5 [411]; YZ: 49₇₂₂ [179]; BAH: 3b₁₃ [56]; KK: 16a₄ [49], KK: 38a₃ [72]; HF: 4554 [301]; MN: 45a₃₂ [50], MN: 242a₂ [223]).

kāl ü kıl: ‘dedikodu’ (YED: 181/2 [189], YED: 196/6 [209], YED: 224/9 [238], YED: 247/4 [257], YED: 288/2 [293]; BAH: 44a₉ [137], BAH: 44b₄ [138]; ADD: 81a_{181/3} [178]).

zevk ü şafā: ‘eğlence, eğlenme’ (GT: 7a₁₅ 8b₁₋₂ [160]; ADD: 6b₁₇ [10], ADD: 10a₁ [17]; MN: 125b₉ [123]).

2.3.4.2 Farsça Kökenli İkilemeler

Bölümümüzde 13 ikileme yer almaktadır.

āb u hevā: ‘hava, su’ (ADD: 6b₇ [9], ADD: 14a₇ [26], ADD: 14a₁₀ [26]; MN: 168a₆ [170]).

āh u zār: ‘ah, inleme, feryat’ (YED: 283/5 [289], YED: 286/4 [291]; SN: 17a₇₁₁ [241]; HF: 6572 [377]).

ad u şan: ‘isim, şan’ (KK: 30a₁ [64], KK: 83a₁₀ [119]; KBD: 1456/2 [543]).

bāġ bostān: ‘bahçe’ (YZ: 98₁₄₆₀ [277]; MT: 9b₅ [212]).

bāġ u bāġçe ~ bāġçe: ‘bağ ve bahçe’ (HF: 4859 [312]; SN: 96a₂₉₅₄ [395], SN: 182b₅₅₈₉ [573]).

bāġ u bostān: ‘bahçe’ (BH: 148a [192]; YED: 3/6 [20], YED: 187/8 [198], YED: 201/38 [217], YED: 335/3 [339]; HF: 1881 [199]; HF: 4090 [282]; KY: 21a₇₉₆ [202]; KY: 23a₈₇₅ [209]; DK: 24b₄ [54]; ADD: 24b₅₀ [50]; MN: 13b₁₈ [28]).

bostān u bāġ: ‘bahçe’ (YZ: 56₈₃₄ [193]; HF: 1687 [191]).

cān u dil: ‘ruh, kalp’ (DFN: 128 [234]; KK: 50a₁₋₂ [85]; KY: 16b₆₂₂ [187]; ADD: 98a_{240/3} [216]).

cān u ten: ‘ruh ve beden’ (YED:200/1 [212], YED:201/28 [216]; HF: 2015 [204]; KY: 13b₅₀₂ [177]).

dil ü cān: ‘ruh, kalp’ (BAH: 16a₇ [81], BAH: 31b₄ [112], BAH: 30b₂ [110], BAH: 34b₄ [118], BAH: 41b₁₂ [132], BAH: 49ab₁₃ [148], BAH: 53b₁₂ [156]; KBD: 3/4 [2]).

kār u bār: ‘iş-güç’ (YED: 28/6 [45]; HF: 3781 [272]; ADD: 10a₅₃ [17], ADD: 12b₅ [22]; KBD: 1038/3 [403]).

kōşk ü sarāy: ‘köşk, saray’ (BH: 84a [177]; YED: 177/7 [185], YED: 186/4 [196], YED: 195/8 [208], YED: 302/10 [310], YED: 368/3 [371]; HF: 3200 [249], HF: 3339 [254]; KY: 10a₃₆₅ [165], KY: 11a₃₉₇ [167], KY: 46a₁₈₂₃ [292], KY: 51b₂₀₄₁ [311], KY: 51b₂₀₅₂ [312]).

nām u nişān: ‘şan, şöret’ (HF: 6700 [381]; ADD: 5a₂₄ [6], ADD: 69a_{139/3} [151]; MN: 256b₆ [233]).

2.3.4.3 İlk Sözcüğü Arapça İkinci Sözcüğü Farsça Kökenli İkilemeler

Bu kısımda 4 ikileme mevcuttur.

‘ahd ü peymân: ‘kuvvetle verilen söz, yemin, ant’ (MN: 151a₉ [156]; MT: 12a₁₄ [215]; ÇN: 23 [5]).

şer u şūr: ‘kötülük, şamata, gürültü’ (HN: 70 [32]; MN: 78b₃ [74]; KBD: 431/4 [171]).

şubḥ u şām: ‘sabah ve akşam’ (MN: 209a₇ [199]; DFN: 70 [230]; KEMŞ: 7a₁₁₇ [28], KEMŞ: 14a₂₇₅ [38]; KK: 98a₅ [135]; KBD: 387/2 [155]).

tāc u taḥt: ‘taht ve taç, istikbal, hükümdarlık’ (YED: 185/6 [195], YED: 245/2 [256], YED: 245/5 [256]; SN: 13a₃₉₀ [220], SN: 14b₄₈₉ [226], SN: 14b₅₄₀ [230], SN: 16a₆₈₉ [239], SN: 16b₇₀₅ [239], SN: 25b₉₅₁ [257], SN: 117b₃₅₉₉ [439], SN: 117b₃₈₁₇ [454], SN: 136b₄₁₉₉ [480], SN: 171b₄₁₉₉ [522], SN: 172b₅₂₂₅ [552], SN: 174b₅₃₁₆ [555], SN: 182a₅₅₇₅ [572], SN: 177b₅₄₁₉ [562]; HF: 3781 [272], HF: 4326 [292], HF: 5913 [352], HF: 6936 [390]; KY: 28a₁₀₇₉ [227], KY: 28a₁₀₈₄ [228]; ADD: 32a₅₈ [67]).

2.3.4.4 İlk Sözcüğü Farsça İkinci Sözcüğü Arapça Kökenli İkilemeler

Bölümde 4 yapı yer almaktadır.

ḥor u ḥakīr: ‘aşağı, bayağı, değersiz’ (YED: 309/3 [316]; KK: 7a₅₋₆ [42], KK: 84b₆₋₇ [120]; KY: 8a₂₇₇ [157], KY: 49a₁₉₅₀ [303], KY: 50a₁₉₈₉ [307]).

müşk ‘anber: ‘güzel koku, esans’ (BH: 177a [197]).

müşg ~ müşk ü ‘anber: ‘güzel koku, esans’ (YZ:32₄₆₅ [145]; HF: 2287 [214]).

taḥt u tāc: ‘taht ve taç, istikbal, hükümdarlık’ (YED: 44/7 [60], YED: 130/5 [139]; HF: 265 [138], HF: 7630 [417]; KY: 15b₅₈₃ [184], KY: 40a₁₅₇₂ [270]).

2.4 Anlam Bakımından İkilemeler

İkilemeler ses bakımından olduğu kadar anlam bakımından da incelenmelidir. İkilemenin anlamı onu oluşturan sözcükler arasındaki anlam ilişkisine göre belirlenir. Çalışmamızda ikilemeleri eş, yakın ve karşıt anlamlılık bakımından inceledik.

2.4.1 Eş Anlamlı Sözcüklerden Oluşan İkilemeler

Aynı anlama gelen sözcükler eğer aynı dilin sözcükleriye aralarında mutlaka küçük de olsa anlam ayrımı vardır. Bunlar, aynı anlama gelen farklı dillere ait sözcüklerse, bu yapıları eş anlamlılık kavramı içinde ele aldık. Hiçbir dilde, birbirinin tam aynı, eşi anlama gelen birden fazla yerli sözcüğün bulunmadığı görüşünü benimseyerek, “bir kavrama bir gösterge” ilkesince, eşanlamlı sözcükleri ayrı ayrı kavramları dile yansıtan ayrı ayrı göstergeler olarak değerlendirdik (Aksan, 1998; 191).

Bu bölümde 46 ikileme mevcuttur.

‘ahd ü peymân: ‘kuvvetle verilen söz, yemin, ant’ (MN: 151a₉ [156]; MT: 12a₁₄ [215]; ÇN: 23 [5]).

‘âkıl ü anjı: ‘akıllı, anlayışlı, zeki’ (BAH: 42a₉ [133]).

‘akıl u ög: ‘akıl’ (SN: 62b₁₉₈₀ [328]).

‘akıl u us: ‘akıl’ (YED: 25/5 [42]; YZ: 62₉₁₉ [205]; HF: 2720 [230]; DK: 23b₆ [53]).

‘ayş u toy: ‘bayram, düğün’ (KY: 10a₃₆₄ [164]).

bellü ‘ayân: ‘apaçık, aşikâr’ (BAH: 45b₁ [140]).

bellü zâhir: ‘açık, aşikâr’ (BAH: 24a₈ [97], BAH: 44a₁₀ [137]).

boy kıdd: ‘boy, pos’ (DK: 107a₅₋₆ [143], DK: 102b₁₀ [279]).

ceng ü şavaş: ‘mücadele, çarpışma’ (DK: 19a₅₋₆ [48]).

deng ~ denġ u ħayrān: ‘şaşkın’ (HF: 1162 [172]) (HF: 1390 [180]) (HF: 1635 [189]) (HF: 3033 [242]) (HF: 3426 [258]) (HF: 3694 [268]) (HF: 3973 [278]) (HF: 4250 [289]) (HF: 4716 [307]) (HF: 4918 [315]) (HF: 6150 [361]).

dinç ü fāriġ: ‘canlı, zinde’ (SN: 181b₅₅₆₁ [571]).

esrük ü hümār: ‘sarhoş’ (YED: 25/5 [42]).

fāġfūr u ħakān: ‘hükümdar’ (YED: 49/7 [67]).

fāriġ u dınsuz: ‘rahat’ (SN: 69b₂₁₈₃ [339]).

fıkr ü şaġınc: ‘düşünce’ (SN: 154b₄₇₃₀ [515]).

görklü vü münakkaş: ‘gösterişli, sanatlı, güzel, göz alıcı’ (DFN: 120 [233]).

gökçek ü ħoş: ‘güzel’ (ADD: 64a_{121/5} [139]).

Ĥaĥ Çalap: ‘Allah’ (YED: 82/8 [97]), YED: 177/5 [184], YED: 186/1 [196], YED: 186/1 [196], YED: 345/1 [346], YED: 345/2 [346], YED: 369/3 [372]; SN: 183a₅₆₁₀ [575]; KEMŞ: 18b₃₅₃ [43]; YZ: 36₅₃₅ [153], YZ: 44₆₅₇ [169], YZ: 76₁₁₂₃ [233], YZ: 83₁₂₃₁ [247], YZ: 96₁₄₂₂ [273]).

ĥalk ĥamu: ‘herkes’ (YZ: 17₂₅₄ [115], YZ: 57₈₄₂ [195]; BAH: 17b₃ [84]).

ĥayāl ü düş: ‘rüya, hülya’ (YED: 70/4 [87]) (YED: 70/4 [87]).

ĥayrān u deng: ‘şaşkın’ (HF: 3905 [276]; ADD: 69b_{142/1} [152]).

heybet ulu: ‘büyüklük, azamet’ (GN: 169b₅₁₇₆ [1041]).

ĥıdmet tapu: ‘hizmet’ (GN: 164a₃₁₇₂ [655]).

ĥor u ĥaĥır: ‘aşağı, bayağı, değersiz’ (YED: 309/3 [316]; KK: 7a₅₋₆ [42], KK: 84b₆₋₇ [120]; KY: 8a₂₇₇ [157], KY: 49a₁₉₅₀ [303], KY: 50a₁₉₈₉ [307]).

ımaġ u ĥāş: ‘güvenilir’ (HF: 858 [160]).

il şār: ‘kent’ (RN: 213 [67]).

il ü şār: ‘şehir’ (YED: 135/19 [146], YED: 160/4 [169], YED: 283/5 [289], YED: 324/2 [330]; SN: 15a₆₅₄ [236], SN: 19b₇₉₅ [246], SN: 24b₉₂₇ [256], SN: 26b₉₉₀ [260], SN: 27a₁₀₀₄ [261], SN: 56a₁₈₀₅ [316], SN: 64a₂₀₁₉ [331], SN: 172a₅₂₄₇ [550]; HF: 5870 [351]; KBD: 889/6 [346]).

il ü şehir: ‘kent’ (RN: 66 [40]; SN: 118a₃₆₂₂ [441], SN: 168a₅₁₃₂ [543]).

iş ü pīşe: ‘iş, amel’ (SN: 9a₂₅₀ [211]).

jeng ü pās: ‘küf, kir’ (ADD: 6b₉ [9]).

ķayġu vū guşşa: ‘üzüntü, kader’ (HF: 2302 [214]).

menzil turak: ‘varılacak yer’ (YED: 310/1 [316]).

oran u kıyās: ‘benzetme, mukayese’ (YED: 48/4 [65]).

safā dirlik: ‘rahat, huzur, gönül şenliği’ (GN: 16a₅₉₆ [137]).

şāğ selāmet: ‘sağ sâlim, sağlıkla esenlikle’ (YED: 413/3 [411]).

şāğ u selāmet: ‘sağ sâlim, sağlıkla esenlikle’ (HF: 6803 [386]).

şānū endīşe: ‘düşünce, fikir’ (DFN: 77 [230]).

satu bāzār: ‘çarşı, pazar’ (RN: 456 [110]; YED: 83/2 [98], YED: 87/5 [102]).

şār u il: ‘şehir’ (SN: 122b₃₇₅₂ [450]).

şehir ü il: ‘kent’ (RN: 70 [41]; KEMŞ: 6b₁₁₀ [28]).

toġru dürüst: ‘doğru, dürüst kimse’ (GN: 233a₇₇₇₇ [411]).

uş u ‘aql: ‘akıl’ (SN: 2b₅₂ [198], SN: 172a₅₂₄₂ [550]).

yār u yoldaş: ‘sevgili, yoldaş’ (DK: 47a₁₀₋₁₁ [78]).

yoldaş u rāz-dār: ‘yoldaş, sırdaş’ (YED: 61/7 [79]).

yoldaş ü yār: ‘sevgili, yoldaş’ (DVH: 33 [239]; YED: 160/8 [169]).

zül f ü saç: ‘saç’ (HF: 1464 [183]).

2.4.2 Yakın Anlamalı Sözcüklerden Oluşan İkilemeler

Yakın anlamalı sözcüklerle oluşturulan ikilemeler kavram çerçevesini genişletmeye ve pekiştirmeye yarar (Ağakay, 1954: 104). Böyle ikilemelerde birinci ya da ikinci sözcüğün anlamı bütün ikilemeye etki eder. “Anlamları yakın olan sözcüklerden kurulan ikilemelerde de, her iki sözcüğün kendi anlamında başlı başına kullanıldığı görülür. Fakat yakın anlamalı sözcüklerden kurulan ikilemelerdeki sözcüklerin bazılarında anlamdan başka, ses ve biçim yakınlıkları da vardır” (Hatiboğlu, 1981: 58-59). Bazen yakın anlamalı iki sözcüğün oluşturduğu ikileme, bu iki sözcüğün kendi anlamlarının dışında ikilemeye özgü yeni bir anlam kazandırır (Çağatay, 1978: 39). Çalışmamızın büyük bir çoğunluğunu yakın anlamalı ikilemeler oluşturmaktadır.

Bu bölümde 214 ikilemeye rastlanmıştır.

āb u hevā: ‘hava, su’ (ADD: 6b₇ [9], ADD: 14a₇ [26], ADD: 14a₁₀ [26]; MN: 168a₆ [170]).

ac u muhtāc: ‘aç, fakir, muhtaç’ (HŞ:336 [13]).

aç u arnuğ: ‘aç, yorgun, yorulmuş’ (SN: 136b₄₂₀₅ [480]).

aç u şusuz: ‘aç ve susuz’ (SN: 123a₃₇₆₈ [451]).

aç u yalın: ‘aç ve çıplak’ (SN: 103a₃₁₅₀ [409]).

ad dad: ‘ad ve tat’ (GN: 57a₆₈₁₈ [229]).

ad şan: ‘isim, şan, şöhret’ (RN: 213 [67]; YED: 71/7 [89]; HF: 5395[332], HF: 5502 [337]).

ad u şan: ‘isim, şan’ (KK: 30a₁ [64], KK: 83a₁₀ [119]; KBD: 1456/2 [543]).

‘adl ü dād: ‘doğruluk, adelet’ (YED: 185/8 [196], KK: 13a₆ [47]); HF: 1239 [175], HF: 4342 [292]; ADD: 22b₆ [45]; MN: 43b₁₄ [49]).

ağız burun: ‘ağız, burun, yüz’ (DK: 100b₆₋₇ [275]).

ağız dil: ‘ağız, dil’ (RN: 220 [68]).

āh ü vāy: ‘ah, vah’ (BAH: 30b₂ [110]).

āh u zār: ‘ah, inleme, feryat’ (YED: 283/5 [289], YED: 286/4 [291]; SN: 17a₇₁₁ [241]; HF: 6572 [377]).

aķca altun: ‘altın, para’ (HF: 7190 [400]).

aķca vū altun: ‘altın, para’ (KG: 116b₅₋₆ [363]).

‘akl bilü: ‘akıl, bilgi, idrak’ (YED: 1/2 [17]).

‘akl u fikr: ‘akıl, fikir’ (MN: 231b₁ [215]; HF: 7720 [412]).

‘akl u gönül: ‘akıl ve kalp’ (YED: 29/7 [46]).

‘akl ü bilü ~ bili: ‘akıl, fikir, bilgi’ (BH: 25b [168]; YED:209/1 [225]).

al- git-: ‘al-, git-’ (SN: 120b₃₆₉₇ [446]).

al- u şat-: ‘al-, sat-’ (SN: 101a₃₁₄₅ [408]).

alaḥ bulaḥ: ‘karmakarışık, alt üst’ (SN: 83b₂₅₈₂ [370]).

alın baş: ‘baş, alın’ (DK: 49a₆₋₇ [79], DK: 74b₁ [224], DK: 101b₉ [275]).

alnuḡ u ‘āciz: ‘gafil, aciz, sersem’ (SN: 72b₂₂₆₇ [348]).

altun aķçe: ‘altın, para’ (YZ: 15₂₁₅ [111], YZ: 15₂₁₆ [111]; DK: 57b₂ [89]).

altun gūmiş: ‘altın-gümüş’ (KG: 57b₃₋₄ [319], KG: 57b₁₀ [319], KG: 128a₁₂₋₁₃₋₁₄ [372]; YED: 114/4 [124]; SN: 14b₄₄₅ [224], SN: 166b₅₀₇₉ [539]; KY: 14a₅₀₉ [177], KY: 42a₁₆₇₂ [279]; DK: 142a₄₋₅ [181]).

altun u gūmiş: ‘altın, gümüş’ (DSM: 3a₅₅ [253]).

aluḡlı aḡrıḡlı: ‘cılız, hastalıklı’ (TTMA: 73a₁₀₋₁₁ [93]).

arpa buḡday: ‘arpa, buḡday’ (TTMA: 71a₉ [92]).

arnuḡ u miskīn: ‘yorgun, miskin, yorulmuş’ (SN: 93a₂₈₆₇ [389]).

aş u şu: ‘yemek ve su’ (HF: 2081 [206]).

ay gün: ‘ay, güneş’ (YED: 252/4 [261], YED: 355/ [356], BAH: 49a₈ [147]).

ayın bayın: ‘şaşırmak’ (SN: 59b₁₈₉₉ [323], SN: 97a₂₉₆₈ [396]).

ay u gün: ‘ay ve gün, her zaman’ (SN: 44b₁₄₉₈ [295]; KY: 3b₉₉ [142], KY: 48a₁₉₀₆ [299]; MN: 154a₁₁ [160]; DFN: 122 [233]).

ay u güneş: ‘ay ve güneş’ (RN: 513 [121]; YED: 12/2 [29], YED: 374/2 [377], YED: 406/2 [404]; YZ: 2₂₄ [85]; ADD: 44a_{52/4} [95]).

ay yıl: ‘ay ve yıl, her zaman’ (DK: 61b₉ [203]; RN: 148 [55]).

ay u yıl: ‘ay ve yıl, her zaman’ (HF: 7190 [400]; BAH: 49a₂ [147]; YED: 32/7 [49]).

bāc u ḡarāc: ‘bir çeşit vergi’ (DSM: 3b₆₃ [254]).

bāḡ bostān: ‘bahçe’ YZ: 98₁₄₆₀ [277]; MT: 9b₅ [212]).

bāḡ u bāḡçe ~ bāḡçe: ‘bağ ve bahçe’ (HF: 4859 [312]; SN: 96a₂₉₅₄ [395], SN: 182b₅₅₈₉ [573]).

bāḡ u bostān: ‘bahçe’ (BH: 148a [192]; YED: 3/6 [20], YED: 187/8 [198], YED: 201/38 [217], YED: 335/3 [339]; HF: 1881 [199]; HF: 4090 [282]; KY: 21a₇₉₆ [202]; KY: 23a₈₇₅ [209]; DK: 24b₄ [54]; ADD: 24b₅₀ [50]; MN: 13b₁₈ [28]).

bakır u tunc: ‘bakır, tunç’ (YED: 114/4 [124]).

bal u şeker: ‘bal ve şeker’ (YED: 271/6 [280]).

bal yağ: ‘bal, yağ’ (ADD: 117a_{305/3} [257]).

baş beyin: ‘akıl, fikir, şuur’ (DK: 79a₂₋₃ [233]).

baş göt: ‘baş, son’ (DK: 110a₅₋₆ [147]).

baş göz: ‘baş, göz’ (DK: 78b₃₋₄ [232]; (TTMA: 72b₁₀₋₁₁ [93]).

baş u cān: ‘baş, can, ruh’ (ADD: 58b_{103/2} [127]; MN: 136b₇ [138]).

baş u göz: ‘baş ve göz’ (SN: 120a₃₆₇₅ [445]).

beg ü pādīshāh: ‘bey, hükümdar’ (SN: 92b₂₈₄₇ [388]).

beg ü ulu: ‘bey, ileri gelen, hükümdar’ (HF: 613 [151], HF: 7302 [405]).

bellü bayık: ‘açık, aşikâr’ (BAH: 22b₁₀ [94], BAH: 27b₅ [104], BAH: 44a₃ [137], BAH: 52a₅ [153]).

bellü beyân: ‘apaçık, âşikâr’ (YED: 56/9 [74], YED: 134/19 [143], YED: 187/5 [198], YED: 349/4 [349]; BAH: 28a₁ [105]).

ben ü sen: ‘ben ve sen’ (SN: 88b₂₇₁₈ [379], SN: 172a₅₂₃₉ [550], SN: 138b₄₂₅₆ [484]).

benven ü ben: ‘benim ve ben’ (YED: 180/8 [188]).

biş on: ‘beş on’ (YED: 291/4 [296]).

bir ü bar: ‘birlik ve varlık’ (KY: 5a₁₅₆ [147], KY: 12b₄₆₃ [173], KY: 20a₇₅₈ [199], KY: 47b₁₈₈₀ [297]).

bit- uzan-: ‘çık-, uza-’ (GN: 65b₁₈₇₈ [393]).

bostān u bāğ: ‘bahçe’ (YZ: 56₈₃₄ [193]; HF: 1687 [191]).

bölük bölük ü şaf şaf u cavk cavk: ‘kısım, sıra, topluluk’ (SN: 6a₁₃₄ [203]).

cān gönül: ‘ruh, kalp, can’ (DVH: 26 [238]; YED: 389/2 [390]).

cān u bağır: ‘ruh, kalp, can’ (SN: 14b₅₅₅ [231]).

cān u baş: ‘can ve baş, beden’ (YED: 146/4 [156]; MN: 173a₇ [174]).

cān u ciger: ‘can ve bağır, iç’ (ADD: 114b_{296/6} [251]).

cān u dil: ‘ruh, kalp’ (DFN: 128 [234]; KK: 50a₁₋₂ [85]; KY: 16b₆₂₂ [187]; ADD: 98a_{240/3} [216]).

cān u gönül: ‘can, gönül ve kalp’ (YED: 32/2 [48], YED:165/9 [173], YED:208/9 [225], YED:256/5 [266], YED:259/3 [268], YED:414/5 [412]; SN: 117b₃₆₀₆ [440]; HF: 709 [155]; KY: 15b₅₆₈ [182]; ADD: 49a_{69/4} [106]; MT: 34a₈ [240]).

cān u ten: ‘ruh ve beden’ (YED:200/1 [212], YED:201/28 [216]; HF: 2015 [204]; KY: 13b₅₀₂ [177]).

cevher altun: ‘mücevher, değerli eşya’ (SN: 78b₂₄₃₆ [359]).

cevr ü cefā: ‘eziyet, sıkıntı’ (YED: 266/1 [275]; HF: 2554 [223]; KY: 15a₅₅₆ [181], KY: 17a₆₂₈ [187], KY: 36a₁₄₀₆ [255]; GT: 58b₁₅ [206]; ADD: 52b_{83/1} [114]; MN: 142a₉ [145]).

cümle ‘ālem: ‘tamamı, herkes, herşey’ (YED: 317/3 [323]).

Çalap Tanrı: ‘Allah’ (SN: 10a₂₉₃ [214], SN: 184b₅₆₄₉ [577]; HF: 2837 [234], KY: 5b₂₀₃ [151]).

dere depe: ‘dere, tepe’ (DK: 100a₁₃ [275]).

di- işit-: ‘söyle-, duy-’ (GN: 62a₁₈₈₃ [395]).

dil dudak: ‘dil dudak’ (YED: 239/6 [250]).

dil ü cān: ‘ruh, kalp’ (BAH: 16a₇ [81], BAH: 31b₄ [112], BAH: 30b₂ [110], BAH: 34b₄ [118], BAH: 41b₁₂ [132], BAH: 49ab₁₃ [148], BAH: 53b₁₂ [156]; KBD: 3/4 [2]).

dīn diyānet: ‘din, dindarlık’ (YED: 17/1 [33], YED: 366/4 [369]).

dīn ü diyānet: ‘din ve dindarlık’ (YED: 116/1 [125]; YED: 116/2 [125]).

dök- saç-: ‘dök-, saç-’ (SN: 13b₃₉₆ [221]).

dünyā āḥret: ‘dünya ve ahiret’ (YED: 135/17 [146], YED: 328/5 [334], YED: 331/3 [336], YED: 348/3 [348]).

dünyā vü āḥret: ‘dünya ve ahiret’ (YED: 116/2 [125], YED: 135/16 [146], YED: 254/5 [263]).

ekin tarı: ‘buğday’ (TTMA: 69b₁₅ 70a₁₋₂ [91], TTMA: 70b₉ [92]).

el ayak: ‘el, ayak’ (KY: 16b₆₃₈ [188]; MŞ: 118b₁₃ [133], MŞ: 154b₇ [169]).

etmek ü aş: ‘yiyecek’ (YZ: 72₁₀₇₁ [225]).

et ü deri: ‘et ve deri’ (YED: 177/7 [186], YED: 195/7 [208]; HN: 42 [28], MN: 144b₆ [148]).

et ü sünük: ‘et ve kemik’ (YED: 152/2 [161]).

et ten: ‘et-ten, beden’ (YED: 317/4 [323], YED: 415/5 [413]).

ev ü barh: ‘ocak, yuva’ (GN: 214b₆₂₅₅ [123]).

eylük ihsân: ‘iyilik, iyilik etme, bağışlama’ (BH: 45b [170]).

eylük ü yavuzlık: ‘iyilik ve kötülük’ (SN: 101a₃₀₈₀ [404]).

feth ü zafer: ‘zafer’ (ADD: 4b₁₇ [6], ADD: 7b₁₃ [11]; MN: 46a₄₁ [50]; MN: 47a₈ [51]; MT: 19b₃ [224]).

geyim keçim: ‘savaş elbisesi, zırh’ (DK: 107a₁₂₋₁₃ [144], DK: 103a₁ [279]).

girev dutu: ‘rehin’ (KG: 145a₆₋₇ [384]).

gökcek ü tatlu: ‘güzel’ (SN: 5a₁₀₅ [201]).

gönül cân : ‘ruh, kalp, can’ (YED: 1/2 [17]; KEMŞ: 5b₉₂ [27]).

gönül ü cân: ‘can, gönül ve kalp’ (SN: 46a₁₅₄₉ [299]; KEMŞ: 3a₃₀ [23], HF: 6074 [358]).

gör- işit-: ‘gör-, işit-’ (GN: 244b₄₈₃₉ [977]; SN: 3a₄₇ [198]).

göz ü kaş: ‘göz-kaş’ (YED: 92/5 [106], YED: 354/5 [355]; SN: 30a₁₀₇₇ [266], SN: 119b₃₆₅₈ [443]; HF: 6582 [377]; MN: 172a₇ [173], MN: 180a₁ [179], MN: 185b₇ [182]; KBD: 391/5 [157]).

göz ü kulaç: ‘göz kulak’ (KY: 16b₆₃₈ [188]).

ğuşsa vü ğam: ‘üzüntü, keder’ (YED: 403/1 [401]; KEMŞ: 16b₃₂₈ [41]; MN: 110b₃ [104], MN: 114a₆ [108]; KBD: 999/9 [388]).

güç ü başınç: ‘zulüm’ (SN: 167b₅₁₁₀ [541], SN: 176a₅₃₆₆ [558]).

gül- oyna-: ‘gül-, oyna-’ (SN: 49b₁₆₃₃ [304], SN: 173b₅₂₈₂ [553]; KY: 45a₁₇₈₄ [289]).

hafta vü ay: ‘hafta ve ay’ (HF: 4314 [291]).

harīf ü konuḡ: ‘dost, arkadaş, misafir’ (SN: 130a₄₀₀₆ [467]).

hevā su: ‘hava, su’ (MT: 25a₁₄ 25b₁ [230]).

ılan ~ yılan çıyan: ‘yılan, böcek’ (YED: 241/4 [252], YED: 340/4 [343]).

iç- yi-: ‘iç-, ye-’ (SN: 21a₈₂₉ [249], SN: 29a₁₀₅₇ [264]).

il gün: ‘halk, topluluk’ (DK: 153b₄₋₅ [193], DK: 106a₁ [285]).

il ü boy: ‘kabile’ (SN: 115a₃₅₁₅ [434]).

iş güç: ‘iş, hizmet’ (KG: 109b₁₄₋₁₅, 110a₁ [358]).

iş ḡur: ‘eş, dost’ (GN: 133a₃₈₇₃ [789]).

iz toz: ‘iz, toz’ (RN: 439 [108]).

iz u yol: ‘yol, iz’ (SN: 132a₄₀₆₃ [471]).

ḡaba vü yüce: ‘büyük’ (SN: 132a₄₀₇₂ [471]).

ḡāl ü ḡīl: ‘dedikodu’ (YED: 181/2 [189], YED: 196/6 [209], YED: 224/9 [238], YED: 247/4 [257], YED: 288/2 [293]; BAH: 44a₉ [137], BAH: 44b₄ [138]; ADD: 81a_{181/3} [178]).

ḡamu ‘ālem: ‘herkes’ (RN: 391 [100]).

ḡar buz: ‘kar, buz’ (DK: 15a₄₋₅ [43]).

kār u bār: ‘iş-güç’ (YED: 28/6 [45]; HF: 3781 [272]; ADD: 10a₅₃ [17], ADD: 12b₅ [22]; KBD: 1038/3 [403]).

ḡara yaḡız: ‘esmer’ (KY: 22b₈₅₉ [208]).

kaş u göz: ‘göz-kaş’ (ADD: 45b_{58/5} [99]; KBD: 339/9 [135]).

kaygu kayı: ‘endişe, sıkıntı, tasa’ (BH: 13a [166]).

kaygu vu korğu: ‘endişe, korku’ (SN: 93a₂₈₆₅ [389]).

karavaş u kul: ‘kul, abd’ (SN: 127b₃₉₃₅ [462]).

kaz tavuk: ‘kaz, tavuk’ (DK: 129b₆₋₇ [167]).

kış yaz: ‘kız yaz, sürekli’ (DK: 15a₄₋₅ [43]).

kibr ü meni: ‘büyüklenme ve benlik’ (YED: 83/6 [98]; KK: 51a₄₋₅ [85]).

kol kanat: ‘kol ve kanat’ (MT: 64a₅₋₆ [273]).

korğu vü kaygu: ‘endişe, korku’ (SN: 82b₂₅₅₄ [368]).

korğu kayu: ‘üzüntü, endişe, tasa’ (YED: 31/2 [47]).

kov u sav: ‘laf, söz, dedikodu’ (HF: 6078 [358]).

koyun u kurt: ‘koyun ve kurt’ (SN: 148a₄₅₃₄ [502]).

kök şımağ: ‘temel, esas’ (DK: 140b₁₁ [180], DK: 142a₇ [181]).

köşk ü sarây: ‘köşk, saray’ (BH: 84a [177]; YED: 177/7 [185], YED: 186/4 [196], YED: 195/8 [208], YED: 302/10 [310], YED: 368/3 [371]; HF: 3200 [249], HF: 3339 [254]; KY: 10a₃₆₅ [165], KY: 11a₃₉₇ [167], KY: 46a₁₈₂₃ [292], KY: 51b₂₀₄₁ [311], KY: 51b₂₀₅₂ [312]).

kul halâyık: ‘kul, cariye’ (DK: 59b₁ [91]).

kul karavaş: ‘köle, hizmetçi’ (KG: 37b₁₃₋₁₄ [304], KG: 56b₂₋₃ [318], KG: 110b₁₅, 111a₁₋₂₋₃ [359]; SN: 144a₄₄₁₃ [494]; YZ: 13₁₈₅ [107]; KK: 17a₃ [50]; HF: 7190 [400], HF: 7725 [417]; (KY: 49b₁₉₆₄ [305]; DK: 57b₁ [89], DK: 89a₁₁₋₁₂ [125], DK: 81b₃ [237], DK: 92a₃ [257], DK: 99b₁₀ [273]).

ķul u ķaravař: ‘köle, hizmetçi’ (SN: 19b₇₈₇ [246], SN: 31a₁₁₁₆ [268], SN: 103a₃₁₄₆ [408], SN: 166b₅₀₇₈ [539]; KBD: 1037/5 [402]).

k r u ker: ‘mevki, derece, kudret’ (HF: 4931 [315]; GN: 210a₇₀₂₅ [267]).

ķurd ķuř: ‘kurt ve kuş’ (YED: 74/3 [91]; YED: 384/7 [386]).

ķurd u koyım: ‘kurt ve koyun’ (KK: 39b₅ [74]; HF: 1010 [166]).

ķurd u ķuř: ‘koyun ve kurt’ (SN: 118b₃₆₂₈ [441]).

ķuyruķsız ķulaķsız: ‘kuyruk ve kulak’ (DK: 45b₇₋₈ [76], DK: 73a₃ [222], DK: 73a₇ [222]).

m l  avar: ‘mal, mülk, eşya’ (BH: 83a [177]).

m l u  avar: ‘mal, mülk, eşya’ (DSM: 1b₁₈ [251]; SN: 10a₂₉₃ [214], SN: 107b₃₂₉₈ [419], SN: 68a₂₁₄₇ [339], SN: 88a₂₇₀₀ [378], SN: 88a₂₇₀₆ [378]; HF: 6200 [363]).

mekr    l: ‘hile, tuzak’ (SN: 88a₂₇₀₃ [378]; ADD: 63a₁ [137], MN: 173b₁ [174]).

m řķ ‘anber: ‘güzel koku, esans’ (BH: 177a [197]).

m řķ ~ m řķ   ‘anber: ‘güzel koku, esans’ (YZ:32₄₆₅ [145]; HF: 2287 [214]).

n m u niş n: ‘şan, şöhret’ (HF: 6700 [381]; ADD: 5a₂₄ [6], ADD: 69a_{139/3} [151]; MN: 256b₆ [233]).

od u ķor: ‘ateş ve kor’ (SN: 185a₅₆₅₉ [578]).

oķ u yay: ‘ok ve yay’ (SN: 117a₃₅₆₄ [437]).

oķı- yaz-: ‘okumak ve yazmak’ (SN: 10b₃₀₇ [215]).

olmış oldaçı: ‘olmuş, olacak’ (GN:121a₂₃₁₅ [483]).

ot u yaprak: ‘ot ve yaprak’ (HF: 4490 [298]).

 l- yit-: ‘can vermek, ortadan kaybolmak’ (DK: 6a₁₃ [33]).

şaç şakal: ‘saç ve sakal’ (SN: 34a₁₂₀₂ [274]; DK: 134b₁₃ 135a₁ [172]; MŞ: 152a₂ [168], MŞ: 153b₃₋₄ [168], MŞ: 153b₄ [168], MŞ: 153b₁₀ [169], MŞ: 153b₁₅ [169], MŞ: 154a₁₅ [169], (MŞ: 154b₂ [169], MŞ: 176a₁₅ 176b₁ [194], MŞ: 178b₂ [195]).

şaç u şakal: ‘saç ve sakal’ (DFN: 140 [234]; SN: 131b₄₀₅₈ [471]).

şag esen: ‘sağ sâlim, sağlıkla esenlikle’ (SN: 87a₂₆₆₉ [376], SN: 136a₄₂₂₂ [482], SN: 148b₄₅₅₄ [504], SN: 169a₅₁₅₀ [544]; DK: 14b₁₀ [43], DK: 23b₁₂ [54], DK: 23b₁₃ [54], DK: 50a₁₋₂ [80], DK: 60b₁₃ [93], DK: 90b₄ [127], DK: 133b₁ [171], DK: 137a₁₃ [175], DK: 64b₈ [208], DK: 75b₆ [226], DK: 86a₇ [246]; MT: 16b₇ [220]; KBD: 953/6 [370]).

şag u esen: ‘sağ sâlim, sağlıkla esenlikle’ (ADD: 58b_{102/2} [127]).

şag u selâmet: ‘sağ sâlim, sağlıkla esenlikle’ (HF: 6803 [386]).

şaglık şağınç: ‘sağlık, esenlik’ (DK: 67b₁ [214]).

şagu şaga: ‘ağıt’ (HF: 6697 [381]).

şakal u saç: ‘saç ve sakal’ (YED: 35/2 [51]; SN: 159b₄₈₈₇ [526]).

şarp katı: ‘sert’ (YED: 66/6 [84]).

sâz u söz: ‘kelam, müzik ve hoş sohbet’ (MN: 62b₉ [52], MN: 188b₇ [184]).

sen ben: ‘sen, ben, I. ve II. şahıs zamiri’ (YED: 360/9 [364], YED: 54/3 [72], YED: 143/5 [153], YED: 165/12 [173], YED: 323/9 [330]).

sen ü ben: ‘sen ve ben, I. ve II. şahıs zamiri’ (YED: 143/5 [153], YED: 358/2 [361], YED: 358/8 [361], YED: 358/9 [362], YED: 360/9 [364]; KBD: 551/6 [218]).

senlik benlik: ‘senlik ve benlik, nefis’ (YED: 252/5 [262], YED: 338/5 [341]).

senlik ü benlik: ‘senlik ve benlik, nefis’ (YED:201/27 [216]).

siz ü biz: ‘siz ve biz’ (SN: 2b₂₇ [196]).

şoğan şarmusak: ‘soğan ve sarımsak’ (SN: 150a₄₅₉₉ [507]).

söz ü savaş: ‘dövüş ve çekişme’ (GN: 24b₂₄₃ [147]).

söz ü sâz: ‘kelam, müzik ve hoş sohbet’ (SN: 34a₁₁₉₁ [274]; HF: 3974 [278]).

şusuz u yalunuz: ‘susuz, yalnız’ (SN: 136b₄₂₀₅ [480]).

şems ü ay: ‘güneş ve ay’ (KY: 15b₅₈₀ [183]).

şer u şūr: ‘kötülük, şamata, gürültü’ (HN: 70 [32]; MN: 78b₃ [74]; KBD: 431/4 [171]).

tâc u taht: ‘taht ve taç, istikbal, hükümdarlık’ (YED: 185/6 [195], YED: 245/2 [256], YED: 245/5 [256]; SN: 13a₃₉₀ [220], SN: 14b₄₈₉ [226], SN: 14b₅₄₀ [230], SN: 16a₆₈₉ [239], SN: 16b₇₀₅ [239], SN: 25b₉₅₁ [257], SN: 117b₃₅₉₉ [439], SN: 117b₃₈₁₇ [454], SN: 136b₄₁₉₉ [480], SN: 171b₄₁₉₉ [522], SN: 172b₅₂₂₅ [552], SN: 174b₅₃₁₆ [555], SN: 182a₅₅₇₅ [572], SN: 177b₅₄₁₉ [562]; HF: 3781 [272], HF: 4326 [292], HF: 5913 [352], HF: 6936 [390]; KY: 28a₁₀₇₉ [227], KY: 28a₁₀₈₄ [228]; ADD: 32a₅₈ [67]).

tağ ova: ‘dağ, ova’ (GN: 30b₇₇₂ [173]).

tağ taş: ‘dağ taş, her yer’ (BH: 152a [193]; YED:222/2 [235]; SN: 80a₂₄₈₂ [362]; HF: 2144 [208]).

tağ u kaya: ‘dağ, taş, kaya’ (SN: 140a₄₃₀₁ [487]).

tağ u taş: ‘dağ taş, her yer’ (HF: 1914 [200], HF: 4805 [310]).

tağ u taş u yaban: ‘dağ tepe, ıssız alan’ (SN: 129b₄₀₀₂ [467]).

tağ u yabān: ‘dağ, ıssız yer’ (HF: 1763 [194]).

taht u tâc: ‘taht ve taç, istikbal, hükümdarlık’ (YED: 44/7 [60], YED: 130/5 [139]; HF: 265 [138], HF: 7630 [417]; KY: 15b₅₈₃ [184], KY: 40a₁₅₇₂ [270]).

taş toprak: ‘taş, toprak’ (HF: 2081 [206]).

taş u tağ: ‘dağ taş, her yer’ (SN: 13a₃₈₀ [220], SN: 28a₁₀₃₈ [263], SN: 48b₁₆₀₈ [302], SN: 90b₂₇₈₁ [383]; HF: 4055 [281]).

taş u toprak: ‘taş ve toprak’ (RN: 291 [81]) (HF: 4490 [298]).

tat vü tuz: ‘tat, tuz, lezzet’ (KBD: 336/2 [134]).

teñ tuş: ‘eş, dost, yakın’ (DK: 77a₁₂ [229]).

toğru dürüst: ‘doğru, dürüst kimse’ (GN: 233a₇₇₇₇ [411]).

torıl- todıl-: ‘kızıp homurdanarak bir şeyler mırıldayıp söylen-’ (SN: 73b₂₂₉₇ [350]).

toy düğün: ‘düğün, bayram’ (DK: 147a₁₂₋₁₃ [187]).

ulu vü beg: ‘bey, ileri gelen, hükümdar’ (SN: 14b₄₂₇ [223], SN: 117b₃₅₉₁ [439], SN: 32a₁₁₄₅ [270]).

uruş tokuş: ‘savaş, mücadele’ (TTMA: 70b₅₋₆ [92]).

uşak oğlan: ‘çocuk’ (BH: 45b [170], BH: 47b [172]).

uş ~ uşş u ög ~ ök: ‘akıl’ (BAH: 47b₁₁ [144]; SN: 38b₁₅₁₄ [265]).

uz uz u az az: ‘yavaşça ve biraz’ (SN: 61b₁₉₆₀ [327]).

vuruş tokuş savaş: ‘cenk, savaş, mücadele’ (YED: 403/2 [401]).

yağ u bāl: ‘yağ ve bal’ (HF: 3146 [247], HF: 6064 [358]).

yamrı yumrı: ‘eğilmiş, çarpık’ (DK: 139a₂₋₃₋₄ [178]).

yan- yakıl-: ‘dert dök-, mahzun ol-’ (YED: 156 /6 [165]).

yarağ yat: ‘hazırlık, teçhizat’ (SN: 144b₄₄₃₄ [496]).

yat- tur-: ‘yatıp, kalkma, bir arada bulunma, cima etme’ (KG: 77a₁₅, 77b₁₋₂₋₃ [334]; KG: 93a₆₋₇ [345], KG: 127a₇₋₈₋₉ [371]).

yat yarağ: ‘hazırlık, teçhizat’ (HF: 4788 [310], HF: 5055 [320]).

yavuz hayrsuz: ‘kötü, yaramaz’ (TTMA: 73b₂₋₃ [92]).

yaz- u düz-: ‘yazmak, telif etmek, nazmetmek’ (SN: 175a₅₃₄₃ [557], SN: 185b₅₇₀₃ [581]).

yaz u güz: ‘yaz ve sonbahar’ (SN: 175a₅₃₄₃ [557]).

yazı yaban: ‘ova, kır’ (DK: 5b₈₋₉ [33], DK: 6b₄₋₅ [33]).

yazuklu yavuz: ‘kötü, günahkâr’ (BH: 117b [185]).

yıl u ay: ‘ay ve yıl, her zaman’ (SN: 117a₃₅₆₃ [437]).

yılkı kara: ‘hayvan, at sürüsü’ (TTMA: 70a₁₂₋₁₃ [92]).

yi- iç-: ‘yemek ve içmek’ (GN: 205b₅₉₈₇ [69]; SN: 14b₄₃₂ [223], SN: 14b₄₃₇ [223], SN: 21a₈₂₆ [249], SN: 51a₁₆₇₃ [307], SN: 158a₄₈₄₂ [523], SN: 174a₅₃₀₁ [554]; DK: 109a₃₋₄ [146], DK: 130a₈ [168], DK: 137b₆ [176], DK: 147a₁₂₋₁₃ [187], DK: 104b₇ [283]; BH: 96a [180], BH: 148b [193]; KG: 108b₁₂₋₁₃ [357], KY: 51b₂₀₄₄ [312]; GN: 205b₅₉₈₇ [69]).

yi- ü iç-: ‘yemek ve içmek’ (SN: 153b₄₇₀₇ [514]; YZ: 57₈₄₁ [195], HF: 515 [147]).

yi- yidür-: ‘ye-, yedir-’ (YED: 107 / 8 [118]).

yir yurt: ‘vatan, memleket’ (DK: 27a₇₋₈ [57]).

yohsul aç: ‘fakir, zengin karşıtı’ (YZ: 60₈₈₆ [201]).

yol u iz: ‘yol, iz’ (SN: 123b₃₈₀₆ [454]).

yön yoş: ‘cihet, taraf’ (HF: 7804 [424]).

yüz göz: ‘yüz, göz, çehre’ (KBD: 865/2 [337]), KBD: 958/4 [371]; DK: 46a₁₂₋₁₃ [76]).

yüz ü yanak: ‘yüz ve yanak, surat’ (YED: 132/1 [140]).

zevk ü şafâ: ‘eğlence, eğlenme’ (GT: 7a₁₅ 8b₁₋₂ [160]; ADD: 6b₁₇ [10], ADD: 10a₁ [17]; MN: 125b₉ [123]).

2.4.3 Karşıt Anlamlı Sözcüklerden Oluşan İkilemeler

Anlamı karşıt olan sözcüklerden oluşan ikilemeler mecaz yoluyla yeni bir kavram yaratmaya, iki karşıt kavramı uzlaştırıp iki kutuplu bir düşünce anlatmaya ya da iki ihtimali karşılaştırıp ikircillik meydana getirmeye yarar (Ağakay, 1954: 104). Çalışmamızda karşıt anlamlı sözcüklerin oluşturduğu ikilemelerde birbirini tamamlama ve karşıtlıkla elde edilen yeni kavramlar gözlenmektedir.

Bu bölümde 85 yapı vardır.

acı tatlu: ‘acı, tatlı’ (YED: 171/6 [179]).

ağ u kara: ‘siyah ve beyaz’ (ADD: 43a_{50/4} [93]; YED: 284/4 [290]; ADD: 52a_{81/2} [113]; MN: 140a₂ [143]).

ağdur- u indür-: ‘kaldır- ve indir-’ (GN: 122b₇₉₈₉ [453]).

‘ām u ḥās: ‘herkes ve ileri gelenler’ (YED: 305/7 [313], YED: 382/4 [385]).

artuḡ eksük: ‘fazla, eksik’ (KK: 98b₉ [135]).

artuḡ u eksük: ‘fazla, eksik’ (HF: 21 [129]).

assı ziyān: ‘fayda, kazanç, menfaat, zarar’ (YED: 60/5 [78], YED:259/3 [268], YED:264/4 [273], YED:371/6 [376]).

aşaḡ u yüce: ‘adi ve ulu’ (SN: 21a₈₂₂ [248]).

‘avrat u er: ‘kadın, erkek’ (MN: 93b₂₁ [85]).

az çok: ‘az çok’ (KG: 63b₅₋₆ [323]).

az u çoḡ ~ çoḡ: ‘az ve çok’ (H: 19 [271], H: 48 [273]; SN: 62b₁₉₈₅ [329]; BAH: 38b₁₀ [126]; SN: 155b₄₇₆₇ [518]; HF: 21 [129]).

baḡla- şeş-: ‘baḡla-, çöz-’ (GN: 149b₄₅₂₀ [915]).

baḡr u ber: ‘deniz, kara, yeryüzü’ (MN: 45a₃₉ [50]; HŞ:42 [2]).

baş u pā: ‘baş ve ayak’ (MN: 91a₄ [83], MN: 94b₂₉ [86]).

bay yoḡsul: ‘zengin, fakir’ (KG: 118a₅₋₆ [364]).

bay u yoḡsul: ‘zengin, fakir’ (KG: 118a₅₋₆ [364]; SN: 12a₈₅₆ [251]; KG: 118a₅₋₆ [364]; YZ: 25₃₇₂ [131], YZ: 56₈₂₈ [193], YZ: 95₁₄₁₀ [271]; HF: 385 [143], HF: 1711 [192], HF: 6229 [364]).

berr ü baḡr: ‘deniz, kara, yeryüzü’ (RN: 166 [59]; YED: 306/1 [313]).

biliş ü yād: ‘tanıdık ve yabancı’ (BAH: 39a₆ [127]).

bugün yarın: ‘bugün yarın’ (RN: 53 [38], RN: 454 [110]; YED: 174/7 [182]; DK: 64b₈ [208]).

bugün ü yarın: ‘bugün ve yarın’ (SN: 14b₄₆₉ [225]; HF: 6284 [366]).

çirkin ü göğçek: ‘çirkin ve güzel’ (HF: 7770 [422]).

dün gün ~ kün: ‘gece, gündüz, her zaman’ (DVH: 26 [238]; YED: 9/3 [26], YED: 14/4 [31], YED: 51/1 [69], YED: 87/1 [101], YED: 124/8 [133], YED: 146/2 [156], YED: 146/5 [156], YED: 154/5 [164], YED: 182/6 [190], YED: 222/6 [236], YED: 244/2 [255], YED: 283/5 [289], YED: 295/7 [300], YED: 295/13 [300], YED: 313/5 [320], YED: 313/7 [320], YED: 381/1 [383], YED: 402/5 [401], YED: 413/6 [411], YED: 415/2 [413]; SN: 7b₁₈₃ [207], SN: 9a₂₅₀ [211], SN: 14b₅₆₅ [231], SN: 17a₇₁₂ [241], SN: 18b₇₆₀ [244], SN: 23b₈₉₅ [253], SN: 23b₂₃₁₁ [352], SN: 29b₁₀₆₇ [265], SN: 93b₂₈₇₀ [390], SN: 100a₃₀₄₉ [390], SN: 116a₃₅₃₆ [435], SN: 136a₄₁₈₈ [479], SN: 138a₄₂₃₃ [482]; RN: 74 [41], RN: 258 [75], KEMŞ: 20b₃₇₈ [45], BH: 32b [169]; YZ: 8₁₀₉ [97], YZ: 24₃₅₀ [129], YZ: 34₄₉₅ [149], YZ: 45₆₆₃ [171], YZ: 46₆₇₄ [173], YZ: 52₇₆₉ [185], YZ: 60₈₈₆ [201], YZ: 61₈₉₇ [203], YZ: 67₉₉₄ [215], YZ: 69₁₀₁₉ [219], YZ: 75₁₁₁₆ [231], YZ: 84₁₂₄₄ [249], YZ: 84₁₂₅₇ [249], YZ: 85₁₂₅₈ [251], YZ: 90₁₃₄₂ [261], YZ: 90₁₃₄₇ [261]; BAH: 47b₁₁ [144]; HF: 1510 [185], HF: 6418 [371]; KY: 51b₂₀₄₀ [311]; MN: 26a₆ [37]).

dün ü gün: ‘gece, gündüz, her zaman’ (DSM: 3a₆₀ [254]; KG: 55a₁₅ [317], KG: 21b₁ [292]; RN: 274 [78]; YED: 24/5 [41], YED: 54/1 [72], YED: 70/3 [87], YED: 137/1 [148], YED: 148/5 [158], YED: 159/3 [168], YED: 269/2 [278], YED: 295/8 [300], YED: 304/6 [312], YED: 308/2 [315], YED: 310/7 [317], YED: 313/5 [320], YED: 333/4 [337], YED: 343/8 [345], YED: 377/3 [380], YED: 381/4 [384], YED: 393/1 [392]; SN: 1b₇ [195], SN: 2a₁₈ [196], SN: 10a₂₈₉ [214], SN: 14b₄₃₇ [223], SN: 14b₅₁₃ [228], SN: 14b₅₅₆ [231], SN: 15b₆₇₅ [238], SN: 19a₇₇₈ [245], SN: 25a₉₄₀ [256], SN: 26b₉₈₁ [259], SN: 31b₁₀₃₁ [269], SN: 38b₁₃₄₀ [284], SN: 40b₁₃₉₉ [288], SN: 46a₁₅₄₉ [299], SN: 46a₁₈₁₃ [317], SN: 60a₁₉₀₉ [323], SN: 61a₁₉₅₀ [326], SN: 64b₂₀₃₉ [332], SN: 78b₂₄₃₀ [359], SN: 92a₂₈₃₃ [387], SN: 94b₂₈₈₉ [392], SN: 99a₃₀₂₀ [400], SN: 99a₃₂₄₀ [415], SN: 111b₃₄₁₇ [427], SN: 115b₃₅₂₀ [434], SN: 115b₃₅₂₇ [435], SN: 116a₃₅₃₇ [435], SN: 123a₃₇₈₂ [451], SN: 123b₃₈₁₄ [454], SN: 124a₃₈₂₇ [455], SN: 124b₃₈₄₈ [456], SN: 125a₃₈₅₉ [456],

SN: 155a₄₇₄₅ [516], SN: 167a₅₀₉₁ [540], SN: 174b₅₃₂₆ [556]; YZ: 1₁₄ [83], YZ: 19₂₇₀ [119], YZ: 23₃₃₁ [127]; BAH: 14a₂ [77], BAH: 20a₁ [89], BAH: 22a₁₁ [93], BAH: 33b₇ [116], BAH: 37a₈ [123], BAH: 49a₈ [147]; HN: 40 [26], HN: 84 [34]; HF: 39 [130], HF: 727 [155], HF: 731 [155], HF: 1508 [184], HF: 1765 [194], HF: 3853 [274], HF: 4572 [301], KY: 16b₆₂₄ [187], KY: 50b₂₀₀₄ [308]; MN: 120b₅ [117]; HŞ: 226 [9]).

dün ü gündüz: ‘gece, gündüz, her zaman’ (GN: 32a₉₁₄ [203]; YED: 359/8 [363], YZ: 59₈₇₂ [199]; HF: 1291 [177], HF: 1480 [183], HF: 4314 [291], HF: 5747 [346], HF: 6860 [388]).

er ‘avret: ‘erkek, kadın’ (SN: 40b₁₃₈₉ [287]).

er ü ‘avret: ‘erkek, kadın’ (YZ: 21₃₀₄ [123], YZ: 25₃₇₃ [31]; HF: 3975 [278], HF: 4664 [305]; MT: 8b₇ [211]).

erkek ü dişi: ‘erkek-kadın’ (YED: 115/5 [124]).

eyü ~ eygü yavuz: ‘iyi, kötü’ (BH: 30b [168]).

gel- git-: ‘gel-, git-’ (SN: 4b₈₉ [200]; DK: 132b₁₀₋₁₁₋₁₂ [171]).

gece ~ gice gündüz: ‘gece, gündüz, her zaman’ (DSM: 3a₅₆ [253]; YED: 82/6 [97], YED: 146/6 [156], YED: 301/8 [308]; SN: 106b₃₂₅₆ [416]; ÇN: 56 [5]; KEMŞ: 5b₁₁₁ [28], KEMŞ: 10a₁₉₁ [33]; YZ: 11₁₆₁ [103]; YZ: 11₁₆₄ [103], YZ: 59₈₇₁ [199]; BAH: 23b₁₁ [96], BAH: 51a₁₃ [151]; HF: 378 [142], HF: 761 [157], HF: 1028 [166], HF: 1845 [197], HF: 2262 [213], HF: 2366 [216], HF: 2378 [217], HF: 4292 [290], HF: 5796 [348], HF: 6401 [370]; KY: 6b₂₀₈ [151], KY: 35a₁₃₆₅ [252], KY: 51b₂₀₄₄ [312]; DK: 36b₁₁ [69], DK: 49a₁₃ 49b₁ [79], DK: 98a₂ [133], DK: 152b₁₀ [193], DK: 68b₃ [216]; MN: 41a₃ [47], MN: 45a₃₂ [50]; MT: 7a₉ [209]; KBD: 429/3 [170]).

gice vü gündüz: ‘gece ve gündüz’ (YED: 236/5 [249]).

gök ü yir: ‘yeryüzü’ (SN: 28a₁₀₃₅ [263], SN: 89b₂₇₅₀ [381]; KK: 2a₄ [38]).

gündüz gice: ‘gece, gündüz, her zaman’ (SN: 87b₂₆₇₉ [376]).

haş u ‘âm: ‘herkes ve ileri gelenler’ (YED: 126/8 [134], YED: 130/8 [139], YED: 131/7 [140], YED: 239/2 [250], YED: 338/1 [341], YED: 338/2 [341], YED: 358/4 [361];

ÇN: 83 [5]; KK: 58a₈ [93]; HF: 1604 [188]; KY: 12b₄₅₉ [459], KY: 14a₅₁₇ [178], KY: 29b₁₁₅₂ [233], KY: 44a₁₇₂₉ [284], KY: 45b₁₈₀₄ [290], KY: 46a₁₈₂₇ [292], KY: 47a₁₈₇₀ [296], KY: 48a₁₈₉₅ [298], KY: 48b₁₉₁₄ [300], KY: 51b₂₀₃₉ [311]; ADD: 20a₄₃ [40]; MN: 45a₃₂ [50]).

h     u Ő   : ‘iyi, k    ’ (SN: 68a₂₁₃₉ [339], SN: 172a₅₂₄₅ [550]); YED: 26/3 [42], YED: 28/9 [45], YED: 124/4 [132], YED: 236/3 [248], YED: 264/7 [274], YED: 292/6 [297], YED: 323/5 [330], YED: 413/5 [411]; YZ: 49₇₂₂ [179]; BAH: 3b₁₃ [56]; KK: 16a₄ [49], KK: 38a₃ [72]; HF: 4554 [301]; MN: 45a₃₂ [50], MN: 242a₂ [223]).

ı    Ő    : ‘sıcak, so    ’ (DSM: 3b₆₅ [254]).

ı       : ‘ı         ve dı      ’ (RN: 511 [121]; KEM  : 20a₃₇₀ [44], YZ: 73₁₀₈₆ [227]).

ışığı    : ‘ışığı ve dı      ’ (HN: 75 [34], HN: 86 [36]; HF: 449 [145], HF: 1693 [191], HF: 2313 [215]) (H  :73 [3]).

ııı      ~     : ‘gece g      , her zaman’ (YZ: 45₆₆₄ [171]; YED: 157/5 [166]; KEM  : 8b₁₅₂[30]; MT: 40b₁₄ [248]).

ı        : ‘erken ve üç’ (HF: 2735 [230]).

ııı v        : ‘b       ve k      ’ (SN: 2b₃₁ [197]).

         : ‘karı, koca’ (DK: 95a₃₋₄ [131]).

     v      : ‘k       ve b      ’ (SN: 14b₄₃₄ [223]).

     u s     : ‘kul ve h        ’ (YED: 239/2 [250]).

     v      : ‘nemli ve ıslak’ (HF: 4955 [316]).

     d   : ‘gece, g      , her zaman’ (BH: 25b [166]).

      u üç: ‘erkek ve dışı      ’ (HF: 640 [152]).

         : ‘erkek ve dışı      ’ (DK: 7a₁₁₋₁₂₋₁₃ [35], DK: 7b₈ [35], DK: 8a₃ [36], DK: 8b₁ [36], DK: 8b₄ [36]).

ölü diri: ‘ölmüş ve canlı’ (DK: 49a₁₂₋₁₃ [79], DK: 52b₁₀ [83], DK: 77a₁₀ [229]).

ön ~ ön ard: ‘ön ve arka’ (YED: 354/5 [355]; HF: 1706 [192]).

ön ~ ön son: ‘başlangıç-bitiş, ön-son’ (BAH: 42b₁ [134]; YED: 160/7 [169]).

ön ü kıç: ‘ön ve arka’ (HF: 1764 [194]).

şag şol: ‘sağ, sol’ (YED: 354/5 [355]; HF: 173 [184]; KY: 48a₁₉₀₈ [300]; DK: 13b₁₀ [41], DK: 37b₃₋₄ [69], DK: 120a₄ [156], DK: 141b₁₋₂ [180]).

şag u şol: ‘sağ ve sol’ (RN: 60 [39]; YZ: 94₁₄₀₆ [269]; HF: 4877 [313]; ADD: 30a₅ [63]).

şag u çürük: ‘sağlam ve çürümüş olan’ (KBD: 134/3 [53]).

sağır u kör: ‘sağır ve kör’ (SN: 168a₅₁₂₀ [542]).

sağlık u şayruluk: ‘sağlık ve hastalık’ (GN: 153a₂₉₄₉ [611]).

şol şag: ‘sol, sağ’ (HF: 1706 [192]).

şon vü ilk: ‘son ve başlangıç’ (GN: 251a₈₀₂₇ [461]).

şubh u akşam: ‘sabah ve akşam’ (RN: 366 [96]; HF: 433 [144]).

şubh u şām: ‘sabah ve akşam’ (MN: 209a₇ [199]; DFN: 70 [230]; KEMŞ: 7a₁₁₇ [28], KEMŞ: 14a₂₇₅ [38]; KK: 98a₅ [135]; KBD: 387/2 [155]).

sultān u kûl: ‘hükümdar ve halk’ (YED: 153/7 [163]).

uçmak u tamu: ‘cennet ve cehennem’ (BAH: 46b₈ [142]).

ulu kiçi: ‘büyük ve küçük’ (SN: 14b₄₃₂ [223], SN: 39b₁₃₈₅ [287], SN: 40b₁₃₉₁ [288], SN: 61b₁₉₆₃ [327], SN: 118b₃₆₂₇ [441], SN: 164a₅₀₄₃ [537], SN: 167a₅₁₀₅ [541]; HF: 1764 [194], HF: 3975 [278]; DK: 95b₃ [131], DK: 130b₁₃ [169]; MN: 45a₃₂ [50]).

ulu vü kiçi: ‘büyük ve küçük’ (SN: 13b₃₉₇ [221], SN: 148a₄₅₃₁ [502], SN: 151b₄₆₃₇ [509]).

uslu delü: ‘akıllı ve mecnun’ (GN: 72a₂₁₉₀ [457], GN: 136b₄₃₈₅ [889], (GN: 255a₅₀₅₆ [1019], GN: 13b₅₅₈₃ [51])).

uşlusız u bilgilü: ‘akılsız ve bilgi sahibi’ (SN: 14b₄₃₄ [223]).

uşağ ü iri: ‘ufak ve büyük’ (SN: 14b₅₃₁ [229], SN: 22a₈₆₂ [251], SN: 112b₃₄₄₁ [429]).

vir- al-: ‘ver-, al-’ (GN: 177b₅₁₇₁ [1039]).

yād u biliş: ‘tanıdık ve yabancı’ (YED: 187/6 [198]; SN: 85b₂₆₃₃ [373]).

yakın u ırak: ‘yakın ve uzak’ (HF: 4576 [302]).

yaş kır: ‘genç ve yaşlı, taze ve bayat’ (YED: 147/5 [157]).

yaş kuru: ‘ıslak kuru’ (KG: 63b₅₋₆ [323]).

yaş u kuru: ‘ıslak ve kuru’ (SN: 185a₅₆₅₉ [578]).

yavuz u keydüg: ‘iyi-kötü’ (GN: 291a₉₁₅₃ [2677]).

yavuz u yaḥşı: ‘iyi ve kötü’ ‘iyi-kötü’ (GN: 66b₇₀₁₈ [267]).

yay kış: ‘yaz, kış’ (YED: 77/1 [93]).

yaz u kış: ‘yaz ve kış’ (RN: 258 [75]; YED: 187/6 [198], YED: 271/6 [280], YED: 301/9 [308]; SN: 37b₁₂₉₉ [281], SN: 148a₄₅₃₄ [502], SN: 177b₅₄₁₆ [562]; KEMŞ: 12b₂₃₇ [237]; GN: 32a₉₁₄ [203]).

yazuğ u müzd: ‘günah ve sevap’ (YED:259/3 [268]).

yir gök ~ kök: ‘yer, gök, yeryüzü’ (RN: 248 [74], RN: 256 [75]; YED: 61/10 [80], YED: 169/2 [176], YED: 173/1 [181], YED: 177/2 [184], YED: 194/7 [207], YED: 206/4 [222], YED: 211/10 [228], YED: 223/4 [237], YED: 254/4 [263], YED: 267/6 [276], YED: 320/7 [327], YED: 320/8 [328], YED: 328/2 [334], YED: 355/1 [356], YED: 371/3 [374], YED: 374/7 [378]; SN: 6a₁₄₄[198]; KK: 75b₄ [111]; HF: 336 [141]; DFN: 35 [227]; SN: 2b₅₃ [198], SN: 65a₂₀₄₉ [303]; BH: 127b [188]; KY: 48b₁₉₂₄ [301]).

yir ü gök: ‘yeryüzü’ (RN: 169 [59], RN: 257 [75]; YED: 32/3 [48], YED: 48/10 [66], YED: 130/9 [139], YED: 191/4 [202], YED: 210/5 [226], YED: 233/5 [246], YED: 262/7 [272], YED: 386/7 [388], YED: 339/3 [342]; GN: 32a₉₁₄ [203]; HN: 4 [20], HN: 6 [20]; HF: 62 [131]; MN: 54b₈ [57]).

yoh  sul ~ yoh  sul bay: ‘zengin, fakir’ (BAH: 27a₁₃₅ [103], BAH: 8a₅ [65]; BH: 13a [166]).

yoh  sul ~ yoh  sul u bay: : ‘zengin, fakir’ (YED: 186/4 [196]; SN: 5a₁₀₉ [202], SN: 13a₃₈₁ [220], SN: 39b₁₃₈₅ [287], SN: 119a₃₆₄₈ [443]; BAH: 46b₆ [142]; HN: 32 [26]; SN: 163b₄₉₉₉ [534]; KY: 46a₁₈₂₃ [292], KY: 51b₂₀₄₁ [311], KY: 51b₂₀₅₂ [312]).

yokuş u iniş: ‘yokuş ve iniş’ (SN: 93a₂₈₇₇ [390]).

z  r    zeber: ‘altüst’ (YED: 356/10 [358]; HN: 120 [42]; HF: 4997 [318]; DK: 116b₁₂ [152]; ADD: 62a₆ [135]; KBD: 116/3 [46]).

2.5 Kuruluşları Bakımından   kilemeler

Bu bölümde, ikilemeleri, öğeleri arasında bağlaç bulundurmayan, bulunduran, hem bağlaçlı hem de bağlaçsız kullanılan ve öğeleri yer değiştirmiş yapılar olarak tasnif ettik. Çalışmamızda, bağlaçlı unsurlar, bağlaçsız unsurlardan fazladır. Yabancı kökenli kelimelerden oluşmuş ikilemelerde, bağlaçlı yapıların daha çok kullanıldığı dikkati çekmektedir. Şinasi Tekin, “ ‘xyz yani abc demektir.’ Bu ifade formülünde hep tekrar edilen ‘...yani... demektir’ kelimeleri bir zamandan sonra gereksiz sayılmış; bilinmeyen xyz’nin hemen ardından abc gelmiştir. Sonunda xyz+abc gibi kompozisyonlar türetilmiştir” (Tekin, 2001; 107) ifadesiyle ikilemeler hakkındaki varsayımını ortaya koymuştur.

  kilemelerin kuruluşları incelendiğinde, Türkçe kökenli iki öğenin birbirlerine, biri yabancı, biri Türkçe kökenli ikilemeler gibi bağlaçlı yapılarla kurulabileceğini *al- u   at*, *a   u   u*, *yaz- u düz-* gibi   rneklelerde gösterdik.

2.5.1 Öğeleri Arasında Bağlaç Bulunmayan İkilemeler

Bu bölümde 148 yapıya rastlanmıştır.

acı tatlu: ‘acı, tatlı’ (YED: 171/6 [179]).

ad dad: ‘ad ve tat’ (GN: 57a₆₈₁₈ [229]).

ad şan: ‘isim, şan, şöret’ (RN: 213 [67]; YED: 71/7 [89]; HF: 5395[332], HF: 5502 [337]).

ağız burun: ‘ağız, burun, yüz’ (DK: 100b₆₋₇ [275]).

ağız dil: ‘ağız, dil’ (RN: 220 [68]).

‘ahd ü peymân: ‘kuvvetle verilen söz, yemin, ant’ (MN: 151a₉ [156]; MT: 12a₁₄ [215]; ÇN: 23 [5]).

ağca altun: ‘altın, para’ (HF: 7190 [400]).

‘akl bilü: ‘akıl, bilgi, idrak’ (YED: 1/2 [17]).

al- git-: ‘al-, git-’ (SN: 120b₃₆₉₇ [446]).

alağ bulah: ‘karmakarışık, alt üst’ (SN: 83b₂₅₈₂ [370]).

alın baş: ‘baş, alın’ (DK: 49a₆₋₇ [79], DK: 74b₁ [224], DK: 101b₉ [275]).

altun ağçe: ‘altın, para’ (YZ: 15₂₁₅ [111], YZ: 15₂₁₆ [111]; DK: 57b₂ [89]).

altun gümüş: ‘altın-gümüş’ (KG: 57b₃₋₄ [319], KG: 57b₁₀ [319], KG: 128a₁₂₋₁₃₋₁₄ [372]; YED: 114/4 [124]; SN: 14b₄₄₅ [224], SN: 166b₅₀₇₉ [539]; KY: 14a₅₀₉ [177], KY: 42a₁₆₇₂ [279]; DK: 142a₄₋₅ [181]).

aluğlı ağırılı: ‘cılız, hastalıklı’ (TTMA: 73a₁₀₋₁₁ [93]).

arpa buğday: ‘arpa, buğday’ (TTMA: 71a₉ [92]).

artuğ eksük: ‘fazla, eksik’ (KK: 98b₉ [135]).

assı ziyān: ‘fayda, kazanç, menfaat, zarar’ (YED: 60/5 [78], YED:259/3 [268], YED:264/4 [273], YED:371/6 [376]).

ay gün: ‘ay, güneş’ (YED: 252/4 [261], YED: 355/ [356], BAH: 49a₈ [147]).

ayın bayın: ‘şaşırmak’ (SN: 59b₁₈₉₉ [323], SN: 97a₂₉₆₈ [396]).

ay yıl: ‘ay ve yıl, her zaman’ (DK: 61b₉ [203]; RN: 148 [55]).

az çok: ‘az çok’ (KG: 63b₅₋₆ [323]).

bāğ bostān: ‘bahçe’YZ: 98₁₄₆₀ [277]; MT: 9b₅ [212]).

bağla- şeş-: ‘bağla-, çöz-’ (GN: 149b₄₅₂₀ [915]).

bal yağ: ‘bal, yağ’ (ADD: 117a_{305/3} [257]).

baş beyin: ‘akıl, fikir, şuur’ (DK: 79a₂₋₃ [233]).

baş göt: ‘baş, son’ (DK: 110a₅₋₆ [147]).

baş göz: ‘baş, göz’ (DK: 78b₃₋₄ [232]; (TTMA: 72b₁₀₋₁₁ [93]).

bay yoksul: ‘zengin, fakir’ (KG: 118a₅₋₆ [364]).

bellü ‘ayān: ‘apaçık, aşikâr’ (BAH: 45b₁ [140]).

bellü bayıḳ: ‘açık, aşikâr’ (BAH: 22b₁₀ [94], BAH: 27b₅ [104], BAH: 44a₃ [137], BAH: 52a₅ [153]).

bellü beyān: ‘apaçık, âşikâr’ (YED: 56/9 [74], YED: 134/19 [143], YED: 187/5 [198], YED: 349/4 [349]; BAH: 28a₁ [105]).

bellü zāḥir: ‘açık, aşikâr’ (BAH: 24a₈ [97], BAH: 44a₁₀ [137]).

biş on: ‘beş on’ (YED: 291/4 [296]).

bit- uzan-: ‘çık-, uza-’ (GN: 65b₁₈₇₈ [393]).

boy ḳadd: ‘boy, pos’ (DK: 107a₅₋₆ [143], DK: 102b₁₀ [279]).

bugün yarın: ‘bugün yarın’ (RN: 53 [38], RN: 454 [110]; YED: 174/7 [182]; DK: 64b₈ [208]).

cân gönül: ‘ruh, kalp, can’ (DVH: 26 [238]; YED: 389/2 [390]).

cevher altun: ‘mücevher, değerli eşya’ (SN: 78b₂₄₃₆ [359]).

cümle ‘âlem: ‘tamamı, herkes, herşey’ (YED: 317/3 [323]).

Çalap Tanrı: ‘Allah’ (SN: 10a₂₉₃ [214], SN: 184b₅₆₄₉ [577]; HF: 2837 [234], KY: 5b₂₀₃ [151]).

dere depe: ‘dere, tepe’ (DK: 100a₁₃ [275]).

di- işit-: ‘söyle-, duy-’ (GN: 62a₁₈₈₃ [395]).

dil dudak: ‘dil dudak’ (YED: 239/6 [250]).

dîn diyânet: ‘din, dindarlık’ (YED: 17/1 [33], YED: 366/4 [369]).

dök- saç-: ‘dök-, saç-’ (SN: 13b₃₉₆ [221]).

dün gün ~ kün: ‘gece, gündüz, her zaman’ (DVH: 26 [238]; YED: 9/3 [26], YED: 14/4 [31], YED: 51/1 [69], YED: 87/1 [101], YED: 124/8 [133], YED: 146/2 [156], YED: 146/5 [156], YED: 154/5 [164], YED: 182/6 [190], YED: 222/6 [236], YED: 244/2 [255], YED: 283/5 [289], YED: 295/7 [300], YED: 295/13 [300], YED: 313/5 [320], YED: 313/7 [320], YED: 381/1 [383], YED: 402/5 [401], YED: 413/6 [411], YED: 415/2 [413]; SN: 7b₁₈₃ [207], SN: 9a₂₅₀ [211], SN: 14b₅₆₅ [231], SN: 17a₇₁₂ [241], SN: 18b₇₆₀ [244], SN: 23b₈₉₅ [253], SN: 23b₂₃₁₁ [352], SN: 29b₁₀₆₇ [265], SN: 93b₂₈₇₀ [390], SN: 100a₃₀₄₉ [390], SN: 116a₃₅₃₆ [435], SN: 136a₄₁₈₈ [479], SN: 138a₄₂₃₃ [482]; RN: 74 [41], RN: 258 [75], KEMŞ: 20b₃₇₈ [45], BH: 32b [169]; YZ: 8₁₀₉ [97], YZ: 24₃₅₀ [129], YZ: 34₄₉₅ [149], YZ: 45₆₆₃ [171], YZ: 46₆₇₄ [173], YZ: 52₇₆₉ [185], YZ: 60₈₈₆ [201], YZ: 61₈₉₇ [203], YZ: 67₉₉₄ [215], YZ: 69₁₀₁₉ [219], YZ: 75₁₁₁₆ [231], YZ: 84₁₂₄₄ [249], YZ: 84₁₂₅₇ [249], YZ: 85₁₂₅₈ [251], YZ: 90₁₃₄₂ [261], YZ: 90₁₃₄₇ [261]; BAH: 47b₁₁ [144]; HF: 1510 [185], HF: 6418 [371]; KY: 51b₂₀₄₀ [311]; MN: 26a₆ [37]).

dünyâ âhret: ‘dünya ve ahiret’ (YED: 135/17 [146], YED: 328/5 [334], YED: 331/3 [336], YED: 348/3 [348]).

ekin tarı: ‘buğday’ (TTMA: 69b₁₅ 70a₁₋₂ [91], TTMA: 70b₉ [92]).

el ayak: ‘el, ayak’ (KY: 16b₆₃₈ [188]; MŞ: 118b₁₃ [133], MŞ: 154b₇ [169]).

er ‘avret: ‘erkek, kadın’ (SN: 40b₁₃₈₉ [287]).

et ten: ‘et-ten, beden’ (YED: 317/4 [323], YED: 415/5 413]).

eyü ~ eygü yavuz: ‘iyi, kötü’ (BH: 30b [168]).

eylük ihsân: ‘iyilik, iyilik etme, bağışlama’ (BH: 45b [170]).

gel- git-: ‘gel-, git-’ (SN: 4b₈₉ [200]; DK: 132b₁₀₋₁₁₋₁₂ [171]).

gece ~ gice gündüz: ‘gece, gündüz, her zaman’ (DSM: 3a₅₆ [253]; YED: 82/6 [97], YED: 146/6 [156], YED: 301/8 [308]; SN: 106b₃₂₅₆ [416]; ÇN: 56 [5]; KEMŞ: 5b₁₁₁ [28], KEMŞ: 10a₁₉₁ [33]; YZ: 11₁₆₁ [103]; YZ: 11₁₆₄ [103], YZ: 59₈₇₁ [199]; BAH: 23b₁₁ [96], BAH: 51a₁₃ [151]; HF: 378 [142], HF: 761 [157], HF: 1028 [166], HF: 1845 [197], HF: 2262 [213], HF: 2366 [216], HF: 2378 [217], HF: 4292 [290], HF: 5796 [348], HF: 6401 [370]; KY: 6b₂₀₈ [151], KY: 35a₁₃₆₅ [252], KY: 51b₂₀₄₄ [312]; DK: 36b₁₁ [69], DK: 49a₁₃ 49b₁ [79], DK: 98a₂ [133], DK: 152b₁₀ [193], DK: 68b₃ [216]; MN: 41a₃ [47], MN: 45a₃₂ [50]; MT: 7a₉ [209]; KBD: 429/3 [170]).

geyim keçim: ‘savaş elbisesi, zırh’ (DK: 107a₁₂₋₁₃ [144], DK: 103a₁ [279]).

girev dutu: ‘rehin’ (KG: 145a₆₋₇ [384]).

gönül cân : ‘ruh, kalp, can’ (YED: 1/2 [17]; KEMŞ: 5b₉₂ [27]).

gör- işit-: ‘gör-, işit-’ (GN: 244b₄₈₃₉ [977]; SN: 3a₄₇ [198]).

gül- oyna-: ‘gül-, oyna-’ (SN: 49b₁₆₃₃ [304], SN: 173b₅₂₈₂ [553]; KY: 45a₁₇₈₄ [289]).

gündüz gice: ‘gece, gündüz, her zaman’ (SN: 87b₂₆₇₉ [376]).

Hak Çalap: ‘Allah’ (YED: 82/8 [97]), YED: 177/5 [184], YED: 186/1 [196], YED: 186/1 [196], YED: 345/1 [346], YED: 345/2 [346], YED: 369/3 [372]; SN: 183a₅₆₁₀ [575]; KEMŞ: 18b₃₅₃ [43]; YZ: 36₅₃₅ [153], YZ: 44₆₅₇ [169], YZ: 76₁₁₂₃ [233], YZ: 83₁₂₃₁ [247], YZ: 96₁₄₂₂ [273]).

halk kamu: ‘herkes’ (YZ: 17₂₅₄ [115], YZ: 57₈₄₂ [195]; BAH: 17b₃ [84]).

hevā su: ‘hava, su’ (MT: 25a₁₄ 25b₁ [230]).

heybet ulu: ‘büyüklik, azamet’ (GN: 169b₅₁₇₆ [1041]).

hıdmet tapu: ‘hizmet’ (GN: 164a₃₁₇₂ [655]).

ılan ~ yılan çıyan: ‘yılan, böcek’ (YED: 241/4 [252], YED: 340/4 [343]).

ıssı şovuk: ‘sıcak, soğuk’ (DSM: 3b₆₅ [254]).

iç- yi-: ‘iç-, ye-’ (SN: 21a₈₂₉ [249], SN: 29a₁₀₅₇ [264]).

iç- yi-: ‘iç-, ye-’ (SN: 21a₈₂₉ [249], SN: 29a₁₀₅₇ [264]).

il gün: ‘halk, topluluk’ (DK: 153b₄₋₅ [193], DK: 106a₁ [285]).

il şār: ‘kent’ (RN: 213 [67]).

irte gece ~ gice: ‘gece gündüz, her zaman’ (YZ: 45₆₆₄ [171]; YED: 157/5 [166]; KEMŞ: 8b₁₅₂ [30]; MT: 40b₁₄ [248]).

iş güç: ‘iş, hizmet’ (KG: 109b₁₄₋₁₅, 110a₁ [358]).

iş kur: ‘eş, dost’ (GN: 133a₃₈₇₃ [789]).

iz toz: ‘iz, toz’ (RN: 439 [108]).

kamu ‘ālem: ‘herkes’ (RN: 391 [100]).

kar buz: ‘kar, buz’ (DK: 15a₄₋₅ [43]).

kara yağız: ‘esmer’ (KY: 22b₈₅₉ [208]).

karı koca: ‘karı, koca’ (DK: 95a₃₋₄ [131]).

kaygu kayı: ‘endişe, sıkıntı, tasa’ (BH: 13a [166]).

kaz tavuk: ‘kaz, tavuk’ (DK: 129b₆₋₇ [167]).

kış yaz: ‘kız yaz, sürekli’ (DK: 15a₄₋₅ [43]).

kol kanat: ‘kol ve kanat’ (MT: 64a₅₋₆ [273]).

korku kayu: ‘üzüntü, endişe, tasa’ (YED: 31/2 [47]).

kök şımak: ‘temel, esas’ (DK: 140b₁₁ [180], DK: 142a₇ [181]).

kul halâyık: ‘kul, cariye’ (DK: 59b₁ [91]).

kul karavaş: ‘köle, hizmetçi’ (KG: 37b₁₃₋₁₄ [304], KG: 56b₂₋₃ [318], KG: 110b₁₅, 111a₁₋₂₋₃ [359]; SN: 144a₄₄₁₃ [494]; YZ: 13₁₈₅ [107]; KK: 17a₃ [50]; HF: 7190 [400], HF: 7725 [417]; (KY: 49b₁₉₆₄ [305]; DK: 57b₁ [89], DK: 89a₁₁₋₁₂ [125], DK: 81b₃ [237], DK: 92a₃ [257], DK: 99b₁₀ [273]).

kurd kuş: ‘kurt ve kuş’ (YED: 74/3 [91]; YED: 384/7 [386]).

kuyruksuz kulaksız: ‘kuyruk ve kulak’ (DK: 45b₇₋₈ [76], DK: 73a₃ [222], DK: 73a₇ [222]).

kün dün: ‘gece, gündüz, her zaman’ (BH: 25b [166]).

mâl tavar: ‘mal, mülk, eşya’ (BH: 83a [177]).

menzil turak: ‘varılacak yer’ (YED: 310/1 [316]).

müşk ‘anber: ‘güzel koku, esans’ (BH: 177a [197]).

oğul kız: ‘erkek ve dişi çocuk’ (DK: 7a₁₁₋₁₂₋₁₃ [35], DK: 7b₈ [35], DK: 8a₃ [36], DK: 8b₁ [36], DK: 8b₄ [36]).

okı- yaz-: ‘okumak ve yazmak’ (SN: 10b₃₀₇ [215]).

olmuş oldaçı: ‘olmuş, olacak’ (GN:121a₂₃₁₅ [483]).

öl- yit-: ‘can vermek, ortadan kaybolmak’ (DK: 6a₁₃ [33]).

ölü diri: ‘ölmüş ve canlı’ (DK: 49a₁₂₋₁₃ [79], DK: 52b₁₀ [83], DK: 77a₁₀ [229]).

ön ~ öñ ard: ‘ön ve arka’ (YED: 354/5 [355]; HF: 1706 [192]).

ön ~ öñ son: ‘başlangıç-bitiş, ön-son’ (BAH: 42b₁ [134]; YED: 160/7 [169]).

şaç şakal: ‘saç ve sakal’ (SN: 34a₁₂₀₂ [274]; DK: 134b₁₃ 135a₁ [172]; MŞ: 152a₂ [168], MŞ: 153b₃₋₄ [168], MŞ: 153b₄ [168], MŞ: 153b₁₀ [169], MŞ: 153b₁₅ [169], MŞ: 154a₁₅ [169], (MŞ: 154b₂ [169], MŞ: 176a₁₅ 176b₁ [194], MŞ: 178b₂ [195]).

şafâ dirlik: ‘rahat, huzur, gönül şenliği’ (GN: 16a₅₉₆ [137]).

şag esen: ‘sağ sâlim, sağlıkla esenlikle’ (SN: 87a₂₆₆₉ [376], SN: 136a₄₂₂₂ [482], SN: 148b₄₅₅₄ [504], SN: 169a₅₁₅₀ [544]; DK: 14b₁₀ [43], DK: 23b₁₂ [54], DK: 23b₁₃ [54], DK: 50a₁₋₂ [80], DK: 60b₁₃ [93], DK: 90b₄ [127], DK: 133b₁ [171], DK: 137a₁₃ [175], DK: 64b₈ [208], DK: 75b₆ [226], DK: 86a₇ [246]; MT: 16b₇ [220]; KBD: 953/6 [370]).

şag selâmet: ‘sağ sâlim, sağlıkla esenlikle’ (YED: 413/3 [411]).

şag şol: ‘sağ, sol’ (YED: 354/5 [355]; HF: 173 [184]; KY: 48a₁₉₀₈ [300]; DK: 13b₁₀ [41], DK: 37b₃₋₄ [69], DK: 120a₄ [156], DK: 141b₁₋₂ [180]).

şaglık şaginç: ‘sağlık, esenlik’ (DK: 67b₁ [214]).

şagu şağa: ‘ağıt’ (HF: 6697 [381]).

şânû endîşe: ‘düşünce, fikir’ (DFN: 77 [230]).

şarp katı: ‘sert’ (YED: 66/6 [84]).

satu bâzâr: ‘çarşı, pazar’ (RN: 456 [110]; YED: 83/2 [98], YED: 87/5 [102]).

sen ben: ‘sen, ben, I. ve II. şahıs zamiri’ (YED: 360/9 [364], YED: 54/3 [72], YED: 143/5 [153], YED: 165/12 [173], YED: 323/9 [330]).

senlik benlik: ‘senlik ve benlik, nefis’ (YED: 252/5 [262], YED: 338/5 [341]).

şoğan şarmusak: ‘soğan ve sarımsak’ (SN: 150a₄₅₉₉ [507]).

şol şag: ‘sol, sağ’ (HF: 1706 [192]).

taş ova: ‘dağ, ova’ (GN: 30b₇₇₂ [173]).

taş taş: ‘dağ taş, her yer’ (BH: 152a [193]; YED:222/2 [235]; SN: 80a₂₄₈₂ [362]; HF: 2144 [208]).

taş toprak: ‘taş, toprak’ (HF: 2081 [206]).

teñ tuş: ‘eş, dost, yakın’ (DK: 77a₁₂ [229]).

toğru dürüst: ‘doğru, dürüst kimse’ (GN: 233a₇₇₇₇ [411]).

torıl- todıl-: ‘kızıp homurdanarak bir şeyler mırıldayıp söylen-’ (SN: 73b₂₂₉₇ [350]).

toy düğün: ‘düğün, bayram’ (DK: 147a₁₂₋₁₃ [187]).

ulu kiçi: ‘büyük ve küçük’ (SN: 14b₄₃₂ [223], SN: 39b₁₃₈₅ [287], SN: 40b₁₃₉₁ [288], SN: 61b₁₉₆₃ [327], SN: 118b₃₆₂₇ [441], SN: 164a₅₀₄₃ [537], SN: 167a₅₁₀₅ [541]; HF: 1764 [194], HF: 3975 [278]; DK: 95b₃ [131], DK: 130b₁₃ [169]; MN: 45a₃₂ [50]).

uruş tokuş: ‘savaş, mücadele’ (TTMA: 70b₅₋₆ [92]).

uşak oğlan: ‘çocuk’ (BH: 45b [170], BH: 47b [172]).

uslu delü: ‘akıllı ve mecnun’ (GN: 72a₂₁₉₀ [457], GN: 136b₄₃₈₅ [889], (GN: 255a₅₀₅₆ [1019], GN: 13b₅₅₈₃ [51]).

vir- al-: ‘ver-, al-’ (GN: 177b₅₁₇₁ [1039]).

vuruş tokuş savaş: ‘cenk, savaş, mücadele’ (YED: 403/2 [401]).

yamrı yumrı: ‘eğilmiş, çarpık’ (DK: 139a₂₋₃₋₄ [178]).

yan- yakıl-: ‘dert dök-, mahzun ol-’ (YED: 156 /6 [165]).

yarağ yat: ‘hazırlık, teçhizat’ (SN: 144b₄₄₃₄ [496]).

yaş kırı: ‘genç ve yaşlı, taze ve bayat’ (YED: 147/5 [157]).

yaş kuru: ‘ıslak kuru’ (KG: 63b₅₋₆ [323]).

yat- tur-: ‘yatıp, kalkma, bir arada bulunma, cima etme’ (KG: 77a₁₅, 77b₁₋₂₋₃ [334]; KG: 93a₆₋₇ [345], KG: 127a₇₋₈₋₉ [371]).

yat yarağ: ‘hazırlık, teçhizat’ (HF: 4788[310], HF: 5055 [320]).

yavuz hayrsuz: ‘kötü, yaramaz’ (TTMA: 73b₂₋₃ [92]).

yay kış: ‘yaz, kış’ (YED: 77/1 [93]).

yazı yaban: ‘ova, kır’ (DK: 5b₈₋₉ [33], DK: 6b₄₋₅ [33]).

yazuklu yavuz: ‘kötü, günahkâr’ (BH: 117b [185]).

yılkı kara: ‘hayvan, at sürüsü’ (TTMA: 70a₁₂₋₁₃ [92]).

yi- iç-: ‘yemek ve içmek’ (GN: 205b₅₉₈₇ [69]; SN: 14b₄₃₂ [223], SN: 14b₄₃₇ [223], SN: 21a₈₂₆ [249], SN: 51a₁₆₇₃ [307], SN: 158a₄₈₄₂ [523], SN: 174a₅₃₀₁ [554]; DK: 109a₃₋₄ [146], DK: 130a₈ [168], DK: 137b₆ [176], DK: 147a₁₂₋₁₃ [187], DK: 104b₇ [283]; BH: 96a [180], BH: 148b [193]; KG: 108b₁₂₋₁₃ [357], KY: 51b₂₀₄₄ [312]; GN: 205b₅₉₈₇ [69]).

yi- yidür-: ‘ye-, yedir-’ (YED: 107 / 8 [118]).

yir gök ~ kök: ‘yer, gök, yeryüzü’ (RN: 248 [74], RN: 256 [75]; YED: 61/10 [80], YED: 169/2 [176], YED: 173/1 [181], YED: 177/2 [184], YED: 194/7 [207], YED: 206/4 [222], YED: 211/10 [228], YED: 223/4 [237], YED: 254/4 [263], YED: 267/6 [276], YED: 320/7 [327], YED: 320/8 [328], YED: 328/2 [334], YED: 355/1 [356], YED: 371/3 [374], YED: 374/7 [378]; SN: 6a₁₄₄ [198]; KK: 75b₄ [111]; HF: 336 [141]; DFN: 35 [227]; SN: 2b₅₃ [198], SN: 65a₂₀₄₉ [303]; BH: 127b [188]; KY: 48b₁₉₂₄ [301]).

yir yurt: ‘vatan, memleket’ (DK: 27a₇₋₈ [57]).

yön yoş: ‘cihet, taraf’ (HF: 7804 [424]).

yüz göz: ‘yüz, göz, çehre’ (KBD: 865/2 [337]), KBD: 958/4 [371]; DK: 46a₁₂₋₁₃ [76]).

yoşul aç: ‘fakir, zengin karşıtı’ (YZ: 60₈₈₆ [201]).

yoşul ~ yoşul bay: ‘zengin, fakir’ (BAH: 27a₁₃₅ [103], BAH: 8a₅ [65]; BH: 13a [166]).

2.5.2 Öğeleri Arasında Bağlaç Bulunan İkilemeler

Bu kısımda 197 yapı dikkatimizi çekmektedir.

āb u hevā: ‘hava, su’ (ADD: 6b₇ [9], ADD: 14a₇ [26], ADD: 14a₁₀ [26]; MN: 168a₆ [170]).

ac u muḥtāc: ‘aç, fakir, muhtaç’ (HŞ:336 [13]).

aç u arnuḡ: ‘aç, yorgun, yorulmuş’ (SN: 136b₄₂₀₅ [480]).

aç u şusuz: ‘aç ve susuz’ (SN: 123a₃₇₆₈ [451]).

aç u yalın: ‘aç ve çıplak’ (SN: 103a₃₁₅₀ [409]).

ad u şan: ‘isim, şan’ (KK: 30a₁ [64], KK: 83a₁₀ [119]; KBD: 1456/2 [543]).

‘adl ü dād: ‘doğruluk, adelet’ (YED: 185/8 [196], KK: 13a₆ [47]); HF: 1239 [175], HF: 4342 [292]; ADD: 22b₆ [45]; MN: 43b₁₄ [49]).

aḡ u ḡara: ‘siyah ve beyaz’ (ADD: 43a_{50/4} [93]; YED: 284/4 [290]; ADD: 52a_{81/2} [113]; MN: 140a₂ [143]).

aḡdur- u indür-: ‘kaldır- ve indir-’ (GN: 122b₇₉₈₉ [453]).

āh ü vāy: ‘ah, vah’ (BAH: 30b₂ [110]).

āh u zār: ‘ah, inleme, feryat’ (YED: 283/5 [289], YED: 286/4 [291]; SN: 17a₇₁₁ [241]; HF: 6572 [377]).

‘ahd ü peymān: ‘kuvvetle verilen söz, yemin, ant’ (MN: 151a₉ [156]; MT: 12a₁₄ [215]; ÇN: 23 [5]).

aḡca vü altun: ‘altın, para’ (KG: 116b₅₋₆ [363]).

‘āḡl ü aḡḡ: ‘akıllı, anlayışlı, zeki’ (BAH: 42a₉ [133]).

‘aḡl u fikr: ‘akıl, fikir’ (MN: 231b₁ [215]; HF: 7720 [412]).

‘aḡl u gönül: ‘akıl ve kalp’ (YED: 29/7 [46]).

‘aql u  g: ‘akıl’ (SN: 62b₁₉₈₀ [328]).

‘aql u us: ‘akıl’ (YED: 25/5 [42]; YZ: 62₉₁₉ [205]; HF: 2720 [230]; DK: 23b₆ [53]).

‘aql   bil  ~ bili: ‘akıl, fikir, bilgi’ (BH: 25b [168]; YED:209/1 [225]).

al- u  at-: ‘al-, sat-’ (SN: 101a₃₁₄₅ [408]).

alnu  u ‘ aciz: ‘gafil, aciz, sersem’ (SN: 72b₂₂₆₇ [348]).

altun u gümüş: ‘altın, gümüş’ (DSM: 3a₅₅ [253]).

‘ am u   as: ‘herkes ve ileri gelenler’ (YED: 305/7 [313], YED: 382/4 [385]).

arnu  u misk n: ‘yorgun, miskin, yorulmuş’ (SN: 93a₂₈₆₇ [389]).

artu  u eksük: ‘fazla, eksik’ (HF: 21 [129]).

a a  u yüce: ‘adi ve ulu’ (SN: 21a₈₂₂ [248]).

a  u  u: ‘yemek ve su’ (HF: 2081 [206]).

‘avrat u er: ‘kadın, erkek’ (MN: 93b₂₁ [85]).

‘ay  u  oy: ‘bayram, d   n’ (KY: 10a₃₆₄[164]).

ay u gün: ‘ay ve gün, her zaman’ (SN: 44b₁₄₉₈ [295]; KY: 3b₉₉ [142], KY: 48a₁₉₀₆ [299]; MN: 154a₁₁ [160]; DFN: 122 [233]).

ay u güneş: ‘ay ve güneş’ (RN: 513 [121]; YED: 12/2 [29], YED: 374/2 [377], YED: 406/2 [404]; YZ: 2₂₄ [85]; ADD: 44a_{52/4} [95]).

ay u yıl: ‘ay ve yıl, her zaman’ (HF: 7190 [400]; BAH: 49a₂ [147]; YED: 32/7 [49]).

az u  o  ~ çok: ‘az ve çok’ (H: 19 [271], H: 48 [273]; SN: 62b₁₉₈₅ [329]; BAH: 38b₁₀ [126]; SN: 155b₄₇₆₇ [518]; HF: 21 [129]).

b c u  ar c: ‘bir çeşit vergi’ (DSM: 3b₆₃ [254]).

b   u b   e ~ b   e: ‘ba  ve bahçe’ (HF: 4859 [312]; SN: 96a₂₉₅₄ [395], SN: 182b₅₅₈₉ [573]).

bāğ u bostān: ‘bahçe’ (BH: 148a [192]; YED: 3/6 [20], YED: 187/8 [198], YED: 201/38 [217], YED: 335/3 [339]; HF: 1881 [199]; HF: 4090 [282]; KY: 21a₇₉₆ [202]; KY: 23a₈₇₅ [209]; DK: 24b₄ [54]; ADD: 24b₅₀ [50]; MN: 13b₁₈ [28]).

baħr u ber: ‘deniz, kara, yeryüzü’ (MN: 45a₃₉ [50]; HŞ:42 [2]).

bakır u tunc: ‘bakır, tunç’ (YED: 114/4 [124]).

bal u şeker: ‘bal ve şeker’ (YED:271/6 [280]).

baş u cān: ‘baş, can, ruh’ (ADD: 58b_{103/2} [127]; MN: 136b₇ [138]).

baş u göz: ‘baş ve göz’ (SN: 120a₃₆₇₅ [445]).

baş u pā: ‘baş ve ayak’ (MN: 91a₄ [83], MN: 94b₂₉ [86]).

bay u yoħsul: ‘zengin, fakir’ (KG: 118a₅₋₆ [364]; SN: 12a₈₅₆ [251]; KG: 118a₅₋₆ [364]; YZ: 25₃₇₂ [131], YZ: 56₈₂₈ [193], YZ: 95₁₄₁₀ [271]; HF: 385 [143], HF: 1711 [192], HF: 6229 [364]).

beg ü pādīšāh: ‘bey, hükümdar’ (SN: 92b₂₈₄₇ [388]).

beg ü ulu: ‘bey, ileri gelen, hükümdar’ (HF: 613 [151], HF: 7302 [405]).

ben ü sen: ‘ben ve sen’ (SN: 88b₂₇₁₈ [379], SN: 172a₅₂₃₉ [550], SN: 138b₄₂₅₆ [484]).

benven ü ben: ‘benim ve ben’ (YED: 180/8 [188]).

berr ü baħr: ‘deniz, kara, yeryüzü’ (RN: 166 [59]; YED: 306/1 [313]).

biliş ü yād: ‘tanıdık ve yabancı’ (BAH: 39a₆ [127]).

bir ü bar: ‘birlik ve varlık’ (KY: 5a₁₅₆ [147], KY: 12b₄₆₃ [173], KY: 20a₇₅₈ [199], KY: 47b₁₈₈₀ [297]).

bostān u bāğ: ‘bahçe’ (YZ: 56₈₃₄ [193]; HF: 1687 [191]).

bölük bölük ü şaf şaf u cavk cavk: ‘kısım, sıra, topluluk’ (SN: 6a₁₃₄ [203]).

bugün ü yarın: ‘bugün ve yarın’ (SN: 14b₄₆₉ [225]; HF: 6284 [366]).

cān u bağır: ‘ruh, kalp, can’ (SN: 14b₅₅₅ [231]).

cān u baş: ‘can ve baş, beden’ (YED: 146/4 [156]; MN: 173a₇ [174]).

cān u ciger: ‘can ve bağır, iç’ (ADD: 114b_{296/6} [251]).

cān u dil: ‘ruh, kalp’ (DFN: 128 [234]; KK: 50a₁₋₂ [85]; KY: 16b₆₂₂ [187]; ADD: 98a_{240/3} [216]).

cān u gönül: ‘can, gönül ve kalp’ (YED: 32/2 [48], YED:165/9 [173], YED:208/9 [225], YED:256/5 [266], YED:259/3 [268], YED:414/5 [412]; SN: 117b₃₆₀₆ [440]; HF: 709 [155]; KY: 15b₅₆₈ [182]; ADD: 49a_{69/4} [106]; MT: 34a₈ [240]).

cān u ten: ‘ruh ve beden’ (YED:200/1 [212], YED:201/28 [216]; HF: 2015 [204]; KY: 13b₅₀₂ [177]).

ceng ü şavaş: ‘mücadele, çarpışma’ (DK: 19a₅₋₆ [48]).

cevr ü cefā: ‘eziyet, sıkıntı’ (YED: 266/1 [275]; HF: 2554 [223]; KY: 15a₅₅₆ [181], KY: 17a₆₂₈ [187], KY: 36a₁₄₀₆ [255]; GT: 58b₁₅ [206]; ADD: 52b_{83/1} [114]; MN: 142a₉ [145]).

çirkin ü göğçek: ‘çirkin ve güzel’ (HF: 7770 [422]).

deng ~ denk u hayrān: ‘şaşkın’ (HF: 1162 [172]) (HF: 1390 [180]) (HF: 1635 [189]) (HF: 3033 [242]) (HF: 3426 [258]) (HF: 3694 [268]) (HF: 3973 [278]) (HF: 4250 [289]) (HF: 4716 [307]) (HF: 4918 [315]) (HF: 6150 [361]).

dil ü cān: ‘ruh, kalp’ (BAH: 16a₇ [81], BAH: 31b₄ [112], BAH: 30b₂ [110], BAH: 34b₄ [118], BAH: 41b₁₂ [132], BAH: 49ab₁₃ [148], BAH: 53b₁₂ [156]; KBD: 3/4 [2]).

dīn ü diyānet: ‘din ve dindarlık’ (YED: 116/1 [125]; YED: 116/2 [125]).

dinç ü fāriğ: ‘canlı, zinde’ (SN: 181b₅₅₆₁ [571]).

dün ü gün: ‘gece, gündüz, her zaman’ (DSM: 3a₆₀ [254]; KG: 55a₁₅ [317], KG: 21b₁ [292]; RN: 274 [78]; YED: 24/5 [41], YED: 54/1 [72], YED: 70/3 [87], YED: 137/1 [148], YED: 148/5 [158], YED: 159/3 [168], YED: 269/2 [278], YED: 295/8 [300], YED: 304/6 [312], YED: 308/2 [315], YED: 310/7 [317], YED: 313/5 [320], YED:

333/4 [337], YED: 343/8 [345], YED: 377/3 [380], YED: 381/4 [384], YED: 393/1 [392]; SN: 1b₇ [195], SN: 2a₁₈ [196], SN: 10a₂₈₉ [214], SN: 14b₄₃₇ [223], SN: 14b₅₁₃ [228], SN: 14b₅₅₆ [231], SN: 15b₆₇₅ [238], SN: 19a₇₇₈ [245], SN: 25a₉₄₀ [256], SN: 26b₉₈₁ [259], SN: 31b₁₀₃₁ [269], SN: 38b₁₃₄₀ [284], SN: 40b₁₃₉₉ [288], SN: 46a₁₅₄₉ [299], SN: 46a₁₈₁₃ [317], SN: 60a₁₉₀₉ [323], SN: 61a₁₉₅₀ [326], SN: 64b₂₀₃₉ [332], SN: 78b₂₄₃₀ [359], SN: 92a₂₈₃₃ [387], SN: 94b₂₈₈₉ [392], SN: 99a₃₀₂₀ [400], SN: 99a₃₂₄₀ [415], SN: 111b₃₄₁₇ [427], SN: 115b₃₅₂₀ [434], SN: 115b₃₅₂₇ [435], SN: 116a₃₅₃₇ [435], SN: 123a₃₇₈₂ [451], SN: 123b₃₈₁₄ [454], SN: 124a₃₈₂₇ [455], SN: 124b₃₈₄₈ [456], SN: 125a₃₈₅₉ [456], SN: 155a₄₇₄₅ [516], SN: 167a₅₀₉₁ [540], SN: 174b₅₃₂₆ [556]; YZ: 1₁₄ [83], YZ: 19₂₇₀ [119], YZ: 23₃₃₁ [127]; BAH: 14a₂ [77], BAH: 20a₁ [89], BAH: 22a₁₁ [93], BAH: 33b₇ [116], BAH: 37a₈ [123], BAH: 49a₈ [147]; HN: 40 [26], HN: 84 [34]; HF: 39 [130], HF: 727 [155], HF: 731 [155], HF: 1508 [184], HF: 1765 [194], HF: 3853 [274], HF: 4572 [301], KY: 16b₆₂₄ [187], KY: 50b₂₀₀₄ [308]; MN: 120b₅ [117]; HŞ: 226 [9]).

dün ü gündüz: ‘gece, gündüz, her zaman’ (GN: 32a₉₁₄ [203]; YED: 359/8 [363], YZ: 59₈₇₂ [199]; HF: 1291 [177], HF: 1480 [183], HF: 4314 [291], HF: 5747 [346], HF: 6860 [388]).

dünyā vü āhret: ‘dünya ve ahiret’ (YED: 116/2 [125], YED: 135/16 [146], YED: 254/5 [263]).

er ü ‘avret: ‘erkek, kadın’ (YZ: 21₃₀₄ [123], YZ: 25₃₇₃ [31]; HF: 3975 [278], HF: 4664 [305]; MT: 8b₇ [211]).

erkek ü dişi: ‘erkek-kadın’ (YED: 115/5 [124]).

esrük ü hümār: ‘sarhoş’ (YED: 25/5 [42]).

et ü deri: ‘et ve deri’ (YED: 177/7 [186], YED: 195/7 [208]; HN: 42 [28], MN: 144b₆ [148]).

et ü sünük: ‘et ve kemik’ (YED: 152/2 [161]).

etmek ü aş: ‘yiyecek’ (YZ: 72₁₀₇₁ [225]).

ev ü barḥ: ‘ocak, yuva’ (GN: 214b₆₂₅₅ [123]).

fağfür u hakân: ‘hükümdar’ (YED: 49/7 [67]).

fāriğ u dınsuz: ‘rahat’ (SN: 69b₂₁₈₃ [339]).

feth ü zafer: ‘zafer’ (ADD: 4b₁₇ [6], ADD: 7b₁₃ [11]; MN: 46a₄₁ [50]; MN: 47a₈ [51]; MT: 19b₃ [224]).

fıkr ü şağinc: ‘düşünce’ (SN: 154b₄₇₃₀ [515]).

görklü vü münakkaş: ‘gösterişli, sanatlı, güzel, göz alıcı’ (DFN: 120 [233]).

gice vü gündüz: ‘gece ve gündüz’ (YED: 236/5 [249]).

gök ü yir: ‘yeryüzü’ (SN: 28a₁₀₃₅ [263], SN: 89b₂₇₅₀ [381]; KK: 2a₄ [38]).

gökçek ü hoş: ‘güzel’ (ADD: 64a_{121/5} [139]).

gökcek ü tatlu: ‘güzel’ (SN: 5a₁₀₅ [201]).

gönül ü cân: ‘can, gönül ve kalp’ (SN: 46a₁₅₄₉ [299]; KEMŞ: 3a₃₀ [23], HF: 6074 [358]).

göz ü kaş: ‘göz-kaş’ (YED: 92/5 [106], YED: 354/5 [355]; SN: 30a₁₀₇₇ [266], SN: 119b₃₆₅₈ [443]; HF: 6582 [377]; MN: 172a₇ [173], MN: 180a₁ [179], MN: 185b₇ [182]; KBD: 391/5 [157]).

göz ü kulağ: ‘göz kulak’ (KY: 16b₆₃₈ [188]).

guşsa vü gam: ‘üzüntü, keder’ (YED: 403/1 [401]; KEMŞ: 16b₃₂₈ [41]; MN: 110b₃ [104], MN: 114a₆ [108]; KBD: 999/9 [388]).

güç ü başınç: ‘zulüm’ (SN: 167b₅₁₁₀ [541], SN: 176a₅₃₆₆ [558]).

hafta vü ay: ‘hafta ve ay’ (HF: 4314 [291]).

harif ü konuğ: ‘dost, arkadaş, misafir’ (SN: 130a₄₀₀₆ [467]).

haş u ‘âm: ‘herkes ve ileri gelenler’ (YED: 126/8 [134], YED: 130/8 [139], YED: 131/7 [140], YED: 239/2 [250], YED: 338/1 [341], YED: 338/2 [341], YED: 358/4 [361]; ÇN: 83 [5]; KK: 58a₈ [93]; HF: 1604 [188]; KY: 12b₄₅₉ [459], KY: 14a₅₁₇ [178], KY: 29b₁₁₅₂ [233], KY: 44a₁₇₂₉ [284], KY: 45b₁₈₀₄ [290], KY: 46a₁₈₂₇ [292], KY: 47a₁₈₇₀

[296], KY: 48a₁₈₉₅ [298], KY: 48b₁₉₁₄ [300], KY: 51b₂₀₃₉ [311]; ADD: 20a₄₃ [40]; MN: 45a₃₂ [50]).

ḥayāl ü düş: ‘rüya, hülya’ (YED: 70/4 [87]) (YED: 70/4 [87]).

ḥayrān u deng: ‘şaşkın’ (HF: 3905 [276]; ADD: 69b_{142/1} [152]).

ḥayr u şer: ‘iyi, kötü’ (SN: 68a₂₁₃₉ [339], SN: 172a₅₂₄₅ [550]); YED: 26/3 [42], YED: 28/9 [45], YED: 124/4 [132], YED: 236/3 [248], YED: 264/7 [274], YED: 292/6 [297], YED: 323/5 [330], YED: 413/5 [411]; YZ: 49₇₂₂ [179]; BAH: 3b₁₃ [56]; KK: 16a₄ [49], KK: 38a₃ [72]; HF: 4554 [301]; MN: 45a₃₂ [50], MN: 242a₂ [223]).

ḥor u ḥakīr: ‘aşağı, bayağı, değersiz’ (YED: 309/3 [316]; KK: 7a₅₋₆ [42], KK: 84b₆₋₇ [120]; KY: 8a₂₇₇ [157], KY: 49a₁₉₅₀ [303], KY: 50a₁₉₈₉ [307]).

mağ u ḥāş: ‘güvenilir’ (HF: 858 [160]).

iç ü taş: ‘içerisi ve dışarısı’ (HN: 75 [34], HN: 86 [36]; HF: 449 [145], HF: 1693 [191], HF: 2313 [215]) (HŞ:73 [3]).

il ü boy: ‘kabile’ (SN: 115a₃₅₁₅ [434]).

il ü şār: ‘şehir’ (YED: 135/19 [146], YED: 160/4 [169], YED: 283/5 [289], YED: 324/2 [330]; SN: 15a₆₅₄ [236], SN: 19b₇₉₅ [246], SN: 24b₉₂₇ [256], SN: 26b₉₉₀ [260], SN: 27a₁₀₀₄ [261], SN: 56a₁₈₀₅ [316], SN: 64a₂₀₁₉ [331], SN: 172a₅₂₄₇ [550]; HF: 5870 [351]; KBD: 889/6 [346]).

il ü şehir: ‘kent’ (RN: 66 [40]; SN: 118a₃₆₂₂ [441], SN: 168a₅₁₃₂ [543]).

ir ü giç: ‘erken ve geç’ (HF: 2735 [230]).

iri vü uşāğ: ‘büyük ve küçük’ (SN: 2b₃₁ [197]).

iş ü pīşe: ‘iş, amel’ (SN: 9a₂₅₀ [211]).

iz u yol: ‘yol, iz’ (SN: 132a₄₀₆₃ [471]).

jeng ü pās: ‘küf, kir’ ADD: 6b₉ [9]).

ķaba vü yũce: ‘büyük’ (SN: 132a₄₀₇₂ [471]).

ķāl ü ķil: ‘dedikodu’ (YED: 181/2 [189], YED: 196/6 [209], YED: 224/9 [238], YED: 247/4 [257], YED: 288/2 [293]; BAH: 44a₉ [137], BAH: 44b₄ [138]; ADD: 81a_{181/3} [178]).

ķār u bār: ‘iş-güç’ (YED: 28/6 [45]; HF: 3781 [272]; ADD: 10a₅₃ [17], ADD: 12b₅ [22]; KBD: 1038/3 [403]).

ķaravař u ķul: ‘kul, abd’ (SN: 127b₃₉₃₅ [462]).

ķař u göz: ‘göz-kaş’ (ADD: 45b_{58/5} [99]; KBD: 339/9 [135]).

ķayġu vü guşşa: ‘üzüntü, kader’ (HF: 2302 [214]).

ķayġu vu ķorġu: ‘endişe, korku’ (SN: 93a₂₈₆₅ [389]).

ķibr ü meni: ‘büyüklenme ve benlik’ (YED: 83/6 [98]; KK: 51a₄₋₅ [85]).

ķiçi vü ulu: ‘küçük ve büyük’ (SN: 14b₄₃₄ [223]).

ķorġu vü ķayġu: ‘endişe, korku’ (SN: 82b₂₅₅₄ [368]).

ķov u sav: ‘laf, söz, dedikodu’ (HF: 6078 [358]).

ķoyun u ķurt: ‘koyun ve kurt’ (SN: 148a₄₅₃₄ [502]).

ķöřk ü sarāy: ‘ķöřk, saray’ (BH: 84a [177]; YED: 177/7 [185], YED: 186/4 [196], YED: 195/8 [208], YED: 302/10 [310], YED: 368/3 [371]; HF: 3200 [249], HF: 3339 [254]; KY: 10a₃₆₅ [165], KY: 11a₃₉₇ [167], KY: 46a₁₈₂₃ [292], KY: 51b₂₀₄₁ [311], KY: 51b₂₀₅₂ [312]).

ķul u ķaravař: ‘ķöle, hizmetçi’ (SN: 19b₇₈₇ [246], SN: 31a₁₁₁₆ [268], SN: 103a₃₁₄₆ [408], SN: 166b₅₀₇₈ [539]; KBD: 1037/5 [402]).

ķul u sulţān: ‘kul ve hükümdar’ (YED: 239/2 [250]).

ķūr u ker: ‘mevki, derece, kudret’ (HF: 4931 [315]; GN: 210a₇₀₂₅ [267]).

ķurd u koyın: ‘kurt ve koyun’ (KK: 39b₅ [74]; HF: 1010 [166]).

ķurd u ķuř: ‘koyun ve kurt’ (SN: 118b₃₆₂₈ [441]).

ķuru vü yaş: ‘nemli ve ıslak’ (HF: 4955 [316]).

māl u țavar: ‘mal, mülk, eşya’ (DSM: 1b₁₈ [251]; SN: 10a₂₉₃ [214], SN: 107b₃₂₉₈ [419], SN: 68a₂₁₄₇ [339], SN: 88a₂₇₀₀ [378], SN: 88a₂₇₀₆ [378]; HF: 6200 [363]).

mekr ü āl: ‘hile, tuzak’ (SN: 88a₂₇₀₃ [378]; ADD: 63a₁ [137], MN: 173b₁ [174]).

müşg ~ müřķ ü ‘anber: ‘güzel koku, esans’ (YZ:32₄₆₅ [145]; HF: 2287 [214]).

nām u niřān: ‘şan, şöhret’ (HF: 6700 [381]; ADD: 5a₂₄ [6], ADD: 69a_{139/3} [151]; MN: 256b₆ [233]).

od u ķor: ‘ateş ve ķor’ (SN: 185a₅₆₅₉ [578]).

oķ u yay: ‘ok ve yay’ (SN: 117a₃₅₆₄ [437]).

oķlan u ķız: ‘erkek ve dişi çocuk’ (HF: 640 [152]).

oran u ķiyās: ‘benzetme, mukayese’ (YED: 48/4 [65]).

ot u yaprak: ‘ot ve yaprak’ (HF: 4490 [298]).

ōķ ü ķıķ: ‘ōn ve arka’ (HF: 1764 [194]).

řaķ u ķürük: ‘saķlam ve ķürümüş olan’ (KBD: 134/3 [53]).

řaķ u esen: ‘saķ sâlim, saķlıkla esenlikle’ (ADD: 58b_{102/2} [127]).

řaķ u selāmet: ‘saķ sâlim, saķlıkla esenlikle’ (HF: 6803 [386]).

řaķlķ u şayruluk: ‘saķlık ve hastalık’ (GN: 153a₂₉₄₉ [611]).

řaķ u şol: ‘saķ ve sol’ (RN: 60 [39]; YZ: 94₁₄₀₆ [269]; HF: 4877 [313]; ADD: 30a₅ [63]).

řaķır u ķör: ‘saķır ve ķör’ (SN: 168a₅₁₂₀ [542]).

řaķal u řaķ: ‘saķ ve sakal’ (YED: 35/2 [51]; SN: 159b₄₈₈₇ [526]).

sāz u söz: ‘kelam, müzik ve hoş sohbet’ (MN: 62b₉ [52], MN: 188b₇ [184]).

sen ü ben: ‘sen ve ben, I. ve II. şahıs zamiri’ (YED: 143/5 [153], YED: 358/2 [361], YED: 358/8 [361], YED: 358/9 [362], YED: 360/9 [364]; KBD: 551/6 [218]).

senlik ü benlik: ‘senlik ve benlik, nefis’ (YED:201/27 [216]).

siz ü biz: ‘siz ve biz’ (SN: 2b₂₇ [196]).

şoñ vü ilk: ‘son ve başlangıç’ (GN: 251a₈₀₂₇ [461]).

söz ü savaş: ‘dövüş ve çekişme’ (GN: 24b₂₄₃ [147]).

söz ü sâz: ‘kelam, müzik ve hoş sohbet’ (SN: 34a₁₁₉₁ [274]; HF: 3974 [278]).

şubḥ u akşam: ‘sabah ve akşam’ (RN: 366 [96]; HF: 433 [144]).

şubḥ u şām: ‘sabah ve akşam’ (MN: 209a₇ [199]; DFN: 70 [230]; KEMŞ: 7a₁₁₇ [28], KEMŞ: 14a₂₇₅ [38]; KK: 98a₅ [135]; KBD: 387/2 [155]).

sultān u kūl: ‘hükümdar ve halk’ (YED: 153/7 [163]).

şusuz u yaluñuz: ‘susuz, yalnız’ (SN: 136b₄₂₀₅ [480]).

şār u il: ‘şehir’ (SN: 122b₃₇₅₂ [450]).

şehr ü il: ‘kent’ (RN: 70 [41]; KEMŞ: 6b₁₁₀[28]).

şems ü ay: ‘güneş ve ay’ (KY: 15b₅₈₀ [183]).

şer u şūr: ‘kötülük, şamata, gürültü’ (HN: 70 [32]; MN: 78b₃ [74]; KBD: 431/4 [171]).

tāc u taht: ‘taht ve taç, istikbal, hükümdarlık’ (YED: 185/6 [195], YED: 245/2 [256], YED: 245/5 [256]; SN: 13a₃₉₀ [220], SN: 14b₄₈₉ [226], SN: 14b₅₄₀[230], SN: 16a₆₈₉ [239], SN: 16b₇₀₅ [239], SN: 25b₉₅₁ [257], SN: 117b₃₅₉₉[439], SN: 117b₃₈₁₇ [454], SN: 136b₄₁₉₉ [480], SN: 171b₄₁₉₉ [522], SN: 172b₅₂₂₅ [552], SN: 174b₅₃₁₆ [555], SN: 182a₅₅₇₅ [572], SN: 177b₅₄₁₉ [562]; HF: 3781 [272], HF: 4326 [292], HF: 5913 [352], HF: 6936 [390]; KY: 28a₁₀₇₉ [227], KY: 28a₁₀₈₄ [228]; ADD: 32a₅₈ [67]).

tağ u kaya: ‘dağ, taş, kaya’ (SN: 140a₄₃₀₁ [487]).

tağ u taş: ‘dağ taş, her yer’ (HF: 1914 [200], HF: 4805 [310]).

tağ u taş u yaban: ‘dağ tepe, ıssız alan’ (SN: 129b₄₀₀₂ [467]).

tağ u yabān: ‘dağ, ıssız yer’ (HF: 1763 [194]).

taht u tāt: ‘taht ve taç, istikbal, hükümdarlık’ (YED: 44/7 [60], YED: 130/5 [139]; HF: 265[138], HF: 7630 [417]; KY: 15b₅₈₃ [184], KY: 40a₁₅₇₂ [270]).

taş u tağ: ‘dağ taş, her yer’ (SN: 13a₃₈₀ [220], SN: 28a₁₀₃₈ [263], SN: 48b₁₆₀₈ [302], SN: 90b₂₇₈₁ [383]; HF: 4055 [281]).

taş u toprak: ‘taş ve toprak’ (RN: 291 [81]) (HF: 4490 [298]).

tat vü tuz: ‘tat, tuz, lezzet’ (KBD: 336/2 [134]).

uçmak u tamu: ‘cennet ve cehennem’ (BAH: 46b₈ [142]).

ulu vü beg: ‘bey, ileri gelen, hükümdar’ (SN: 14b₄₂₇ [223], SN: 117b₃₅₉₁ [439], SN: 32a₁₁₄₅ [270]).

ulu vü kiçi: ‘büyük ve küçük’ (SN: 13b₃₉₇ [221], SN: 148a₄₅₃₁ [502], SN: 151b₄₆₃₇ [509]).

uş u ‘akl: ‘akıl’ (SN: 2b₅₂ [198], SN: 172a₅₂₄₂ [550]).

uşlusız u bilgilü: ‘akılsız ve bilgi sahibi’ (SN: 14b₄₃₄ [223]).

uşağ ü iri: ‘ufak ve büyük’ (SN: 14b₅₃₁ [229], SN: 22a₈₆₂ [251], SN: 112b₃₄₄₁ [429]).

uz uz u az az: ‘yavaşça ve biraz’ (SN: 61b₁₉₆₀ [327]).

yād u biliş: ‘tanıdık ve yabancı’ (YED: 187/6 [198]; SN: 85b₂₆₃₃ [373]).

yağ u bāl: ‘yağ ve bal’ (HF: 3146 [247], HF: 6064 [358]).

yakın u ırak: ‘yakın ve uzak’ (HF: 4576 [302]).

yār u yoldaş: ‘sevgili, yoldaş’ (DK: 47a₁₀₋₁₁ [78]).

yaş u kuru: ‘ıslak ve kuru’ (SN: 185a₅₆₅₉ [578]).

yavuz u keydüg: ‘iyi-kötü’ (GN: 291a₉₁₅₃ [2677]).

yavuz u yahşı: ‘iyi ve kötü’ ‘iyi-kötü’ (GN: 66b₇₀₁₈ [267]).

yaz- u düz-: ‘yazmak, telif etmek, nazmetmek’ (SN: 175a₅₃₄₃ [557], SN: 185b₅₇₀₃ [581]).

yaz u güz: ‘yaz ve sonbahar’ (SN: 175a₅₃₄₃ [557]).

yaz u kış: ‘yaz ve kış’ (RN: 258 [75]; YED: 187/6 [198], YED: 271/6 [280], YED: 301/9 [308]; SN: 37b₁₂₉₉ [281], SN: 148a₄₅₃₄ [502], SN: 177b₅₄₁₆ [562]; KEMŞ: 12b₂₃₇ [237]; GN: 32a₉₁₄ [203]).

yazuğ u müzd: ‘günah ve sevap’ (YED:259/3 [268]).

yıl u ay: ‘ay ve yıl, her zaman’ (SN: 117a₃₅₆₃ [437]).

yi- ü iç-: ‘yemek ve içmek’ (SN: 153b₄₇₀₇ [514]; YZ: 57₈₄₁ [195], HF: 515 [147]).

yir ü gök: ‘yeryüzü’ (RN: 169 [59], RN: 257 [75]; YED: 32/3 [48], YED: 48/10 [66], YED: 130/9 [139], YED: 191/4 [202], YED: 210/5 [226], YED: 233/5 [246], YED: 262/7 [272], YED: 386/7 [388], YED: 339/3 [342]; GN: 32a₉₁₄ [203]; HN: 4 [20], HN: 6 [20]; HF: 62 [131]; MN: 54b₈ [57]).

yohsul ~ yoksul u bay: : ‘zengin, fakir’ (YED: 186/4 [196]; SN: 5a₁₀₉ [202], SN: 13a₃₈₁ [220], SN: 39b₁₃₈₅ [287], SN: 119a₃₆₄₈ [443]; BAH: 46b₆ [142]; HN: 32 [26]; SN: 163b₄₉₉₉ [534]; KY: 46a₁₈₂₃ [292], KY: 51b₂₀₄₁ [311], KY: 51b₂₀₅₂ [312]).

yoldaş ü yâr: ‘sevgili, yoldaş’ (DVH: 33[239]; YED: 160/8 [169]).

yol u iz: ‘yol, iz’ (SN: 123b₃₈₀₆ [454]).

yoldaş u rāz-dār: ‘yoldaş, sırdaş’ (YED: 61/7 [79]).

yokuş u iniş: ‘yokuş ve iniş’ (SN: 93a₂₈₇₇ [390]).

yüz ü yanak: ‘yüz ve yanak, surat’ (YED: 132/1 [140]).

zevk ü şafâ: ‘eğlence, eğlenme’ (GT: 7a₁₅ 8b1-2 [160]; ADD: 6b₁₇ [10], ADD: 10a₁ [17]; MN: 125b₉ [123]).

z̄ir ü zeber: ‘altüst’ (YED: 356/10 [358]; HN: 120 [42]; HF: 4997 [318]; DK: 116b₁₂ [152]; ADD: 62a₆ [135]; KBD: 116/3 [46]).

z̄ülf ü saç: ‘saç’ (HF: 1464 [183]).

2.5.3. Hem Bağlaçlı Hem Bağlaçsız Şekilleri Bulunan İkilemeler

ad şan: ‘isim, şan, şöret’ (RN: 213 [67]; YED: 71/7 [89]; HF: 5395[332], HF: 5502 [337]). / **ad u şan:** ‘isim, şan’ (KK: 30a₁ [64], KK: 83a₁₀ [119]; KBD: 1456/2 [543]).

aķca altun: ‘altın, para’ (HF: 7190 [400]). / **aķca vü altun:** ‘altın, para’ (KG: 116b₅₋₆ [363]).

ay gün: ‘ay, güneş’ (YED: 252/4 [261], YED: 355/ [356], BAH: 49a₈ [147]). / **ay u gün:** ‘ay ve gün, her zaman’ (SN: 44b₁₄₉₈ [295]; KY: 3b₉₉ [142], KY: 48a₁₉₀₆ [299]; MN: 154a₁₁ [160]; DFN: 122 [233]).

bāğ bostān: ‘bahçe’ (YZ: 98₁₄₆₀ [277]; MT: 9b₅ [212]). / **bāğ u bostān:** ‘bahçe’ (BH: 148a [192]; YED: 3/6 [20], YED: 187/8 [198], YED: 201/38 [217], YED: 335/3 [339]; HF: 1881 [199]; HF: 4090 [282]; KY: 21a₇₉₆ [202]; KY: 23a₈₇₅ [209]; DK: 24b₄ [54]; ADD: 24b₅₀ [50]; MN: 13b₁₈ [28]).

bay yoķsul: ‘zengin, fakir’ (KG: 118a₅₋₆ [364]). / **bay u yoķsul:** ‘zengin, fakir’ (KG: 118a₅₋₆ [364]; SN: 12a₈₅₆ [251]; KG: 118a₅₋₆ [364]; YZ: 25₃₇₂ [131], YZ: 56₈₂₈ [193], YZ: 95₁₄₁₀ [271]; HF: 385 [143], HF: 1711 [192], HF: 6229 [364]).

bugün yarın: ‘bugün yarın’ (RN: 53 [38], RN: 454 [110]; YED: 174/7 [182]; DK: 64b₈ [208]). / **bugün ü yarın:** ‘bugün ve yarın’ (SN: 14b₄₆₉ [225]; HF: 6284 [366]).

cān gönül: ‘ruh, kalp, can’ (DVH: 26 [238]; YED: 389/2 [390]). / **cān u gönül:** ‘can, gönül ve kalp’ (YED: 32/2 [48], YED:165/9 [173], YED:208/9 [225], YED:256/5 [266], YED:259/3 [268], YED:414/5 [412]; SN: 117b₃₆₀₆ [440]; HF: 709 [155]; KY: 15b₅₆₈ [182]; ADD: 49a_{69/4} [106]; MT: 34a₈ [240]).

dīn diyānet: ‘din, dindarlık’ (YED: 17/1 [33], YED: 366/4 [369]). / **dīn ü diyānet:** ‘din ve dindarlık’ (YED: 116/1 [125]; YED: 116/2 [125]).

dün gün ~ kün: ‘gece, gündüz, her zaman’ (DVH: 26 [238]; YED: 9/3 [26], YED: 14/4 [31], YED: 51/1[69], YED: 87/1 [101], YED: 124/8 [133], YED: 146/2 [156], YED: 146/5 [156], YED: 154/5 [164], YED: 182/6 [190], YED: 222/6 [236], YED: 244/2 [255], YED: 283/5 [289], YED: 295/7 [300], YED: 295/13 [300], YED: 313/5 [320], YED: 313/7 [320], YED: 381/1 [383], YED: 402/5 [401], YED: 413/6 [411], YED: 415/2 [413]; SN: 7b₁₈₃ [207], SN: 9a₂₅₀ [211], SN: 14b₅₆₅[231], SN: 17a₇₁₂ [241], SN: 18b₇₆₀ [244], SN: 23b₈₉₅ [253], SN: 23b₂₃₁₁ [352], SN: 29b₁₀₆₇ [265], SN: 93b₂₈₇₀ [390], SN: 100a₃₀₄₉ [390], SN: 116a₃₅₃₆ [435], SN: 136a₄₁₈₈ [479], SN: 138a₄₂₃₃[482]; RN: 74 [41], RN: 258 [75], KEMŞ: 20b₃₇₈ [45], BH: 32b [169]; YZ: 8₁₀₉ [97], YZ: 24₃₅₀ [129], YZ: 34₄₉₅ [149], YZ: 45₆₆₃ [171], YZ: 46₆₇₄ [173], YZ: 52₇₆₉ [185], YZ: 60₈₈₆ [201], YZ: 61₈₉₇ [203], YZ: 67₉₉₄ [215], YZ: 69₁₀₁₉ [219], YZ: 75₁₁₁₆ [231], YZ: 84₁₂₄₄ [249], YZ: 84₁₂₅₇ [249], YZ: 85₁₂₅₈ [251], YZ: 90₁₃₄₂ [261], YZ: 90₁₃₄₇ [261]; BAH: 47b₁₁ [144]; HF: 1510 [185], HF: 6418 [371]; KY: 51b₂₀₄₀ [311]; MN: 26a₆ [37]). / **dün ü gün:** ‘gece, gündüz, her zaman’ (DSM: 3a₆₀ [254]; KG: 55a₁₅ [317], KG: 21b₁ [292]; RN: 274 [78]; YED: 24/5 [41], YED: 54/1 [72], YED: 70/3 [87], YED: 137/1 [148], YED: 148/5 [158], YED: 159/3 [168], YED: 269/2 [278], YED: 295/8 [300], YED: 304/6 [312], YED: 308/2 [315], YED: 310/7 [317], YED: 313/5 [320], YED: 333/4 [337], YED: 343/8 [345], YED: 377/3 [380], YED: 381/4 [384], YED: 393/1 [392]; SN: 1b₇ [195], SN: 2a₁₈ [196], SN: 10a₂₈₉ [214], SN: 14b₄₃₇ [223], SN: 14b₅₁₃[228], SN: 14b₅₅₆ [231], SN: 15b₆₇₅ [238], SN: 19a₇₇₈ [245], SN: 25a₉₄₀ [256], SN: 26b₉₈₁ [259], SN: 31b₁₀₃₁ [269], SN: 38b₁₃₄₀ [284], SN: 40b₁₃₉₉ [288], SN: 46a₁₅₄₉ [299], SN: 46a₁₈₁₃ [317], SN: 60a₁₉₀₉ [323], SN: 61a₁₉₅₀ [326], SN: 64b₂₀₃₉ [332], SN: 78b₂₄₃₀ [359], SN: 92a₂₈₃₃ [387], SN: 94b₂₈₈₉ [392], SN: 99a₃₀₂₀ [400], SN: 99a₃₂₄₀ [415], SN: 111b₃₄₁₇ [427], SN: 115b₃₅₂₀ [434], SN: 115b₃₅₂₇ [435], SN: 116a₃₅₃₇ [435], SN: 123a₃₇₈₂ [451], SN: 123b₃₈₁₄ [454], SN: 124a₃₈₂₇ [455], SN: 124b₃₈₄₈ [456], SN: 125a₃₈₅₉ [456], SN: 155a₄₇₄₅ [516], SN: 167a₅₀₉₁ [540], SN: 174b₅₃₂₆ [556]; YZ: 1₁₄ [83], YZ: 19₂₇₀ [119], YZ: 23₃₃₁ [127]; BAH: 14a₂ [77], BAH: 20a₁ [89], BAH: 22a₁₁ [93], BAH: 33b₇ [116], BAH: 37a₈ [123], BAH: 49a₈ [147]; HN: 40 [26], HN: 84 [34]; HF: 39 [130], HF: 727 [155], HF: 731 [155], HF: 1508 [184], HF: 1765 [194], HF: 3853 [274], HF: 4572 [301], KY: 16b₆₂₄ [187], KY: 50b₂₀₀₄ [308]; MN: 120b₅ [117]; HŞ: 226 [9]).

iç taş: ‘içerisi ve dışarısı’ (RN: 511 [121]; KEMŞ: 20a₃₇₀ [44], YZ: 73₁₀₈₆ [227]). / **iç ü taş:** ‘içerisi ve dışarısı’ (HN: 75 [34], HN: 86 [36]; HF: 449 [145], HF: 1693 [191], HF: 2313 [215]) (HŞ:73 [3]).

kurd kuş: ‘kurt ve kuş’ (YED: 74/3 [91], YED: 384/7 [386]). / **kurd u kuş:** ‘koyun ve kurt’ (SN: 118b₃₆₂₈ [441]).

şaç şaķal: ‘saç ve sakal’ (SN: 34a₁₂₀₂ [274]; DK: 134b₁₃ 135a₁ [172]; MŞ: 152a₂ [168], MŞ: 153b₃₋₄ [168], MŞ: 153b₄ [168], MŞ: 153b₁₀ [169], MŞ: 153b₁₅ [169], MŞ: 154a₁₅ [169], (MŞ: 154b₂ [169], MŞ: 176a₁₅ 176b₁ [194], MŞ: 178b₂ [195]). / **şaç u şaķal:** ‘saç ve sakal’ (DFN: 140 [234]; SN: 131b₄₀₅₈ [471]).

şag esen: ‘sağ sâlim, sağlıkla esenlikle’ (SN: 87a₂₆₆₉ [376], SN: 136a₄₂₂₂ [482], SN: 148b₄₅₅₄ [504], SN: 169a₅₁₅₀ [544]; DK: 14b₁₀ [43], DK: 23b₁₂ [54], DK: 23b₁₃ [54], DK: 50a₁₋₂ [80], DK: 60b₁₃ [93], DK: 90b₄ [127], DK: 133b₁ [171], DK: 137a₁₃ [175], DK: 64b₈ [208], DK: 75b₆ [226], DK: 86a₇ [246]; MT: 16b₇ [220]; KBD: 953/6 [370]). / **şag u esen:** ‘sağ sâlim, sağlıkla esenlikle’ (ADD: 58b_{102/2} [127]).

şag selâmet: ‘sağ sâlim, sağlıkla esenlikle’ (YED: 413/3 [411]). / **şag u selâmet:** ‘sağ sâlim, sağlıkla esenlikle’ (HF: 6803 [386]).

şag şol: ‘sağ, sol’ (YED: 354/5 [355]; HF: 173 [184]; KY: 48a₁₉₀₈ [300]; DK: 13b₁₀ [41], DK: 37b₃₋₄ [69], DK: 120a₄ [156], DK: 141b₁₋₂ [180]). / **şag u şol:** ‘sağ ve sol’ (RN: 60 [39]; YZ: 94₁₄₀₆ [269]; HF: 4877 [313]; ADD: 30a₅ [63]).

sen ben: ‘sen, ben, I. ve II. şahıs zamiri’ (YED: 360/9 [364], YED: 54/3 [72], YED: 143/5 [153], YED: 165/12 [173], YED: 323/9 [330]). / **sen ü ben:** ‘sen ve ben, I. ve II. şahıs zamiri’ (YED: 143/5 [153], YED: 358/2 [361], YED: 358/8 [361], YED: 358/9 [362], YED: 360/9 [364]; KBD: 551/6 [218]).

senlik benlik: ‘senlik ve benlik, nefis’ (YED: 252/5 [262], YED: 338/5 [341]). / **senlik ü benlik:** ‘senlik ve benlik, nefis’ (YED:201/27 [216]).

tağ taş: ‘dağ taş, her yer’ (BH: 152a [193]); YED:222/2 [235]; SN: 80a₂₄₈₂ [362]; HF: 2144 [208]). / **tağ u taş:** ‘dağ taş, her yer’ (HF: 1914 (200), HF: 4805 [310]).

ulu kiçi: ‘büyük ve küçük’ (SN: 14b₄₃₂ [223], SN: 39b₁₃₈₅ [287], SN: 40b₁₃₉₁ [288], SN: 61b₁₉₆₃ [327], SN: 118b₃₆₂₇ [441], SN: 164a₅₀₄₃ [537], SN: 167a₅₁₀₅ [541]; HF: 1764 [194], HF: 3975 [278]; DK: 95b₃ [131], DK: 130b₁₃ [169]; MN: 45a₃₂ [50]). / **ulu vü kiçi:** ‘büyük ve küçük’ (SN: 13b₃₉₇ [221], SN: 148a₄₅₃₁ [502], SN: 151b₄₆₃₇ [509]).

yaş kuru: ‘ıslak kuru’ (KG: 63b₅₋₆ [323]). / **yaş u kuru:** ‘ıslak ve kuru’ (SN: 185a₅₆₅₉ [578]).

yi- iç-: ‘yemek ve içmek’ (GN: 205b₅₉₈₇ [69]; SN: 14b₄₃₂ [223], SN: 14b₄₃₇ [223], SN: 21a₈₂₆ [249], SN: 51a₁₆₇₃ [307], SN: 158a₄₈₄₂ [523], SN: 174a₅₃₀₁ [554]; DK: 109a₃₋₄ [146], DK: 130a₈ [168], DK: 137b₆ [176], DK: 147a₁₂₋₁₃ [187], DK: 104b₇ [283]; BH: 96a [180], BH: 148b [193]; KG: 108b₁₂₋₁₃ [357], KY: 51b₂₀₄₄ [312]; GN: 205b₅₉₈₇ [69]). / **yi- ü iç-:** ‘yemek ve içmek’ (SN: 153b₄₇₀₇ [514]; YZ: 57₈₄₁ [195], HF: 515 [147]).

2.5.4. Öğeleri Yer Değiştirmiş İkilemeler

ağca altun: ‘altın, para’ (HF: 7190 [400]). / **altun ağçe:** ‘altın, para’ (YZ: 15₂₁₅ [111], YZ: 15₂₁₆ [111]; DK: 57b₂ [89]).

‘ağl u us: ‘akıl’ (YED: 25/5 [42]; YZ: 62₉₁₉ [205]; HF: 2720 [230]; DK: 23b₆ [53]). / **uş u ‘ağl:** ‘akıl’ (SN: 2b₅₂ [198], SN: 172a₅₂₄₂ [550]).

‘ām u hās: ‘herkes ve ileri gelenler’ (YED: 305/7 [313], YED: 382/4 [385]). / **hāş u ‘ām:** ‘herkes ve ileri gelenler’ (YED: 126/8 [134], YED: 130/8 [139], YED: 131/7 [140], YED: 239/2 [250], YED: 338/1 [341], YED: 338/2 [341], YED: 358/4 [361]; ÇN: 83 [5]; KK: 58a₈ [93]; HF: 1604 [188]; KY: 12b₄₅₉ [459], KY: 14a₅₁₇ [178], KY: 29b₁₁₅₂ [233], KY: 44a₁₇₂₉ [284], KY: 45b₁₈₀₄ [290], KY: 46a₁₈₂₇ [292], KY: 47a₁₈₇₀ [296], KY: 48a₁₈₉₅ [298], KY: 48b₁₉₁₄ [300], KY: 51b₂₀₃₉ [311]; ADD: 20a₄₃ [40]; MN: 45a₃₂ [50]).

ay u yıl: ‘ay ve yıl, her zaman’ (HF: 7190 [400]; BAH: 49a₂ [147]; YED: 32/7 [49]). / **yıl u ay:** ‘ay ve yıl, her zaman’ (SN: 117a₃₅₆₃ [437]).

bāğ u bostān: ‘bahçe’ (BH: 148a [192]; YED: 3/6 [20], YED: 187/8 [198], YED: 201/38 [217], YED: 335/3 [339]; HF: 1881 [199]; HF: 4090 [282]; KY: 21a₇₉₆ [202]; KY:

23a₈₇₅ [209]; DK: 24b₄ [54]; ADD: 24b₅₀ [50]; MN: 13b₁₈ [28]). / **bostān u bāg**: ‘bahçe’ (YZ: 56₈₃₄ [193]; HF: 1687 [191]).

baḥr u ber: ‘deniz, kara, yeryüzü’ (MN: 45a₃₉ [50]; HŞ:42 [2]). / **berr ü baḥr**: ‘deniz, kara, yeryüzü’ (RN: 166 [59]; YED: 306/1 [313]).

bay yoḫsul: ‘zengin, fakir’ (KG: 118a₅₋₆ [364]). / **yoḫsul ~ yoḫsul bay**: ‘zengin, fakir’ (BAH: 27a₁₃₅ [103], BAH: 8a₅ [65]; BH: 13a [166]).

bay u yoḫsul: ‘zengin, fakir’ (KG: 118a₅₋₆ [364]; SN: 12a₈₅₆ [251]; KG: 118a₅₋₆ [364]; YZ: 25₃₇₂ [131], YZ: 56₈₂₈ [193], YZ: 95₁₄₁₀ [271]; HF: 385 [143], HF: 1711 [192], HF: 6229 [364]). / **yoḫsul ~ yoḫsul u bay**: ‘zengin, fakir’ (YED: 186/4 [196]; SN: 5a₁₀₉ [202], SN: 13a₃₈₁ [220], SN: 39b₁₃₈₅ [287], SN: 119a₃₆₄₈ [443]; BAH: 46b₆ [142]; HN: 32 [26]; SN: 163b₄₉₉₉ [534]; KY: 46a₁₈₂₃ [292], KY: 51b₂₀₄₁ [311], KY: 51b₂₀₅₂ [312]).

beg ü ulu: ‘bey, ileri gelen, hükümdar’ (HF: 613 [151], HF: 7302 [405]). / **ulu vü beg**: ‘bey, ileri gelen, hükümdar’ (SN: 14b₄₂₇ [223], SN: 117b₃₅₉₁ [439], SN: 32a₁₁₄₅ [270]).

biliş ü yād: ‘tanıdık ve yabancı’ (BAH: 39a₆ [127]). / **yād u biliş**: ‘tanıdık ve yabancı’ (YED: 187/6 [198]; SN: 85b₂₆₃₃ [373]).

cān gönül: ‘ruh, kalp, can’ (DVH: 26 [238]; YED: 389/2 [390]). / **gönül cān**: ‘ruh, kalp, can’ (YED: 1/2 [17]; KEMŞ: 5b₉₂ [27]).

cān u dil: ‘ruh, kalp’ (DFN: 128 [234]; KK: 50a₁₋₂ [85]; KY: 16b₆₂₂ [187]; ADD: 98a_{240/3} [216]). / **dil ü cān**: ‘ruh, kalp’ (BAH: 16a₇ [81], BAH: 31b₄ [112], BAH: 30b₂ [110], BAH: 34b₄ [118], BAH: 41b₁₂ [132], BAH: 49ab₁₃ [148], BAH: 53b₁₂ [156]; KBD: 3/4 [2]).

cān u gönül: ‘can, gönül ve kalp’ (YED: 32/2 [48], YED:165/9 [173], YED:208/9 [225], YED:256/5 [266], YED:259/3 [268], YED:414/5 [412]; SN: 117b₃₆₀₆ [440]; HF: 709 [155]; KY: 15b₅₆₈ [182]; ADD: 49a_{69/4} [106]; MT: 34a₈ [240]). / **gönül ü cān**: ‘can, gönül ve kalp’ (SN: 46a₁₅₄₉ [299]; KEMŞ: 3a₃₀ [23], HF: 6074 [358]).

gece ~ gice gündüz: ‘gece, gündüz, her zaman’ (DSM: 3a₅₆ [253]; YED: 82/6 [97], YED: 146/6 [156], YED: 301/8 [308]; SN: 106b₃₂₅₆ [416]; ÇN: 56 [5]; KEMŞ: 5b₁₁₁

[28], KEMŞ: 10a₁₉₁ [33]; YZ: 11₁₆₁ [103]; YZ: 11₁₆₄ [103], YZ: 59₈₇₁ [199]; BAH: 23b₁₁ [96], BAH: 51a₁₃ [151]; HF: 378 [142], HF: 761 [157], HF: 1028 [166], HF: 1845 [197], HF: 2262 [213], HF: 2366 [216], HF: 2378 [217], HF: 4292 [290], HF: 5796 [348], HF: 6401 [370]; KY: 6b₂₀₈ [151], KY: 35a₁₃₆₅ [252], KY: 51b₂₀₄₄ [312]; DK: 36b₁₁ [69], DK: 49a₁₃ 49b₁ [79], DK: 98a₂ [133], DK: 152b₁₀ [193], DK: 68b₃ [216]; MN: 41a₃ [47], MN: 45a₃₂ [50]; MT: 7a₉ [209]; KBD: 429/3 [170]). / **gündüz gice**: ‘gece, gündüz, her zaman’ (SN: 87b₂₆₇₉ [376]).

gök ü yir: ‘yeryüzü’ (SN: 28a₁₀₃₅ [263], SN: 89b₂₇₅₀ [381]; KK: 2a₄ [38]). / **yir ü gök**: ‘yeryüzü’ (RN: 169 [59], RN: 257 [75]; YED: 32/3 [48], YED: 48/10 [66], YED: 130/9 [139], YED: 191/4 [202], YED: 210/5 [226], YED: 233/5 [246], YED: 262/7 [272], YED: 386/7 [388], YED: 339/3 [342]; GN: 32a₉₁₄ [203]; HN: 4 [20], HN: 6 [20]; HF: 62 [131]; MN: 54b₈ [57]).

göz ü kaş: ‘göz-kaş’ (YED: 92/5 [106], YED: 354/5 [355]; SN: 30a₁₀₇₇ [266], SN: 119b₃₆₅₈ [443]; HF: 6582 [377]; MN: 172a₇ [173], MN: 180a₁ [179], MN: 185b₇ [182]; KBD: 391/5 [157]). / **kaş u göz**: ‘göz-kaş’ (ADD: 45b_{58/5} [99]; KBD: 339/9 [135]).

iç- yi-: ‘iç-, ye-’ (SN: 21a₈₂₉ [249], SN: 29a₁₀₅₇ [264]). / **yi- iç-**: ‘yemek ve içmek’ (GN: 205b₅₉₈₇ [69]; SN: 14b₄₃₂ [223], SN: 14b₄₃₇ [223], SN: 21a₈₂₆ [249], SN: 51a₁₆₇₃ [307], SN: 158a₄₈₄₂ [523], SN: 174a₅₃₀₁ [554]; DK: 109a₃₋₄ [146], DK: 130a₈ [168], DK: 137b₆ [176], DK: 147a₁₂₋₁₃ [187], DK: 104b₇ [283]; BH: 96a [180], BH: 148b [193]; KG: 108b₁₂₋₁₃ [357], KY: 51b₂₀₄₄ [312]; GN: 205b₅₉₈₇ [69]).

il ü şār: ‘şehir’ (YED: 135/19 [146], YED: 160/4 [169], YED: 283/5 [289], YED: 324/2 [330]; SN: 15a₆₅₄ [236], SN: 19b₇₉₅ [246], SN: 24b₉₂₇ [256], SN: 26b₉₉₀ [260], SN: 27a₁₀₀₄ [261], SN: 56a₁₈₀₅ [316], SN: 64a₂₀₁₉ [331], SN: 172a₅₂₄₇ [550]; HF: 5870 [351]; KBD: 889/6 [346]). / **şār u il**: ‘şehir’ (SN: 122b₃₇₅₂ [450]).

il ü şehir: ‘kent’ (RN: 66 [40]; SN: 118a₃₆₂₂ [441], SN: 168a₅₁₃₂ [543]). / **şehr ü il**: ‘kent’ (RN: 70 [41]; KEMŞ: 6b₁₁₀ [28]).

iz u yol: ‘yol, iz’ (SN: 132a₄₀₆₃ [471]). / **yol u iz**: ‘yol, iz’ (SN: 123b₃₈₀₆ [454]).

karavaş u kul: ‘kul, abd’ (SN: 127b₃₉₃₅ [462]). / **kul u karavaş:** ‘köle, hizmetçi’ (SN: 19b₇₈₇ [246], SN: 31a₁₁₁₆ [268], SN: 103a₃₁₄₆ [408], SN: 166b₅₀₇₈ [539]; KBD: 1037/5 [402]).

koyun u kurt: ‘koyun ve kurt’ (SN: 148a₄₅₃₄ [502]). / **kurd u koyın:** ‘kurt ve koyun’ (KK: 39b₅ [74]; HF: 1010 [166]).

kul u sultân: ‘kul ve hükümdar’ (YED: 239/2 [250]). / **sultân u kûl:** ‘hükümdar ve halk’ (YED: 153/7 [163]).

şaç u şakal: ‘saç ve sakal’ (DFN: 140 [234]; SN: 131b₄₀₅₈ [471]). / **şakal u saç:** ‘saç ve sakal’ (YED: 35/2 [51]; SN: 159b₄₈₈₇ [526]).

sâz u söz: ‘kelam, müzik ve hoş sohbet’ (MN: 62b₉ [52], MN: 188b₇ [184]). / **söz ü sâz:** ‘kelam, müzik ve hoş sohbet’ (SN: 34a₁₁₉₁ [274]; HF: 3974 [278]).

tâc u taht: ‘taht ve taç, istikbal, hükümdarlık’ (YED: 185/6 [195], YED: 245/2 [256], YED: 245/5 [256]; SN: 13a₃₉₀ [220], SN: 14b₄₈₉ [226], SN: 14b₅₄₀ [230], SN: 16a₆₈₉ [239], SN: 16b₇₀₅ [239], SN: 25b₉₅₁ [257], SN: 117b₃₅₉₉ [439], SN: 117b₃₈₁₇ [454], SN: 136b₄₁₉₉ [480], SN: 171b₄₁₉₉ [522], SN: 172b₅₂₂₅ [552], SN: 174b₅₃₁₆ [555], SN: 182a₅₅₇₅ [572], SN: 177b₅₄₁₉ [562]; HF: 3781 [272], HF: 4326 [292], HF: 5913 [352], HF: 6936 [390]; KY: 28a₁₀₇₉ [227], KY: 28a₁₀₈₄ [228]; ADD: 32a₅₈ [67]). / **taht u tâc:** ‘taht ve taç, istikbal, hükümdarlık’ (YED: 44/7 [60], YED: 130/5 [139]; HF: 265 [138], HF: 7630 [417]; KY: 15b₅₈₃ [184], KY: 40a₁₅₇₂ [270]).

taş u taş: ‘dağ taş, her yer’ (HF: 1914 [200], HF: 4805 [310]). / **taş u taş:** ‘dağ taş, her yer’ (SN: 13a₃₈₀ [220], SN: 28a₁₀₃₈ [263], SN: 48b₁₆₀₈ [302], SN: 90b₂₇₈₁ [383]; HF: 4055 [281]).

yâr u yoldaş: ‘sevgili, yoldaş’ (DK: 47a₁₀₋₁₁ [78]). / **yoldaş ü yâr:** ‘sevgili, yoldaş’ (DVH: 33 [239]; YED: 160/8 [169]).

yarağ yat: ‘hazırlık, teçhizat’ (SN: 144b₄₄₃₄ [496]). / **yat yarağ:** ‘hazırlık, teçhizat’ (HF: 4788 [310], HF: 5055 [320]).

2.6 Türk Dili Tarihi Açısından İkilemeler

İkilemelerin Türk dili tarihi açısından karşılaştırılıp, hangi yapıların, hangi dönemde kullanıldığını, hangi dönemde kullanımdan düştüğünü ve yapının sadece bir döneme ait bir tasarruf olup, olmadığını ortaya koymak, bu yapıların tarihsel gelişimini gözlemlemek için önemlidir. Bu doğrultuda, tezimizde ortaya koyduğumuz Eski Anadolu Türkçesi ikilemeleri ile Orhon Türkçesi (Aydın, 1997; Tekin, 2000), Eski Uygur Türkçesi (Şen, 2002), Kutadgu Bilig (Ölmez, 1997-98), Divanü Lûgati't Türk (Sev, 2004) bağlamında Karahanlı Türkçesi, Harezmi Türkçesi (Erdem, 2005; Toprak, 2005) ve Türkiye Türkçesi (Akyalçın, 2007) ikilemelerini modern sahaya kadar getirip, karşılaştırmak adına, toplu olarak bir tabloda göstermeyi uygun gördük.

Çalışmamızda, bağlaçlı olarak tanıkladığımız yapıları, Eski Anadolu Türkçesi devri ikilemelerinin kuruluş özelliği olarak saptadığımızdan, diğer tarihî Türk dili sahalarında rastladığımız bağlaçsız karşılıklarını tabloda yer verdik. Örneğin, *dün ü gündüz* yapısının Harezmi Türkçesindeki karşılığını *tün gündüz* olarak değerlendirdik. Eski Uygur Türkçesinde *artuksuz egsüksüz* yapısını, ikileme varlığımızdaki karşılığını aynı sözcük tabanlarına sahip olduklarından, *artuk eksük* olarak vermeyi uygun gördük. Diğer tarihî Türk lehçelerinde *altun kümüş* olarak geçen ikilemeyi, Eski Anadolu Türkçesindeki ses değişikliklerini göz önünde bulundurarak, *altun gümüş* yapısıyla ele almayı uygun gördüğümüz gibi öğeleri yer değiştirmiş şekilleri de aynı yolla verdik.

Çalışmamızdaki Türkçe kökenli ikilemelerin 95 tanesine Türk dili tarihinin herhangi bir döneminde rastladık. “altun gümüş”, “ev ü barh” yapılarıyla, incelediğimiz tüm tarihî Türk lehçelerinde karşılaştık. “dün gün~kün” ikilemesini ise, Orhon Türkçesi hariç, diğer tüm tarihî lehçelerde tanıkladık.

Türk dili tarihinin çeşitli dönemlerinde karşılaştığımız 95 ikilemenin; 6’sı Orhon Türkçesinde, 31’i Eski Uygur Türkçesinde, 19’u Karahanlı Türkçesinde, 43’ü Harezmi Türkçesinde ve 79’u ise Türkiye Türkçesinde yansımaları bulmuştur. Derlediğimiz 92 yapı, sadece Eski Anadolu Türkçesi sahasında görebildiğimiz ikilemelerdir:

aç u arnuğ, aç u yalın, ad dad, aķca altun, al- git-, alın bař, aluğlı ağırlı, aşağ u yüce, ay u güneş, ay u yıl, bağla- řeř-, bakır u tunç, bal yağ, bař göt, bay yoķsul, bay u yoķsul, beg ü ulu, bellü bayık, benven ü ben, biliş ü yād, bir ü bar, bit- uzan-, Çalap Tańrı, di- iřit-, dil dudak, ekin ıarı, et ü deri, et ü sünük, eyü~eygü yavuz, geyim keçim, girev dutu, gökçek ü tatlu, gör- iřit-, güç ü başınç, ırte gece~gice, iř kur, kaba vü yüce, kaygu kayı, kaygu vu koru, kaz tavuķ, kiçi vü ulu, koru vü kaygu, korku kayu, kov u sav, koyun u kurt, kök şımaķ, kurd u koyın, od u kor, olmiş oldacı, ot u yapraķ, öñ ü kıç, şağ u çürük, sağır u kör, sağlığ u şayruluk, şağlık şağınç, şağ u şağa, řarp katı, řon vü ilk, söz ü savaş, şusuz u yaluñuz, şağ ova, şağ u kaya řař u şağ, řař u topraķ, şorıl- şodıl-, uçmaķ u řamu, uruř tokuş, ulu vü beg, uř~uřř u öğ~ök, uslu delü, uşağ ü iri, uşlusız u bilgilü, uz uz u az az, vuruş tokuş savaş, yād u biliş, yakın u ıraķ, yaraķ yat, yat yaraķ, yař kuru, yař kuru, yař u kuru, yat- tur-, yavuz u keydüğ, yaz- u düz-, yazuklu yavuz, yoķsul aç, yoķsul~ yoķsul bay, yoķsul ~ yoķsul u bay, yi- yidür,- yön yoř, yüz ü yanak.

Orhon Türkçesi	Eski Uygur Türkçesi	Karahanlı Türkçesi		Harezmi Türkçesi	Eski Anadolu Türkçesi	Türkiye Türkçesi
		Kutadgu Bilig	DLT			
					acı tatlu	acı tatlı
aç suvsuz				~açlıg susaglıg	aç u şusuz	aç susuz
					ad şan	ad san
					ağ u kara	ak kara
	agtur- intür-				ağdur- u indür-	
				agız burun	ağız burun	ağız burun
	~til agız				ağız dil	ağız dil
				al- sat-	al- u şat-	al sat
					alağ bulah	allak bullak
altun kümüş	altun kümüş	altun kümüş	altun kümüş	altun kümüş	altun gümüş	altın gümüş
	buğday arpa				arpa buğday	arpa buğday
	artuksuz egsüksüz			artuk eksük	artuk eksük	artık eksik
	aş suv	aş suv		aş su~suv	aş u şu	
	ay kün			ay kün	ay gün	ay gün
					ayın bayın	ayın bayın
					az çok	az çok
					baş beyin	baş beyin
	baş göz			baş köz	baş göz	baş göz
					biş on	beş on
				bukün yarın	bugün yarın	bugün yarın
					dere depe	dere tepe
					dök- saç-	dök- saç-
	tün kün	tün kün	tün kün	tün gün	dün gün~kün	dün gün
	~tünle küntüz		~tün kündüz	~tün gündüz	dün ü gündüz	
	ilig adag		elig adak	el adak	el ayak	el ayak
	~irkek tişi		~erkek tişi	~erkek tişi	erkek ü dişi	erkek dişi
				~aş etmek	etmek ü aş	
~eb bark	~ev bark	~ev bark	~ew bark	~ew bark	ev ü barh	ev bark
	küntüz keçe			keçe kündüz	gece~gice gündüz	gece gündüz

Orhon Türkçesi	Eski Uygur Türkçesi	Karahanlı Türkçesi		Harezmi Türkçesi	Eski Anadolu Türkçesi	Türkiye Türkçesi
		Kutadgu Bilig	DLT			
				~ked- kel-	gel- git-	git- gel-
					gök ü yir	gök yer
				~köz kaş	göz ü kaş	göz kaş
	köz kulgak			~köz kulak	göz ü kulak	göz kulak
	kül- oyna-				gül- oyna-	gül- oyna-
			yılan çadan	yılan çayan	ılan~yılan çıyan	yılan çıyan
	~sogık isig	~isiglı sogıklı		ıssıg sowuk	ıssı şovuk	
	ıç taş	ıç taş			ıç taş	
		il kün		el kün	il gün	il gün
	~ür kiç				ir ü giç	er geç
					iri vü uşag	iri ufak
iş küç	iş küç				iş güç	iş güç
					iz toz	iz toz
	karlıg buzlug			kar buz	kar buz	kar buz
					kar yağız	kara yağız
					karı koca	karı koca
	~kaş köz	~kaş köz			kaş u göz	kaş göz
					kış yaz	kış yaz
					kol kanat	kol kanat
				kul karavaş	kul karavaş	
					kurd kuş	kurt kuş
		~kuş kurt		~kuş kurt	kurd u kuş	
					kuru vü yaş	kuru yaş
					kuyruksuz kulaksız	kuyruklu kulaklı
	kün tün				kün dün	
		~ok ya		~ok ya	ok u yay	ok yay
	oğlan kız				oğlan u kız	~kız oğlan
		oğul kız		oğul kız	oğul kız	oğul kız
					okı- yaz	oku- yaz-
öl- yit-ölü yitü	ölüg tirig			ölüg tirig	öl- yit-ölü diri	öl- yit-ölü
				öñ art	ön~öñ ard	ön art
				öngi song	ön~öñ son	ön son
	saç sakal	saç saçal		saç sakal	saç saçal	saç sakal
					sağ esen	sağ esen

Orhon Türkçesi	Eski Uygur Türkçesi	Karahanlı Türkçesi		Harezmi Türkçesi	Eski Anadolu Türkçesi	Türkiye Türkçesi
		Kutadgu Bilig	DLT			
				sağ sol	şag şol	sağ sol
					sen ben	sen ben
					senlik benlik	senlik benlik
					siz ü biz	~siz biz
					şoğan şarmusak	soğan sarımsak
					tağ taş	~dağ taş
				taş toprak	taş toprak	taş toprak
					tat vü tuz	~tat tuz
	tuş teñ	teñ tuş		teñ tuş	teñ tuş	
					toy düğün	toy düğün
	ulug kiçig			ulug kiçig	ulu kiçi	
		~kiçig ya uluğ			ulu vü kiçi	
			uşağolan	ogul uşak	uşak oğlan	~oğlan uşak
					vir- al-	al- ver-
					yağ u bāl	~yağ bal
					yamrı yumrı	yamrı yumru
					yan- yakıl-	yan- yakıl-
				~yawuz yahşı	yavuz u yahşı	
				~kış yay	yay kış	yaz kış
					yaz u güz	~yaz güz
				yazı yaban	yazı yaban	yazı yaban
	~yıl ay				yıl u ay	
	yılkı kara			yılkı kara	yılkı qara	
		yi- iç-		ye- iç-	yi- iç-	yemek içmek
				yer kök	yir gök~kök	yer gök
				yer yurt	yir yurt	yer yurt
	~iniş yokuş				yokuş u iniş	yokuş iniş
					yol u iz	~yol iz
					yüz göz	yüz göz

Tablo 1

3. BÖLÜM

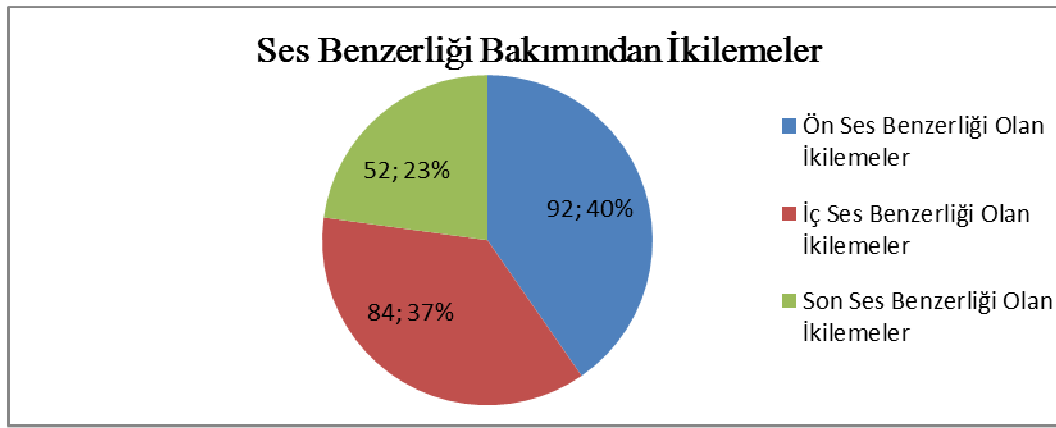
SONUÇ

İkilemeler, Türk dilinin her döneminde yoğun bir biçimde karşımıza çıkan ve birçok işlevi üstlenen dil yapılarıdır. İkileme kavramı pek çok araştırmacı tarafından ele alınmış, değerlendirilmiş ve bununla ilgili birbirinden farklı tanımlar ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, yineleme ve tekrarları ikileme terimi içinde düşünmedik. Tezimizde, iki kavramın kullanılmasıyla ortaya çıkan, yeni bir anlam dairesini karşılayan yapıları kapsamımız içine aldık. Bu yapılar asırlarca kullanılageldiğinden, iki farklı kelimeden oluşan ögeler, aynı anlamı ifade eder hale gelmiştir. Böylece, bu şekiller, sözlüklerde madde başı olabilecek nitelik kazanmışlardır.

Bu doğrultuda, çalışmamızda 345 ikileme tespit ettik. Birden fazla eserde tanımlayamadığımız, Arapça ve Farsça unsurlarla kurulmuş ikilemeleri, tezimizde tasnif dışı tuttuk. Türk dilinin belirleyici bir üslup biçimi olan ikilemeleri, Türkçe kökenli kelimeler üzerinden değerlendirmeye tabi tuttuk.

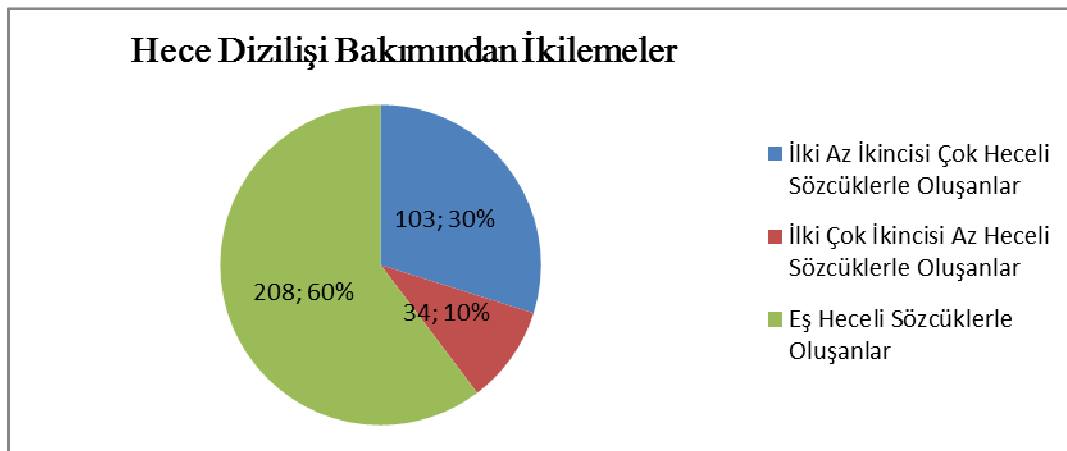
Daha önceki benzer çalışmalara baktığımızda ya tek bir eser ya da belirlenmiş bir yüzyıl üzerinden ikilemelerin derlendiğini fark ettik. Bu çalışmaların eksik ya da yanlış sonuçlar doğurabileceğini düşündük. Eski Anadolu Türkçesi döneminde meydana getirilen eser zenginliğini düşündüğümüzde, dönemi bütüncül bir tarzda kavramak istediğimizden, mümkün olabildiğince çok eseri taramaya çalıştık. Bunun için sahanın özelliklerini en iyi şekilde yansıtan yirmi sekiz metni taradık. Eldeki malzemeyi bir bütün olarak, sözlük tertibinde vererek, ikilemenin geçtiği bağlamda aldığı çekim ve yapım eklerini gösterdik.

Türk dili tarihi içinde ikilemeleri karşılaştırdığımızda, çalışmamızdaki Türkçe kökenli yapıların 92'sinin sadece Eski Anadolu Türkçesi devri içinde görüldüğünü tespit ettik. Yanı sıra, Türkiye Türkçesi ile Eski Anadolu Türkçesi'ndeki ikilemelerin de bir devamlılık arz ettiğini saptadık (bkz. Türk Dili Tarihi Açısından İkilemeler).

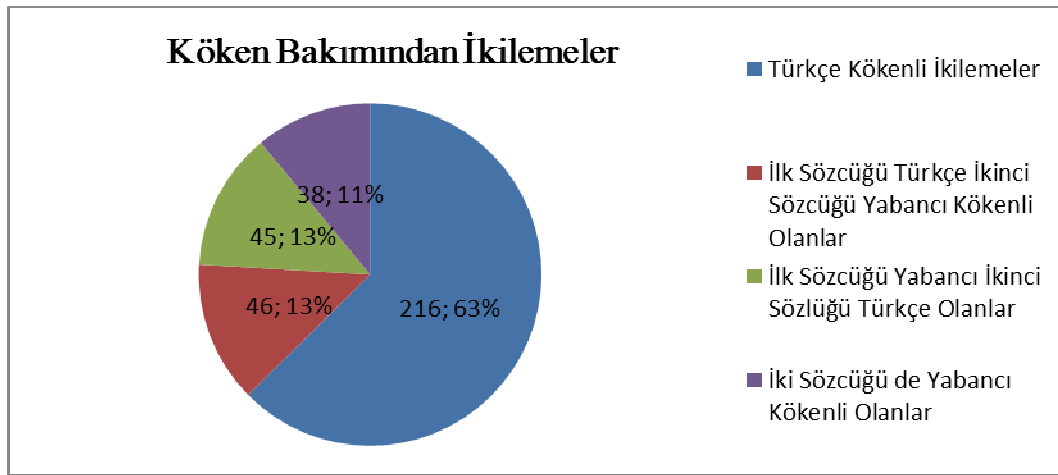
Grafik 1

Yukarıda da görüldüğü üzere, ikilemeleri ses benzerliği bakımından üç gruba ayırarak, değerdendirdik. Ses benzerliği bulunan 228 yapı tespit ettik. Bunlardan 92'si ön ses benzerliği, 84'u iç ses benzerliği, 52'si son ses benzerliği gösterirken, 117 yapıda ses benzerliğine rastlamadık.

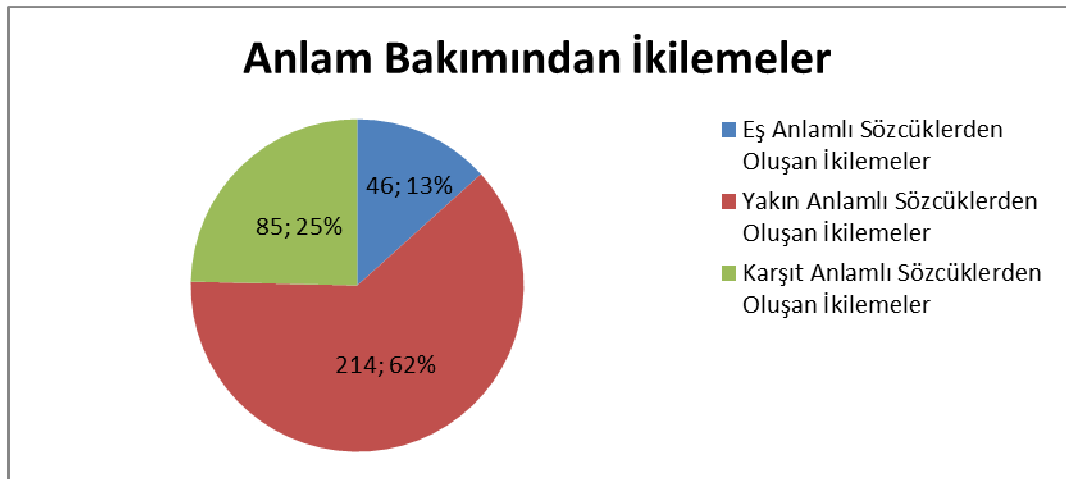
Grafik 2

345 ikilemenin 208'i eş heceli sözcüklerle kurulmuş yapılardır. Bunlardan 103'u az heceli sözcüğün, 34'u ise çok heceli sözcüğün öne geldiği yapılardır. Bu sayısal verilerle, eş heceli sözcüklerle oluşan ikilemelerin sayıca en çok olduğu, ardından ilki az heceli ikincisi çok heceli yapıların geldiği ve son olarak ilki çok heceli yapıların en az görüldüğü sonucuna vardık.

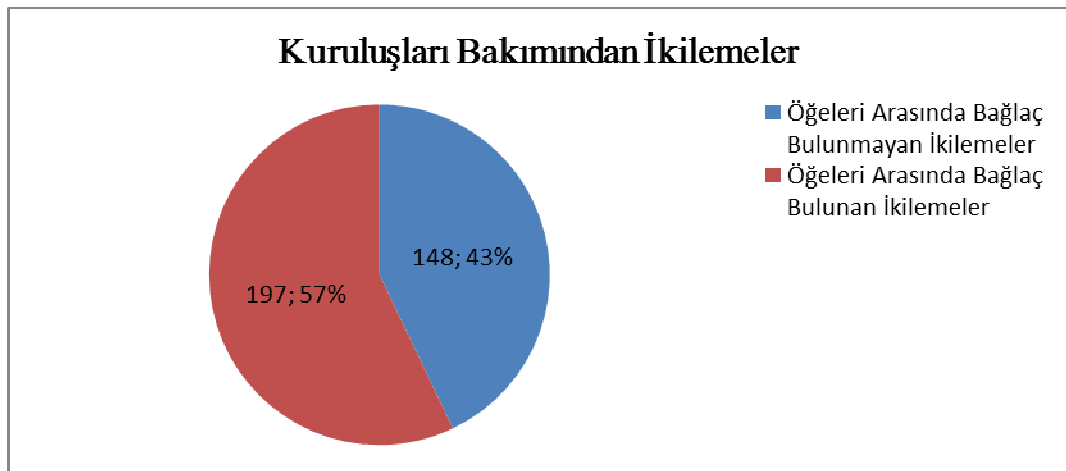
Grafik 3

Çalışmamızda Türkçe kökenli sözcüklerle kurulmuş ikilemeler ağırlıktadır. 345 yapının 216'sı Türkçe sözcüklerle kurulmuştur. İlk sözcüğü Türkçe ikinci sözcüğü yabancı kökenli olan 46 yapıdan 18'sinin ikinci sözcüğü Arapça kökenli, 28'sinin ikinci sözcüğü Farsça kökenlidir. İlk sözcüğü yabancı ikinci sözcüğü Türkçe kökenli olan 45 yapıdan 26'sının ilk sözcüğü Arapça kökenli, 19'sunun ilk sözcüğü Farsça kökenlidir. İki sözcüğü de yabancı kökenli olan 38 yapıdan 17'si Arapça kökenli, 13'u Farsça kökenli, 4'nun ilk sözcüğü Arapça ikinci sözcüğü Farsça kökenli, 4'nun de ilk sözcüğü Farsça ikinci sözcüğü Arapça kökenlidir.

Grafik 4

İkilemeleri anlam bakımından üç grupta ele aldık. Yukarıda da görüldüğü gibi yakın anlamli öğelerden oluşan ikilemeler sayıca en fazla yapıyı barındırmaktadır. Karşıt anlamli unsurlardan oluşmuş yapılar ikinci sırayı, eş anlamli sözcüklerle kurulan yapılar son sırayı almıştır.

Grafik 5

Öğeleri arasında bağlaç bulunan ikilemeler, öğeleri arasında bağlaç bulunmayan ikilemelerden fazladır. Klasik Osmanlı Türkçesi öncesi Arapça ve Farsça unsurların etkisini yavaş yavaş hissettirmeye başladığı dönem, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde, yabancı öğelerin etkisiyle Türkçe kökenli unsurlarda bile bağlaç kullanılmıştır. Derlenen metinlerin çoğunluğunun edebî karakterli olması, bağlaç kullanımının vezin kaygısı gereği artmasına sebep olmuştur.

KAYNAKÇA

AĞAKAY, Mehmet Ali, 1953. “İkizlemeler Üzerine”, **Türk Dili**, c. 2, S. 16, ss.189-191.

_____, 1954. “Türkçede Kelime Koşmaları”, **TDAY-Belleten**, ss.97-104.

AKKUŞ, Muzaffer, 1995. **Kitab-ı Gunya**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

AKSAN, Doğan, 1998. **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

_____, 2000. **Eski Türkçe’nin İzlerinde Orhun ve Yenisey Yazıtları Üzerinde Sözcükbilim, Anlambilim ve Biçembilim İncelemelerinin Aydınlatığı Gerçekler**, İstanbul: Simurg Yayınları.

AKYALÇIN, Necmi, 2007. **Tanıklı Türkçe İkilemeler Sözlüğü**, Ankara: Anı Yayıncılık.

AYAN, Hüseyin (Haz.), 1979. **Hurşid-name (Hurşid ü Ferahsad), İnceleme-Metin-Sözlük**, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

AYDIN, Erhan, 1997. “Orhon Yazıtlarında Hendiadyoinler”. **Türk Dili**, S. 544, ss. 417-421.

BALCI, Mustafa, 2010. “Bilinmeyen Bir 12 Hayvanlı Takvim Risalesi: Takvîm-i Tatar Ma’a-Acem”, **Türkbilig**, C. 20, ss. 85-96.

BULUÇ, Sadettin, 1956. “Şeyyad Hamza’nın Beş Manzumesi”, **TDED**, VII/1-2, ss.1-16.

BULUÇ, Sadettin, 1968. “Şeyyad Hamza’nın Bilinmeyen Bir Mesnevisi”, **TM**, XV, ss. 247-257.

ÇAĞATAY, Saadet 1942. “Uygurcada Hendiadyoinler”, **Türk Lehçeleri Üzerine Derlemeler**, ss. 29-66.

Hazırlayan: DEMİRCİ, Ümit Özgür, KORKMAZ, Şenol, 2008. **Yusuf u Zeliha Destanı Yusuf ’Aleyhi’s-selam ve haza ahsenü’l- kasası’l- mübarek**, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

DİLÇİN, Cem (Haz.), 1991. **Mes'ud Bin Ahmed – Süheyl ü Nevbahar İnceleme-Metin-Sözlük**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

ERDEM, Mehmet Dursun, 2005. “Harezm Türkçesinde İkilemeler ve Yinelemeler Üzerine”, **Bilig**, S.33, ss.189-226.

ERGİN, Muharrem, 1980. **Kadı Burhaneddin Divanı**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

HATİBOĞLU, Vecihe, 1981. **Türk Dilinde İkileme**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları (Genişletilmiş İkinci Baskı).

KARAHAN, Leylâ (Haz.), 1994. **Kıssa-i Yusuf**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KORKMAZ, Zeynep (Haz.), 1973. **Sadru'd-din Şeyhoğlu, Marzubannâme Tercümesi (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)** Ankara: DTCF Yayınları.

_____, 2007. **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları (Genişletilmiş 3. Baskı).

LEVEND, Âgâh, Sırrı, 1953. “Âşık Paşa'nın Bilinmeyen İki Mesnevisi, Fakr-nâme ve Vâsıf-ı Hal”, **TDAY-Belleten**, ss. 205-253.

_____, 1954. “Âşık Paşa'nın Bilinmeyen İki Mesnevisi Daha, Hikâye ve Kimya Risalesi”, **TDAY-Belleten**, ss.265-276.

MANSUROĞLU, Mecdut (Haz.), 1956. **Çarhname - Ahmed Fakih**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

MAZIOĞLU, Hasibe (Haz.), 1974. **Kitâbu Evsâf-ı Mesâcidi'ş-Şerife**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ÖLMEZ, Zühal, Kargı, 1997. “**Kutadgu Bilig'de İkilemeler (1)**”, Türk Dilleri Araştırmaları 7, ss. 19-40.

_____, 1998. “**Kutadgu Bilig'de İkilemeler (2)**”, Bahşı Ögdisi Klaus Röhrborn Armağını, ss. 235-262.

ÖNLER, Zafer (Haz.), 1990. **Celalüddin Hızır (Hacı Paşa) – Müntahab-ı Şifa I Giriş – Metin**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ÖZKAN, Mustafa (Haz.), 1993. **Mahmûd b. Kâdî-i Manyâs – Gülistan Tercümesi Giriş-Metin-Sözlük**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ÖZMEN, Mehmet (Haz.), 2001. **Ahmed-i Dâ'î Divanı I Metin-Gramer-Tıpkıbasım I Dizin**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

SERTKAYA, Osman, Fikri, 1982-83. “Maitirisimit Nom Bitig”, **TDAY-Belleten**, ss. 253-271.

SEV, Gülsel, 2004. “Divanü Lûgat’it Türk’ta İkilemeler”, **Türk Dili**, S. 634, ss. 497-510.

ŞEN, Serkan, 2002. **Eski Uygur Türkçesinde İkilemeler**, Samsun: OMÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

TATÇI, Mustafa (Haz.), 1990. **Yunus Emre Divanı II (Tenkitli Metin)**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

_____, 1991. **Risaletü’n-Nushiyye**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

TEKİN, Şinasi, 1973-1974. “1343 tarihli bir Eski Anadolu Türkçesi Metni ve Türk Dili Tarihinde ‘olga-bolga’ Sorunu”, **TDAY-Belleten**, ss. 59-157.

_____, 1997. “Timür Öncesi Anadolu İle Orta Asya Türk Dünyası Arasındaki Kültür İlişkileri ve Güzide Kitabının ‘Tercüme’ Hikâyesi’ ”, **TDAY-Belleten**, ss.151-194.

_____, 2001. **İştikakçının Köşesi Türk Dilinde Kelimelerin ve Eklerin Hayatı Üzerine Denemeler**, İstanbul: Simurg Yayıncılık.

TEKİN, Talat, 2000. **Orhon Türkçesi Grameri**, Ankara: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi.

TEZCAN, Semih, BOESCHOTEN, Hendrik (Haz.), 2001. **Dede Korkut Oğuznameleri**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

TİMURTAŞ, Faruk, Kadri (Haz.), 1971. **Şeyhî'nin Harnâmesi**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

_____, 1963. **Şeyhî'nin Hüsrev ü Şîrin'i İnceleme – Metin**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

TOPRAK, Funda, 2005. “Harezmi Türkçesinde İkilemeler”, **Türk Dünyası İncelemeleri**, C. V, S. 2, ss. 277-292.

TÜRK, Vahit (Haz.), 2009. **Bahrü'l-Hakayık Giriş – Metin – Dizin**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

YAVUZ, Kemal (Haz.), 1991. **Şeyhoğlu Kenzü'l-Kübera ve Mehekkü'l-Ulema (İnceleme-Metin-İndeks)** Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

_____, 2001. **Âşık Paşa – Garibnâme I-IV**, İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ZÜLFİKAR, Hamza, 1995. **Türkçede Ses Yansımaları İkilemeler**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.